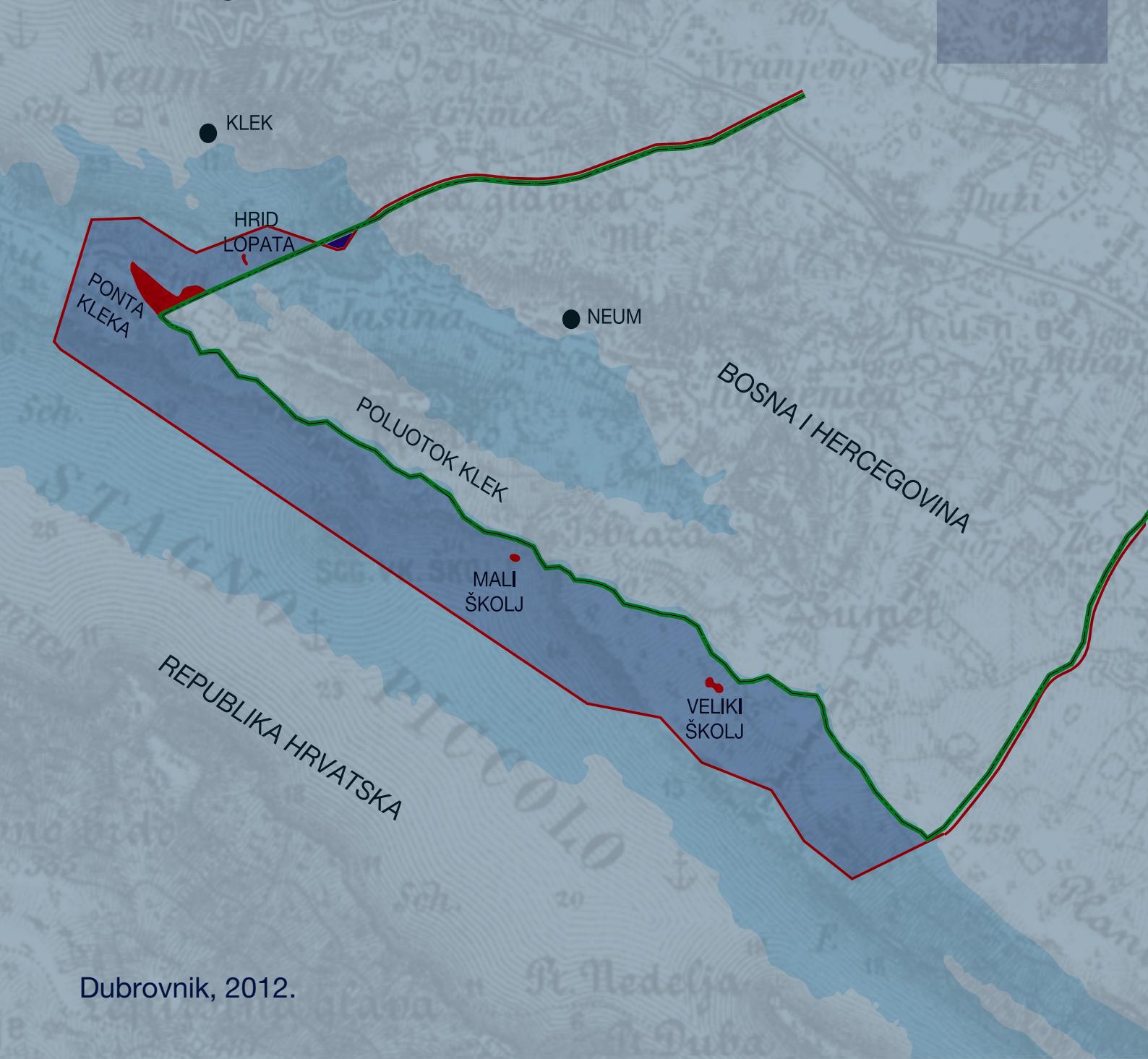

Stjepan Ćosić, Niko Kapetanić i Nenad Vekarić

Prijevara ili zabluda?

Problem granice na području poluotoka Kleka

STJEPAN ĆOSIĆ, NIKO KAPETANIĆ I NENAD VEKARIĆ:
PRIJEVARA ILI ZABLUDA?
PROBLEM GRANICE NA PODRUČJU POLUOTOKA KLEKA

Izdavač:
Vlastita naklada Nenad Vekarić

Grafička priprema i tisak:
ALFA-2 d.o.o. Dubrovnik

Naklada:
1000 primjeraka

Tiskanje ove knjige su podržali:
Društvo prijatelja dubrovačke starine
Dubrovačko-neretvanska županija
Grad Dubrovnik
Općina Dubrovačko primorje
Općina Ston

ISBN 978-953-57304-0-8

STJEPAN ĆOSIĆ, NIKO KAPETANIĆ I NENAD VEKARIĆ

**PRIJEVARA ILI ZABLUDA?
PROBLEM GRANICE NA PODRUČJU
POLUOTOKA KLEKA**

Dubrovnik
2012.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 814777

SADRŽAJ

Predgovor.....	7	
UVOD	11	
POLITIČKO-TERITORIJALNA PRIPADNOST PONTE KLEKA TE VELIKOG I MALOG ŠKOLJA		13
<i>Toponimi Klek, Veliki školj i Mali školj.....</i>	13	
<i>Dubrovačko stjecanje Pelješca i peljeških školja .....</i>	13	
<i>Dubrovačko stjecanje Primorja i poluotoka Kleka.....</i>	14	
<i>Poluotok Klek u sastavu Dubrovačke Republike .....</i>	19	
<i>Međunarodni položaj Dubrovačke Republike tijekom protuosmanskih ratova (1684-1699. i 1714-1718).....</i>	22	
<i>Tijek mletačko-osmanskog razgraničenja i osmanska usurpacija Kleka nakon mira u Srijemskim Karlovcima i Požarevcu.....</i>	25	
<i>Mare clausum.....</i>	31	
<i>Ucrtavanje Kleka na kartama iz 18. stoljeća.....</i>	32	
<i>Vlasnici Neuma i Kleka u 18. stoljeću .....</i>	35	
<i>Sporno stanje granice na Kleku počev od 1815. i nalaz Burattijeve misije 1856/7. godine .....</i>	35	
<i>Svjedočenje domicilnog pučanstva o granici na Kleku 1856/7. godine .....</i>	41	
<i>Korekcija granice na Kleku 1857. godine .....</i>	43	
<i>Ponta Kleka za vrijeme austrijske, odnosno austro-ugarske vlasti (1857-1918).....</i>	44	
<i>Ponta Kleka za vrijeme monarhističke Jugoslavije .....</i>	53	
<i>Ponta Kleka za vrijeme socijalističke Jugoslavije.....</i>	54	
<i>Političko-teritorijalna pripadnost Velikog i Malog školja .....</i>	55	
<i>Prilozi.....</i>	56	

KATASTARSKA PRIPADNOST PONTE KLEKA TE VELIKOG I MALOG ŠKOLJA	63
<i>Katastarsko stanje Ponte Kleka do 1857. godine .....</i>	63
<i>Katastarsko stanje Ponte Kleka u vrijeme austrijske (austro-ugarske) vlasti (1857-1918).....</i>	65
<i>Katastarsko stanje Ponte Kleka u vrijeme jugoslavenske vlasti (1918-1974)....</i>	67
<i>Katastarska promjena 1974. godine.....</i>	71
<i>Katastarska pripadnost Velikog i Malog školja .....</i>	74
 ZAKLJUČAK	87
 IDENTIFIKACIJA GRANICE IZMEĐU BOSNE I HERCEGOVINE I REPUBLIKE HRVATSKE 1999. GODINE GLEDE PONTE KLEKA TE VELIKOG I MALOG ŠKOLJA	91
<i>Informacije o identifikaciji granice između Bosne i Hercegovine</i>	
<i>i Republike Hrvatske glede Ponte Kleka te Velikog i Malog školja.....</i>	91
<i>Kriteriji razgraničenja - Badinterova Mišljenja.....</i>	95
<i>Tumačenje Badinterovih Mišljenja .....</i>	95
<i>Primjena Badinterovih načela na Pontu Kleka te Veliki i Mali školj .....</i>	96
<i>Dokazi da je Ponta Klek dio hrvatskog državnog teritorija prema tzv. avnojskim granicama.....</i>	97
<i>Granica na moru.....</i>	119
<i>Zapisnik o razgraničenju k.o. Neum - tzv. "Sporazum" iz 1974 .....</i>	120
<i>Postupanje po Zapisniku iz 1974. godine - Ponta Kleka .....</i>	127
<i>Postupanje po Zapisniku iz 1974. godine - Veliki i Mali školj.....</i>	130
<i>Zapisnik iz 1974. kao dokaz je li ili nije promijenjena katastarska granica i je li ili nije promijenjena državna granica .....</i>	136
<i>Izjave domicilnog stanovništva o Ponti Kleka .....</i>	137
<i>Iskorištavanje Velikog i Malog školja i okolnoga mora .....</i>	141
<i>Zaključak o političko-teritorijalnom i katastarskom statusu Ponte Kleka .....</i>	144
<i>Zaključak o političko-teritorijalnom i katastarskom statusu Velikog i Malog školja.....</i>	145
<i>Kako se dogodila pogreška? .....</i>	146
 <i>Izvori .....</i>	149
<i>Literatura .....</i>	151
<i>Bilješka o autorima .....</i>	157

Predgovor

Kriteriji za razgraničenje bivših republika SFR Jugoslavije određeni su *Mišljenjima Arbitražne komisije Konferencije o Jugoslaviji*, od 11. siječnja 1992. godine na čijem čelu se nalazio Robert Badinter. Prema tim *Mišljenjima*, budući da se "SFRJ nalazi u stanju raspadanja" (*Mišljenje* br.1), ranije "demarkacijske linije" između svih novonastalih država nasljednica SFRJ moguće je mijenjati "samo putem slobodnog i međusobnog dogovora", a "...ako se ne dogovori suprotno, prijašnje granice poprimaju karakter granica koje štiti međunarodno pravo."¹

To je, dakle, polazište za identifikaciju granične crte između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine na području Kleka. Povijesne reminiscencije nisu kriterij razgraničenja i ne trebaju to ni biti. Cijeli poluotok Klek nekoć je bio dio Dubrovačke Republike, a preostali dio Neumske tampon-zone² u sastavu Dalmacije, odnosno Mletačke Republike. No, u jednom su povijesnom trenutku ti teritoriji postali dio Bosne i Hercegovine, ta činjenica je međunarodnopravno priznata i bilo kakvo prizivanje povijesnog kriterija je beznačajno i štetno. Nema dileme: kriterij za razgraničenje je pravno stanje 1991. godine.

Je li povijest irelevantna da bi se ispravno identificirala granična crta? Ipak nije! Poznavanje povijesnog slijeda na toj granici nema samo smisao spoznaje što se na toj granici dogodilo i boljeg razumijevanja zašto se dogodilo baš onako kako se dogodilo. Poznavanje tog slijeda važno je i zato da bi se ispravno utvrdilo pravno stanje 1991. godine i da bi se tako utvrđeno stanje ispravno interpretiralo u kontekstu međunarodnoga prava. Evo zbog čega:

1) Granica između Hrvatske i Bosne i Hercegovine na području Neumske tampon-zone nije se mijenjala ni u vrijeme prve ni u vrijeme druge Jugoslavije. Da bi se znala granica 1991. godine potrebno je utvrditi zadnju promjenu granice. Ta zadnja promjena granice - zapravo je granica 1991. godine.

---

¹ *Conference on Yugoslavia. Arbitration Commission*. Paris, 29.11.1991 (Opinion No. 1).

² U ovoj smo knjizi uvažili terminološku opasku Vladimira Iblera u pogledu termina "koridor". Za neumski jezičac taj termin nije primjeren jer "nije nastao da bi što vezao, te on ništa i ne veže. On je nastao da bi razdvojio područje pod vlašću Mletačke Republike od Dubrovačke Republike." Stoga je, smatra Ibler, "ispravnije to područje smatrati i nazivati 'tamponom', a ne koridorom" (Vladimir Ibler, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*: 188, bilješka 59).

2) Teritoriji koji su predmet nepotrebna spora - otočići Veliki i Mali školj, Punta Kleka i hrid Lopata - nenastanjeni su teritoriji. To nisu gradovi koji će ponuditi bezbroj dokaza obnašanja faktične vlasti, to je kopneni teritorij beznačajne gospodarske važnosti na kojem ne živi nijedan stanovnik, uz te toponime nitko se ne identificira ni u osobnoj karti, vozačkoj ili prometnoj dozvoli ili u nekom drugom službenom dokumentu. Okolno more, znatno važnije od kopna, koristi se uglavnom putem stoljetnih običaja određivanja ribolovnih posta. Stoga su za prosudbu pravnog stanja 1991. godine bitne sve one činjenice i dokazi nastali nakon zadnje promjene granice, koji na razne načine utvrđuju graničnu liniju i potvrđuju faktičnu vlast.

3) Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982. godine, koja je stupila na snagu 1994., a Republika Hrvatske prihvatile 1995. godine, u jednom svom, a za ovaj slučaj vrlo bitnom članku, uvažava povjesni kriterij za utvrđivanje granice. Članak 15 te *Konvencije*, koji govori o "Razgraničenju teritorijalnog mora između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče", kaže: "Kad obale dviju država leže sučelice ili međusobno graniče, nijedna od tih dviju država nije ovlaštena, ako među njima nema suprotnog sporazuma, proširiti svoje teritorijalno more preko crte sredine, kojoj je svaka točka jednakoj udaljena od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora svake od tih dviju država. **Ova se odredba, međutim, ne primjenjuje u slučaju gdje je zbog historijskog naslova ili drugih posebnih okolnosti potrebno razgraničiti teritorijalna mora dviju država na drukčiji način**".³

Nepoznavanje povjesnog slijeda možda je i razlog zbog čega je granična crta između dviju država pogrešno identificirana, a olakim potpisivanjem *Ugovora o državnoj granici između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine* 30. srpnja 1999. godine u Sarajevu, bez ikakve potrebe izazvan i granični spor između dviju država. Nakon što je krajem rujna 1999. godine objavljena knjiga *Hrvatska granica na Kleku*⁴ i nakon što su je članovi Sabora Republike Hrvatske pročitali, točka o ratifikaciji *Ugovora o državnoj granici* skinuta je s dnevnoga reda jer su hrvatski parlamentarci zaključili da je granica između dviju država povučena na štetu Republike Hrvatske.

Problem granice polako je pao u zaborav, a hrvatska Vlada na čelu s tadašnjim premijerom Ivom Sanaderom zaboravila na argumente zbog kojih je Sabor Republike Hrvatske krajem 1999. godine odbio ratificirati *Ugovor o državnoj granici*. Tako je Međunarodno diplomatsko povjerenstvo Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine

---

³ »Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora.«: 286-287.

⁴ Stjepan Ćosić, Niko Kapetanić, Pero Ljubić i Nenad Vekarić, *Hrvatska granica na Kleku*. Dubrovnik: Županija Dubrovačko-neretvanska, 1999.

na sjednici od 24. ožujka 2005. godine u Šibeniku ponovo donijelo odluku da se *Ugovor o državnoj granici*, zajedno s pripadajućim kartama i dokumentima, može verificirati u Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, odnosno u Vladi i Saboru Republike Hrvatske. Nakon što im je ponovo skrenuta pažnja na problem te granice, Vlada je prihvatile argumente i nanovo odbila poslati *Ugovor o državnoj granici* na ratifikaciju u Sabor, predloživši da se preispita ta državna granica.

Problem granice ponovo je pao u zaborav, a oživljen je nakon izjave sadašnjeg premijera Zorana Milanovića 7. srpnja 2012. u Dubrovniku, koji je izjavio "...i sad bi se mi trebali sporiti sa susjedom oko ta dva kamena. Ozbiljna država to ne radi". Smatrajući premijerovu izjavu najavom ponovnog stavljanja *Ugovora o državnoj granici* na ratifikaciju u Sabor Republike Hrvatske, odlučili smo objaviti novu knjigu o toj granici, dopunjenu i nekim novim saznanjima do kojih smo došli nakon izdanja knjige *Hrvatska granica na Kleku*. Taj posao učinili smo s nadom da će se Vlada Republike Hrvatske i njezini ekspertni timovi potruditi i pomno i detaljno proučiti problem, prikupiti i dodatnu dokumentaciju do koje logikom državne uprave mogu doći lakše od nas, utvrditi sve relevantne činjenice, sagledati konzekvence različitog povlačenja granične crte i tek onda donijeti političku odluku kako postupiti. Jer tako ozbiljna država radi. Samo neozbiljna država može dozvoliti da se njezina granica sa susjednom državom povuče na temelju nečijeg proizvoljnog "crtanja", a ne na temelju međunarodnoga prava.⁵

---

⁵ Zahvaljujemo se svima koji su nas podržali prilikom pisanja ove knjige i pomogli nam u prikupljanju dokumentacije.

UVOD

Prije 679 godina, kad i Pelješac, 1333. godine Veliki i Mali školj postali su dijelom Dubrovačke komune. Od tada pa sve do 1999, bez ijednog dana prekida, pripadali su onoj državi čiji je zakoniti sljednik Republika Hrvatska.

Prije 613 godina, kad i Dubrovačko primorje, 1399. godine Ponta Kleka (u tom trenutku i čitav poluotok Klek) postala je dijelom Dubrovačke Republike. Od tada sve do 1999, uz prekid za osmanske usurpacije od 1815. do 1857. godine, Ponta Kleka pripadala je onoj državi čiji je zakoniti sljednik Republika Hrvatska.

Privremeni režim uspostavljen prema *Ugovoru o državnoj granici*, koji su Bosna i Hercegovina i Republika Hrvatska potpisale u Sarajevu 30. srpnja 1999. godine, a koji još nije ratificiran ni u Hrvatskom saboru niti pred nadležnim tijelom Bosne i Hercegovine, narušio je ne samo višestoljetni kontinuitet (što s aspekta međunarodnog prava ne mora biti bitno) nego je povrijedio i utvrđeno načelo da je za razgraničenje dviju država relevantno stanje 1991. godine (što je s aspekta međunarodnog prava vrlo bitno).

To su osnovne teze o kojima u ovoj knjizi želimo raspraviti.

POLITIČKO-TERITORIJALNA PRIPADNOST PONTE KLEKA TE VELIKOG I MALOG ŠKOLJA

Toponimi Klek, Veliki školj i Mali školj

Toponim *Klek* ima četiri osnovna značenja:

- 1) poluotok *Klek*, pred današnjim Neumom, dug oko 9 km i
- 2) zaljev koji on čini s kopnom - zaljev *Klek*.

3) *Gornji Klek* obuhvaća spoj poluotoka s kopnom, uvalu i naselje Jazina sve do Štadrice u Dubrovačkom primorju. Veći dio poluotoka i predio oko naselja na kraju poluotoka, pod brdom Opuće, naziva se *Donji Klek*, a sam rt *Vrh Kleka* ili *Ponta Kleka* (*Ponta Donjeg Kleka*).

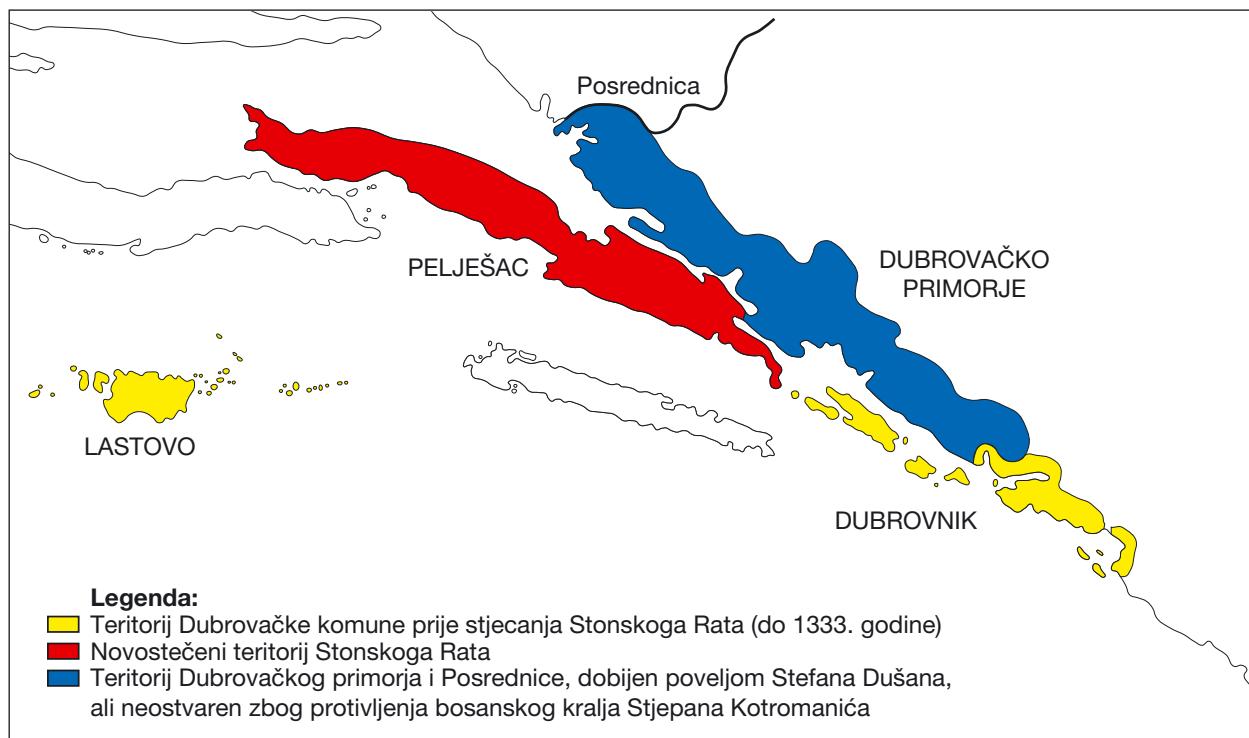
- 4) Na kopnu nasuprot rta, u pješčanoj uvali, smješteno je naselje i luka *Klek*.

Otočići u blizini poluotoka Kleka u Malostonskom zaljevu nekoć su se zvali *Kamenac* ili *Zeleni školj* (Veliki školj), odnosno *Sika* (Mali školj). Kasnije su, u međusobnoj korelaciji, dobili imena koja se danas koriste - *Veliki školj* i *Mali školj*.

Dubrovačko stjecanje Pelješca i peljeških školja

Nakon pada bana Mladena II, vladara Bosne i Huma 1322. godine, a poslije niza sukoba s vlastelom Branivojevićima, Dubrovčani su 1326. zaposjeli Stonski Rat (Pelješac). Odmah su započeli akciju za osiguranje legitimnosti njihova vladanja poluotokom i, iskoristivši sukob bosanskog bana i srpskoga kralja, 1333. i formalno, ispravama obaju vladara uz određenu naknadu, dobili pravo na poluotok. Poveljom iz siječnja 1333. kralj Stefan Dušan potvrdio im je ne samo posjed Rata, nego i područje Posrednice i Slanskog primorja, tj. pojas od Neretve do Orašca. Zbog protivljenja bana Stjepana Kotromanića nisu uspjeli dobiti Posrednicu i Primorje, već su tom prilikom stekli samo Pelješac (slika 1),⁶

⁶ J. Lučić, »Pelješac od dolaska Slavena do potpadanja pod vlast Dubrovačke Republike.«: 5-72; V. Foretić, »Kroz prošlost poluotoka Pelješca.«: 251-263; V. Foretić, »Kada i kako je Stonski Rat došao pod vlast Dubrovnika?«: 81-92; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*, I: 91-113.

Slika 1. Dubrovačko stjecanje Stonskoga Rata (poluotoka Pelješca) 1333. godine s pripadajućim školjima 1333. godine

uključivo i dva školja, Mali školj i Kamenac (Veliki školj) koji će od početka (do danas) slijediti sudbinu kontrade Ponikve, odnosno kaznačine (sela) Dube Stonske.⁷

Dubrovačko stjecanje Primorja i poluotoka Kleka

Nakon smrti kralja Tvrtka I. Kotromanića (1391), na bosansko prijestolje dolazi slab kralj Dabiša, pa se bosanski i humski velikaši osamostaljuju.⁸ U Primorju je tada najutjecajniji Radič Sanković, koji 1391. godine izdaje Dubrovčanima povelju potvrđujući im sve dotad izdane povelje raške, bosanske i humske gospode.⁹ Godine 1395. Dubrovčani daruju Dabišu tražeći da im ustupi Primorje,¹⁰ a godinu dana kasnije

⁷ O podjeli novostečene zemlje na poluotoku Pelješcu, vidi: J. Lučić, »Najstarija zemljinišna knjiga u Hrvatskoj - Dubrovački zemljnišnik diobe zemlje u Stonu i Pelješcu iz 1336.«: 57-89; N. Vekarić, *Pelješka naselja u 14. stoljeću*.

⁸ J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 105.

⁹ MS: 217-218; SSPP, I/1: 123-126; J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 114; S. Mišić, »Povelja Beljaka i Radiča Sankovića Dubrovniku.«: 115-120.

¹⁰ V. Ćorović, *Historija Bosne*: 350; J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 110. Vidi i: G. Resti, »Chroniche di Ragusa.«: 180.

od ugarsko-hrvatskog kralja Sigismunda pokušavaju isposlovati da im dade i Primorje i Konavle.¹¹

Čim je stupio na bosansko prijestolje, kralj Ostoja je, vjerojatno motiviran finansijskim razlozima,¹² već 20. siječnja 1398. godine Dubrovčanima ponudio na prodaju Primorje. Ostojina ponuda, načinjena mimo suglasnosti najutjecajnijeg velikaša u Primorju Radića Sankovića, tražila je pažljiv pristup Dubrovčana, pa je prošla skoro godina dana do konačne realizacije. Dana 15. siječnja 1399. godine, u Lišnici na Usori, kralj Ostoja izdao je ispravu o ustupanju Primorja,¹³ a darovanje je potvrdio i ugarsko-hrvatski kralj Sigismund.¹⁴ Dana 25. veljače iste godine, Dubrovčani su u plemićki krug primili kralja Ostoju i vojvodu Hrvoja Vukčića Hrvatinića, koji je bio zaslužan za uspjeh pregovora. Osim što su ih primili “za našega vlastelina”, darovali su im i palače u Dubrovniku.¹⁵

Ostojinom ispravom, međutim, nije bilo uključeno selo Lisac s pripadajućim teritorijem, koje je bilo pod neposrednom vlasti Sankovića. Nezadovoljan što se pregovaralo mimo njega, Sanković se nije supotpisao ni na Ostojinu povelju. No Dubrovčani su, nakon što su od Ostojе dobili ispravu, poduzeli korake da uvjere Sankovića da mu nisu radili iza leđa i od njega dobiju preostali posjed Lisca. Dana 23. kolovoza 1399. Radić Sanković je primljen u Veliko vijeće, a dva dana kasnije, 25. kolovoza, izdao je povelju u kojoj je, osim što je Dubrovčanima dao “v vjeke” selo Lisac, priznao i Ostojino darovanje cijelog Primorja. Dubrovčani su novom dubrovačkom plemiću Sankoviću dali i nagradu u iznosu od 1.500 perpera.¹⁶

Nekoliko je godina trebalo da se dubrovačka vlast u Primorju konačno stabilizira. O otporu starosjedilaca svjedoči odluka od 8. rujna 1399. kojom se zabranjuje stanovnicima Primorja da ruše ili pljačkaju vlastite kuće. “Tko god želi iseliti ili je otjeran od

¹¹ G. Resti, »Chroniche di Ragusa.«: 186; J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 110.

¹² M. Orbini, *Kraljevstvo Slavena*: 423.

¹³ SSPP, I/1: 420-423; J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 118-120; R. Mihaljčić, »Povelja Stefana Ostojе Dubrovčanima.«: 123-135. Vidi i: J. Mijušković, »Humska vlasteoska porodica Sankovići.«: 42-44; R. Mihaljčić, »Povelja kralja Ostojе kojom potvrđuje ranije darovnice Dubrovniku.«: 163-173.

¹⁴ G. Resti, »Chroniche di Ragusa.«: 185; J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 120.

¹⁵ MS: 239-241; SSPP, I/1: 427-429, 446-447; J. Mijušković, »Dodeljivanje dubrovačkog građanstva u srednjem veku.«: 93, 99; J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 126; R. Mihaljčić, »Isprava o primanju kralja Stefana Ostojе za dubrovačkog vlastelina.«: 129-145.

¹⁶ MS: 241-243; SSPP, I/1: 130-133; J. Mijušković, »Humska vlasteoska porodica Sankovići.«: 44-45; J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 120-124; S. Mišić, »Povelja vojvode Radića Sankovića Dubrovniku.«: 183-199. Vidi i: J. Lučić, »Prošlost Dubrovačkog primorja do dolaska pod Dubrovačku Republiku god. 1399.«: 345-347.

svog gospodara sa zemlje, smije odvesti svoje blago, svoj dio ploda, pokretna dobra ne uništavajući kuću ni vinograde".¹⁷ Dana 31. listopada naređeno je primorskim baštićima (vlasteličićima) da, ne žele li biti kmetovi dubrovačke vlastele, do polovice studenoga napuste Primorje.¹⁸ U studenome je Vlada, nakon traženja kralja Ostoje i Radiča Sankovića da se Vlasima zimi dozvoli ispaša u Primorju, naredila da se Vlasi istjeraju iz tog područja.¹⁹ O ustanku starosjedilaca govori Mavro Orbini: "Kad zatim htjedoše vratiti ta mjesta pod svoju vlast i oduzeti ih Dubrovčanima, zbog nekih Primoraca koji se nazivahu vlasteličićima i među njima bijahu Dobroslav, knez Slanske Luke i Župe Primorske, zatim Miljko, knez Čepikuća, Radić, knez Trnove, Stanislav i Gredelj,²⁰ kneževi Majkova, te Vlatkovići, Butko Pavlović i Tvrtnko,²¹ kneževi Slanoga, Dubrovčani odbiše dati mu zatražena mjesta. Stoga Ostoja zarati protiv njih..."²² U narodnoj predaji Majkova sačuvala se legenda o knezu Gredelju, koji je vodio ustank protiv Dubrovčana. Ustanici su zarobljeni dok su spavalii ispred Gornjih Majkova, a knez Gredelj je smaknut u Dubrovniku.²³ No, "primorska" akcija imala je i znatno širi kontekst.²⁴ Dana 29. svibnja 1399. godine za prvog primorskog kneza izabran je Lovro Mihočev Bodača (oko 1360-1400),²⁵ a to je onaj isti Lovro koji je zajedno s bratom Šimunom (oko 1365-1400), te braćom Nikolicom (oko 1352-1400) i Jakšom Krvinim Zamagno (oko 1365-1400) godinu dana kasnije osuđen na smrt i pogubljen zato što je, kako pišu dubrovački kroničari, s još nekolicinom pučana (uglavnom kožara i mesara), za pregovora s despotom Stefanom Lazarevićem kovao urotu i pozvao trebinjske i popovske vojvode da s vojskom dođu u Dubrovnik i osvoje vlast.²⁶ Prokazivač urote, prema Ragnini, bio je Nikola Marinov Goče (oko 1340-1400),²⁷ jedan od glavnih pregovarača s kraljem Ostojom u pregovorima oko stjecanja Primorja.²⁸

¹⁷ J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 130.

¹⁸ J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 131.

¹⁹ J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 131.

²⁰ U prijevodu pogrešno: Grdelj (M. Orbini, *Kraljevstvo Slavena*: 423).

²¹ U prijevodu pogrešno: "Butko i Tvrtnko Pavlović" umjesto "Vlatkovići, Butko Pavlović i Tvrtnko" (M. Orbini, *Kraljevstvo Slavena*: 423).

²² M. Orbini, *Kraljevstvo Slavena*: 423; G. P. Luccari, *Copioso Ristretto degli Annali di Ragusa*: 128; F. M. Appendini, *Notizie istorico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei*. I: 300; M. Dinić, *Humsko-trebinjska vlastela*: 89, bilješka 14.

²³ A. Golušić, *Rodovi Slanskog primorja*: 10.

²⁴ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* I: 38.

²⁵ J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 127.

²⁶ »Li Annali della nobilissima republica di Ragusa.«: 52-53; N. Ragnina, »Annali di Ragusa.«: 242-243; G. Resti, »Chroniche di Ragusa.«: 187, 188.

²⁷ N. Ragnina, »Annali di Ragusa.«: 243; Z. Janečković-Römer, *Okvir slobode*: 31.

²⁸ J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 119, passim.

Pozadinu urote otkriva i rat koji je 1403/4. godine uslijedio s bosanskim kraljem Ostojom, a kojemu su, prema Škrivaniću, glavni uzroci bili različita vanjskopolitička orientacija Dubrovnika i Bosne u tom trenutku, "privrženost Dubrovnika ugarskom kralju Žigmundu a ne Ladislavu Napuljskom, koga su priznavali Ostojia i Hrvoje" Vukčić Hrvatinić, te pružanje utočišta Ostojinim protivnicima.²⁹ Rat je završen u svibnju 1404. godine, Ostojia je pobjegao u Ugarsku, a na bosansko prijestolje došao je Tvrtko II. U lipnju 1405. izdao im je povelju kojom priznaje predratno stanje, vraća Dubrovniku Primorje, a krivnju za rat svaljuje na Ostoju.³⁰ Dubrovčani ga primaju u vlasteoski krug, daruju mu kuću u Dubrovniku i zemlju u Primorju.³¹ Iste godine proglašili su dubrovačkim plemićima i braću Sandalja i Vukca Hranića i njihove nasljednike i poklonili im palaču u gradu Dubrovniku,³² dio zemljišta u Primorju i osigurali utočište s uzdržavanjem u slučaju nevolje.³³ Nekoliko godina kasnije ratne su sjekire bile zakopane i 31. prosinca 1409. Dubrovčani su Ostoji vratili kuću i zemlju u Primorju i ponovno ga sa sinom i potomcima primili u vlasteoski krug.³⁴ Time je priča oko dubrovačkog stjecanja Primorja bila završena.

U Ostojinoj ispravi iz 1399. godine, Dubrovčanima se ustupa Primorje "u vjeki vjekom u plemenito do skončania svjeta", a navode se sva primorska sela od Kurila (Petrova Sela) na istoku do Točionika, Smokovljana, Ošljega i Topolog na sjeverozapadu s pripadajućim "mejami i pravinami i s vodanmi i s pašami i sa svim pravimi kotari tih zemal i seol rčenih". Još je određenija granica koju u svojoj dopuni i potvrdi te darovnice u kolovozu 1399. navodi velikaš Radič Sanković: "od Kurila deri prijeko Imotice do sela, koesse imenue Dlži".

Dubrovčani su već 1399. izvršili i podjelu zemlje u Primorju, a podaci su upisani u katastik (*Libro Rosso*).³⁵ Vanjske su mede šturo opisane jer se smatralo da su poznate i nesporne, dok se pozornost poklanjala unutarnjoj podjeli *decena* (desetina),

²⁹ G. Škrivanić, »Rat bosanskog kralja Ostojie sa Dubrovnikom.« *Vesnik Vojnog muzeja* 5 (1958): 37.

³⁰ SSPP, I/1: 490-495.

³¹ SSPP, I/1: 495-497.

³² SSPP, I/1: 265-267; J. Mijušković, »Dodeljivanje dubrovačkog građanstva u srednjem veku.«: 93, 100. Prema Orbiniju, Sandalj je Sankoviću odrubio glavu i zauzvrat dobio njegovu palaču u Dubrovniku (M. Orbini, *Kraljevstvo Slavena*: 428).

³³ G. Škrivanić, »Rat bosanskog kralja Ostojie sa Dubrovnikom.«: 59-60.

³⁴ MS: 275-277; SSPP, I/1: 439-441.

³⁵ Podjela zemlje ubilježena je u zemljišniku *Divisioni dei deceni di Terre Nove 1399 adi 6 giugno*, sačuvanom u seriji *Cathasticum* u Državnom arhivu u Dubrovniku. Rukopis je transkribirao Josip Lučić (J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.«: 158-181). Prijepis tog zemljišnika nalazi se i u *Libro rosso*. Podjelu zemlje analizirali su i: D. Roller, *Agrarно-proizvodni odnosi na području Dubrovačke Republike od XIII. do XV. stoljeća*: 228-234; A. Kaznačić-Hrdalo, »Dioba i ubikacija dijelova Slanskog primorja u doba pripojenja Dubrovniku godine 1399.«: 17-47; N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 1: 33-39.

koji su se precizno dijelili prema poljodjelskoj vrijednosti. Crta vanjske granice opisivana je uopćenim izričajima (primjerice: seže do mora, graniči s obližnjim brdom i sl.). Točne međe vanjskih i unutarnjih granica na neplodnim područjima bile su poznate seljacima graničnih sela, koji su podatke o njihovim promjenama prenosili s koljena na koljeno.³⁶

Krajnji sjeverozapadni *decen* sela Imotice opisan je u katastiku ovako:

*In nome de Dio damo al primo decen tutta Ymotica con tutte le sue ragion. La qual confina da levante con thopola mediante tre + cavate in pietre stabile sotto Lucovac in li monti colaterali la qual ymotica va fine al mar della parte de austro. Et de parte de tramontana confina con la giupa de giapsko mediante le + cavate in pietre stabile. Et de ponente confina con Dolxi mediante le + cavate in pietre vive.*³⁷

Dakle, sjeverna granica bila je župa Žaba, a zapadna selo Duži. Iz nastavka, u kojem se opisuje dodatak (đonta) desetini Imotice, može se uočiti još jedna vanjska granica:

*La qual conta vada col suo dreto verso la tramontana fin alla villa over confine de Mosevichi mediante le croci cavate in saxi et de austro vada fin in mar col suo dretto.*³⁸

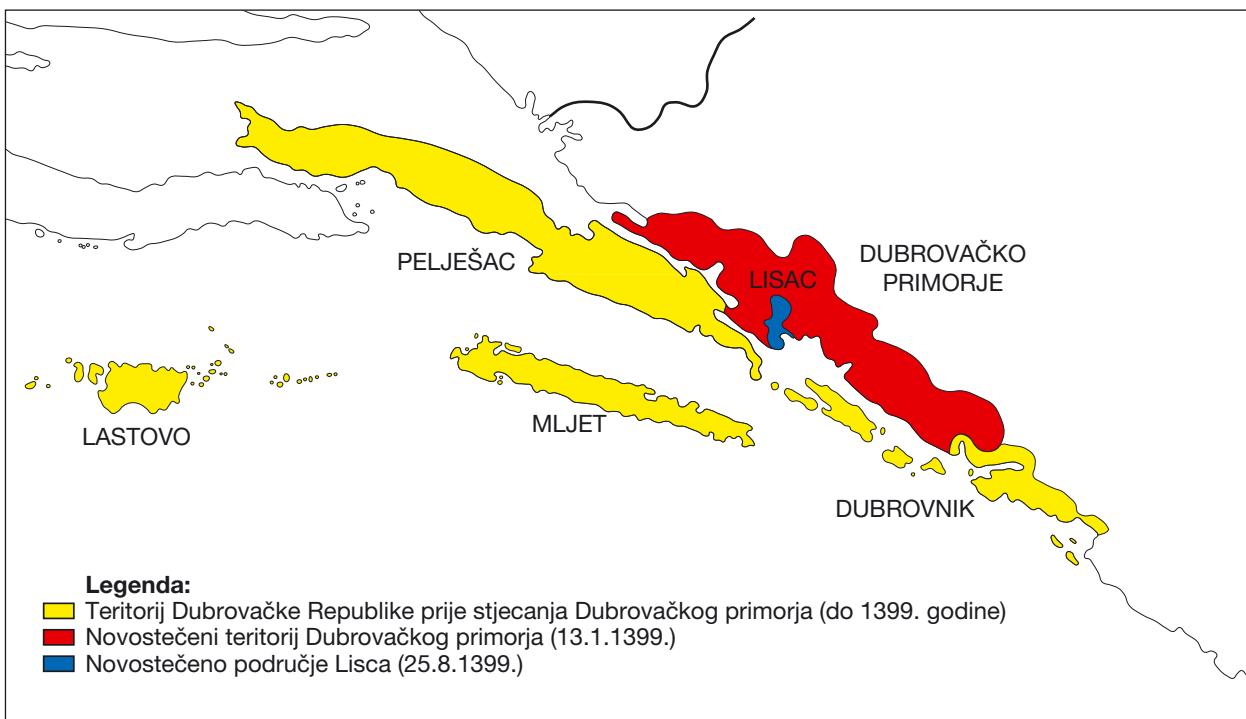
Iz ovih podataka može se zaključiti da je granica na sjeveru sezala do područja sela Moševići, koje se kao dubrovačka granica u zemljишniku spominje više puta, i da se granična crta nastavljala do mora “u svom pravcu”. Razvidna je dubrovačka granična crta od sela Moševića do Duži, ali nije točno naznačen pravac granične crte do mora, tj. mjesto gdje je granica završavala “*in mar*”. Križeve, koji su kao granične oznake uklesani u čvrste stijene, danas je teško identificirati: neki su uništeni, neki premještani, a teško je odrediti i njihovu starost. U doba podjele Primorja 1399. Vranjevo je selo, zapadno od Duži u zaleđu zaljeva Klek, pripadalo Vukoslavu Nikoliću od kojega su Dubrovčani, uz određenu cijenu, također dobili potvrdu svojih posjeda.³⁹ Oni su, dakle, u sastavu Primorja s dijelovima Nikolićeva posjeda, dobili i dio prijašnjeg teritorija humske župe Žaba (Žabsko) u čijem sastavu je nekoć bilo selo Ošlje i područje poluotoka Kleka.

³⁶ Treba znati da su tada političke granice imale bitno drukčije značenje nego danas pa je vlasništvo nad neplodnim i pustim graničnim krajevima imalo ulogu samo u slučaju strategijske važnosti u ratnim sukobima.

³⁷ *Libro rosso - nunc "Matica" sed non recte dictus* (partem ultimam scripsit Nicolaus filius Antonii Cancellarii), ser. 12 (Cathastichum), sv. 4 (Državni arhiv Dubrovnik, dalje: DAD), f. 270-271. Ranije sastavljen tekst podjele desetina u Primorju upisan je 1399. godine u poseban katastik za Primorje, *Divisioni dei deceni di Terre nove 1399 adi 9 giugno*. Taj je tekst objavio J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja«: 158. Ovdje donosimo transkripciju teksta iz općeg katastika *Libro Rosso*.

³⁸ *Libro Rosso*, f. 270-271.

³⁹ J. Lučić, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja«: 121.

Slika 2. Dubrovačko stjecanje Primorja s poluotokom Klekom 1399. godine

Prema podacima iznesenim u zemljšniku, a u svjetlu kasnijih događaja i rezultata austrijskog graničnog povjerenstva iz 1856/7. godine, o čemu će kasnije biti riječi, utvrđuje se da se dubrovački teritorij na području zapadnog Primorja protezao znatno dalje od današnje granice Republike Hrvatske u uvali Pleštata, točnije - da je obuhvaćao područje Gornjeg Kleka i sam poluotok Klek. Zapadna se granica Republike od Moševića na sjeveru, uz selo Duži, spuštala do uvale Bad na moru u zaljevu Kleka (slika 2). Na uzmorskom području, od uvale Pleštata do zaljeva Klek, nema nikakvih prirodnih prepreka ni naseljenih mjesta pogodnih za razgraničenje pa je upravo zaljev Klek poslužio kao prirodna točka razgraničenja.

Poluotok Klek u sastavu Dubrovačke Republike

Čitavo je područje prema Neretvi za Dubrovačku Republiku već od 14. st. imalo posebno značenje. Preko Neuma i Slivna vodio je iz Stona put do trgovišta Neretva (*Narenta*)⁴⁰ pa su Dubrovčani, zahvaljujući slabljenju bosanskih vladara proširili svoje upravne ingerencije na čitavo područje od Primorja do Neretve. Takvo se stanje

⁴⁰ U literaturi se često rabi naziv Drijeva.

Slika 3. Granica Dubrovačke Republike i Osmanskog Carstva (do 1699. godine)

moglo održati zbog nepostojanja prirodne granice, škrtosti tla i slabe naseljenosti, ali i zbog vjerski i etnički kompaktnog stanovništva na širem području. U pismu Petru Pavloviću, jednom od bosanskih feudalnih moćnika, Senat 1416. piše o Slivnu kao "međašu našem", očito smatrajući čitav neumski kraj svojim teritorijem.⁴¹ Dubrovačka se vlast izvan prvotnih granica Primorja ipak nije zadugo učvrstila, jer ovi slabo nastanjeni predjeli nisu ušli u teritorijalnu podjelu i na njima nije provedena feudalizacija dubrovačkog tipa. Ipak, o trajnoj dubrovačkoj zainteresiranosti za područje Neretve i o dubrovačkom utjecaju na tom prostoru govore i događaji iz kraja treće četvrti 15. stoljeća. Dubrovčani su se 1471/2. utvrdili na Posrednici, širem području delte Neretve, i pritom došli u sukob s hercegom Vlatkom Vukovićem. Osmanlije su

⁴¹ O području Neuma u to doba, kao i o dubrovačkoj politici na prostoru do Neretve s navodima starije literature, vidi: I. Puljić, »Neum povijesna domovina Hrvata.«: 49-52; M. Sivrić, »Srednjovjekovna humska župa Luka.«: 177-184.

Slika 4. Karta Dubrovačke Republike iz 17. stoljeća (*Memorie scarse di Ragusa Cavate dell`Istoria celebre Di Don Mauro Orbini Raguseo Abbate Melitense in cui si vede la sua origine, la guerre che fece, ili progresso del suo dominio, i nomi degli antichi Re. Di Rascia, Bosna, Croazia, Servia, Zenta, Chelmo*, ser. 21.2, Memoriae, br. 1, DAD)

tada presudile u dubrovačku korist.⁴² Zbog osmanskog prodora i složene vanjskopolitičke situacije Dubrovčani su se ubrzo povukli, a učvršćenjem osmanske vlasti krajem 15. stoljeća prekinute su teritorijalne aspiracije Republike na širem prostoru Zažablja i Poneretavlja.

⁴² Dubrovčani su se poslije pada Počitelja 1471. godine našli u nezavidnoj poziciji jer su, pomažući svog suverena ugarsko-hrvatskog kralja, istodobno morali paziti da ne izazovu gnjev i napad Osmanlija. Slabljnjem bosanskih velikaša željeli su reaktivirati svoje staro pravo na teritorij do Neretve, posebno na Posrednicu, koja se kao dubrovački posjed odvojeno spominje u ispravi iz 1333. godine. Tim im je dokumentom srpski vladar Dušan zajamčio područje od Orašca do Neretve, ali su zbog otpora bosanskih velikaša pravo ostvarili samo na Pelješcu. U sporu s hercegom Vlatkom Vukovićem 1471. Dubrovčani su Osmanlijama predočili ovu povelju, tad već staru 140 godina, pa je Hamzabeg presudio u njihovu korist. Vidi: V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*, I: 234.

Ipak, granični je status uzmorskog područja Kleka i dalje ostao otvoren. Nakon osvajanja Gabele, Osmanlije su Dubrovčanima dali monopol trgovine soli u luci Klek. Značenje te luke slabilo je ili jačalo, ovisno o gospodarskim i političkim okolnostima. Tijekom 16. stoljeća šire je područje zapadnog Primorja, zajedno s Klekom, postalo poprištem uskočkih upada i osmansko-mletačkih sukoba u kojima je najviše stradalovo domaće stanovništvo u zaledju Kleka. Budući da je zaljev Klek često služio kao sidrište za uskočke brodove, Dubrovčani u zaljevu nisu mogli razviti nikakvu djelatnost.⁴³

Dakle, kada je riječ o zapadnom Dubrovačkom primorju prije kraja 15. stoljeća, pa i u vrijeme pod Osmanlijama, sve do kraja 17. stoljeća, važno je razlučiti dubrovačke teritorijalne aspiracije i povremeni suverenitet na širem području do Neretve od stvarne i utvrđene granice iz 1399. (*nostre antiche granizze*). Ta granica završavala je u zaljevu Kleka s tim da je Gornji Klek s poluotokom i formalno bio u okvirima prvotne dubrovačke granice (slike 3 i 4). Nezaštićenost i neobradivost tla, slaba naseljenost i sudbina prometnog pravca, uz dubrovačke težnje za proširenjem prema Neretvi, činili su granicu u uvali Kleka prohodnom i otvorenom. Međutim, nakon mletačkih osvajanja i događaja u Morejskome ratu (1684-1699), Dubrovčani se sve više povlače iz područja Kleka, a u teškim je ratnim okolnostima došlo i do promjene granice na štetu Republike.

Međunarodni položaj Dubrovačke Republike tijekom protuosmanskih ratova (1684-1699. i 1714-1718)

U sklopu borbe Svetе lige protiv Osmanlija za vrijeme Morejskog rata (1684-1699) početkom devedesetih godina uskoci serdara Nonkovića iz donjega Poneretavlja, potpomognuti domaćim stanovništvom, za račun Mlečana osvojili su pojedini delovi osmanskog teritorija od Neretve do Novog. Tako se formalno neutralna Dubrovačka Republika našla u okruženju kršćanske, ali trajno neprijateljski raspoložene Mletačke Republike. Da bi se na vrijeme zaštitili, Dubrovčani su već 1684. tajno obnovili savez s carem Leopoldom I, reaktivirajući habsburško vrhovništvo nad Republikom na temelju ugarsko-hrvatske krune. Istodobno su diplomatskim putom nastojali održati što bolje odnose s Osmanlijama, i štoviše, sniziti iznos tributa. Unatoč mletačko-austrijskom savezništvu tijekom trajanja rata, Dubrovačka je Republika bila pod čvrstom mletačkom blokadom i stalnim političkim pritiskom. U slučaju dugotrajnijeg okruženja Mlečani su

---

⁴³ O brojnim napadima uskoka koji su plijenili hercegovačke krajeve pod Osmanlijama, najčešće preko dubrovačkoga teritorija, vidi: B. Hrabak, »Napadi senjskih uskoka na Zažablje, Popovo i Trebinje (1535.-1617).«: 101-129.

Slika 5. Granica Dubrovačke Republike i Osmanskog Carstva (1699-1718)

računali na posvemašnji gospodarski i politički slom Dubrovnika, a u prilog su im išli i preliminarni mirovni dogovori prema kojima se razgraničenje s Osmanskim Carstvom trebalo obaviti prema faktičnom stanju na terenu (u granicama ratnih osvajanja).

Unatoč teškim okolnostima, Senat je diplomatskom akcijom u Beču, preko svog pouzdanika u austrijskoj službi Marsiglija, i u Carigradu preko konzula Barke, u posljednji trenutak uspio pridobiti Austrijance i Osmanlike i uskladiti njihove interese protiv Venecije za vlastitu korist. Tako je 26. siječnja 1699. na pregovorima u Srijemskim Karlovcima Portin predstavnik Maurocordato uvjetovao potpisivanje mira s Mlečanima zahtijevajući da granična veza Osmanskoga Carstva i Dubrovačke Republike ostane neprekinuta. To je značilo da se Mlečani moraju povući iz svih oslobođenih krajeva oko dubrovačke granice. Budući da nije podržan od ostalih pregovarača, a osmanskom se stavu priklonila i Austrija, mletački je predstavnik Carlo Ruzzini bio primoran prihvati taj uvjet. Člankom IX mirovnog ugovora u Srijemskim Karlovcima

utvrđeno je: "Teritorij i distrikti dubrovačke države nastavljat će se na teritorij i distrikte Visokog Carstva, odstranjujući svaku zapreku koja sprječava nastavak i općenje zemalja spomenutog gospodstva sa zemljama Carstva".⁴⁴ U članku X, u kojem su određene načelne upute o razgraničenju, još je jednom naglašeno da će se ono izvršiti tako da ne bude prekinuta granična veza Dubrovnika i Osmanskog Carstva. Odredbe su bile načelno jasne, ali i neprecizne jer njima nije bila utvrđena točna površina koju su Mlečani uz dubrovačku granicu trebali napustiti. Uopće nije definirana širina tampon-zone, koja je trebala razdvajati dubrovački i mletački teritorij. Stoga se razgraničenje oteglo i potrajalo sve do 1701. godine kada su i definitivno uobličene uske tampon-zone pod osmanskom vlašću na području Neum-Kleka i Sutorine.

Slična se međunarodnopolitička situacija ponovila i tijekom idućeg mletačko-osmanskog rata koji je započeo 1714. godine. Republika se opet našla u mletačkom okruženju što je ugrozilo njezin gospodarski i politički opstanak. Prije početka mirovnih pregovora u Požarevcu, Senat je poduzeo niz diplomatskih poteza kako bi obnovio prijašnje stanje. Za konačni uspjeh dubrovačkih pokušaja na mirovnim pregovorima u lipnju 1718. naročite je zasluge imao konzul u Carigradu Luka Chirico koji je, kao službeni tumač mirovnog medijatora Engleza Suttona, i sam bio nazočan na Požarevačkom kongresu. On je izravno utjecao na pregovarački stav Osmanlija i Austrijanaca da se granice definirane Karlovačkim mirom trebaju obnoviti, na što su Mlečani i ovaj put morali pristati. Kao i prethodno, i ovo razgraničenje u neposrednoj dubrovačkoj blizini pratili su zastoji, te su tampon-zone Neum i Sutorina obnovljene tek 1721. godine.

Opisani slijed događaja temelji se na dosadašnjim povijesnim istraživanjima koja se uglavnom odnose na raščlambu dubrovačkih diplomatskih nastojanja u odnosu na osmansku i mletačku politiku.⁴⁵ Pitanje prvotne širine neumskog kopnenog jezičca ostalo je neriješeno jer to nije bilo utvrđeno mirovnim ugovorima. Nije potanko i sa sigurnošću odgovorenje je li u tim zbivanjima došlo do promjene granice Dubrovačke Republike, ili je tampon-zona nastala samo mletačkim uzmicanjem. U tom se smislu nije vodilo računa o položaju prvotne dubrovačke granice na tome području, a

⁴⁴ Š. Ljubić, »O odnošajih među republikom Mletačkom i Dubrovačkom.«: 115-116, 122. Također i prijepis Osmansko-mletačkog mirovnog ugovora u Karlovcima 1699. godine: *Miscellanea*, svežanj 25, list 231-232.

⁴⁵ Dosadašnja je historiografija uglavnom rasvijetlila politički kontekst i okolnosti vezane za ratne događaje oko Dubrovnika i sam nastanak tampon-zone kod Kleka. Prethodni opis događaja temelji se na sljedećoj literaturi: Š. Ljubić, »O pravu turskom na Klek.«: 1 (Ljubić, bez arhivske potvrde, iznosi da su Dubrovčani prilikom razgraničenja podmitili Turke i tako formirali tampon-zonu Klek po svojoj želji. Tu je svoju tvrdnju ponovio u opsežnoj studiji: Š. Ljubić, »O odnošajih među republikom Mletačkom i Dubrovačkom.«: 110-132); G. Novak, »Dubrovačka diplomacija na mirovnom kongresu u Požarevcu.«: 655-664; G. Novak, »Borba Dubrovnika za slobodu.«: 1-164; B. Sambrailo, »Izlaz Bosne na Jadran (Klek-Sutorina) (XVII i XVIII st).«: 403-418; I. Mustać, »Enklava Klek u svjetlu diplomatske aktivnosti Dubrovačke Republike.«: 151-175.

nije dovoljno poznata ni uloga Republike u mletačko-osmanskom razgraničenju u oba navrata, 1699-1701. i 1718-1721. godine.

Brojne činjenice i podaci iz povijesnih vrela, o kojima će biti riječi, potvrđuju da je Dubrovačka Republika tijekom tadašnjih mletačko-turskih razgraničenja izgubila slabo naseljeno područje Gornjeg Kleka, poluotoka Kleka i dijela suprotne obale današnjeg Neuma. Stoga se potrebno usredotočiti na zbivanja u vrijeme zamršenih diplomatskih aktivnosti tijekom Karlovačkog i Požarevačkog mira i osobito na postupke razgraničenja nakon tih sporazumâ.⁴⁶ Razgraničenjem je uobličena širina tampon-zone, što je imalo dalekosežne posljedice, jer su upravo zbog nedovoljnog povlačenja Mlečana Osmanlije usurpirale dubrovački teritorij Gornjeg Kleka i poluotoka Kleka (slika 5). Iako se u literaturi često ističe uspješnost dubrovačke diplomacije u tom razdoblju, treba naglasiti da su granicu ipak utvrđivali glavni protagonisti sukoba Mlečani i Osmanlije, čijim su se potezima Dubrovčani, kao i lokalno stanovništvo neumskog kraja, trebali prilagođavati. Tijekom obaju razgraničenja Senat je morao uložiti dodatne političke napore i aktivirati diplomatsku mrežu od Beča i Carigrada do Travnika, Trebinja i Drača. Da bi se mirovne odredbe provele u skladu s dubrovačkim željama, bilo je posebno važno utjecati na lokalne osmanske dužnosnike. Ti su diplomatski postupci bili delikatni jer Dubrovačka Republika nije bila izravni subjekt u prethodnim ratovima i pregovorima, pa se njezin utjecaj odvijao posredno i teško ga je u potpunosti rasvijetliti.

Tijek mletačko-osmanskog razgraničenja i osmanska usurpacija Kleka nakon mira u Srijemskim Karlovcima i Požarevcu

Iz pisma svoga agenta u Beču Palazzuola od 14. ožujka 1699. Senat Dubrovačke Republike doznao je da bi se Mlečani trebali povući do crte od dva sata hoda istočno od Neretve.⁴⁷ Dubrovački poklisar Vladislav Marin-Sekundov Buccchia (oko 1654-1726)⁴⁸ uputio se 29. svibnja u Carograd sa zadaćom da na Porti ishodi što brže otvaranje dubrovačke skele i graničnih prijelaza, te smanjenje tributa zbog ratnih šteta.⁴⁹

⁴⁶ Uz radove citirane u prethodnoj bješći za razumijevanje tijeka općih političkih događaja i samih diplomatskih pregovora u Srijemskim Karlovcima (1699) i Požarevcu (1718) i njihovih zaključaka, važne su sljedeće rasprave i tiskana vreda: J. von Hammer, *Historija Turorskog (Osmanskog) Carstva* sv. 3: 5-129; E. Kovačević, *Granice Bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj Republici prema odredbama Karlovačkog mira*; M. Kruhek i A. Pavlović, »Granice Republike Hrvatske u svjetlu Karlovačkog (1699) i Požarevačkog (1718) mira.«: 105-137; G. Bonnot abbé Mably, *Le droit public de l'Europe fondé sur les Traités*; V. Bianchi, *Framento dell'istorica relazione della Pace di Passarovich*.

⁴⁷ *Acta et diplomata*, 17. st, sv. 18.

⁴⁸ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 2: 149.

⁴⁹ *Lit. Com. Lev.* sv. 66, f. 70-73.

Međutim, veliki Vezir ga je odbio primiti pa je Buccchia usmjerio svoju akciju na glavnog tumača Porte Maurocordata. Povjerenstva za razgraničenje sastala su se tek u listopadu 1699., a dogovori na terenu tekli su sporo. Jedan dio osmanske delegacije zaputio se već u kolovozu 1699. u Dubrovnik zbog naplate dijela troškova razgraničenja koje je trebala snositi Republika. U toj su skupini bili uglavnom age i osmanski dužnosnici iz dubrovačkoga zaleda, koji su činili jaku protumletačku struju jer bi u slučaju nepovoljnog razgraničenja ostali bez svojih posjeda. Stoga su se njihovi politički interesi poklapali s dubrovačkim, a Senat je bio i u kontaktu s predvodnikom te struje hercegovačkim sandžakom Redžep-pašom Sečićem koji je Dubrovčanima bio posebno sklon.⁵⁰

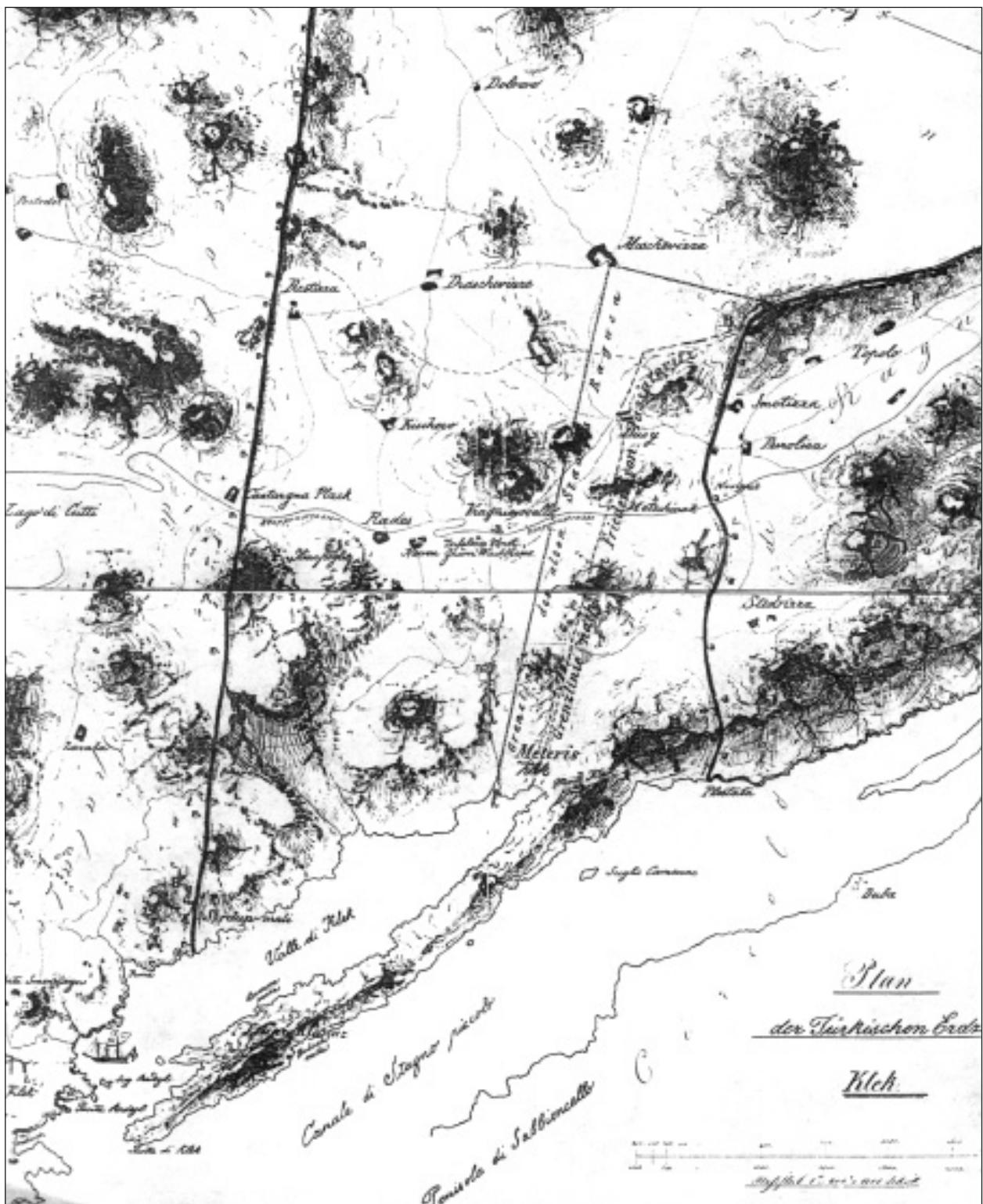
Sama činjenica, da su i Dubrovčani participirali u troškovima razgraničenja, mogla bi značiti da je došlo i do korekcije njihove granice s Osmanlijama. Naime, tijekom osvajanja Hercegovine Mlečani su na nekim mjestima prodrli na dubrovački teritorij. Stoga je osmanskom komesaru za razgraničenje Osman agi Senat 21. studenoga. uputio Lovra Junijevog Sorgo (oko 1665-1706)⁵¹ sa zadatkom da prati tijek razgraničenja i pazi da se ono odvija u skladu s interesima Republike. Sorgo se trebao sastati s Osman agom u Gracu (hercegovačkom), gdje je njemu i njegovoj pratnji trebao predati bogate darove, a trebao je posjetiti i mletačkog komesara Giovannija Grimanija. Senat je zahtijevao da Sorgo i Buccchia učine sve kako bi se tampon-zona prostirala što više prema zapadu. Iz uputa Sorgu doznaje se da su i neki dijelovi dubrovačkoga teritorija oko Čepikuća i Imotice uzurpirani pa mu se nalaže da se na tom mjestu obnove stare granice (*nostri confini e l'antiche granizze*).⁵² Vjerojatno je riječ o staroj granici prema selu Moševići koja je prema navedenim podacima iz zemljšnika bila dalje od kasnije dubrovačke granice između Imotice i Moševića. U pismu Buccchiji od 20. studenog 1699. očituje se nezadovoljstvo Senata rješenjem da Slivno i tvrđava Smrdan ostanu pod Mlečanima, a da Turci dobiju samo uvalu (ne i poluotok!) Klek (*valle di Klek*) s pojasm pustog zemljišta uz dubrovačku granicu. Senatori su zaključili da bi u tom slučaju udaljenost Mlečana od dubrovačke granice bila manja od 4 milje, što bi značilo da bi Republika i dalje ostala izložena mletačkoj sili i samovolji.⁵³ U pismu Buccchiji od 15. svibnja 1700. Senat je čak priložio i kartu svojih granica s

⁵⁰ O dočeku te delegacije u Dubrovniku, vidi: H. Hajdarhodžić, »Dubrovačke i mletačke pripreme pred razgraničenje 1699. godine.«: 312-321.

⁵¹ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 3: 280.

⁵² *Lit. Com. Lev.* sv. 66, f. 77', 78. S istim ciljem Dubrovčani se obraćaju samom caru Leopoldu 2. svibnja 1699. (Š. Ljubić, »O odnošajih među republikom Mletačkom i Dubrovačkom.«: 124, 125) i svom pouzdaniku u Beču Pallazuolu, te španjolskom predstavniku u Beču biskupu od Solsone, koji je po uputama Senata trebao utjecati na cara Leopolda da se granice s Mlečanima odrede prema mirovnim odredbama (*Lit. Com. Lev.*, sv. 66, f. 2-4, 36-37).

⁵³ *Lit. Com. Lev.*, sv. 66, f. 74-77.

Slika 6. Karta prvotnog dubrovačkog teritorija i osmanskih uzuracija prije i nakon Požarevačkog mira (1718), izrađena 1857. godine na temelju terenskog i arhivskog istraživanja Burattijeve komisije za utvrđivanje austrijske granice na Kleku

prijedlogom rješenja za razgraničenje, ali ona nažalost nije sačuvana. Djelovanje dubrovačkog poklisara na Porti trebao je potpomoći i Luka Barka preko Dubrovčanima naklonjenog stonskog emina Mahmut age, a važne zadaće dobivali su i diplomatski predstavnici u Beču i Veneciji Palazzuolo i Cremona.⁵⁴

Istdobno je diplomatsko djelovanje u svezi s razgraničenjem prošireno i na tenu. U ožujku 1700. bosanskom paši u Travnik uputio se poklisar Ivan-Luka Nikolin Gozze (oko 1665-1735),⁵⁵ koji je svoju akciju krajem godine nastavio kod komesara za razgraničenje Osman age u Trebinju, jer je on od paše dobio velike ovlasti “da osieče kako mu drago”. U pismu upućenom svom poklisaru o razgraničenju (*divisione dei terreni, attaccati ai nostri confini...*) Senat ponovo na neprecizan način opisuje dubrovačku granicu, koja počinje “na maloj udaljenosti od Gabele i završava rtom ispred Herceg-Novog” (zacijelo Rt Kobilu), očekujući da se i buduće mletačke granice povuku još dalje od tih točaka.⁵⁶

Međutim, razgraničenje je teklo protivno dubrovačkim nastojanjima. Mlečanima je pripala kula i luka Klek, dakle i čitavo područje Slivna u zaleđu, a Turci su se trebali zadovoljiti dijelom do dubrovačke granice na Gornjem Kleku. Iako je provedeno detaljno razgraničenje Mlečana i Osmanlija, u zapisniku napravljenom 21. siječnja 1701. nije naznačeno kolika je točna širina pojasa. Posljednja 24. granična oznaka od brda Polica prema moru završavala je u uvali Surdup mali, nasuprot rta poluotoka Kleka.⁵⁷ S obzirom na smisao tampon-zone (već prema tom razgraničenju definiran je poseban status priobalja pod osmanskom vlašću kao *mare clausum*), osmanski se suverenitet protezao samo do morske obale pa je granica bila precizirana novim mletačko-turskim ugovorom od 15. travnja 1701. kojim je predviđeno da se granična crta završi na rtu poluotoka Kleka, kako bi se naglasilo načelo zatvorenog mora.⁵⁸ Jezičac je kao zona razdvajanja bio uzak i sa stajališta dubrovačke politike takva je situacija i dalje bila riskantna. Vjerojatno su Osmanlije već tada, bez odobrenja Dubrovčana, proširili jezičac prema istoku - na dubrovački teritorij.

Prema rezultatima austrijske granične komisije iz 1856/7, koje ćemo naknadno iznijeti, do definitivne osmanske usurpacije poluotoka Kleka došlo je nakon sljedećeg mletačko-osmanskog rata (1714-1718) (slika 6). Na početku rata mletački uskoci ponovno su zauzeli čitavo područje uz dubrovačku granicu. Na pregovorima u Požarevcu 1718. Republika je

⁵⁴ *Lit. Com. Lev*, sv. 66, f. 93-95, 109, 110; *Lit. Com. Pon.* sv. 45, f. 37, 38, 56. Zemljovid s imenima mjesta i ucrtanim granicom bio je izrađen posebno za tu priliku što se vidi i iz odluke Senata: *Cons. Rog.* sv. 136, f. 218'.

⁵⁵ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 3: 114-115.

⁵⁶ *Lit. Com. Lev*, sv. 66, f. 128.

⁵⁷ E. Kovačević, *Granice Bosanskog pašaluka*: 148-151.

⁵⁸ H. Kretschmayr, *Geschichte von Venedig III*: 353, 354.

Slika 7. Ostaci tzv. Senjske kule u dnu zaljeva Klek-Neum

ishodila jednake granice kao i poslije Karlovačkoga mira, no razgraničenje je teklo usporeno i oteglo se sve do 1721. Dubrovčani su iz prošlog iskustva uvidjeli da je djelotvornije utjecati na lokalne osmanske dužnosnike pa su ponovili taj diplomatski obrazac. Osmanskom komesaru za granice Mehmed efendiji zaputio se u studenom Vladislav Nikolin Sorgo (1683-1770),⁵⁹ a potom i Mato Ivanov Ghetaldi (oko 1665-1735),⁶⁰ s poklonima i zadaćom da se obnove granice označene 1701. i što prije otvari najvažniji granični prijelaz na Carini. Početkom 1719. upućeni su i poklisari hercegovačkom sandžaku i bosanskom paši te poklisari harača u Carigrad.⁶¹

Venecijanac Vendramino Bianchi u svom izvješću o Požarevačkom miru navodi da je širina tampon-zone Klek iznosila svega pola sata hoda,⁶² a to potvrđuju i mletački

⁵⁹ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 3: 287-288.

⁶⁰ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 3: 164-165.

⁶¹ *Lit. Com. Lev.* sv. 70, f. 153, 164, 183-186, 191.

⁶² V. Bianchi, *Frumento dell' istorica relazione della Pace di Passarovich*: 124-136.

zemljovidi o kojima će biti riječi. Mlečani su se pak povlačili sporo jer su, bez sumnje, i u ovom sukobu doprli do dubrovačkih granica, a negdje i preko njih. To se dogodilo na samom području Gornjega Kleka gdje su u blizini Jazine sagradili malu stražarsku kulu danas poznatu kao Senjska kula. Kula se nalazila na samoj granici ili čak na dubrovačkome teritoriju. U zapisniku razgraničenja, koje su provodili povjerenici Mocenigo i Hadži-Mehmed, navodi se da je došlo do spora upravo oko te kule za koju se kaže da je dijelila mletački posjed od dubrovačkog. Mlečani su uporno željeli zadržati utvrdu jer su smatrali da se ona i ne nalazi unutar prethodno formirane tampon-zone, već na dubrovačkome teritoriju. Popustili su pod pritiskom turskog komesara, ali su utvrdu umjesto Dubrovčana preuzele Osmanlige.⁶³

Osmanlige su inzistirali na proširenju tampon-zone jer je prije utvrđeni jezičac bio uzak. Budući da u njega nije ulazio poluotok Klek, nije mogao funkcionirati kao zona razdvajanja i bilo ga je teško braniti. Tako su Osmanlige, nakon razgraničenja s Mlečanima, zapravo usurpirali dubrovačko područje Gornjeg Kleka, čime je prvotni kopneni pojas proširen za oko 4,5 km, a u njega je uključen i veći dio poluotoka.

U trenutnim političkim okolnostima Dubrovčani se nisu htjeli zamjerati Osmanlijama smatrajući ih poželjnijim susjedima od Mletačke Republike. Zaštitivši dubrovačke interese u pregovorima s Mlečanima, Osmanlige su Republiku dovele u delikatnu poziciju. Dubrovčani stoga na usurpaciju nisu reagirali ni prosvjedom. Iako je šira tampon-zona Dubrovčanima u političkom smislu odgovarala, oni su ipak računali na veći ustupak Mlečana, a ne na gubitak vlastitog teritorija. Poznavajući strgost dubrovačkog shvaćanja teritorijalnog suvereniteta, nije čudo da je ova usuracija mogla značiti presedan pa je ostala nezabilježena u dokumentima i istisnuta iz kolektivnog pamćenja.

S obzirom da je među laicima, a čak i u stručnoj literaturi,⁶⁴ uvriježeno pogrešno tumačenje da su tampon-zone u Neumu i Sutorini formirane od teritorija Dubrovačke Republike, podvlačimo: obje tampon-zone nastale su mletačkim povlačenjem s osvojenih dalmatinskih i hercegovačkih teritorija Osmanskog Carstva. Dubrovačka Republika nikad faktično nije posjedovala Sutorinu kao ni područje neumskog jezičca, osim poluotoka Kleka i uskog istočnog pojasa današnjeg Neuma, koji im je usurpiran protivno odredbama Požarevačkog mira iz 1718. godine.

---

⁶³ *Miscellanea*, svežanj 25, list 237-245. Poslije provedenoga razgraničenja pojavila se sumnja o njegovoj ispravnosti i na osmansko-mletačkoj granici prema Neretvi i Slivnu. Vidi: G. Cattalinich, *Storia della Dalmazia III*: 170-172.

⁶⁴ Lj. Boban, *Hrvatske granice 1918.-1993*: 20.

Mare clausum

Dubrovčani, dakle, na usurpaciju nisu reagirali, ali su to učinili Mlečani kako bi zadržali kontrolu nad uzmorskim pojasom. Naime, **smisao je mirovnih zaključaka u Srijemskim Karlovcima i Požarevcu bio da granica Dubrovačke Republike i Osmanskoga Carstva ostane neprekinuta i Dubrovačka Republika ne graniči s Mletačkom Republikom, a ne da se Osmanlijama omogući izlaz na more**, kako se često pogrešno navodi. S obzirom na osmansku usurpaciju Gornjeg Kleka, Mlečani su zbog lakšeg održavanja blokade, Pontu Kleka kao i luku Klek na kopnu, zauzeli i ustupili serdarskoj obitelji Nonković, a na ulazu u zaljev stalno su držali ratni brod. Tako se granica ustalila na poluotoku Kleku, dok je zaljev Kleka doista bio *mare mortuum* gdje se bez odobrenja nije smjelo uplovljavati. Osnovne činjenice o mletačko-osmanskom razgraničenju na Ponti Kleka, kao ni osmanska usurpacija poluotoka, nisu bile dogovorene mirovnim odredbama no faktički su provedene nakon konačnog procesa razgraničenja koji je završen tek 1721. godine (slika 8).

Slika 8. Granica Dubrovačke Republike i Osmanskog Carstva (1718-1815)

Činjenice o prvotnoj dubrovačkoj pripadnosti Kleka kao i o problematičnom mletačko-osmanskom razgraničenju i kasnijem austro-osmanskom sporu oko Ponte Kleka, postaju razvidne iz rezultata austrijskog graničnog povjerenstva iz 1856/7. godine.

Ucrtavanje Kleka na kartama iz 18. stoljeća

Zbog metodologije, koja je pri izradi karata primjenjivana sve do sredine 18. stoljeća, ta vrsta dokumentacije ne može poslužiti kao posve pouzdan izvor za utvrđivanje dubrovačke granice na Kleku.⁶⁵ Treba, naime, podsjetiti da je prvi egzaktni zemljovid Papinske države, nastao na temelju astronomskih opažaja i geodetskih mjerena a prema metodologiji Ruđera Boškovića, objavljen 1755. godine.⁶⁶ Ako je tako bilo s državom kojom je kao suveren upravljao rimski papa, razumljivo je da se ne bi mogla očekivati točnost pri ucrtavanju granice na malenom poluotoku gdje metodologija, koju je uveo Bošković, još nije bila primijenjena.

Pa ipak, zemljovidi nastali u mletačkim, rimskim i austrijskim kartografskim radionicama uspjeli su zabilježiti da se granica na području Kleka mijenjala odnosno da su neumski pojas, koji su Mlečani napustili poslije Karlovačkog mira, Osmanlije proširile na dubrovačku štetu. Nakon nastanka granice kod Kleka talijanski kartografi Melchiori (1720),⁶⁷ P. Santini (1780. i 1804), G. A. Grandis (1781), Melchiori i Zavoreo (1787), L. Furlanetto (1787) (slika 10) i C. M. Cassini (1792) (slika 9),⁶⁸ te hrvatski i austrijski Šimek (1788), Schütz (1788) i Vukasović (1788),⁶⁹ jasno ucrtavaju da poluotok Klek pripada Dubrovačkoj Republici, očito ne priznajući rezultate turske usurpacije.

S druge strane, postoje samo dva rukom izrađena zemljovida dubrovačke prove-nijencije koji različito opisuju teritorijalnu pripadnost poluotoka Kleka. Prvi zemljovid, često obrađivan u literaturi, potječe od dubrovačkog svećenika Miha Pešića, kartografa amatera, koji je u svojstvu Chircova kapelana bio na kongresu u Požarevcu

---

⁶⁵ Na poznatoj Coronelli jevoj karti iz 1687/8. godine granica Republike nije ucrtana. Mali poluotok Klek nije upisan imenom pa možemo samo pretpostaviti da je to prvi veći poluotok zapadno od Pelješca. Unutar dubrovačkih granica poluotok Klek ucrtan je na kartama Francuzâ J. B. Nolina iz 1690. i N. Sansona iz 1664. i 1693. godine. Vidi: *Zbirka zemljovida u Državnom arhivu u Dubrovniku; Geografske i druge karte u Državnom arhivu u Zadru*; M. Marković, *Descriptio Croatiae*: 120, 132-133, 140-141.

⁶⁶ I. Martinović, »Ruđer Bošković - polihistor 18. stoljeća.«: 464-467.

⁶⁷ M. Marković, *Descriptio Bosnae & Hercegovinae*: 193.

⁶⁸ M. Marković, *Descriptio Croatiae*: 240-241, 270-271.

⁶⁹ M. Marković, *Descriptio Bosnae & Hercegovinae*: 240-241, 250-251, 256.

Slika 9. Detalj rimske karte G. M. Cassinija iz 1792. godine (*La Dalmazia con Le Isole Adiacenti*, preneseno iz: M. Marković, *Descriptio Croatiae*: 228-229).

Slika 10. Detalj venecijanske karte Ludovica Furlanetta iz 1787. godine
(Nuova carta topografica della Provincia di Dalmazia divisa ne suoi territori,
 preneseno iz: S. Obad, S. Dokoz i S. Martinović, *Južne granice Dalmacije*: 40).

1718. godine. Na Pešićevu zemljovidu iz 1746. godine Klek se nalazi izvan teritorija Republike,⁷⁰ ali njegova toponimija dostačno govori i treba je valjano protumačiti.⁷¹ Drugi zemljovid, koji potječe od nepoznatog kartografa iz istog razdoblja, prikazujući granice Republike nakon Požarevačkog mira 1718. godine uključuje poluotok Klek u teritorij Dubrovačke Republike.⁷²

⁷⁰ Vidi: M. Marković, *Descriptio Croatiae*: 276. Pešićev zemljovid nalazi se u čitaonici Državnoga arhiva u Dubrovniku.

⁷¹ „Osobito su brojni toponimi u graničnom području na kopnu od *Imotiza do Punta d'Ostro*”, primjećuje I. Martinović, »Filozofski, prirodoznanstveni, književni i istraživački rad Ruđera Boškovića i prilog za njegovu biografiju.«: 275.

⁷² Ova se karta čuva u Pomorskom muzeju u Dubrovniku.

Vlasnici Neuma i Kleka u 18. stoljeću

Neumsko je područje, pogotovo njegov primorski dio, i tada kao i kasnije, u vlasništvu dubrovačkih podanika.⁷³ Tijekom mletačkih osvajanja osamdesetih godina, u nekoliko navrata, generalni providuri Dalmacije dodijelili su osvojena područja oko dubrovačke granice Nikoli Nonkoviću, odnosno njegovim nasljednicima. Tako je providur Molin 1689. darovao Nikoli Nonkoviću posjed Duži koji je dotad pripadao Mehmed-begu Ljuboviću. Kasnijim se darovnicama Nonkovićima potvrđuje luka Klek, Slivno i još neki krajevi, ali ne i Gornji Klek s poluotokom, po čemu se također vidi da je to područje bilo unutar dubrovačkih granica. Poslije nastanka tampon-zone, najvjerojatnije u prvom desetljeću 18. st, Neum je kupio Pasko Buconić, dubrovački trgovac podrijetlom iz Stupe, obližnjeg sela u Dubrovačkom primorju, a ogranci toga roda i danas su vlasnici većega dijela neumskog kraja.⁷⁴

Sporno stanje granice na Kleku počev od 1815. i nalaz Burattijeve misije 1856/7. godine

Nakon sloma Mletačke Republike 1797. godine, Dalmacija se kratkotrajno nalazi pod tzv. Prvom austrijskom upravom (1797-1805). Granica i granični režim u području Kleka ostaju nepromijenjeni. No, dolaskom Francuza, koji 1808. ukidaju Dubrovačku Republiku, nastupa bitna promjena. Tijekom vladanja u Dalmaciji, Dubrovniku i Boki kotorskoj Francuzi su praktično ukinuli osmansku granicu kod Kleka (kao i onu kod Sutorine), tako da su 1811, bez osvrtanja na osmanske prosvjede, izgradili dionicu Napoleonove ceste od Vukova klanca do Slanoga preko neumskoga područja.⁷⁵

---

⁷³ I. Puljić, »Neum povijesna domovina Hrvata.«: 77, bilj. 300.

⁷⁴ U Neumu je, prema predaji, u jednoj epidemiji kuge stradalо čitavo stanovništvo. Preživjele su samo dvije babe Pilindave. Na molbu dviju starica paša im je na doživotno uživanje ostavio svoja imanja, a nakon njihove smrti prodao je neumsku zemlju Pašku Buconjiću za 25 dukata (V. Palavestra, »Etnološko-folkloristička istraživanja u Neumu i okolini, Porijeklo stanovništva.«: 96-97). Prema predaji, Neum je Buconjiću prodao paša Kukavica, no to vjerojatno ipak nije točno jer je Mehmed paša Kukavica došao u Bosnu kao sultanov izaslanik 1752. godine. Paško Buconjić, kojeg spominje predaja, zacijelo je dubrovački trgovac Pasko Ivanov Vodopić-Buconić (oko 1640-1713). Kuga, koju spominje predaja, vjerojatno je velika epidemija te bolesti koja je vladala 1698. godine, a budući da je Pasko Buconić umro 1713. godine, prodaja Neuma može se locirati na razdoblje prvog desetljeća 18. stoljeća. Sve do nedavno u Neumu je živjelo pet rodova, a sve su bili ogranci Buconića iz Stupe. Oni su prvo odlazili u Neum sa stokom na zimovanje, a zatim su se tamo i nastanili. Godine 1801. bilježi se u matičnoj knjizi umrlih župe Ošje da je Stjepan Matov Buconić umro u svojoj kući u Neumu (*Knjiga umrlih Ošje*, 1682-1825). Obiteljski nadimci, oblikovani već u Stupi, u Neumu su se osamostalili. Pet neumskih kuća nosi prezimena: Kristić, Bačić, Batinović, Škobo i samo jedna kuća sa stariim prezimenom Buconjić, koja je imala nadimak Solušić (V. Palavestra, »Etnološko-folkloristička istraživanja u Neumu.«: 100; N. Vekarić, »Porijeklo dubrovačkog biskupa Mata Vodopića.«: u tisku).

⁷⁵ Na zemljovidu iz 1811, koji je izradio glavni francuski inženjer za ceste Blanchard, poluotok Klek ucrtan je u okviru dubrovačkog područja tj. područja bivše Republike (*Geografske i druge karte*, sign. 5).

Kao predmet diplomatskih pregovora, pitanje Kleka ponovno je aktualizirano početkom Druge austrijske uprave koja je u Dalmaciji, Boki i na dubrovačkom području započela nakon Bečkog kongresa 1815. godine. Tada je čitav problem dobio i međunarodnu dimenziju. Rascjepkanost austrijske pokrajine Kraljevine Dalmacije i osmanska vlast na području Neuma i Sutorine trajno su zabrinjavali bečki dvor, i zbog nemogućnosti carinske i zdravstvene kontrole, i zbog eventualnog utjecaja drugih sila, osobito Francuske, na tom području. Zbog toga je Austrija nastavila mletačku praksu stroge kontrole i pomorske blokade u Neumskom zaljevu pokušavajući istodobno diplomatskim načinom stvoriti uvjete za otkup ili zamjenu teritorija. U nekoliko su navrata ti pokušaji bili posebno intenzivni. Već od 1815. do 1820. vodila je Austrija prvu diplomatsku i političku kampanju za otkup teritorija tampon-zona.⁷⁶ Pregovori su se oduljili, a zbog niza problema u koje je početkom dvadesetih godina zapalo Osmansko Carstvo bili su nakratko obustavljeni. Nastavljeni su 1829. kad je Austrija ponovno pokrenula pitanje otkupa na najvišoj diplomatskoj razini.⁷⁷ Zbog svoje potpore Osmanlijama Metternich se nadao popuštanju u pitanju Kleka. Akcija oko procjene tampon-zona povjerena je 1832. godine inženjerijskom časniku Bernardu Ivanovom Caboga (1785-1855)⁷⁸ koji je, kao dubrovački plemić, dobro poznavao ove krajeve. Poslije opsežnog terenskog istraživanja i konzultacija, Caboga je u svom izvješću predložio i otkupnu cijenu za Klek u iznosu od 5.000 dukata. Na osnovi toga, austrijski internuncij u Carigradu Franz Ottenfels ponudio je ukupnu sumu od 17.400 dukata za obje nekadašnje tampon-zone. Poslije dugih pregovora i neuspjelih pokušaja da se stvar ubrza mitom i izravnim susretima s lokalnim osmanskim moćnicima, Porta je izbjegla prodaju ostavljajući stanovitu mogućnost da se to učini kasnije. Očito je da su Osmanlije imali dublje političke razloge za odbijanje austrijskih zahtjeva. Osim toga, kupnja teritorija tampon-zona ponuđena je u krajnje nepovoljnem trenutku kada je Osmansko Carstvo, zbog gubitka Grčke i pobune u Egiptu, proživljavalo veliku unutrašnju krizu pa bi svaki daljnji ustupak izazvao žestok otpor konzervativnih političkih krugova i njihovo suprotstavljanje Austriji.⁷⁹ U svojim memoarima Franz Ottenfels je opisao okolnosti i stajališta austrijske politike prema osmanskim tampon-zonama u zaljevu Kleka i Sutorine tijekom pregovora 1832. godine. Pritom se požalio na neprecizne upute i nesklonost Dvora da efikasno riješi taj

---

⁷⁶ Opširno o tijeku diplomatskih pregovora i statusa tampon-zona do austrijskog zauzeća Bosne i Hercegovine, vidi: G. Šljivo, *Klek i Sutorina*.

⁷⁷ Politički i gospodarski interes za Bosnu i Hercegovinu pokazale su tada i druge europske sile. S austrijske strane pregovore oko otkupa teritorija tampon-zona najviše je poticala dalmatinska Vlada, ali su svi naputci dolazili izravno iz Beča.

⁷⁸ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 3: 159.

⁷⁹ G. Šljivo, *Klek i Sutorina*: 37-49.

problem. Posebno mu je bilo žao što nije tražio odobrenje da podmiti Reis efendiju i Aakif efendiju koji su, po njegovu sudu, bili otvoreni za “privlačnosti zlata i darova”.⁸⁰

Osmanlije nisu imali razumijevanja ni 1836. kada su Austrijanci zatražili dopuštenje za popravak ceste preko Kleka. Dopuštenje za djelomičan popravak dobili su 1838, da bi potpuna rekonstrukcija bila dopuštena tek 1848/9. godine, ali nije u potpunosti obavljena. Jezičci su slabili i vojnostrategijsku poziciju Austrije tako da je to pitanje dobivalo sve veću političku važnost. Zbog stalnih pograničnih sukoba na hercegovačko-crnogorskoj granici prijetila je opasnost da Crnogorci ugroze oba pojasa, pa je u tom

---

⁸⁰ *Osobni fond Franz Ottenfels*, Memoari II, svežnjić 47. Ottenfels piše: “...Francuzi su bez ikakva razmišljanja o vlasničkom pravu Turaka jednostavno zauzeli dva pojasa zemlje koja su im ometala komunikaciju s Bokom. Napoleon, tada u naponu snage, izazivao je strah na Porti pa se Turci nisu usudili podići glas kako bi se potužili. Klek i Sutorina ostali su u rukama Francuza do 1814. kad je Dalmacija s Dubrovnikom i Bokom kotorskom došla pod austrijsku vlast. Da je austrijska vlada tada okupirala ta dva pojasa što ih je preuzeila od Francuza, pitanje prava vlasništva vjerojatno više nikada ne bi bilo pokrenuto, ili bi se bilo lakše riješilo. Ali, austrijski car je bio presavjestan da bi se prihvatio tude imovine. Austrijske trupe nisu okupirale te pojaseve, a Turci su mirno ponovo preuzeли posjed. S obzirom na vojnu, financijsku i zdravstvenu dobrobit, bilo bi bolje da je Austrija tada okupirala dva mala područja koja su se postavila kao barijera između glavnog tijela Monarhije i odijeljenih dijelova, jer nisu bila ni od kakve koristi za Turke. Austrijska vlada se zadovoljila pravom korištenja prolaza preko tih područja, prava koje joj Turci nikada nisu osporavali.

U jesen 1831. za vrijeme ministra Casimira Perriera, francuska eskadra pojavila se pred Ankonom, okupirala je tvrđavu usprkos protestu Papinske države, pa se činilo da je ugrožen opći mir. Tada se i pozornost Beča usmjerila na ta dva pojasa zemlje. Smatralo se da francusko brodovlje u Jadranu i nazočnost Francuza u Ankoni predstavlja prijetnju dalmatinskoj obali tj. da se na toj obali otvaraju dvije točke u kojima poduzetni francuski duh u sprezi s Turcima može štetiti Austriji...

Ja sam dakle primio naredbu da predložim Porti da se usuglasi s prijateljskim ustupanjem - cesijom - tih dvaju pojaseva, prema zajedničkom ugovoru o naknadi štete. Trebao sam procijeniti da ti teritoriji, nekultivirani i nenaseljeni, nisu bili ni od kakve koristi za tursku vladu, a da su za Austriju važni kako bi mogla uspostaviti izravnu kopnenu vezu između Dalmacije i Dubrovnika s jedne strane i između Dubrovnika i Kotora s druge strane, a da se i ne govori o drugim prednostima, sanitarnim i carinskim...

Na žalost, informacije koje su mi poslali iz Beča u vezi veličine i prirode ovih teritorija bile su necjelovite i netočne, a o cijene naknade koja se trebala predložiti nisam znao ništa tako da nisam mogao ništa poduzeti ni u obraćanju prema Porti ni u razgovoru s ministrom Aakif efendijom. Dakle, budući da Porta u tom trenutku nije imala dovoljno podataka o uvjetima ustupanja dvaju pojaseva zemlje, nije mogla stupiti u pregovore. Slučaj je prešao najprije u ruke Kiaya bega, ministra unutarnjih poslova, a zatim ga je preuzeo Perteco efendija, kojega nisam dobro poznavao.

Za vrijeme posljednjeg rata između Turske i Rusije postavilo se 1827. pitanje savezništva između Austrije i Porte i Perterefendija mi je kao mamac predložio ustupanje ovih dvaju pojaseva. Državni razlozi prisilili su me da odbijem njegov prijedlog, jednako kao i savez s Portom. Ne poznajem ni jedan narod *Manet alta mente repostum*, kod kojega je mržnja tako duboko ukorijenjena kao kod Turaka. Dakle, Perteco efendija bio je Turčin u pravom značenju riječi. Moje tadašnje odbijanje njegova prijedloga alijanse u zamjenu za dva jezička zemlje, njemu je bilo dovoljno da odbaci našu molbu. Nekoliko tjedana kasnije, Porta mi je odgovorila da dva jezička zemlje nisu nenaseljena, nego da tu postoji 7 sela i čak nekoliko džamija što prema islamskom zakonu onemogućava predaju teritorija stranoj sili, osim u ratu ili pod utjecajem više sile. Takva formalna izjava, bazirana na islamskom zakonu, značila je odbijanje nastavka započetih pregovora. Odgovor Porte prosljedio sam u Beč. Pitao sam se: ako je carski dvor imao stvarnu nakanu da preuzme ta dva jezička onda je trebao jasnije izraziti visinu naknade Porti ili tražiti da Turci predlože zamjenu za drugi teritorij u blizini tih jezičaca, kao npr. dio Župe koja se nalazi u Kotorskem okrugu, na rubu austrijskog teritorija... Kako nisam dobio nikakvih uputa, pregovori su tu stali... Tim više što se i, slijedom događaja u Europi, strah da će Francuzi krenuti iz Ankone prema turskom teritoriju osuo, pa je i carski dvor odustao od tog slučaja.”

razdoblju Austrija bila prisiljena pojačati granične postrojbe u Boki kotorskoj i na dubrovačkom području.⁸¹ Osim toga Austrija je nastojala održati što čvršću blokadu, odbijajući svaku osmansku zamolbu za korištenje obale. Godine 1839. Vlada u Beču je iznijela nekoliko prijedloga za razmjenu teritorija, no zbog niza argumenata vezanih za preseljenje i obeštećenje stanovništva, Osmanlije nisu pristali na to rješenje. Problem Kleka tako se protegao i u drugu polovicu 19. stoljeća. Pritisak Austrije sve je više jačao sukladno slabljenju Osmanskog Carstva, a kulminirao je krajem pedesetih godina.⁸²

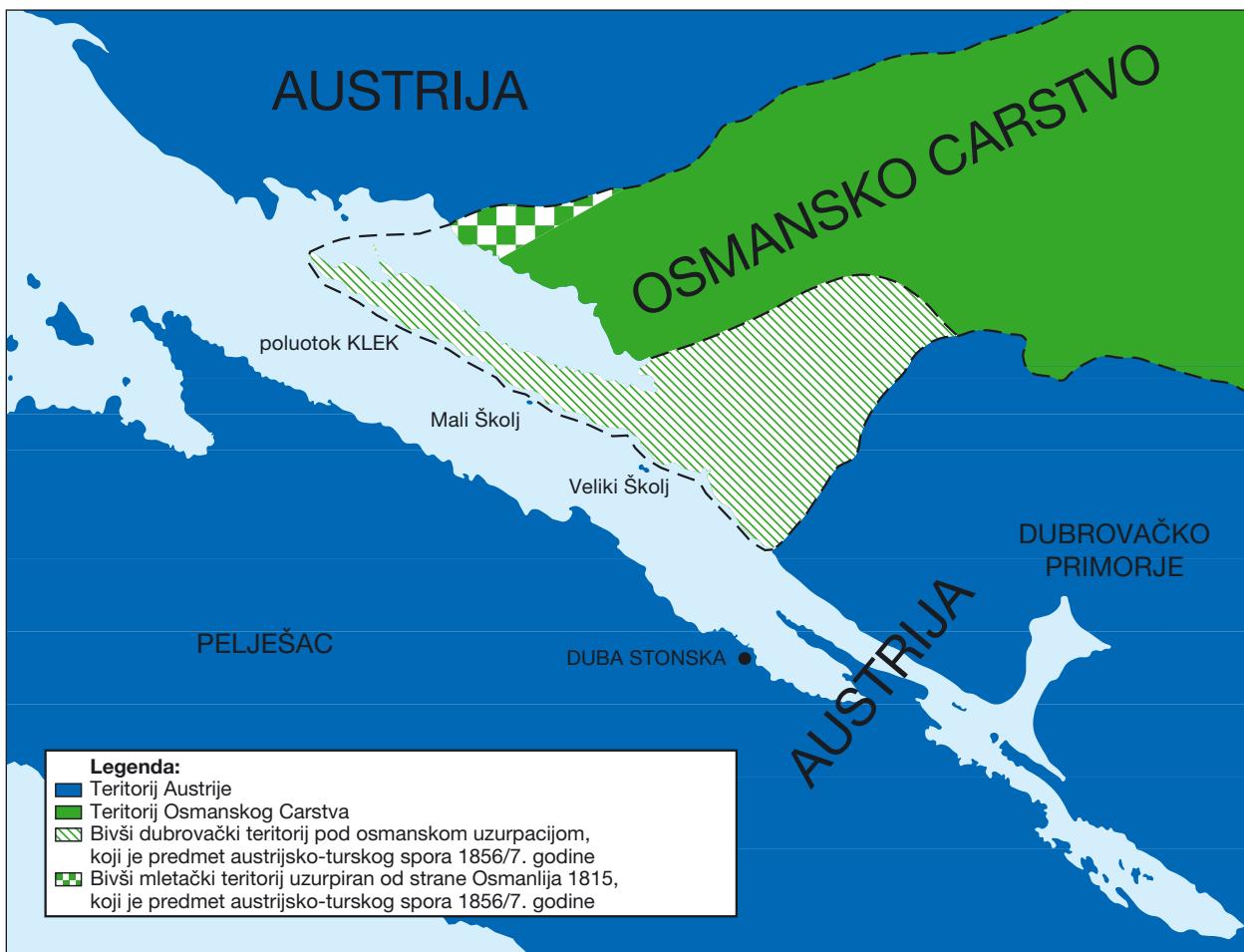
Poslije neuspjelih pregovora o otkupu i zamjeni, austrijska je diplomacija zaoštala diplomatsku djelatnost oko problema Kleka. Naime, Osmanlije su već 1815. koristeći razdoblje preuzimanja vlasti u Dalmaciji i epidemiju kuge u Makarskom primorju, porušili granične oznake na poluotoku Kleku, a i kopnenu su granicu pomakli nešto zapadnije od prijašnje (slika 11). Nakon višekratnih žalbi lokalnog stanovništva, Austrija je 1856. uputila na područje Kleka istražno granično povjerenstvo. Opsežnim rezultatima misije, koju je 1856/7. vodio splitski okružni poglavavar Ivan Buratti,⁸³ Austrija je

---

⁸¹ Bilo je slučajeva da su Crnogorci preko Kleka dolazili na Pelješac gdje bi pljačkali sela u kojima nije bilo dovoljno muškaraca za obranu (odsutnih pomoraca). *Prezidijalni spisi Namjesništva*, 1836. kat. X/I 1, br. 546.

⁸² I. Puljić, »Neum povjesna domovina Hrvata.«: 91, 92; G. Šljivo, *Klek i Sutorina*: 57-65.

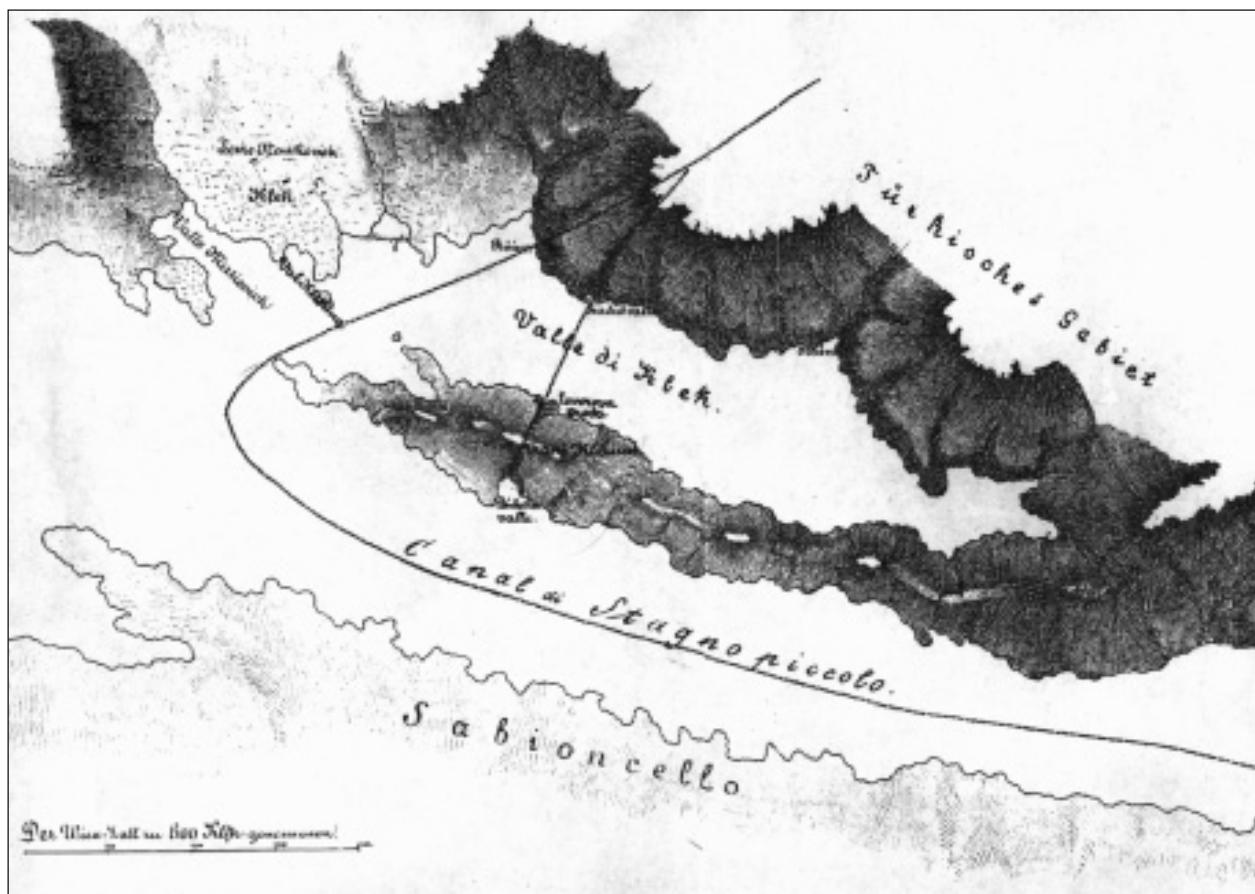
⁸³ Šef istražnog graničnog povjerenstva Ivan Buratti Sokčić (Imotski, 1825-Beč, 1911), hrvatski je zaslužnik, mecena i političar. Već kao dječak istakao se prikupljanjem i zapisivanjem narodnih pjesama. Nakon mature u talijanskoj gimnaziji u Zadru 1841, u Beču je studirao i doktorirao pravo 1849. godine. Iako se tijekom revolucionarnih gibanja 1848/9. protivio sjedinjenju Dalmacije s Hrvatskom, ubrzo se pod utjecajem Ivana Mažuranića i Dimitrija Demetra približio političkim krugovima hrvatskih narodnjaka prihvativši aneksionističku ideju. Godine 1851. izabran je za profesora kaznenog prava na Pravoslovnoj akademiji u Zagrebu i postao član Kukuljevićeve Društva za jugoslavensku povjesnicu i starine. Ipak, ubrzo je napustio Zagreb i vratio se u Dalmaciju gdje je tijekom neoabsolutizma obnašao visoke dužnosti u državnoj upravi. Ostao je usko povezan s hrvatskim političkim vođama, čemu je pridonijela i ženidba s Klotildom Vranyczany (1838-1913), kćeri jednog od narodnjačkih mecenih, predsjednika Matice hrvatske Ambroza Vranyiczanya (1801-1870). Godine 1854. Buratti je imenovan okružnim poglavavarom u Splitu. Kao okružni poglavavar imao je odlučujuću ulogu u osnivanju prve hrvatske gimnazije u Sinju. Misija oko utvrđivanja granice na području Kleka (1856/7), koja mu je povjerena iz Beča, bila je jedna od njegovih važnijih zadaća. Osim toga, u Splitu se posvetio izgradnji i urbanizaciji grada, posebno radovima oko obnove i konzervacije Dioklecijanove palače. U tom je poslu suradivao i sukobljavao se s vodećim konzervatorom Vickom Andrićem. Buratti je od 1856. do 1859. samostalno vodio iskopavanja i istraživanja oko Zlatnih vrata i trase antičkog vodovoda i za radove na tom dijelu donirao i vlastita sredstva. Zbog toga je u njegovu čast postavljena spomen ploča. Nakon proglašenja ustavnosti i obnove političkog života u Monarhiji 1861. Buratti je kao narodnjak došao u oštar sukob sa splitskim autonomašima pa je pod Bajamontijevim pritiskom napustio poglavarsku dužnost u Splitu. Nakon kraćeg službovanja u Trstu zatražio je umirovljenje i nastanio se u Zagrebu. Kao mecen stipendirao je brojne hrvatske studente prava i umjetnike (kipar Ivan Rendić izradio je njegovo poprsje, a poznat je i Burattijev portret slikara Ivana Skvarčine). Buratti je donirao novac za obnovu bolnice i crkava u Požegi zbog čega je proglašen počasnim građaninom, a obnovu Dioklecijanove palače financirao je i nakon odlaska iz Splita. Sa suprugom Klotildom obnovio je gornjogradsku palaču Dverce koja je desetljećima bila najpoznatiji intelektualni salon i stjecište hrvatske političke i kulturne elite. Buratti je dugo godina bio član kraljevskog suda, zastupnik Zagrebačke općine i predsjednik Narodnog kasina. U čast obnove splitskih spomenika od cara je 1894. dobio vitešku titulu s pridjevkom "von Portaurea". Ivan i Klotilda Buratti nisu imali potomaka, a palaču Dverce poklonili su gradu Zagrebu. Vidi: A. Stipčević-Despotović, »Buratti, Ivan (Buratti Sokčić).«: 515-516; D. Kečkemet, *Vicko Andrić arhitekt i konzervator 1793-1866*; J. Vrandečić, *Dalmatinski autonomistički pokret u XIX. stoljeću*: 106.

Slika 11. Granica Austrije i Osmanskog Carstva (1815-1857)

nastojala dokazati nelegitimnost osmanskog dominija na Kleku. Buratti je po nalogu namjesnika Dalmacije generala Mamule, na brodu *Imperiale Achilles* otplovio prema zaljevu Klek i Dubrovniku gdje je proveo terenska i arhivska istraživanja o nastanku tampon-zone i njezine povijesne pripadnosti. Prikupljeni podaci podastrti su Mamuli 18. siječnja 1857. godine.⁸⁴ Ti podaci u potpunosti rasvjetljavaju sve događaje vezane za razgraničenje na Kleku od kraja 17. stoljeća. Buratti je iznio opsežan historijat šireg područja s brojnim prijepisima dokumenata dubrovačke i mletačke provenijencije kojima je dokazao povijesno, stvarno i u suvremenom smislu etničko pravo Austrije na zaljev i poluotok Klek. Burattijevi zaključci temelje se na činjenici da je područje

⁸⁴ Prikupljena dokumentacija nastala tijekom Burattijeve misije nalazi se u seriji *Miscellanea*, svežanj 25, u Državnom arhivu u Zadru. Sličan posao prikupljanja dokumenata o Kleku i Sutorini u Venecijanskom arhivu obavio je 1875. godine po nalogu austrijskih vlasti Šime Ljubić. Prema Ljubićevoj tvrdnji iz 1880, pet "debelih knjiga" njegovih arhivskih ispisa nalazi se u arhivu Ministarstva vanjskih poslova u Beču (Š. Ljubić, »O odnošajih među republikom Mletačkom i Dubrovačkom.«: 131, bilj. 1). Iz literature nam nije poznato da je to gradivo do danas korišteno.

Slika 12. Granica mletačkog i kasnijeg austrijskog posjeda na poluotoku Kleku i obali, prije i nakon osmanske usurpacije 1815., izrađena 1857. godine na temelju terenskog i arhivskog istraživanja Burattijeve komisije za utvrđivanje austrijske granice na Kleku

čitavoga poluotoka Kleka i Gornjega Kleka nekada bilo u sastavu Dubrovačke Republike i da su ga Osmanlije zauzeli mimo mirovnih zaključaka u Karlovcima i Požarevcu. On zaključuje da su Dubrovčani u velikoj tajnosti bili prisiljeni žrtvovati ovaj nenaseljeni i neplodni dio svoga teritorija kako bi pojas osmanske zemlje, koji ih je odvajao od opasnih Mlečana, bio što širi. Osim toga, Buratti je došao do zaključka da su Osmanlije proširili granicu i prema mletačkom teritoriju, i to na kopnu tijekom razgraničenja i kasnije 1815., kada su uništili granične oznake na samom vrhu poluotoka. On inzistira na činjenici da su Osmanlije imali suverenitet samo do morske obale bez ikakvog prava na moru i u zaljevu. U zaključku svoga izvješća Buratti predlaže Mamuli da u duhu Bečkoga kongresa iz 1815. Austrija, kao sljednica Mletačke i Dubrovačke Republike, obnovi svoj suverenitet nad čitavim poluotokom Klekom i područjem uzurpiranim od Osmanlija. Iste činjenice ponovio je u svome izvješću ministru Bachu i dalmatinski namjesnik Mamula. Mamula je još tražio da se

utvrdi hrid Lopata na ulazu u zaljev te da se na poluotok Klek pošalje vojska. No, iz Ministarstva unutrašnjih poslova odgovoreno mu je da treba voditi računa o dvovlasničkom sustavu na poluotoku, tj. da su vlasnici zemlje austrijski i osmanski podanici, pa bi u trenutačnim političkim okolnostima nazočnost vojske na Kleku pokvarila odnose s Osmanlijama (slika 12).⁸⁵

Svjedočenje domicilnog pučanstva o granici na Kleku 1856/7. godine

O nekim argumentima koje je koristio Buratti već je bilo riječi, a iz njegova je izvješća zacijelo najvažnije navesti tvrdnje seljaka koji su opisali graničnu crtu s obje strane. Zapisnici svjedočenja domicilnog pučanstva potvrđuju tezu o osmanskoj uzurpaciji dijela pojasa na kopnu i o kasnijoj uzurpaciji Ponte Kleka. Stoga ćemo ukratko prikazati njihov sadržaj (a u prilogu 1 donijeti iskaze svjedoka i u cijelosti).

Izvješće Burattijeva pomoćnika generala Maurizia Desimona sastavljen je u Stonskoj preturi 16. listopada 1856. godine. Desimon je prikupio iskaze Stanka Papića, Antuna Farca, te Ivana i Josipa Popovića, stanovnika Slivna, koji su svjedočili o turškoj uzurpaciji pograničnog pojasa na kopnu i Ponti Kleka. Sličan su iskaz ponovili 3. siječnja 1857. na brodu *Imperiale Achilles* stanovnici Slivna: Luka Prović pok. Andrije, Antun Farac pok. Vlah, Luka Bijelić Jakovljev, Josip i Ivan Popović pok. Antuna i Ivan Popović pok. Nikole. Oni su pod zakletvom svjedočili o granici između Austrije (prije Mletačke Republike) i Osmanskog Carstva na području Kleka.⁸⁶ Svi su se pozvali na predaju svojih starih koja se očuvala do njihovih dana, te na ostatke graničnih kamenova, tvrdeći da granica na kopnu ide smjerom: Vukov klanac - Rudni do - Ražanjac voda - Goićeva gomila - uvala Surdup. Potom granica siječe morski tjesnac prema vrhu poluotoka Kleka i od Lovorne uvale preko Vranog klanca završava u suprotnoj Dubokoj uvali u Malostonskom zaljevu. Dakle, granica je zatvarala ulaz u zaljev Klek, a sama Punta Kleka u duljini od 2.000 klaptera pripadala je makarskom ogranku obitelji Nonković koja je tu imala pravo napasanja stoke i sjече drva, pa i današnji pripadnici te obitelji imaju isprave o tom posjedu. Prema riječima svjedoka, Osmanlije su tijekom posljednje kuge u Makarskom primorju (1815) srušili granične oznake na Kleku, protjerali tamošnje stanovnike i spalili njihove kuće. Unatoč tome, Nonkovići su sa svojim seljacima i dalje dolazili po drva. Na kopnu su

⁸⁵ *Miscellanea*, svežanj 25, list 92, 93.

⁸⁶ Provići, Popovići i Bjelići (možda Bjeliš) autentični su rodovi iz Slivna, daljim podrijetlom iz neumskog zaleđa, a o Farcu, vjerojatno podrijetlom s otoka Korčule, predaja je bila živa i polovicom 20. stoljeća. Vidi: V. Palavestra, »Etnološko-folkloristička ispitivanja u Neumu«: 102-103.

Osmanlije postavili sanitarni kordon i pomakli granicu od uvale Surdup do uvale Morač. Luka Prović je ponovio priču svoga djeda Antuna Provića. Riječ je o predaji koja je podsjećala na makinacije oko mletačko-osmanskog razgraničenja nakon Požarevačkog mira. **Tada je mletački inženjer, koji je Turcima odmjerio veći teritorij od ugovorenog, bio okrutno kažnjen tako što mu je rastaljeno zlato, kojim je bio podmićen, izliveno u usta.** Zanimljivo je da ovaj okrutni događaj vezan za izdaju inženjera Zavorovića, identično prenosi i Ivan Katalinić u svojoj povijesti Dalmacije iz 1835. godine.⁸⁷

Na temelju tih svjedočenja članovi komisije su u Vranjem klancu na Ponti Kleka pronašli sačuvane tragove graničnih oznaka.

Istoga dana kad su saslušani neumski svjedoci, na istome brodu sastavljen je zapisnik i o svjedočenju Mata Miljevića pok. Ivana iz Štedrice u Dubrovačkom primorju.⁸⁸ On je opisao prvotnu istočnu granicu tampon-zone s Dubrovačkom Republikom. Miljević je na temelju predaje tvrdio da je dubrovački teritorij na obali zaljeva Kleka započinjao u uvali Bad (danasa Tiha luka), a granična se crta nastavljala od toponima Crkvice, uz rub Vranjeva Sela, preko toponima Šćepova ljut i Rona, do ceste između crkve Sv. Mihajla i sela Duži. Ta je granična crta, prema Miljeviću, bila jasno označena gomilama koje su Osmanlije kasnije proglašili granicama privatnih posjeda. Sljedeći zapisnici Miljevićevih svjedočenja o istoj granici sastavljeni su u Dubrovniku 10. siječnja i 27. ožujka 1857. pred dubrovačkim okružnim poglavarom Pavom Rešetarom. U prvom je iskazu Mato Miljević izvjestio da je razgovarao s osmanskim podanikom Andrijom Čamom iz Duži koji također zna točan položaj prave dubrovačke granice kod Kleka. On se o tome bojao otvoreno govoriti, ali bi možda za obećanu naknadu pristao svjedočiti. O položaju granice Čamo je jednom prilikom potajno govorio i Luki Krmeku iz Drijena. Andrijin sin Mato Čamo obećao je Miljeviću da će mu pokazati točan položaj granice na crti Šćepova ljut - uvala Bad čim nagozori oca da mu to otkrije. U svjedočenju danom 27. ožujka Miljević je na prije utvrđenoj graničnoj crti precizirao položaje starih graničnih oznaka - križeva - koji su se nalazili na lokalitetima Vučja glavica, Šćepova ljut i Vilina dolina, dok na predjelu Rona nije razaznao nikakvu graničnu oznaku. Svjedočenje Miljevića donosi se u cijelosti u prilogu 2.

⁸⁷ Vidi: G. Cattalinich, *Storia della Dalmazia III*: 171.

⁸⁸ Mato, sin Ivana Miljevića i Mande Mihajlović, *24.2.1821, Štedrica, +30.7.1887, Štedrica (*Stanje duša župe Topola*, 2). Njegovi potomci živi su i danas.

Korekcija granice na Kleku 1857. godine

Upravo su spoznaje i zaključci Burattijeve komisije potkrijepili austrijsku diplomatsku akciju koja je dovela do korekcije granice na Kleku. Promjene nisu bile tako opsežne kako je to predlagao Buratti. Jedinu je promjenu predstavljala obnova granice na Ponti Kleka, koja je u duljini od 800 metara vraćena Austriji, dok usurpirano područje na kopnenom dijelu, prema području bivše Republike, nije vraćeno. Naime, nepobitno je bilo dokazano samo da je granica na Ponti Kleka bila označena i da je to područje pripadalo Nonkovićima, mletačkim zapovjednicima kule Klek. Za vrijeme kuge u Makarskom primorju 1815. godine Osmanlije su protjerali stanovnike Ponte i srušili granična obilježja pa taj dio Kleka nije bio uključen u katastarsku izmjeru Dalmacije koju su austrijske vlasti provodile tijekom tridesetih godina. To je ujedno bio uzrok svih kasnijih problema oko katastarske pripadnosti Ponte Kleka. Riječ je o teritoriju duljine 600 klaptera na kopnu i oko 2.000 klaptera na vrhu poluotoka Kleka (od crte Lovorna proda - Vranji klanac - Duboka vala do samog rta). Dakle, riječ je o približno 1137 metara teritorija na kopnu i 3782 metra na Ponti Kleka.⁸⁹ Unatoč dokazanom postojanju granice, nova austrijska granica na Ponti Kleka ipak nije obnovljena u prijašnjem opsegu. Očitim kompromisom nova je granica uspostavljena tako što je Austriji vraćen dio Ponte Kleka u duljini od 800 metara. Kompromisna granična crta najvjerojatnije se temeljila na vlasničkom stanju, jer su vlasnici zemlje na vrhu poluotoka bili podanici obaju carstava.⁹⁰

Novo stanje političko-teritorijalne (državne) granice između Austrije i Osmanskog Carstva zabilježeno je na svim austrijskim zemljovidima, čije je mjerilo omogućavalo ucrtavanje granice na tako uskom prostoru. Od 1869. do 1889. obavlja se sustavni kartografski premjer Monarhije s preciznim visinskim nivelmanom u novom metarskom razmjeru 1:250000 i 1:75000. Na tim kartama, koje sadrže sekciju *Neum und Stagno Grande*, ucrtana je morska granica preko tjesnaca, koja je presijecala Ponti Kleka, nastavljajući se rubom njegove obale prema Malostonskom zaljevu do uvale Pleštata gdje je započinjao austrijski teritorij Dubrovačkoga okruga.

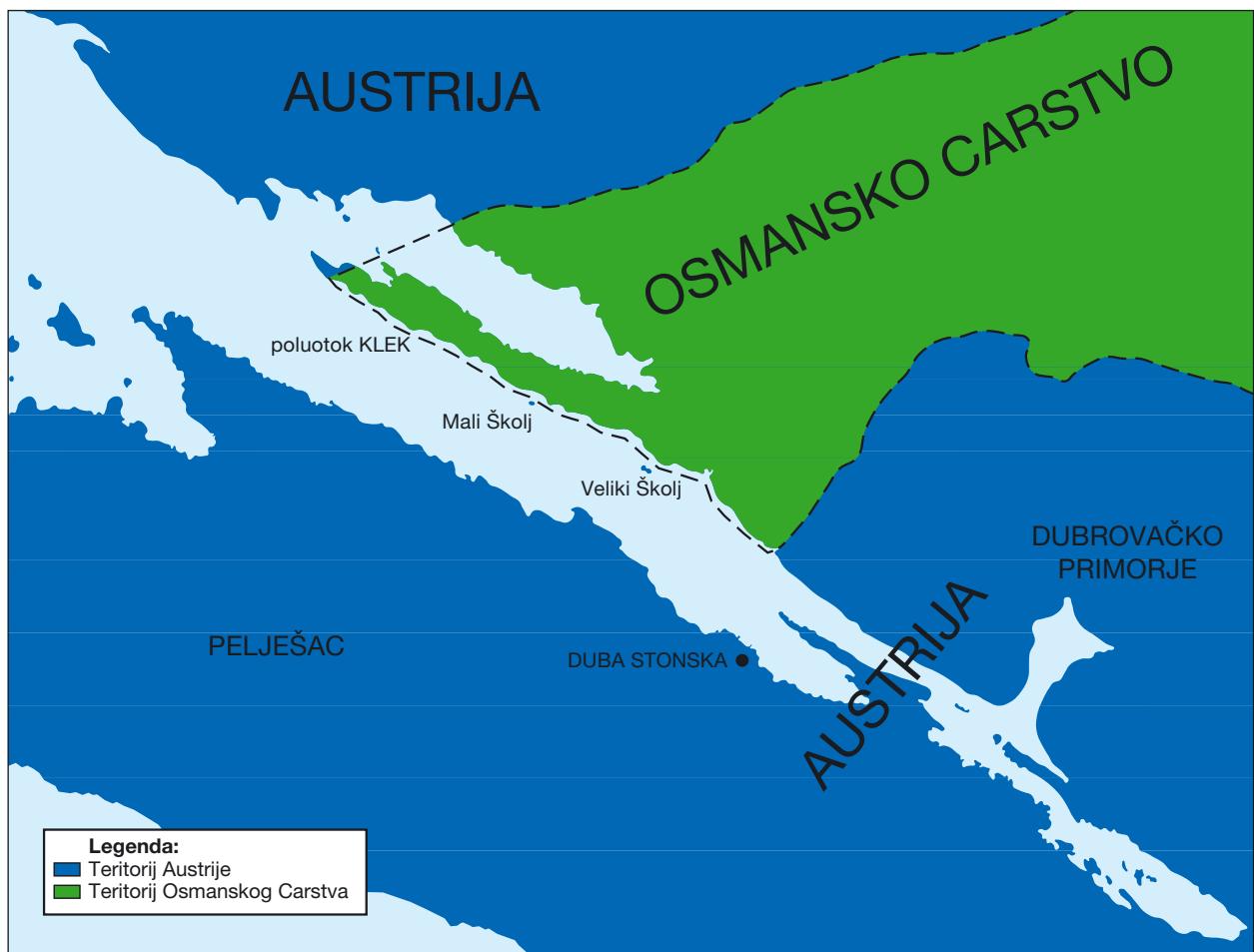
---

⁸⁹ 1 klapter (hvati) = 1,896 m.

⁹⁰ G. Šljivo, *Klek i Sutorina*: 166-167. Šljivo prešućuje da je ponovno uspostavljena granica.

Ponta Kleka za vrijeme austrijske, odnosno austro-ugarske vlasti (1857-1918)

Ponta Kleka, u duljini uspostavljenoj nakon 1857. godine, ostala je sve do 1918. u sastavu austrijske (austro-ugarske) Kraljevine Dalmacije. Moderne pomorske, topografske i opće karte u preciznim mjerilima potvrđuju da nakon austro-ugarske okupacije Bosne i Hercegovine 1878. ni nakon njezina priključenja Austro-Ugarskoj Monarhiji 1908, nije bilo nikakvih promjena granice na Ponti Kleka. Nije bilo ni promjene režima *mare clausum*, tj. granice na uzmorskom pojasu (slike 13 i 14). Na nizu pomorskih i topografskih karata, koje su izradili stručnjaci austrijskog Hidrografskog i Vojnogeografskog instituta, potvrđuje se postojanje granice na Ponti Kleka točno u duljini koju je utvrdila Burattijeva komisija 1857. godine.

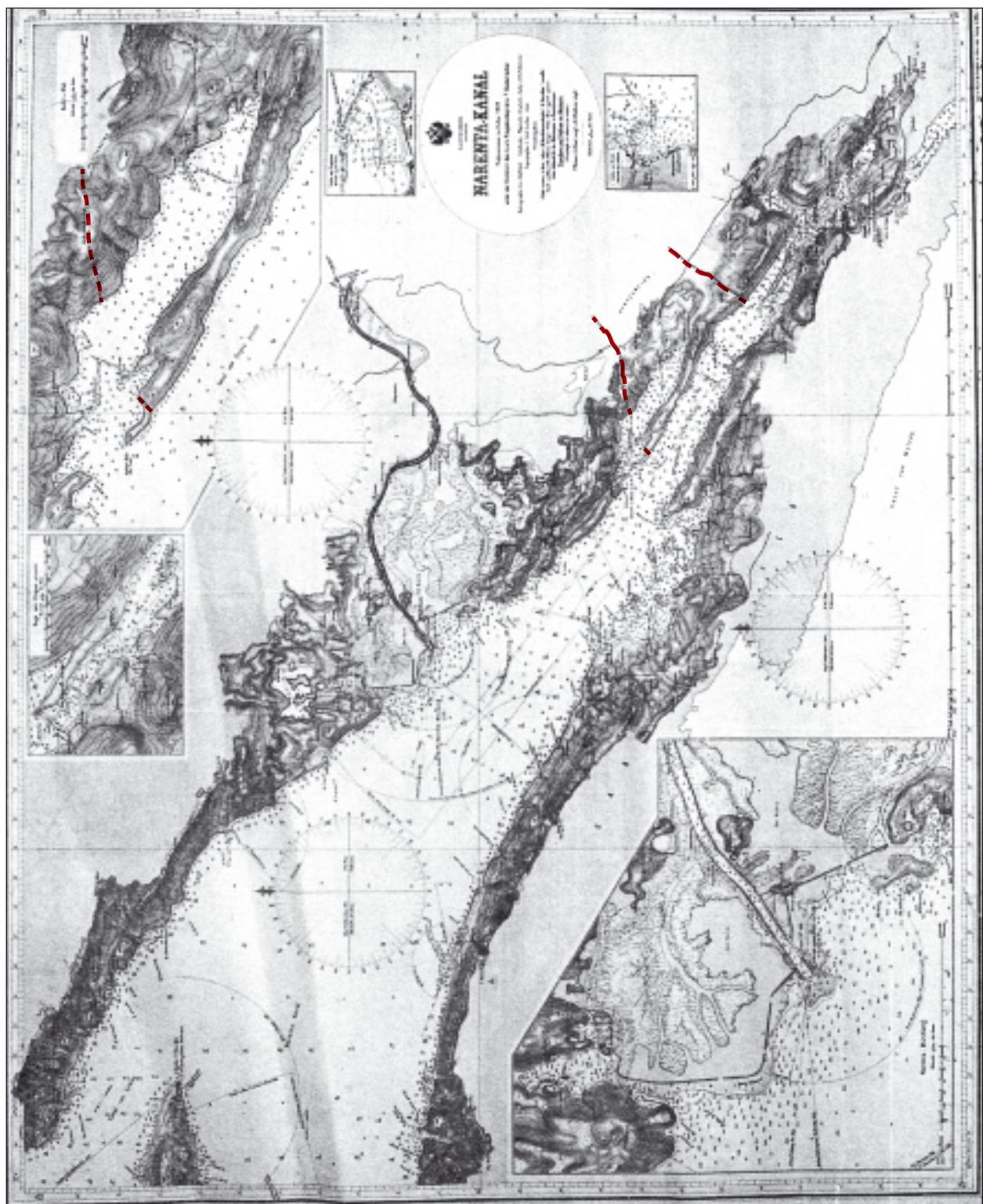

Slika 13. Granica Austrije i Osmanskog Carstva (1857-1878), odnosno granica Austro-Ugarske i Bosne i Hercegovine pod austro-ugarskom upravom (1878-1908)

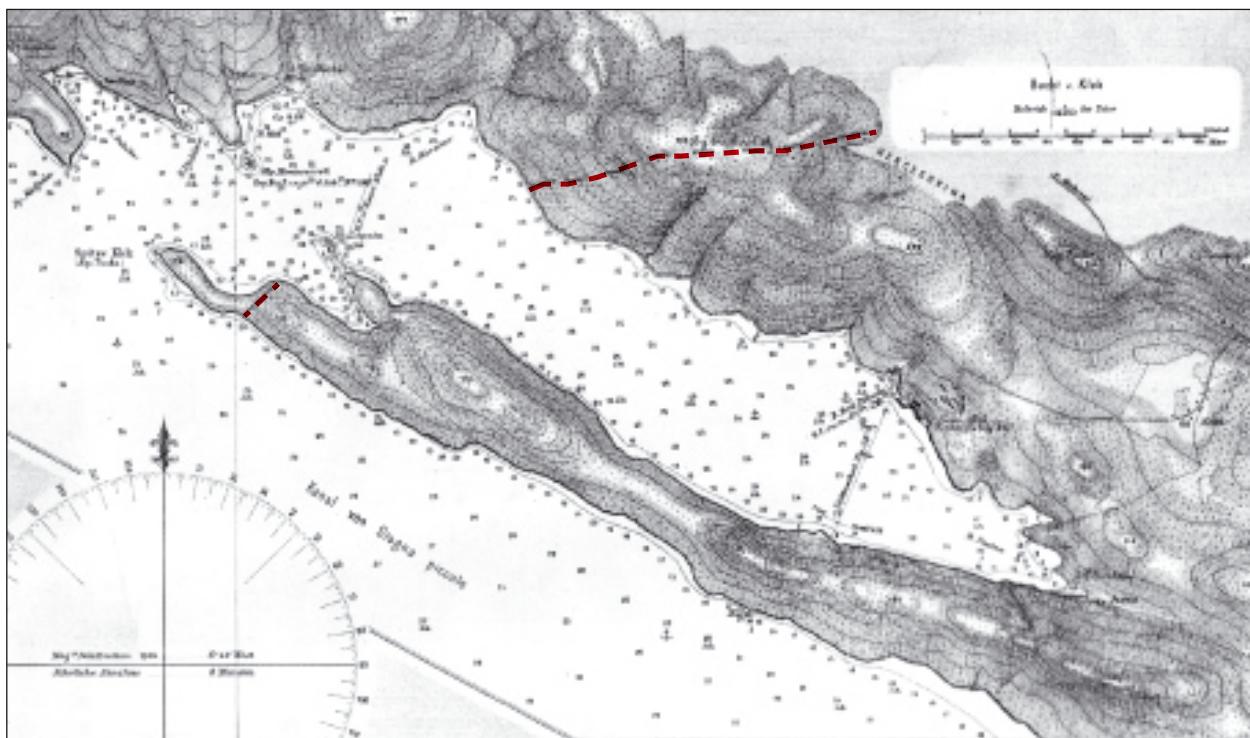
Hidrografske rade u Monarhiji obavljao je od 1860. godine Hidrografski zavod austrijske ratne mornarice, osnovan 1860. u Trstu i 1872. premješten u Pulu, gdje je od 1856. postojala hidrografska služba. Zavod je već 1866. započeo novu hidrografsku izmjenu. Od 1869. do 1874. publicirao je generalnu kartu Jadranskoga mora u mjerilu 1:1000000, 30 obalnih karata u mjerilima 1:40000 i 1:80000 i planove luka i tjesnaca. Na karti Neretvanskoga kanala iz 1869. (1:80000), dakle, prije okupacije Bosne i Hercegovine, jasno je ucrtana državna granica na Ponti Kleka i obalna granica uzduž poluotoka Kleka, koja Veliki i Mali Škoj i čitav Malostonski zaljev ostavlja na strani Kraljevine Dalmacije (slika 15). Štoviše, na karti je to područje posebno izdvojeno i u gornjem desnom uglu prikazano u još preciznijem mjerilu 1:28800 (slika 16). Kao i topografske karte treće austrijske izmjere, ova je obalna karta ostala u službenoj uporabi nakon sloma Monarhije u monarhističkoj Jugoslaviji (slika 17).

Slika 14. Granica austro-ugarske pokrajine Kraljevine Dalmacije
i austro-ugarske pokrajine Bosne i Hercegovine (1908-1918)

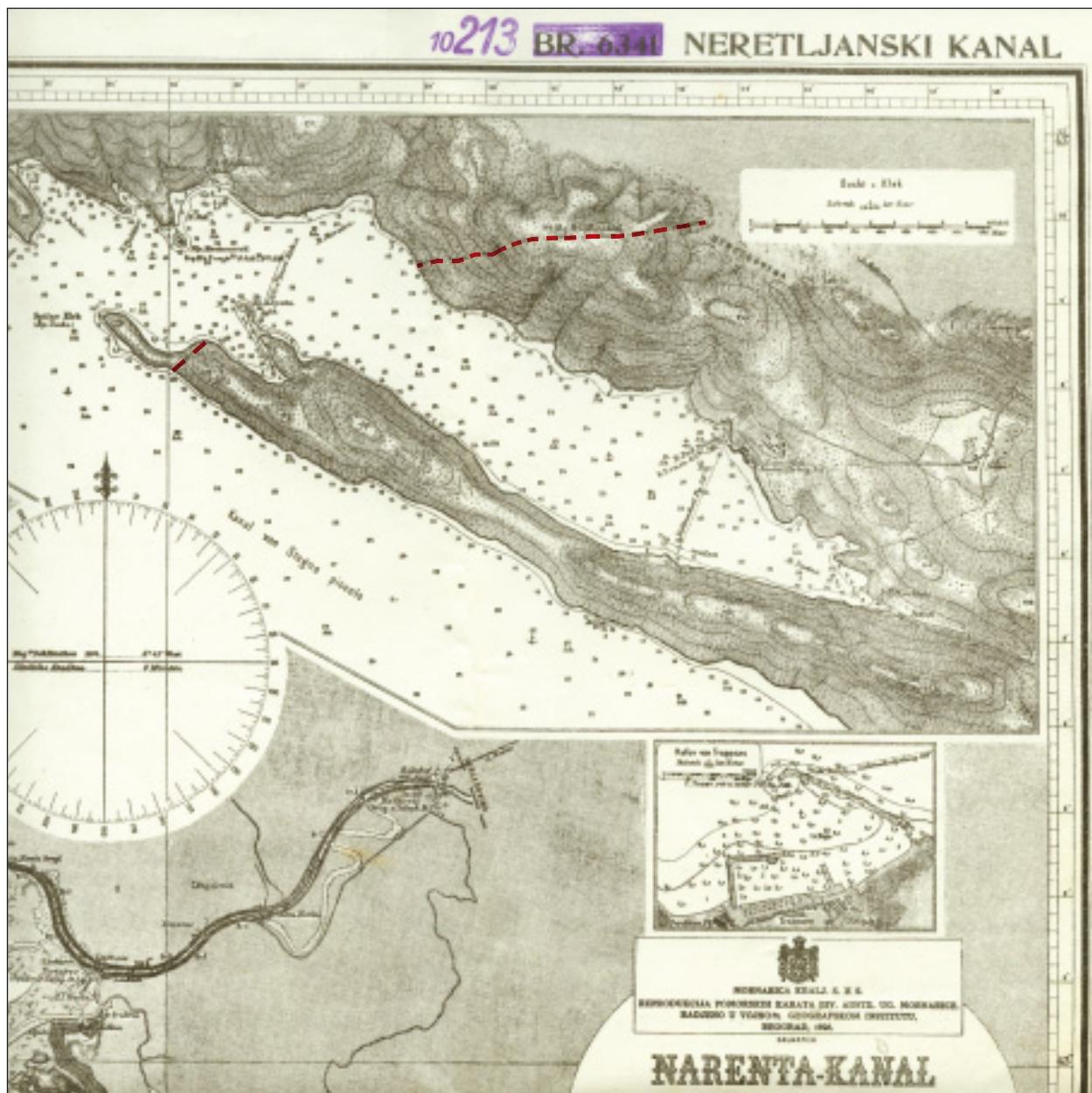

Slika 15. Narenta-Kanal, sektor Klek, karta austrijske ratne mornarice
(K. u. K. Kriegsmarine, Dalmatien, ausgenommen im Jahre 1869 unter der Direktion
des k. u. k. Fregattenkapitäns T. Oesterreicher), 1:28800 (Pomorski muzej Dubrovnik)

Slika 16. Narenta-Kanal, karta austrijske ratne mornarice (*K. u. K. Kriegsmarine, Dalmatien, ausgenommen im Jahre 1869 unter der Direktion des k. u. k. Fregattenkapitäns T. Oesterreicher*), 1:80000 (Pomorski muzej Dubrovnik)

Bečki Vojnogeografski Institut (*K. u K. Militär Geographisches Institut*) započeo je 1869. treću topografsku izmjeru čitave Austro-Ugarske Monarhije, koja je po caru Franji Josipu II. (1830-1916) nazvana *francjozefska*. Izmjera je organizirana u skladu sa suvremenim tehničkim i kartografskim dostignućima i vojnim potrebama, u novouvedenom metarskom sustavu, u mjerilu 1:25000 (2860 sekcija). Trajala je 16 godina i završena je 1887. godine. Terenski izvornici izrađeni u boji reproducirani su fotolitografijom u crno-bijeloj tehnici. Na sekciji Klek iz godine 1874. (1:25000) ucrtana je granica na Ponti Kleka (slika 18). Ova je topografska karta Monarhije imala službeni status te je kasnije koristila za izradu svih drugih karata i kartografskih sinteza. Trostrukom redukcijom ove karte, stručnjaci Vojnogeografskog instituta izradiли su ukupno 715 sekcija topografske karte u mjerilu 1:75000, a svaka je stranica pojedine sekcije obuhvaćala 20° geografske širine i 15° geografske dužine. Riječ je o prvim preciznim topografskim kartama koje su u tiskanom obliku bile dostupne javnosti. Prvi list objavljen je 1873., a posljednji 1889. godine. Zbog velike praktične vrijednosti i potražnje, pojedine sekcije *francjozefske* topografske karte višekratno su se dopunjavale i dotiskavale do 1914., a i kasnije (slike 19 i 20). U granicama ucrtanima na tim kartama, države sljednice Monarhije ušle su u nove državne sklopove,

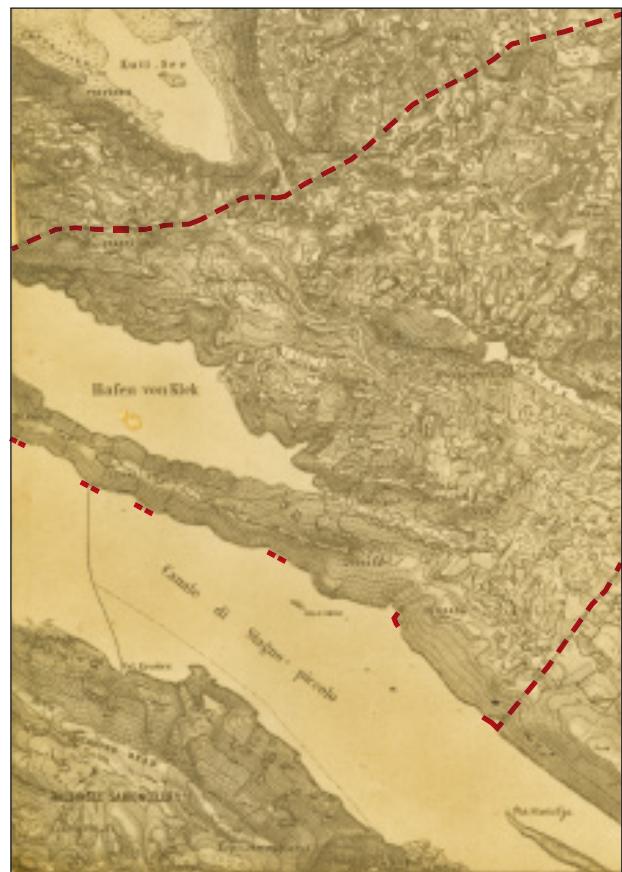
Slika 17. Detalj karte Vojnog geografskog instituta u Beogradu, izrađene prema pomorskoj karti bivše Austro-Ugarske mornarice (karta br. 6341, segment Neretljanski kanal, Beograd, 1928)

pa se ucrtana granica na Ponti Kleka javlja i na kasnijim topografskim kartama odgovarajuće preciznosti (slika 21).⁹¹

⁹¹ O topografskim i obalnim kartama iz toga doba, vidi: S. Ćosić, »Topografske karte hrvatskih zemalja do početka 20. stoljeća«: 40-47.

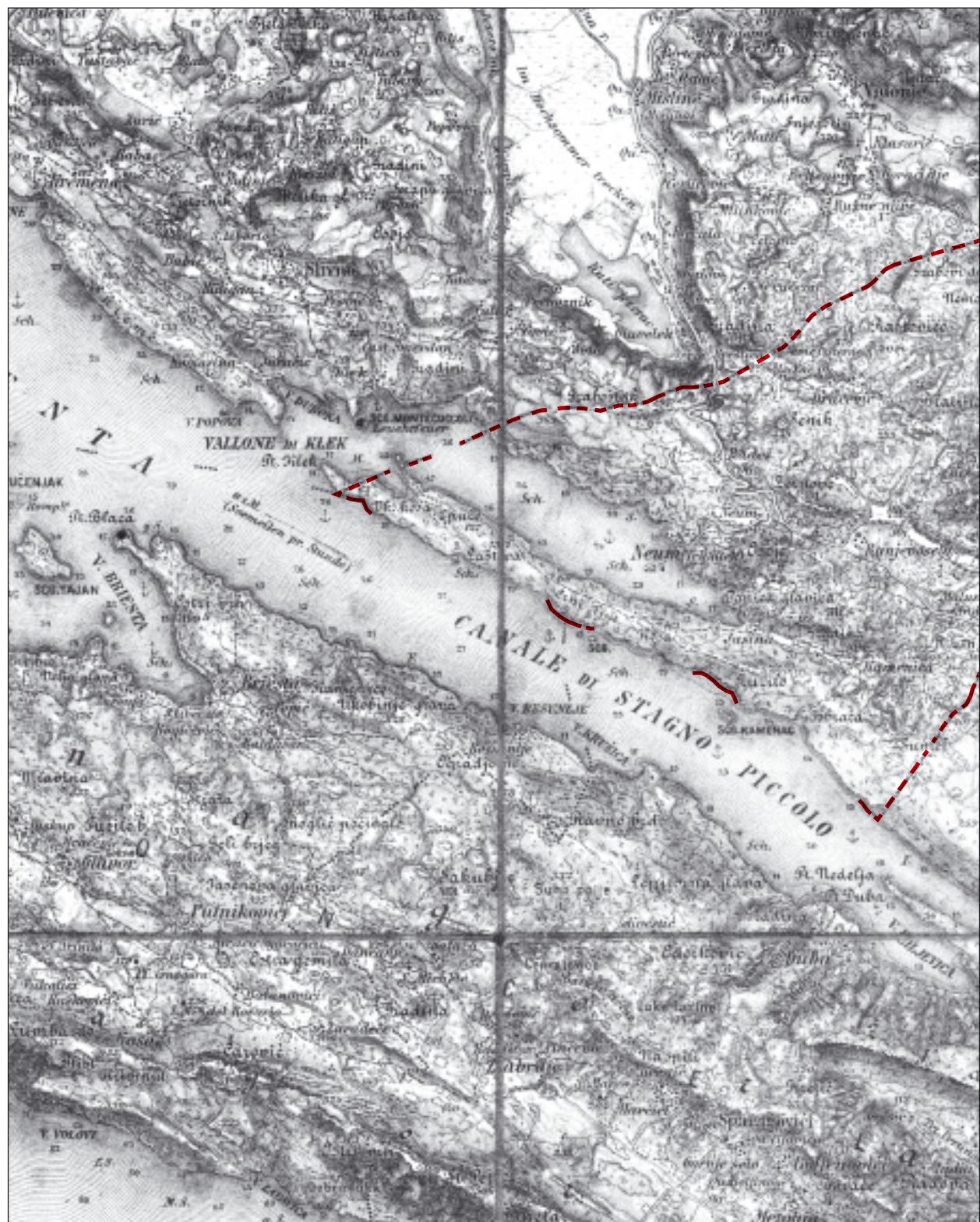
Slika 18. Isječak fotolitografskog izvornika francjozefske topografske karte iz godine 1874. (K.uK. Militär Geographisches Institut), sekcija Klek (1:25000)

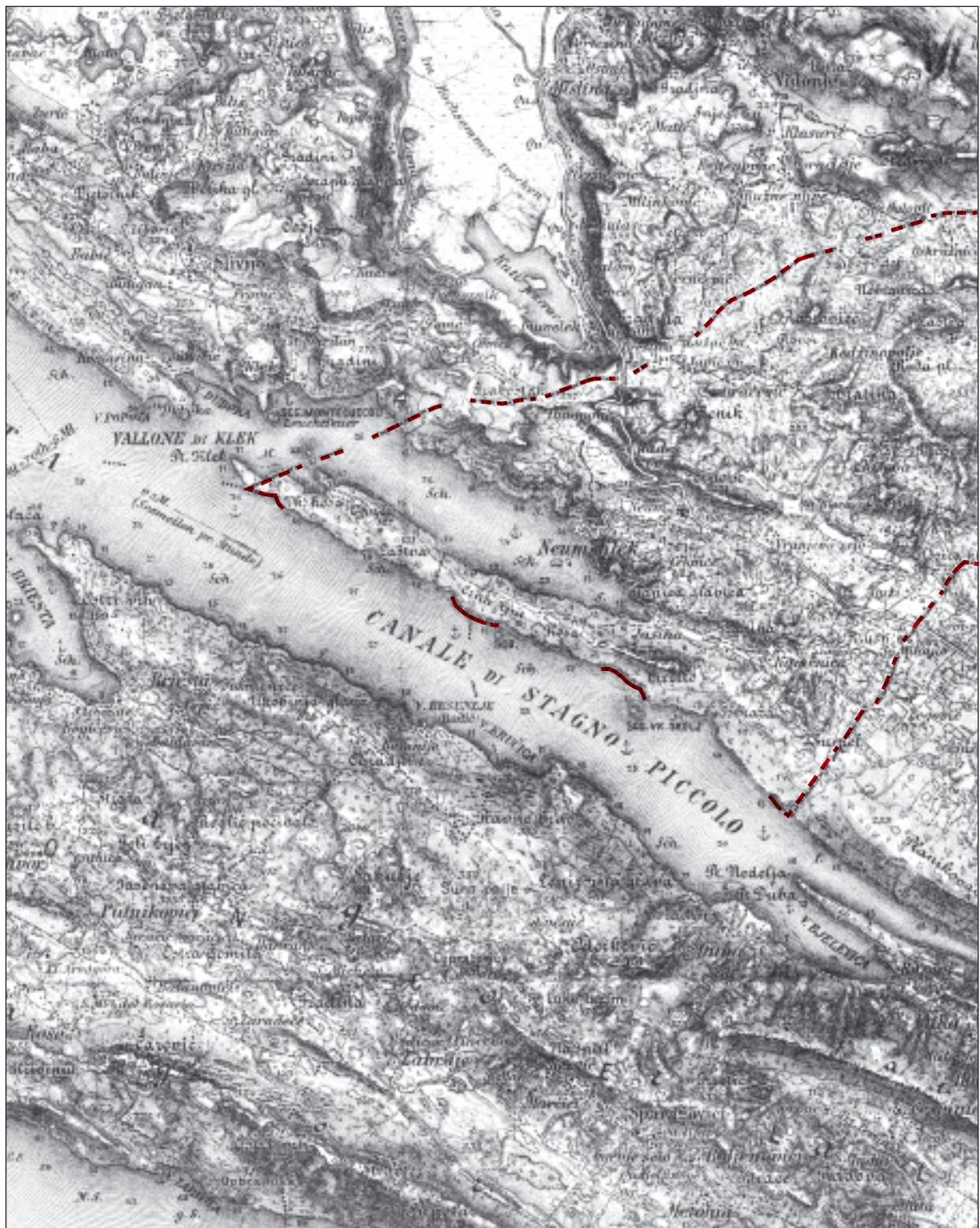
Godine 1879. godinu dana nakon austro-ugarske okupacije Bosne i Hercegovine, na prijedlog dalmatinske pokrajinske vlasti, car je 1879. odobrio političko priključenje Kraljevini Dalmaciji cijelih pojaseva Neuma i Sutorine. Na području Kleka formirana je komisija za razgraničenje na čelu sa zapovjednikom okruga u Počitelju Šoštarićem, a odlučeno je da se u političkom smislu Klek podvrgne području Metkovića u makarskom kotaru.⁹² Postupak ukidanja nekadašnjihtampon-zona ipak nije proveden vjerojatno zato što je Bosna i Hercegovina i nakon okupacije formalno bila pod sultanovim suverenitetom.⁹³

⁹² G. Šljivo, *Klek i Sutorina*: 173, 174.

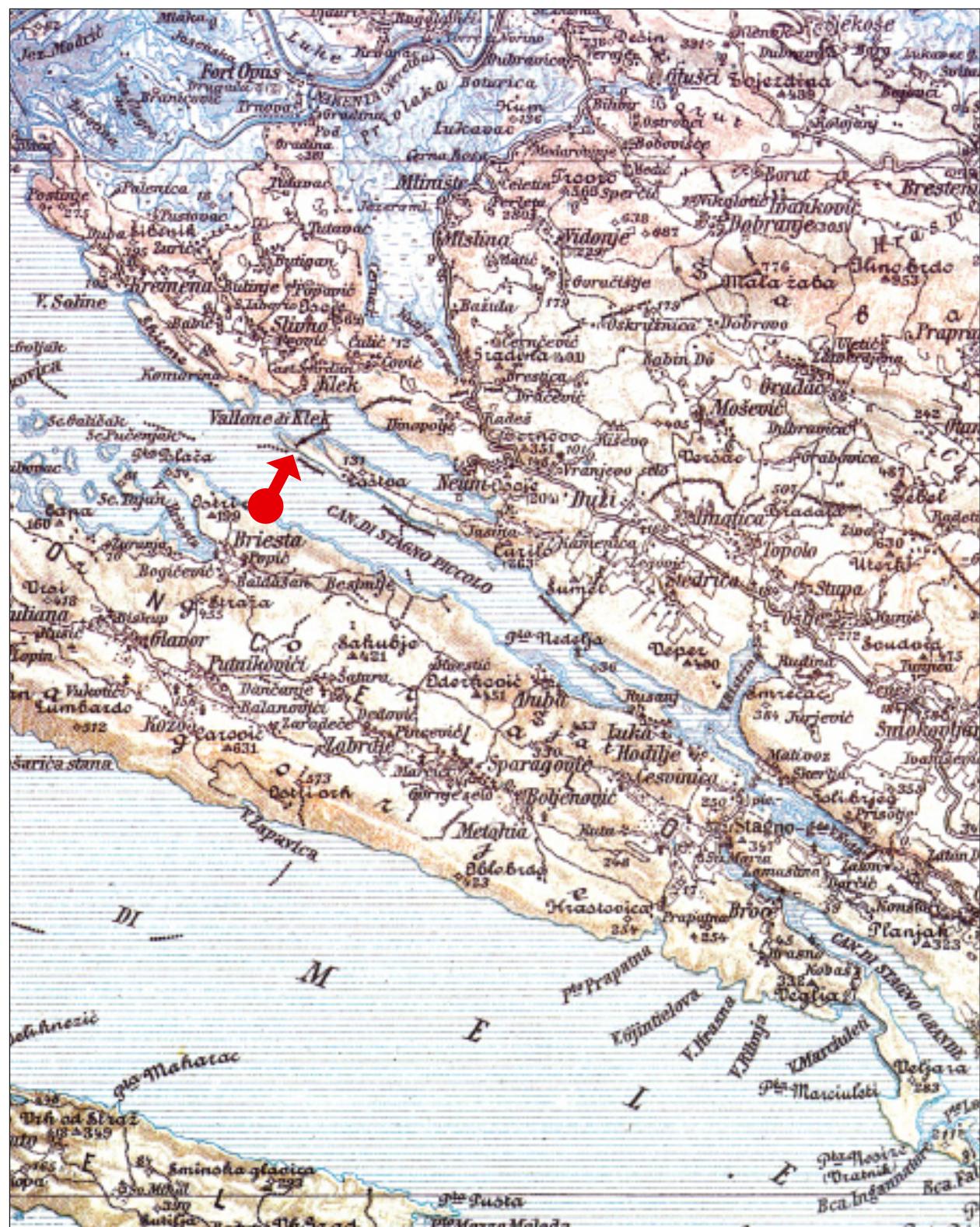
⁹³ Austrijska pokrajina Dalmacija osmanskim je tampon-zonama u Neumu i Sutorini bila podijeljena na tri dijela. Uz parobrodarsku liniju povezivala ih je trasa tzv. Napoleonovog puta. Već je spomenuto da su u procesu modernizacije i upravno-teritorijalne integracije osmanski jezičci predstavljali veliki problem austrijskim vlastima, prvenstveno carinskim i poštanskim službama. Nedugo nakon ozakonjenja okupacije Bosne i Hercegovine na Berlinskom kongresu, u Neumu je 1879. otvoren Poštanski ured u sklopu Dalmatinske direkcije pošta i brzojava u Zadru. Poštu je u Neumu prikupljaо Lloydov parabrod na redovitoj liniji Kotor-Trst i četiri puta tjedno poštar-konjanik na liniji Neum-Metković i Neum-Ošљe. Napoleonovom cestom i parobrodarskom linijom, Dalmacija je integrirana s Dubrovnikom i Bokom unatoč činjenici da je Bosna i Hercegovina još uvjek bila pod formalnim sultanovim suverenitetom. Inače, svi kasnije osnovani poštanski uredi u Bosni i Hercegovini bili su podvrgnuti vojsci, a samo je Neumska pošta kao jedina civilna pošta u Bosni i Hercegovini ostala u sklopu Dalmatinske direkcije sve do dvadesetih godina 20. stoljeća. Vidi: N. Kapetanić, *Poštanski žigovi dubrovačkog područja 1763.-1918*: 70.

Slika 19. Detalj specijalne karte Vojno-geografskog instituta u Beču (K. k. Militärgeographisches Institut, Wien) iz 1882. godine (1:75000), sektor *Neum und Stagno Grande*, zone 34, col. XVII.

Slika 20. Detalj specijalne karte Vojno-geografskog instituta u Beču (*K. k. Militärgeographisches Institut*, Wien) iz 1916. godine (1:75000), sektor *Neum und Stagno Grande*, zone 34, col. XVII.

Slika 21. Detalj karte Vojno-geografskog instituta u Beču
(K. u. k. Militärgeographisches Institut, Wien) iz 1916. godine (1:200000), sektor Mostar

Ponta Kleka za vrijeme monarhističke Jugoslavije

Nakon sloma Monarhije stare pokrajinske granice Dalmacije i Bosne i Hercegovine, sve do 1922. godine, ostale su u novoj državi nepromijenjene, prvo Državi Slovenaca, Hrvata i Srba, a potom Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca. Dalmacija je zadržala svoje granice iz doba Monarhije, a Bosna i Hercegovina je ostala u svojim granicama iz 1878. godine (slika 22).

Kraljevom odlukom o podjeli na 33 oblasti od 26. lipnja 1922. u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca ukinute su granice povijesnih pokrajina iz austro-ugarskog doba. Područje Neum-Kleka tada je bilo u sastavu Mostarske oblasti. Novim teritorijalnim ustrojem, nakon uvođenja diktature 1929, područje Kleka ušlo je u sastav Primorske banovine (Dalmacija, veći dio zapadne Hercegovine i pet bosanskih kotareva) sa sjedištem u Splitu tako da je Neumski jezičac prvi put nakon 1699. ukinut i nije se obnavljao do 1945. godine.

Slika 22. Granica pokrajine Dalmacije i pokrajine Bosne i Hercegovine
u Kraljevstvu SHS (1918-1922)

Do manjih korekcija došlo je 1931. godine kad su u Primorsku banovinu uključeni Stolac i Čapljina. Na temelju sporazuma Cvetković-Maček od 27. travnja 1939. Namjesništvo je 24. kolovoza 1939. donijelo Uredbu o Banovini Hrvatskoj u čiji je sastav ušlo i područje Kleka i Neuma s većim dijelom Hercegovine i dijelom središnje Bosne i Bosanske Posavine.

Od travnja 1941. do 1945. Klek i Neum bili su u sastavu Nezavisne Države Hrvatske.

Ponta Kleka za vrijeme socijalističke Jugoslavije

Razgraničenje jugoslavenskih federalnih jedinica nakon drugog svjetskog rata obavljeno je na temelju načelnih odluka izglasanih na Drugom zasjedanju AVNOJ-a 1943. godine koje su predmijevale federalni državni ustroj. Ta se teritorijalna konцепцијa očitovala i tijekom rata, a zapravo je predstavljala povratak na povijesne pred-jugoslavenske granice. U političko-teritorijalnoj koncepciji AVNOJ-a nije se išlo u detaljno preciziranje republičkih granica, nego su se one podrazumijevale prema povijesnom predjugoslavenskom stanju.⁹⁴

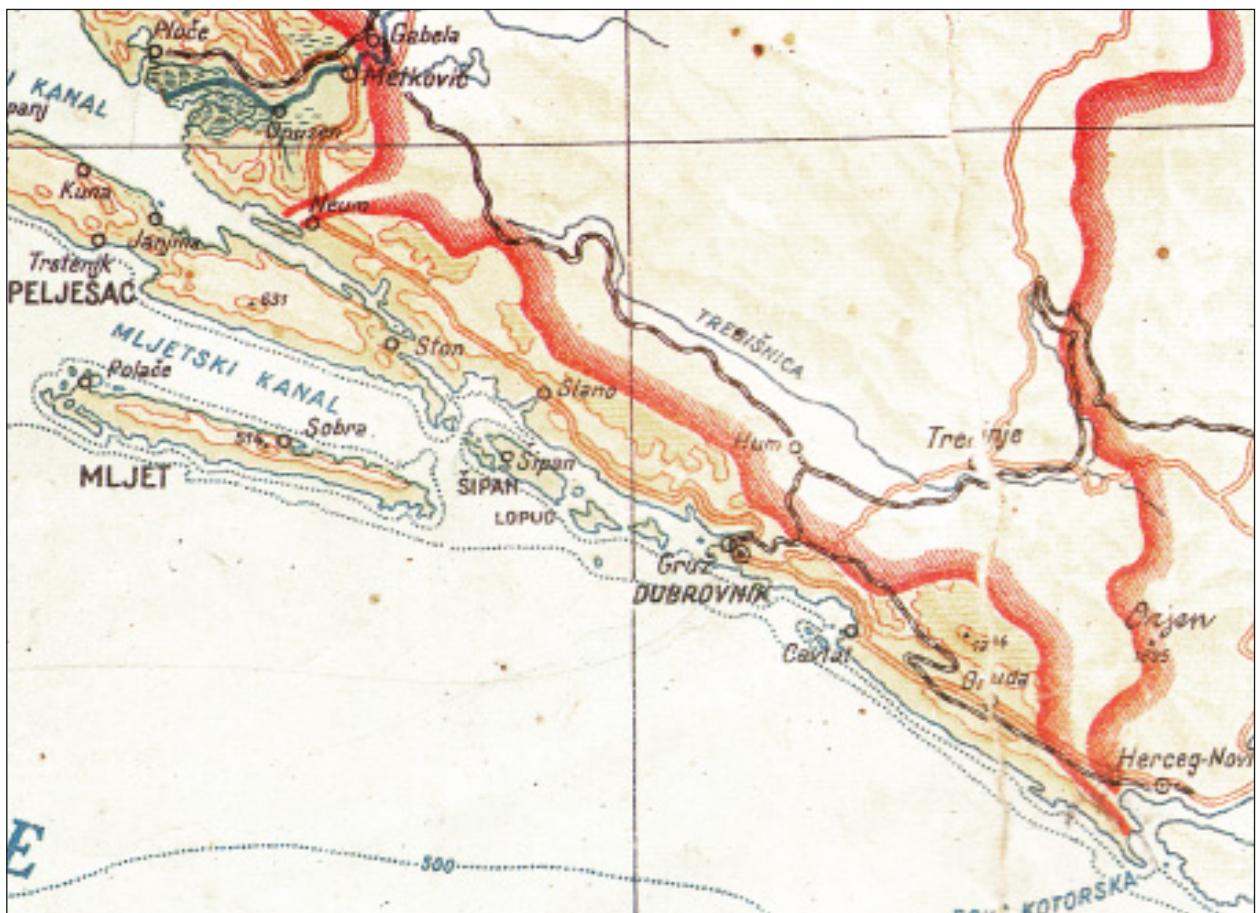
Nešto određeniji kriteriji unutrašnjeg razgraničenja republika utvrđeni su na sjednici Predsjedništva AVNOJ-a 24. veljače 1945. godine. Tu je zapisano da se Hrvatska uzima u granicama bivše Savske banovine s 13 srezova bivše Primorske banovine i Dubrovačkim srezom iz bivše Zetske banovine. Za Bosnu i Hercegovinu utvrđeno je da se uzima u granicama određenim na Berlinskom kongresu (1878). Osim stanovitih graničnih sporova između Hrvatske i Vojvodine, koje je rješavala tzv. Đilasova komisija, teritorijalno razgraničenje Hrvatske prema Bosni i Hercegovini odvijalo se prema spomenutom kriteriju bez posebnih problema. Da je Bosna i Hercegovina obnovljena u opsegu iz doba Berlinskog kongresa, vidi se i po tome što su u njezine granice ušla oba bivša osmanska jezičca Neum-Klek i Sutorina (slika 23). Međutim, 1947. je došlo do promjene bosansko-hercegovačke granice kad je pojas u Sutorini prepusten NR Crnoj Gori. O bilo kakvoj korekciji granice na Kleku, tada kao ni kasnije, nema nikakvih podataka.⁹⁵

Budući da je pojas Klek-Neum obnovljen u granicama Bosne i Hercegovine, formirana je i stara hrvatska (dalmatinska) granica na Ponti Kleka. Sve do raspada Jugoslavije 1991. godine ta se granica nije mijenjala, niti je ikad zatražena korekcija te granice, niti se o njoj raspravljalo pred za to nadležnim državnim tijelima.

---

⁹⁴ M. Božičnik, »O granicama SR Hrvatske.«: 329-330; Lj. Boban, *Hrvatske granice*: 51-52, 62.

⁹⁵ U knjizi M. Zečević i B. Lekić, *Državne granice i unutrašnjeteritorijalna podela Jugoslavije*, tiskanoj 1991. godine, navedeni su svi granični problemi i prijedlozi za izmjenom granica između jugoslavenskih republika i pokrajina. O Ponti Kleka i pelješkim otočića nema ni riječi. Ta granica smatra se nespornom.

Slika 23. Detalj karte NR Hrvatske iz 1947. godine, izdanje Nakladnog zavoda
Hrvatske - Odjel Učila (1:1000000)

Političko-teritorijalna pripadnost Velikog i Malog školja

Od dubrovačkog stjecanja poluotoka Pelješca 1333. Veliki školj i Mali školj u Malostonskom zaljevu otočići su u sastavu Dubrovačke Republike. I nakon sloma Republike 1808. godine do dana današnjeg oni dijele sudbinu dubrovačkog područja. Ni nakon uzurpacije poluotoka Kleka poslije 1718. otočići nisu ušli u sastav tampon-zone, jer Osmanlije nisu dobili ni četvorni milimetar mora u Malostonskom zaljevu kao ni pravo plovidbe. Političko-teritorijalna pripadnost otočića ni u jednom povijesnom trenutku nije bila upitna.

Prilozi

Prilog 1:

Svjedočenje stanovnika Slivna prilikom istraživanja Burattijeve komisije za utvrđivanje austrijske granice na Kleku 1856/7. godine

Nell' Ufficio Pretoriale

Stagno 16. Ottobre 1856.

Presenti

L'I.R. Amministratore Eugenio Cav. de Stauber

L'I.R. Cancellista Antonio Taglieranni

Intervenuti

L'I.R. Generale di Brigata Sig. Maurizio Desimon

Dietro invito vocale del Sig. Generale di Brigata Desimon dovendosi assumere ad esame il Sig. Tenente di Fregata Marco Antonio Budinich Comandante dell'I.R. Piroscavo Henzi stazionato a Klek sulla circostanza che, avendo egli inteso vociferare tra i villici dei contermini casali che il confine per lo Stato Ottomano e l'Impero d'Austria che attualmente sussiste sopra la lingua di Klek non è il vero, ma bensi che fù abusivamente alterato, susistendo il vero confine antico conosciuto dai villici molto più entro terra del presente, il Sig. Tenente fece delle indagini in proposito, dica cosa ebbe infatti a rilevare al che debitamente prestatosi ad analoga interroga depose quanto seque:

In seguito all'incarico che io ricevetti m'impegnai in ogni modo per rilevare il vero confine tra l'Impero Ottomano e l'Impero Austriaco. Infatti col mezzo di certo Stanco Papich da Klek dell'Ottomano che tiene la propria abitazione presso la riva del mareriseppi che entro terra oltre la punta di Klek alla distanza di circa 2000 klapfer crescenti dalla punta stessa vi esiste una roccia nella quale tuttodi si riconoscono i segni d'una croce la quale formava il vero confine, per modo che buona parte della punta di Klek doveva appartenere al territorio Austriaco. Stanco Papich mi condusse sopraluogo ed io mi convinsi del fatto di esistenza di quella roccia con segni di una croce che più non vi esiste. Il Papich a mia interroga dichiarò che egli non potrebbe questo fatto confermare con giuramento, ma che però conosceva diversi villici i quali fonse sarebbero al caso di giurarlo. Tanto il Papich che i villici da lui menzionati e che in oggi sono qui comparsi temevano in sulle prime di farmi conoscere tali circostanze per non essere esposti a qualche vendetta per parte dei confinarj Turchi. Io venni già prima in sospetto che la punta di Klek la quale si ritiene appartenere ai Turchi sia poi veramente parte del Territorio Austriaco dalla circostanza che non avendo io voluto permettere, a tenore delle mie istruzioni, ad alcuni barcaroli di avvicinarsi a quella parte a motivo che era Turca, essi barcaroli mi rispondevano non esser ciò vero ma invece esser quella punta degli Austriaci. I villici Jozo Popovich del fù Antonio, Giovanni Popovich del fù Nicolo, Giovanni Popovich del fù Antonio vennero con me al punto della roccia, mi raccontarono esser questo il vero confine, circostanza che essi sono pronti di confermare con giuramento quando saranno intesi ad esame. Ante Faraz poi ebbe inoltre a narrarmi di saper egli che la croce, la quale esisteva su quella roccia circa 15 anni addietro venne abbruciata dai Turchi che caravano di alterare il confine avvenzandosi verso la punta per poter percepire sulle terre a questa parte le derrate dai contadini. Jeri poi assieme al Sig. Generale di Brigata Desimon ed il Sig. Thömmel di lui ajutante si siamo portati sopraluogo, abbiamo veduta

la roccia e riscontrata una piccola traccia appena visibile della preesistenza d'una croce ed abbiamo verificato che il confine doveva passare per quel punto e per Lovorna proda nella baja di Klek, per Dubocavalla nel canale di Stagno, e dietro questa osservazione risulta, che da parte di terra ferma il confine passava per il punto detto Surdub, che è pure molto più internamente fra terra di quello che attualmente vi è il confine. I predetti villici affermano, che infatti per i punti indicati era prima il vero confine, asserendo in prova che la all'epoca in cui infieriva la peste esistevano i cordoni, ed alcuno di essi già in allora era impiegato agli stessi come guardia.

Preletto fù confermato e firmato e quindi venne licenziato.

M. Budinich m/p

Desimon m/p

Ritiratasi pure la firma del Sig. Generale, il Sig. Tenente di Fregata soggiunse, che avendo egli inteso dai villici predetti che le posizioni fino al nuovo verificato confine appartengono alla famiglia Noncovich di Macarsca, jeri uno di quella famiglia dietro suo invito lo confermò e lo dimostrò con documenti di proprietà dall' epoca della Repubblica Veneta, ed anzi dietro i documenti stessi del Noncovich, la Repubblica Veneta gli aveva ceduto alla famiglia Noncovich delle possessioni ancora più entro terra di quello che noi jeri abbiamo riscontrato che poteva essere il vero confine. Quindi siccome la Repubblica Veneta nulla ebbe a cedere al Turco, e dai documenti risulta che quelle terre erano di Venezia, si deve di conseguenza ritenere che esse terre stesse non posson appartenere al Turco ma all'Impero d'Austria.

Preletto e confermato venne nuovamente firmato.

M. Budinich m/p

Desimon m/p

Ritirate le firme e licenziatisi i Signori, fù fatto entrare in stanza Antonio Faraz q. Biagio da Slivno d'anni 55 cattolico, ammogliato con prole mai processato ed ammonito a legge alla verità dietro analogia interroga espone:

Ancora addietro 25 anni io intesi dall'or defunto Antonio Provich che morì dell'età d'anni 108 che la famiglia Noncovich teneva le sue possessioni avute dalla Repubblica Veneta fino ai punti di Lovorna Proda, Vranji Klanac, e Dubocavala, circostanza che intesi sempre confermare da altri vecchiardi e dai miei padre ed avo. Io poi mi ricordo benissimo quando addietro venti anni circa sopra una roccia oltre 2000 Klafter entro terra distante dalla punta vi esisteva una croce la quale in quell' epoca deve esser stata abbruciata come io in seguito benissimo rilevai dai segni che lasciarono le pietre annerite dalle fiamme. Non so però in che anno precisamente e per opera di chi, e perchè ciò si fosse eseguito. Quando infieriva la peste la famiglia Noncovich si ritirò a Macarsca, allora vennero alterati i confini e nessuno più ardiva coi confinarj turchi di parlare su di ciò per tema di vendette. Anzi mi ricordo che adietro 26 anni io qual contadino dei Noncovich andava là fino alle punte precise per tagliare la legna.

Preletto lo confermò apponendovi il segno di croce per essere illetterato, dichiarò che sarebbe pronto di confermare il protocollo col giuramento e venne licenziato.

+ di Antonio Faraz

Fatto quindi comparire Giovanni Popovich del fù Nicolo da Slivno, d'anni 60 cattolico, contadino ammogliato con prole mai processato, ed ammonito alla verità dietro interroga espone:

Io qual contadino della famiglia Noncovich mi ricordo che fino addietro 26 anni circa tagliava legna sino ai punti Lovornaproda, Vragnevklanaz, Dubocavalla, sulle terre ad essi cedute dalla Repubblica Veneta, e mi ricordo benissimo quando infieriva la peste che vi era presso quei punti il cordone di cui io anzi era guardia. Intesi poi dai miei vecchi che sulla roccia entro terra piu di 2000 Klafter dalla Punta di Klek vi era una croce che segnava il confine nostro e l'Ottomano, ma io non la viddi perche di rado passava per quella parte. Io mi ricordo che anche nel tempo della peste che era dell'anno 1814., 1815. o in quel torno di tempo i Turchi levarono i segni del confine poichè con forza gettarono a terra un nostro casello di guardia. Essi poi anche in seguito tenevano le nostre terre e noi non ardivamo parlarne per tema di vendetta. Tutto questo sono pronto di confermare con giuramento.

Preletto confermato si segnò con croce per essere illetterato e fù licenziato.

+ di Giovanni Popovich

Fatto entrare Giovanni Popovich del fù Antonio da Slivno, d'anni 58, cattolico, ammogliato con prole, mai processato, ed ammonito a legge alla verità dietro analoga interroga espone:

Intesi dai miei vecchi che il Confine Austriaco verso il territorio turco passava per i punti Vucovklanaz, Rudnido, Rasnaz voda, Goiceva gomila, Surdubvalla, Lovoroaproda, Vagniklanaz e Dubocavalla, ed io stesso qual contadino di Noncovich tagliava fino quei punti la legna, ed all'epoca della peste quando si trattava di levare il cordone, i confinarj turchi ma di religione greca volevano che fino la non arrivasse il confine e con violenza più non ci permettevano avvicinarsi, motivo questo per cui abbiamo tralasciato ed abbandonato quel sito.

Sopra una roccia oltre terra per 2000 klafter vi esisteva come intesi sempre parlare una croce, la quale fù poi abbruciato dai confinarj. Tutto questo sarei pronto di confermare col mio giuramento.

Preletto lo confermò, si segnò con croce per essere illetterato e fù licenziato.

+ di Giovanni Provich

Comparso quindi Giuseppe Popovich del fù Antonio da Slivno d'anni 63, cattolico, contadino, ammogliato con prole mai processato, ed ammonito alla verità dietro interroga analoga ebbe a dichiare:

Intesi dai vecchi miei predecessori, che il confine Austriaco si estendeva verso il territorio turco fino ai punti Vukovklanaz, Rudnido, Rasnazvoda, Goicevagomila, Surdubvalla, Lovoraproda, Vagniklanaz e Dubocavalla e fino là io come ragazzo andava tagliar legna pella famiglia Noncovich che era proprietaria di quei terreni fino a che all'epoca della peste come ben mi ricordo, confinarj turchi ci contrastarono il confine cacciandoci dietro con violenza, e noi non azzardavimo più parlare su di ciò per tema di vendetta. Vi è anche 2000 klafter circa entro terra distante dalla Punta di Klek una roccia con segni di una croce che intesi esser prima esistita per segno del confine, ma la croce io non la vidoli perchè di rado passava per di là. Vi esistono attualmente i segni che la croce sia stata abbruciata. Tutto quanto io deposi sono pronto di confermare col mio giuramento.

Preletto confermato, segnato con croce per esser illetterato venne licenziato.

Stauber m/p+ Croce di Giuseppe Popovich

Taglieranni m/p

A bordo del Vapore Imperiale Achille nella rada di Klek

li 3. Gennajo 1857.

presenti

l'I.R. Capitano del Circolo di Spalato Gio. Dr. Buratti

l'I.R. Cancellista Circolare Coriolano de Cerineo Lucio

Comparvero Luca Provic del fù Andrea, Antonio Faraz del fù Biagio, Luca Bielich di Giacomo, Giuseppe Popovich del fù Antonio, Giovanni Popovich del fù Antonio, e Giovanni Popovich del fù Nicolo - tutti da Slivno, ed ammoniti alla verità, dichiararono di confermarla con giuramento in qualunque momento.

Indi furono interrogati ad informare, se e cosa sappiano positivamente sullo stato dei confini tra il dominio imperiale austriaco succeduto alle Repubbliche di Venezia e di Ragusa, e il dominio Turco verso il promontorio di Klek, tutti d'accordo, dopo aver ciascuno particolarmente compresa la domanda, esposero:

Noi villani conserviamo un'antica tradizione, per cui ai giorni nostri pure comunemente si sà, che dalla parte occidentale il confine tra il territorio turco e il veneto passava per le località Vukov Klanac, Rudnido, Rasagnac-voda, Goiceva gomila, Surdub valla nel continente; mentre nel promontorio apposto di Klek si estendeva in linea corrispondente dall'una china, e dall'altra a Lovorovaprodà, Vrain Klanaz e Dubocavalla, dove lungo tutti i dintorni la famiglia Noncovich per conto proprio, esercitando i diritti della veneta investitura ottenuta per benemerenza de maggiori suoi, faceva tagliar della legna, a nostra memoria, e a memoria degli avi nostri a noi tramondata, percepiva una tassa dai sudditi turchi, cui era da lei concesso l'uso dei pascoli, senza che nessuno, e meno anchora i Turchi avessero tentato il minimo impedimento o contrasto.

Però nell' occasione dell'ultima peste, che desolo il litorale di Macarsca, i Turchi molestavano i terrieri di Klek nella demarcazione del cordone sanitario, distrussero i caselli eretti, e respinsero con violenza i nostri oltre i confini. Da allora quegli invasori non ci permettono di possedere i tratti di terreno che prima ci appartenevano, limitandone l'uso soltanto fino alle ruine d'un quartiere posto nella spiaggia di Mare.

Anche dal promontorio di rincontro i Turchi ci escludono, e da molti anni abbruciarono una croce marcata sopra una rupe alla eresta del Vragnik Klanaz, onde così disperdere uno dei segni di confine, di cui ormai è confusa la traccia.

Altro non sappiamo.

Luca Provich anche soggiunse:

Intesi narare dal mio Avo Antonio Provich morto vecchio di 112 anni circa, che dopo l'ultima guerra coi Turchi, quando si stabilivano i confini, l'ingegnere mandato da Venezia fù subornato dai Ragusei interessati coi Turchi, i quali gli diedero due boccie di Zecchini in ricompensa del tradimento, per cui egli contro i diritti del suo Governo, aveva assegnato alla Turchia più terreno di quanto le spettava nei punti di Klek e di Sutorina. Vuolsi che i Veneti accortisi della perfidia, avessero richiamato a Venezia l'ingegnere, facendogli colare nella gola dell'oro liquefatto in pena della colpa commessa.

Poscia Luca Provich del fù Andrea di anni 53, Antonio Faraz del fù Biagio di anni 53, Luca Bielich di Giacomo di anni 51, Giuseppe Popovich del fù Antonio di anni 63, Giovanni Popovich del fù Antonio di anni 58, e Giovanni Popovich del fù Nicolo di anni 60, hanno prestato solennemente

il giuramento a legge in confermazione di tutto quanto hanno deposto, ed apposero in prova ciascuno la propria firma, o sottoscrizione.

Luca Provich
+ di Ante Faraz q. Biagio
+ di Luca Bielich di Giacomo
+ di Giuseppe Popovich q. Antonio
+ di Giovanni Popovich q. Antonio
+ di Giovanni Popovich q. Nicolo

Buratti m/p Cerineo Lucio m/p

Prilog 2:

Svjedočenje Mata Miljevića iz Štedrice prilikom istraživanja Burattijeve komisije za utvrđivanje austrijske granice na Kleku 1857. godine.

A bordo del Vapore Imperiale Achille
Nella rada di Klek li 3. gennajo 1857.

presenti

l'I.R. Capitano del Circolo di Spalato Giov. Dr. Buratti
l'I.R. Cancell. Circolare Coriolano de Cerineo Lucio

Comparve Matteo Miglievich q. Ivan da Stedrizza, e riferì:

Devo avvertire, secondo la cognizione ottentuta, che il confine tra il territorio turco e il raguseo dalla parte orientale passa dalla valle di Bad per Cerkvizze, lasciando a manca Ragnevosello; e proseguendo verso la strada regia, lungo Scepovljut, Vilindoline, Rona voda riesce fino a Mihaljevu cerku vicino il casello dello stradajuolo e la Caserma militare.

I segni del confine sono marcati distintamente ne greppi, e i Turchi danno ad intendere che quei segni determinavano alcune attique proprietà di privati.

Altre più dettagliate e precise informazioni mi riservo di affrire a Ragusa, dove all'uopo mi recherò fra qualche giorno.

Matteo Miglievich m/p
Buratti m/p
Co. Cerineo Lucio m/p

Nell' I.R. Ufficio Circolare di Ragusa 10. Gennajo 1857.

presenti

l'I.R. Capitano Circolare Cav. Paolo de Rescetar
l'I.R. Cancellista Circolare addetto al Capitano di Spalato Coriolano de Cerineo Lucio in commissione.

Comparve Matteo Miglievich q. Ivan da Stedrizza, e in addizione alla relazione deposita nel Protocollo 3. corente, soggiunse:

Seppi che Andria Čamo da Dusi suddito turco conosce la vera demarcazione dei confini verso Klek. Parlai con lui, e gli promisi una vistosa retribuzione se volesse indicarmela; ma risolutamente si astenne dal darmi il minimo cenno per paura, credo, del governo turco, da cui dipende. Però egli una volta ne ha informato Luca Karmek da Sdriena, ma anche questi dissimula, o tace.

Mio Vlaussich da Stedrizza avente ormai 83 anni si ricorda d'una qualche rettificazione de confini eseguita da un tal Agi Begh da Stolaz, il quale fabbricò un forte a Utovo, dove prima era il termine del territorio veneto, dai cui dintorni i Turchi violentemente sfrattarono la famiglia Noncovich investita di parecchi poderi durante il dominio veneto.

D'altronde il Vlaussich ignora i limiti in quell'epoca stabiliti.

Avverto in fine che Matteo figlio di Andria Čamo mi ha promesso di mostrarmi il termine del confine nel punto Scepov Ljut preso Bad, subito che avrebbe potuto indurre il padre a spiegarsi.

Allora spero d'offrire all'autorità più certi dettagli.

Matteo Miglievich m/p

Rescetar m/p

Co Cerineo Lucio m/p

Ragusa li 27. Marzo 1857.

Nell'Ufficio dell'I.R. Capitanato Circolare

Presenti

i sottoscritti

Comparso personalmente Matteo Miglievich q. Giovanni stradajuolo di Klek, espose quanto segue:

Il Signor Capitano SCircolare di Spalato nel suo passaggio per Klek alla volta di Ragusa nel mese di Decembre a.p. mi avea incaricato di prestarmi affine di di eruire possibilmente le antiche meti confinarie tra il territorio di Ragusa ed il finitimo Ottomano, autorizzandomi d'altronde d'incontrare qualsiasi spesa all'effetto.

Mi vi prestai diffatti, ma indarmi ed il niuno utile risultato in proposito lo esposi a P.V. presso questo Capitanato nel mese di Genajo a.c.

Se nonchè il Sig. de Cerineo, che faceva parte della Commissione di cui trattasi col sullo dato Sig. Capitano Circolare di Spalato, ebbe in seguito al l'ultima mia deposizione, ad incarica mi di procedere ad ulteriori investigazioni nel particolare, autorizzandomi nuovamente, come fece anche il Sig. Capitano Circolare Buratti, d'incontrare qualsiasi spesa all'effetto, e di far conoscere il risultato a questo Sig. Capitano Circolare.

Non ommisi quindi d'impiegare in proposito ogni mia cura, e riesci di risapere da un suddito Ottomano, il di cui nome lo taccio perchè così da esso pregato, per tema di qualche grave castigo per parte dell'Autorità Turca, in caso di scoperta, e previo esborso di Talleri 50, da me di già enumerati al suddetto individuo quanto segue:

Che le antiche meti confinarie esistevano in quattro punti, cioè:

1) Nella località Vucia Glavizza visce Kuline presso il mare, ove si scorgono due croci intatte in pietra viva.

2) In Sciepova Gliut, ove esiste una croce intatta.

3) In Villin Dolline, ove scorgesì una croce alquanto guastata da colpi di martello od altro in tempi remoti.

4) In Ronna, ove non si conosce la mete.

Dalle premesse meti adunque chiaro risulta, che il territorio di Ragusa doveva estendersi fino a tutta inclusive la punta di Klek, ed in larghezza fino quasi la nuova strada, anzi fino Rona.

Che in tempi recenti non siano stati praticati degli usurpi ed atterati gli antichi confini, con evidente danno del territorio Austriaco, non vi è alcun dubbio, se si rifletta alle suindicate antiche meti, e che rendesi necessario siano quanto prima commissionalmente con statate.

Ciò premesso, in sto mi siano indenizzati i suddetti Talleri 50 da me pagati al predetto indicatore suddito Ottomano, ed altri Talleri 50 da me promessigli si tosto saranno state constatate le dette antiche meti, alla quale condizione ed soltanto si persuase d'indicarme.

Matteo Miglievich m/p

Ritirata la firma del Miglievich, venne chiuso e firmato il presente.

Rescetar m/p

Nardelli m/p

KATASTARSKA PRIPADNOST PONTE KLEKA TE VELIKOG I MALOG ŠKOLJA

Katastarsko stanje Ponte Kleka do 1857. godine

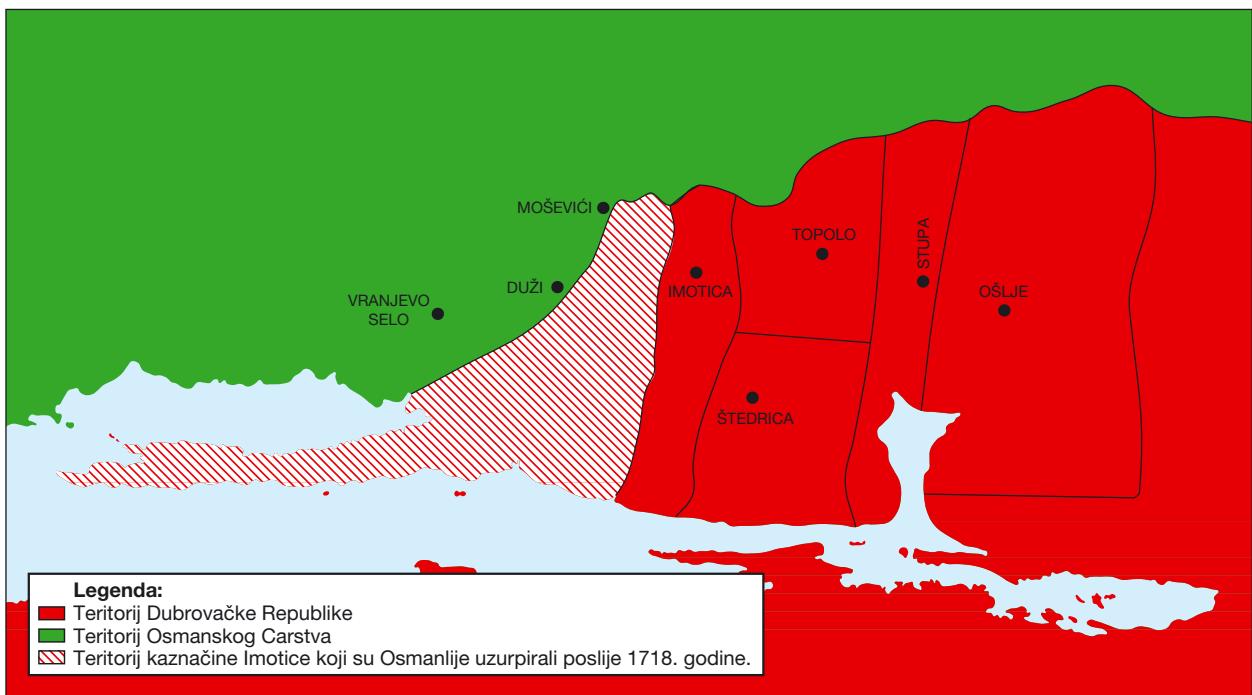
Katastar Dubrovačke Republike pripada najstarijim zbirkama dokumenata takve vrste u Europi.⁹⁶ Odmah nakon stjecanja Dubrovačkog primorja 1399. godine, Dubrovčani su izvršili imovinsku i katastarsku podjelu zemljišta. Osnovne jedinice katastarske podjele bile su desetine (*deceni*), a administrativne kaznačine (slika 24). Uz minimalne promjene, primorske desetine sa svojim zamršenim granicama traju kao katastarske jedinice sve do austrijske katastarske izmjere 1837. godine (slika 25). Tada Austrija, umjesto desetina, uvodi katastarske općine kao nove katastarske jedinice. Granice austrijskih katastarskih općina poklapale su se s granicama dubrovačkih desetina i kaznačina.⁹⁷ Područje Gornjeg Kleka i poluotoka Kleka pripadalo je najzapadnijoj primorskoj desetini i kaznačini Imotici.

Nakon nekoliko stoljeća pripadnosti kaznačini Imotice, nakon osmanske i mletačke usurpacije poluotoka Kleka, koja se dogodila protivno odredabama Požarevačkog mira iz 1718. godine, vrh poluotoka Kleka, u doba mletačke vlasti, ostao je katastarski neraspoređen. Takav status imat će i nakon propasti Mletačke Republike za trajanja tzv. Prve austrijske uprave u Dalmaciji (1797-1805), za vrijeme francuske uprave (1805-1814), te za vrijeme osmanske usurpacije (1815-1857).

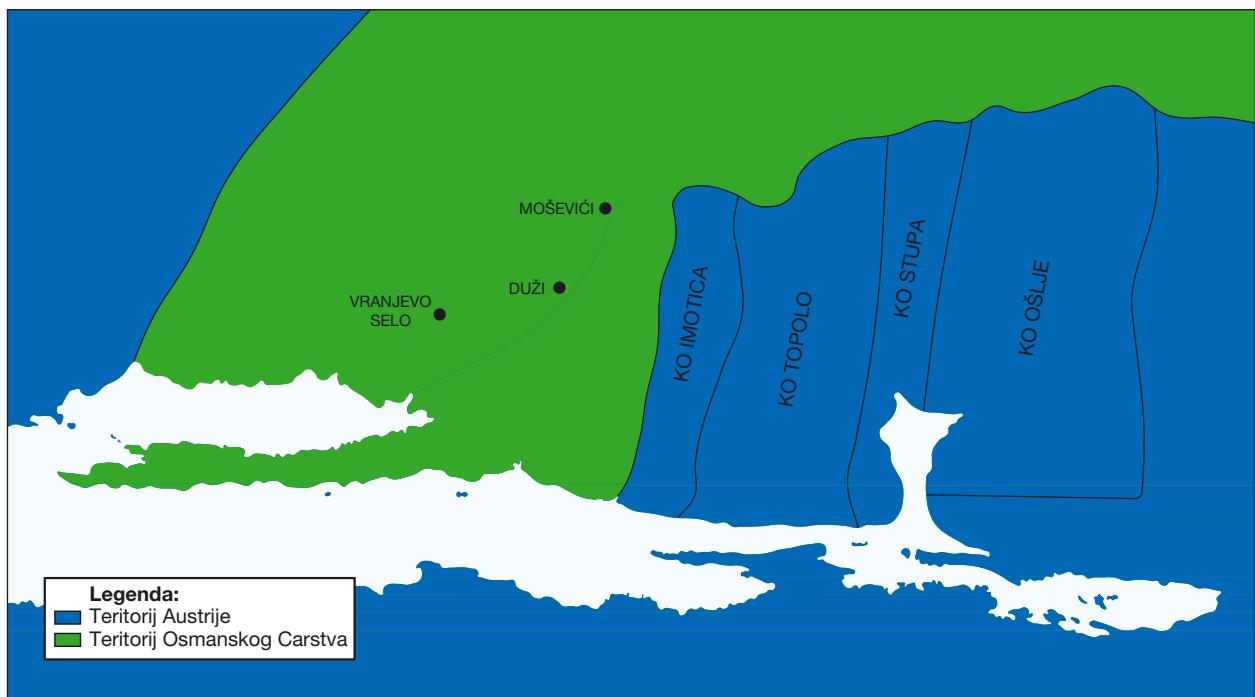
Od 1815. do 1857. godine Ponta Kleka je bila *de facto* pod osmanskom usurpacijom. U tom je razdoblju (od 1817. do 1839) trajala izrada austrijskog katastra Kraljevine Dalmacije. Budući da Ponta Kleka nije bila pod njihovom kontrolom, nije se mogao provesti upis katastarskih čestica. Stoga, uspostavom austrijskog katastra 1837. godine, Ponta Kleka nije priključena najbližoj katastarskoj općini Slivno, već je ostala katastarski neraspoređena (pod osmanskom usurpacijom). Iako je i u neumskom kraju, kao i u ostalim dijelovima Bosne, postojao tapijski sustav zemljišne podjele, Ponta

⁹⁶ Najstariji zemljišnik u Hrvatskoj jest zemljišnik poluotoka Pelješca iz 1336. godine, koji je u cijelosti objavio J. Lučić, »Najstarija zemljišna knjiga u Hrvatskoj«: 57-89.

⁹⁷ N. Kapetanić, »Podjela zemlje u Vitaljini u 15. stoljeću.«: 25.

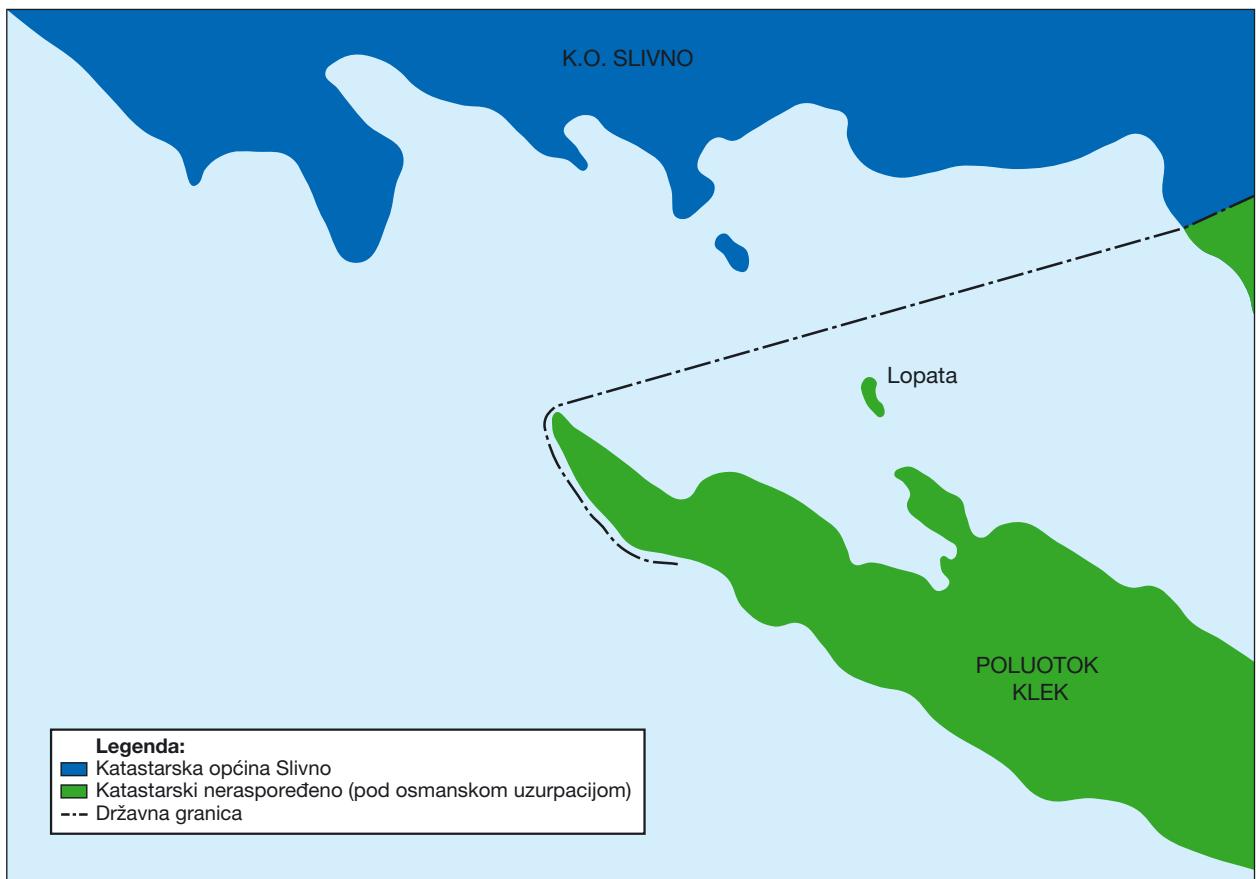

Slika 24. Granične kaznačine (prethodnice katastarskih općina) Dubrovačkog primorja u 17. stoljeću

Slika 25. Granične katastarske općine Dubrovačkog primorja 1837. godine (koje traju do danas)

Kleka, oteta od vlasnika Nonkovića, zbog takvog statusa nije dodijeljena ni jednom novom vlasniku, ostavši katastarski neraspoređena i u okviru tog sustava (slika 26).

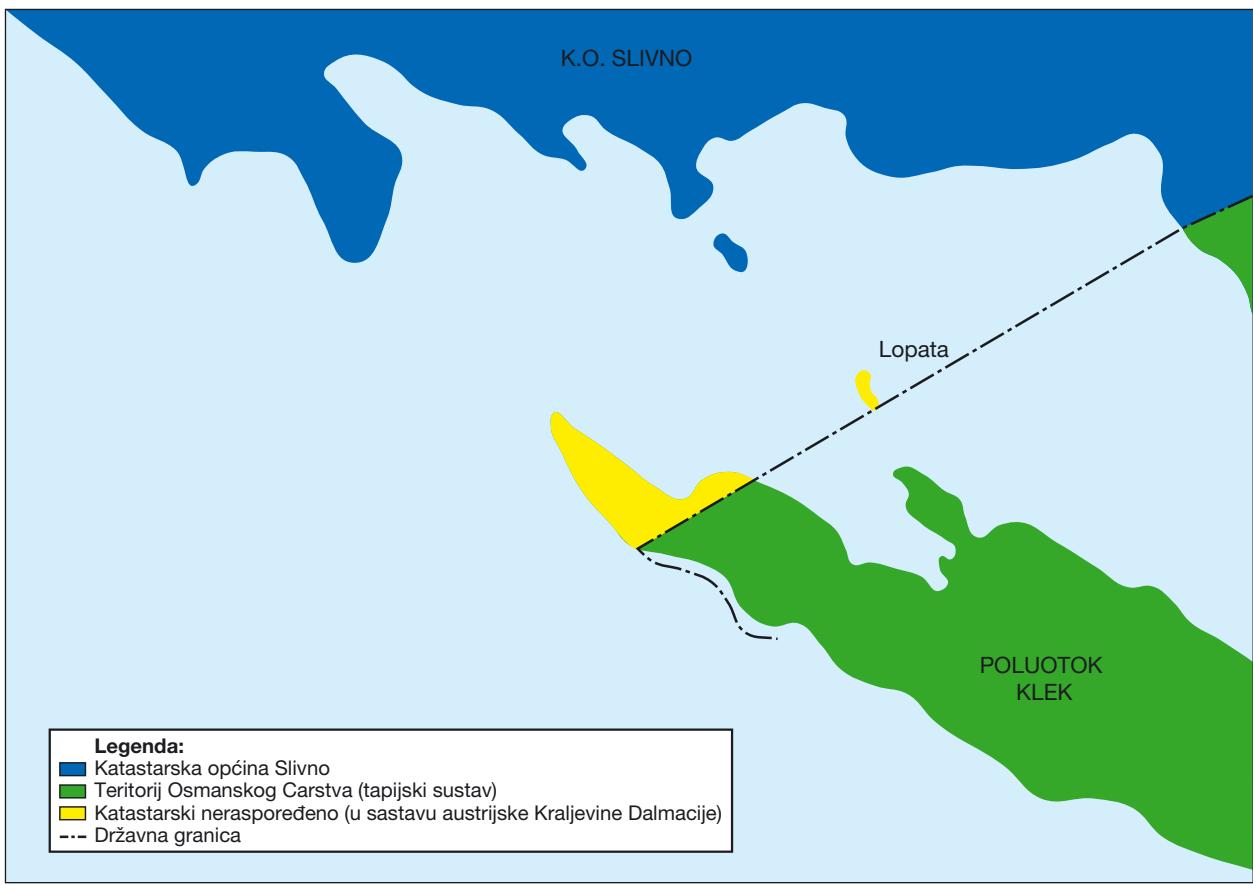

Slika 26. Katastarsko stanje 1837-1857.

Katastarsko stanje Ponte Kleka u vrijeme austrijske (austro-ugarske) vlasti (1857-1918)

Nakon korekcije granice 1857. godine, iako politički-teritorijalno nesumnjivo u okvirima Monarhije, Ponta Kleka sve do kraja austro-ugarske vlasti nije bila uključena u katastar Dalmacije, odnosno u najbližu katastarsku općinu Slivno. Zašto?

Nakon njezina vraćanja u granice austrijske Dalmacije 1857., katastarske općine već su bile formirane. Složeni posao izradbe katastra bilo je teško revidirati i sve do sloma Monarhije nije poznat ni jedan slučaj izmjene opsega katastarskih općina u Dalmaciji. Budući da je, nakon povratka u granice Dalmacije 1857. godine, jedini zaselak Opuće ostao na osmanskoj strani, nenaseljena Ponta Kleka svedena na samo 800 metara nije bila dovoljno jak razlog za reviziju katastra i upuštanje u složen i dugotrajan posao izmjene najbliže katastarske općine Slivno. Pust i gospodarski nevažan djelić Kleka, na kojem austrijske vlasti ništa nisu ni gradile ni investirale, ostao je tako katastarski neraspoređen (slika 27).

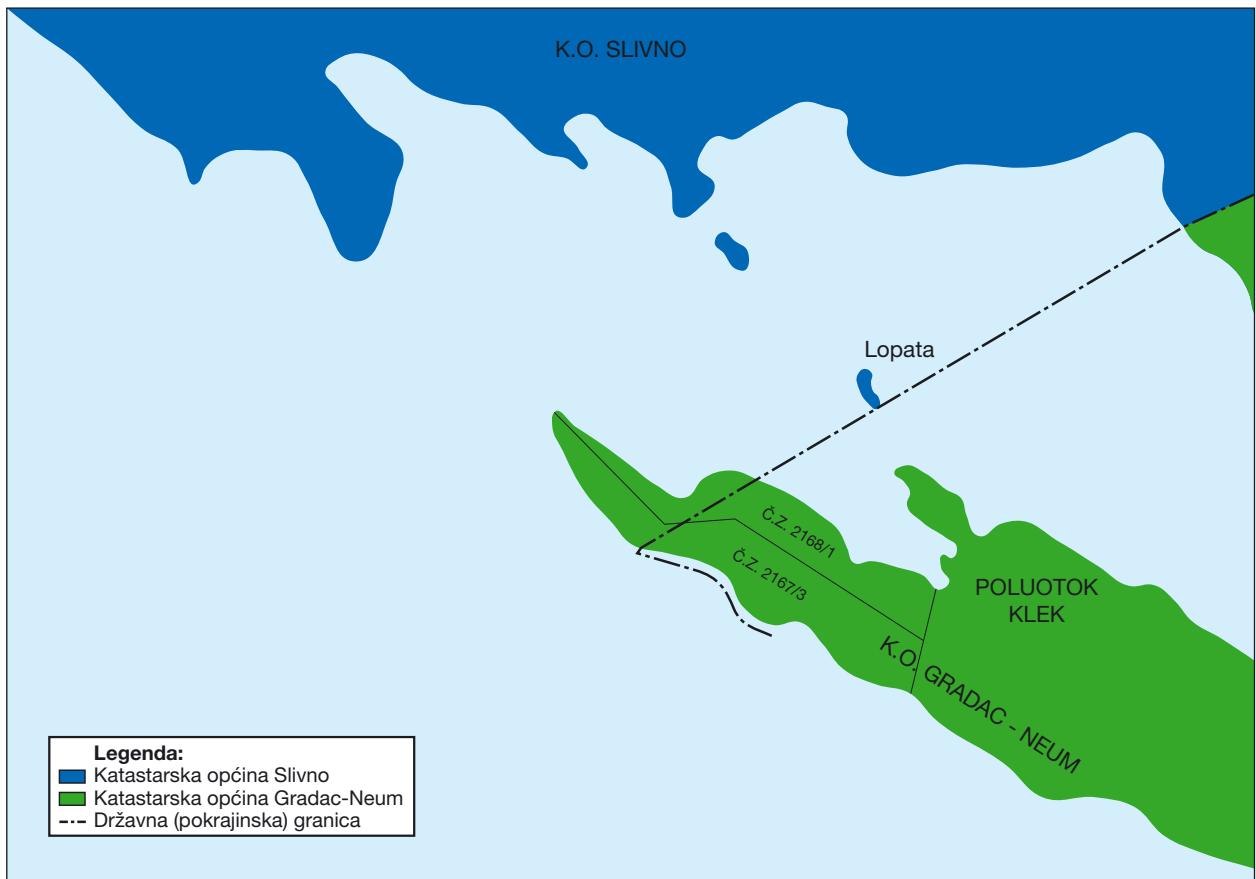

Slika 27. Katastarsko stanje 1857-1897/8.

Na temelju zaključka Berlinskog kongresa Austro-Ugarska je 1878. okupirala Bosnu i Hercegovinu. U razdoblju od 1881. do 1884. traje izradba kataстра za tu pokrajinu koja se, sve do formalnog priključenja Monarhiji 1908, nalazi pod suverenitetom Osmanskog Carstva. Upisi u katastar Bosne i Hercegovine započeli su 1897/8. godine. Tom prigodom Ponta Kleka je prvi put uvrštena u novostvorenu katastarsku općinu Gradac-Neum (č.z. 2168/1 i č.z. 2167/3) (slika 28).

Kako protumačiti taj postupak? Zbog čega Austrija Pontu Kleka uvrštava u katastarsku općinu Bosne i Hercegovine, iako ni na koji način politički-teritorijalno ne čini upitnim njezinu pripadnost Kraljevini Dalmaciji?

Razlog je vrlo jednostavan: i Kraljevina Dalmacija i Bosna i Hercegovina u njezinu su posjedu (granica na Kleku nije više međudržavna već pokrajinska granica); katastar Kraljevine Dalmacije već je završen, a katastar Bosne i Hercegovine tek je u izradi. Radi ekonomičnosti, radi pojednostavljivanja procedure, čini se ciljana “greška” i, umjesto u već definiranu katastarsku općinu Slivno, Ponta Kleka se smješta u katastarsku općinu Gradac-Neum čije se katastarsko utvrđenje baš u tom trenutku izrađuje. Razvidno je

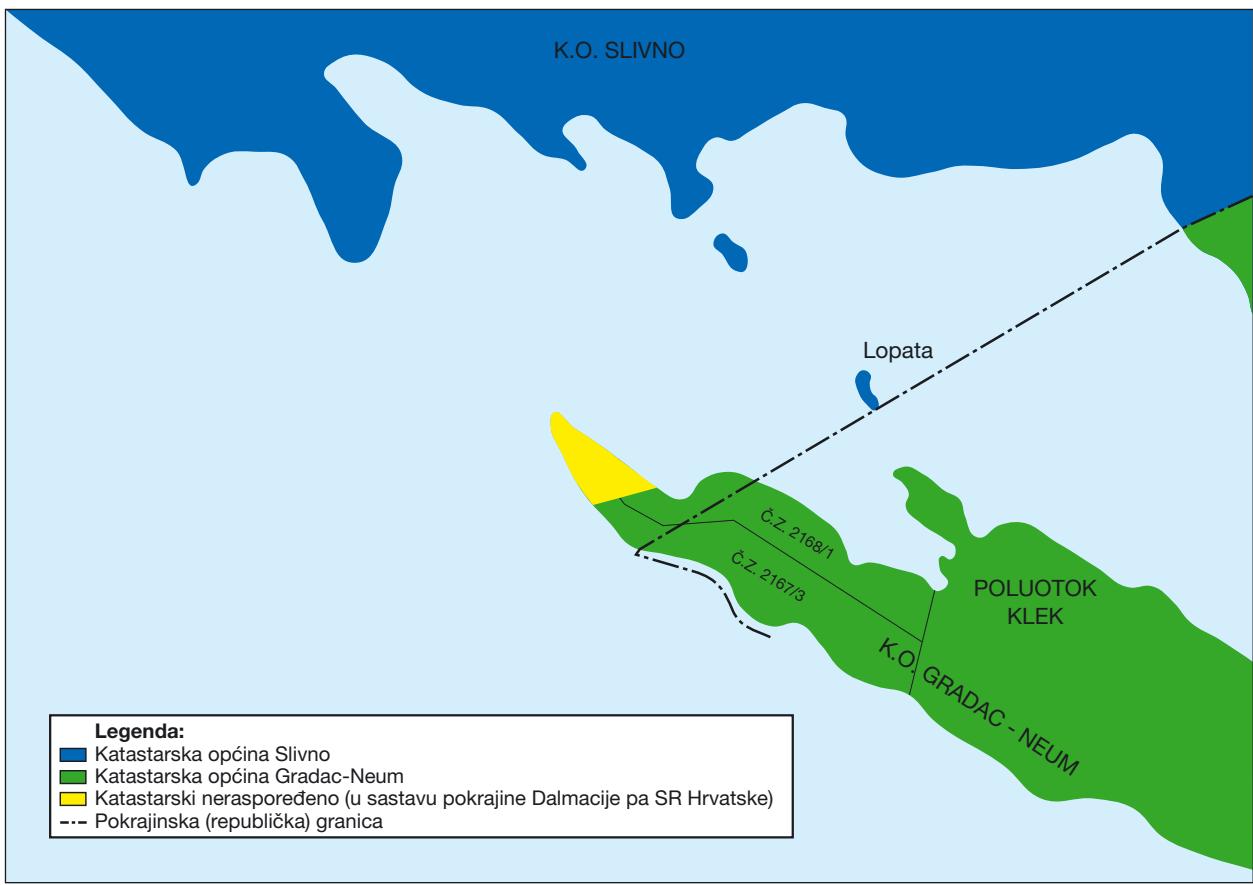
Slika 28. Katastarsko stanje 1897/8-1918.

da intencija takvog rješenja nije političko-teritorijalna promjena granice - Austro-Ugarska će na svim svojim preciznim i ažurnim vojnim zemljovidima, sve do sloma 1918., očitovati administrativno-teritorijalnu pripadnost Ponte Kleka Kraljevini Dalmaciji.

Katastarsko stanje Ponte Kleka u vrijeme jugoslavenske vlasti (1918-1974)

Nakon austrougarskog sloma 1918. godine, uslijedila je znakovita katastarska promjena na Ponti Kleka. Djelovanjem Pokrajinske vlade za Dalmaciju 1919. dio Ponte Kleka, duljine oko 360 metara, briše se iz katastarske općine Gradac-Neum, a preostali dio do granične crte, dug oko 440 metara, ostaje u istim česticama zemlje katastarske općine Gradac-Neum. Izdvojeni dio (360 m), međutim, ponovno ostaje katastarski neraspoređen.

Zbog čega se tako postupilo? Intencija te promjene bila je da se u novim političko-teritorijalnim okolnostima katastarske granice na Ponti Kleka izjednače s pokrajinskim.

Slika 29. Katastarsko stanje 1919-1974.

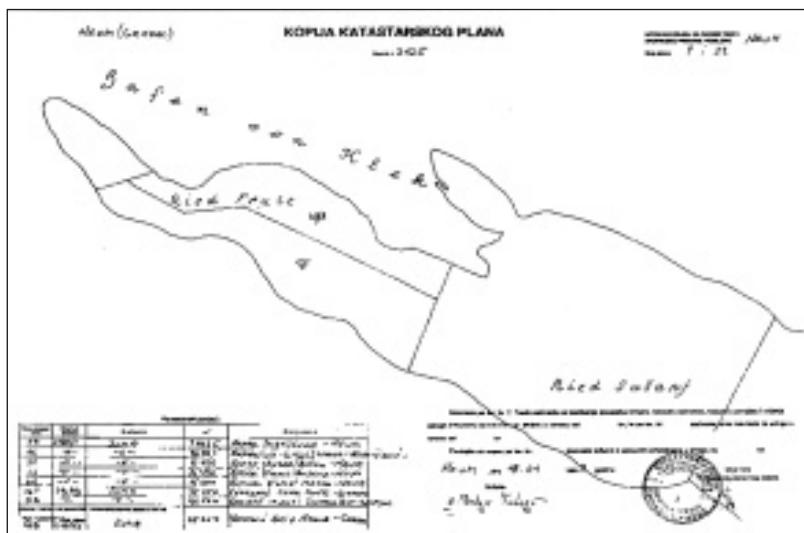
Budući da je iz katastra Gradac-Neum izbrisana Ponta Kleka, razvidno je da cilj te promjene nije promjena granice, korekcija pokrajinske granice prema katastarskoj, već suprotno: da se katastarska granica uskladi s političko-teritorijalnim statusom.

Zbog čega nije došlo do izdvajanja čitavog područja do granice (800 metara), već je izdvojen samo jedan dio (360 metara)? Razlog je vjerojatno u tome što je postupak u nesređenim političkim uvjetima proveden nestručno i bez priprema.

Zašto taj izdvojeni dio nije upisan u katastarsku općinu Slivno? Novi upis nije izvršen zbog istih razloga kao i ranije u sličnoj situaciji. Proširenje katastarske općine Slivno iziskivalo je dugotrajan postupak, a gospodarski moment nije ničim tražio hitnost i ažurnost. Stoga je slučaj polako “odlazio u zaborav”, ostavljajući dugotrajno ovaku katastarsku situaciju: golo područje Ponte Kleka od oko 360 metara duljine ostalo je neraspoređeno ne nalazeći se ni u jednom katastru (iz k.o. Gradac-Neum je izbrisani, a u k.o. Slivno nije nikad upisan), a pošumljeni ostatak do granice s Bosnom i Hercegovinom ostao je u katastarskoj općini Gradac-Neum. Takva je katastarska situacija ostala nepromijenjena sve do 1974. godine (slike 29-32).

Slika 30. Parcelacija čestice u duljini od 360 m na Ponti Kleka iz 1919. godine. Čestica označena crtom parceliranja do tada je bila upisana u k.o. Gradac-Neum kao dio dviju čestica Šušanj i Frule (2167/3 i 2168/1)

Slika 31. Kopija katastarskog plana k.o. Gradac-Neum nakon izdvajanja čestice Ponte Kleka koje je 1919. godine proveo Općinski sud u Stocu

Povijesno kretanje kat. čest. br. 2167/3 i 2168/1

1. ZK. UL. BR. 143 k.o. GRADAC

k.č. 2167/3 Šikara "Šušanj" pov. 201220 m
k.č. 2168/1 Šikara "Frule" pov. 152800 m

Godine 27. marta 1904 br. 3180 i 3185 gr. na temelju naredbe senatske vlade odo Sarajevo 14. marta 1904 br. 22065/III otpisane su kat. čest. 2167/3 i 2168/1, te čest. br. 2167/3 u A II grunt. ulička br. 36, a čest. br. 2168/1 u A III grunt. ulička br. 305.

2. ZK. UL. BR. 497 k.o. GRADAC

k.č. 2167/3 Šuma "Šušanj" 201220 m

Na temelju br. G. 1332/19 mijenja se površina k.č. 2167/3 sa 201220 m na 181000 m.

5. ZK. UL. 495 k.o. GRADAC u A. - 36

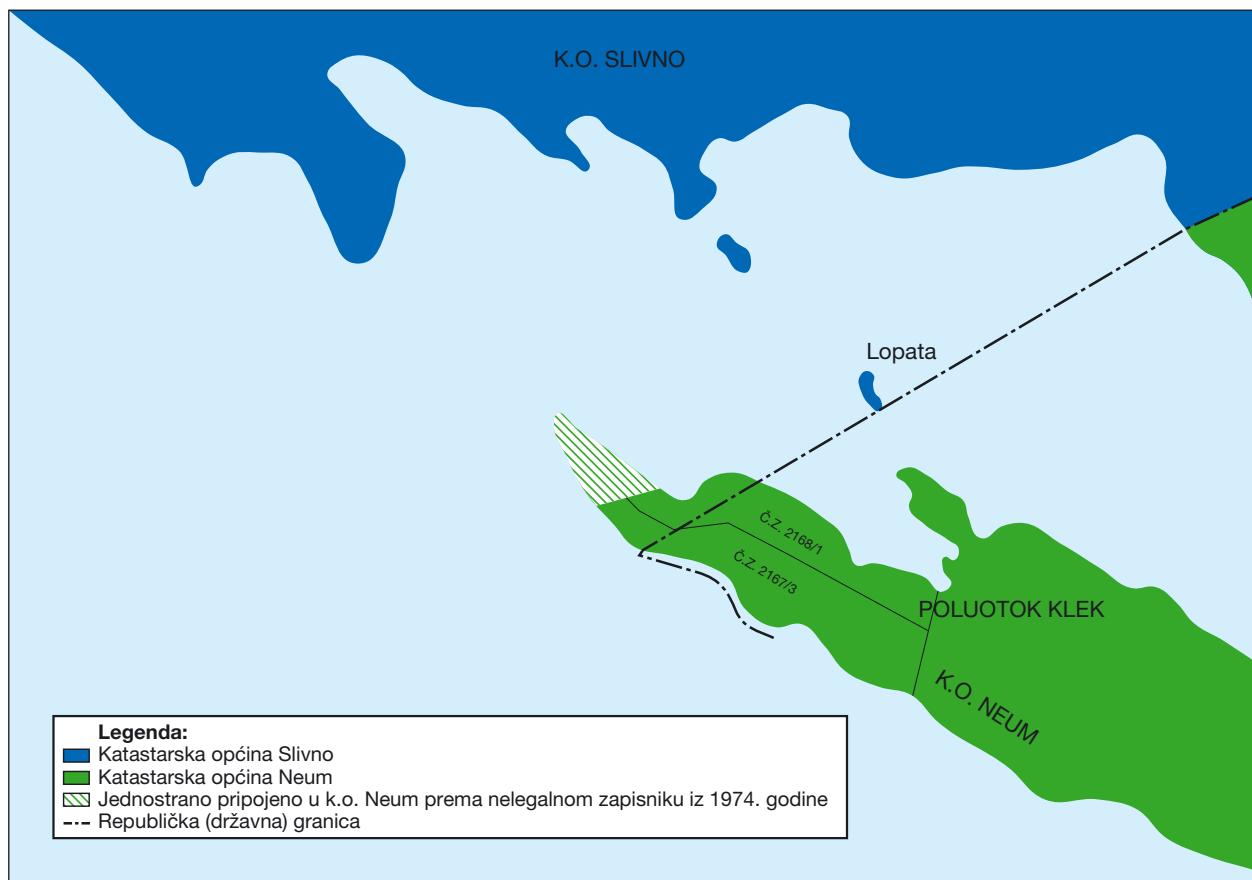
k.č. 2168/1 Šikara "Frule" 152800 m

Na temelju br. G. 476/17 povećala se površina kat. čest. 2168/1 sa 152800 m na 156000m., zatim se na temelju br. G. 1332/19 smanjuje površina kat. čest. 2168/1 sa 156000 m na 132000 m.

Slika 32. Povijesno kretanje katastarskih čestica 2167/3 (Šušanj) i 2168/1 (Frula) koje potvrđuje smanjenje njihove površine nakon izdvajanja čestice u duljini od 360 m na Ponti Kleka 1919. godine (dokument Osnovnog suda u Čapljinu).

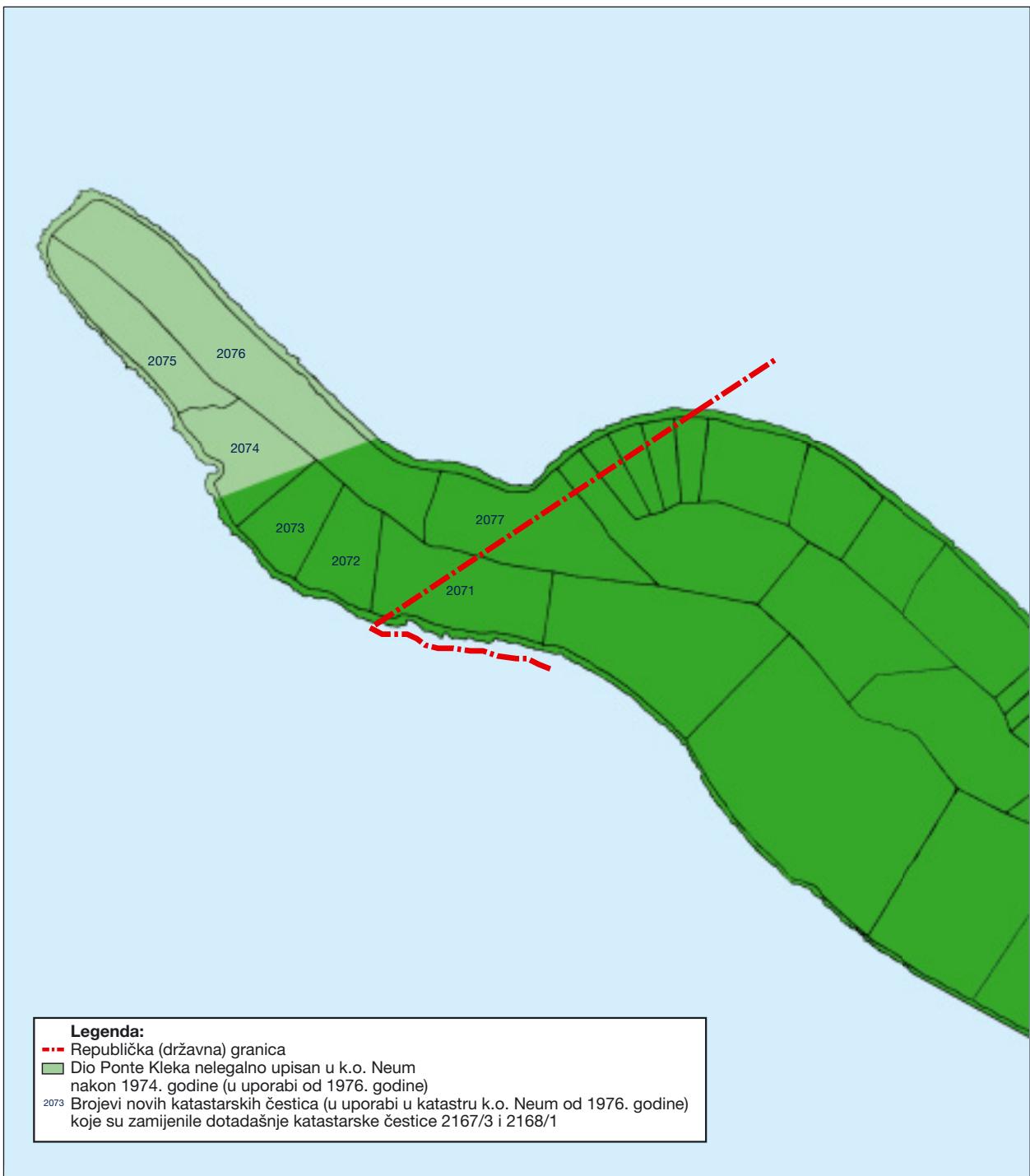
Katastarska promjena 1974. godine

Godine 1974, na temelju *Zakona o premjeru i katastru zemljišta*⁹⁸ te Uredbe o izradi premjera katastra zemljišta i o njegovu održavanju, imenovane su komisije za omeđavanje katastarskih općina sa zadatkom da izrade novu katastarsku izmjeru. Tako su imenovane komisije graničnih hrvatskih (Slivno, Imotica) i bosansko-hecegovačkih (Gradac, Neum) katastarskih općina. Komisije su obišle teren, izvršile omeđavanje katastarskih općina i o tome su sastavljeni zapisnici. Te zapisnike izradio je Radovan Vuletić iz Geodetskog zavoda u Sarajevu. U njihovoј izradi nije sudjelovao nitko s hrvatske strane. Članovi komisije s hrvatske strane taj *Zapisnik* nisu potpisali. Štoviše, spomenuti Radovan Vuletić izmislio je zapisnik s k.o. Pelješac koja uopće ne postoji. Hrvatska strana, dakako, nije ni mogla sudjelovati pri omeđavanju svoje izmišljene katastarske općine. Analizu tog lažnog dokumenta iz 1974. godine donosimo u sljedećem poglavljju. Ovdje samo konstatiramo činjenicu:

Slika 33. Nelegalno katastarsko stanje 1974-2012.

⁹⁸ *Narodne novine* 39/1968.

Slika 34. Nelegalno katastarsko stanje na Ponti Kleka uspostavljeno 1974,
koje se počelo primjenjivati od 1976. godine

Nar. broj 1182/99

Grunтовни извадак

Katastarska općina GRADAC

Br. zk. uloška 497

A) Popisni list I. Odjeljak

Redni broj	Broj zemljišta (parcels)	OZNAKA NEKRETNINA	POVRŠINA			PRIMJEDBA
			ha	a	m ²	
1.	2167/3	Šuma "Šušanj"	18	10	00	

Nar. broj 1186/99

Grunтовни извадак

Katastarska općina GRADAC

Br. zk. uloška 495

A) Popisni list I. Odjeljak

Redni broj	Broj zemljišta (parcels)	OZNAKA NEKRETNINA	POVRŠINA			PRIMJEDBA
			ha	a	m ²	
1.	2168/1	Šikara "Frula"	13	20	00	

C) Teretni list

Br. zk. uloška

Redni broj	UPISI	IZNOS	PRIMJEDBA
	Bez tereta.		

1
Hrvatske
zemalje i Hrvatsko
DOKTORADO-NERETVANSKI
TUDILJAKA-KANTON
2
ČAPLJINA
OSNOVNI SUD

Bemijeno - knjizni urag
Ugovor dne 28.09.1997.
Bemijeno - knjizni urag

B

Slika 35. Gruntovni izvaci katastarskih čestica 2167/3 (Šušanj) i 2168/1 (Frula) koji potvrđuju da se njihova površina od 1919. do danas nije mijenjala te da katastarska promjena iz 1974. nije provedena u zemljšnim knjigama (dokument Osnovnog suda u Čapljini).

Unatoč bezvrijednom papiru u rukama, jednostrano potpisanim i izmišljenim *Zapisnicima*, SR Bosna i Hercegovina je upisala čestice Ponte Kleka te čestice Velikog i Malog školja u k.o. Neum (slike 33 i 34). Dakle, bez znanja i pristanka SR Hrvatske upisala je dio njezina teritorija u svoju katastarsku općinu. Ta promjena, međutim, nikad nije provedena i u zemljšnjim knjigama suda u Čapljini pa je danas nemoguće dobiti dokaz vlasništva na spomenutim česticama (slika 35).⁹⁹

Sa stajališta Republike Hrvatske Ponta Kleka, kao dio njezina državnog teritorija, i dalje je ostala katastarski neraspoređena, dok su Veliki i Mali školj i danas čestice katastarske općine Duba Stonska.

Katastarska pripadnost Velikog i Malog školja

Za razliku od Ponte Kleka, katastarska i političko-teritorijalna pripadnost Velikoga i Maloga školja sukladne su od 1333. godine do danas. Ova dva otočića u Malostonskom zaljevu, površine 7211 m², odnosno 367 m², od prvotne pripadnosti desetini i kaznačini Dube Stonske u vrijeme Dubrovačke Republike, pa preko austrijske prve katastarske izmjere iz 1837. (slike 36 i 37), sve do danas pripadaju katastarskoj općini Duba Stonska (slike 38 i 39).

U prvom upisu u katastarsku općinu Dube Stonske, korišteni su 1837. godine stari nazivi otočića: Zeleni školj (*Scoglio Zeleni*) i školj Sika (*Scoglio Sicca*). Veliki školj nosi oznaku katastarske čestice br. 455, a Mali školj br. 456. Te oznake protežu se sve do danas (slike 40 i 41).

U sljedećem upisu u isti katastar,¹⁰⁰ datiranom 31. lipnja 1878, koriste se termini Veliki Školj (*Veliki Skogl*) i Mali Školj (Mali Skogl), a kao posjednik tih otočića naveden je Marin Nikolin Gučić (slika 42).¹⁰¹

Pri sljedećem sređivanju katastarskog stanja, na temelju odluke “c. k. kotarskog Suda” u Stonu 4. kolovoza 1888. godine, pozvane su sve osobe “koje imadu pravnog razloga da se saznadu posjedovni odnošaj, mora u se prikazati i navesti što god more

---

⁹⁹ Da je u zemljšnjim knjigama bila provedena katastarska promjena iz 1974. godine, površina katastarske čestice Sušanj iznosila bi 201.220 m², a površina katastarske čestice *Frule* 156.000 m².

¹⁰⁰ “U svakom od četiri politička okružja Zadarskom, Splitskom, Dubrovačkom i Kotorskom bio je samo po jedan geometar sa sjedištem u tim gradovima... Tako se broj promjena na terenu, koje nisu provedene u katastru, stalno po-većavao”. Stoga je izvršena reambulacija 1873/9. godine. Potom je 1881. godine donesen “zakon o osnivanju zemljšnika u Dalmaciji pa je katastarska mapa postala njen sastavni dio”. O tome opširnije, vidi: Stanko Piplović, »Historijat prvog stabilnog katastra Dalmacije.«: 31-32.

¹⁰¹ Marin, sin Nikole Gučić i Kate Radić, rođen je 1830. godine u Malom Stonu, gdje je i umro 1911. godine. O malostonskom rodu Gučić, vidi: N. Vekarić, *Pelješki rodovi (A-K)*: 95-96.

Slika 36. Granice k.o. Duba Stonska iz 1837. godine s naznačenim katastarskim listovima
(Comune Duba, Arhiv mapa za Dalmaciju, Državni arhiv Split)

razjasniti i obraniti njihova prava".¹⁰² Već 10. rujna iste godine pred Kotarski sud su pristupili Marin Nikov Gučić iz Malog Stona i devet polovnika iz Dube Stonske,¹⁰³ koji su pred Povjerenstvom posvjedočili posjed pojedinih čestica (slika 43). Čestice 455 (Veliki školj) i 456 (Mali školj) su prema tada sastavljenom Zapisniku sistematizirane su kao 18. zemljšničko biće u XVII. zemljšnoknjižnom ulošku katastarske općine Duba Stonska, a kao posjednik je upisan spomenuti Gučić (slika 44). Na temelju tog Zapisnika izvršen je i upis u glavnu zemljšnu knjigu. Uz Veliki školj stoji naznaka "pašnjak", uz Mali školj naznaka "neplodno" (slika 45).

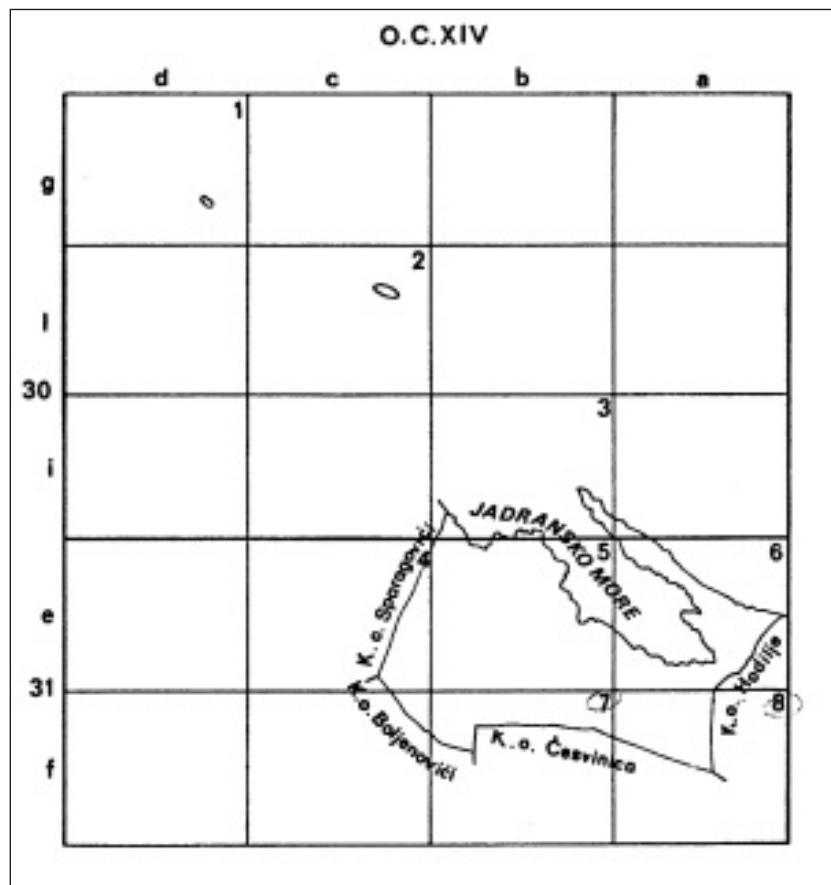
Na oba su otoka Gučići bili uknjiženi do 1948. godine. Prema odlukama Kotarske komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju u Dubrovniku od 26. siječnja 1948. (br. 0.106/46) i Oblasne komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju u Splitu od 7. ožujka 1948. (br. 1041, ŽGK) pravo vlasništva nad otocima prenijeta su i uknjižena na Zemljšni fond agrarne reforme i kolonizacije Narodne Republike Hrvatske (slika 46). U kasnijem je postupku kao organ upravljanja nad otocima upisan Mjesni narodni odbor Ston. Kao sljednik Mjesnog odbora Ston danas je kao korisnik katastarskih čestica na oba otoka upisana Općina Ston (slika 47). U tijeku je procedura denacionalizacije tih otoka na temelju pravodobnog zahtjeva vlasnika u lipnju 1997. godine upućenom nadležnim institucijama Republike Hrvatske.

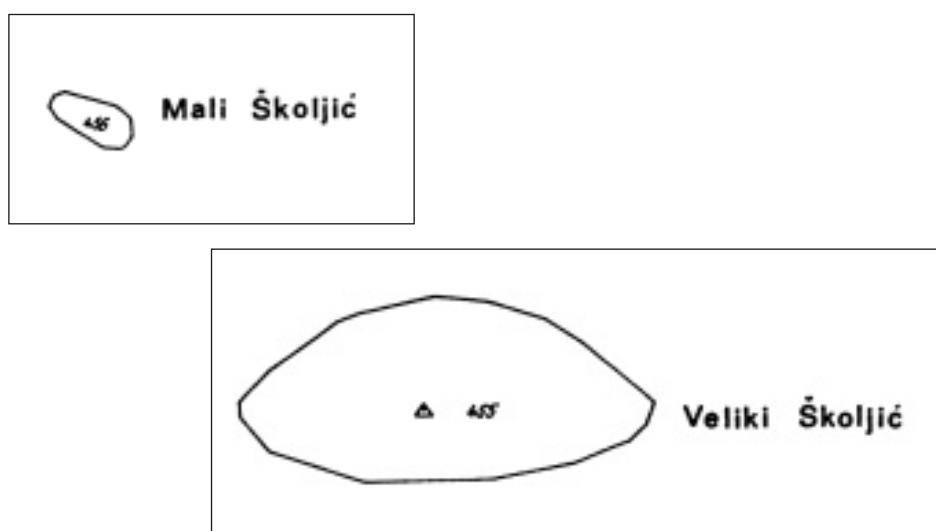
Slika 37. Izdvojeni katastarski listovi (1 i 2) k.o. Duba Stonska s Velikim i Malim školjem iz 1837. godine (*Comune Duba*, Arhiv mapa za Dalmaciju, Državni arhiv Split)

¹⁰² *Objavitejl Dalmatinski / Avvisatore Dalmato* 64 (2.8.1888): 2.

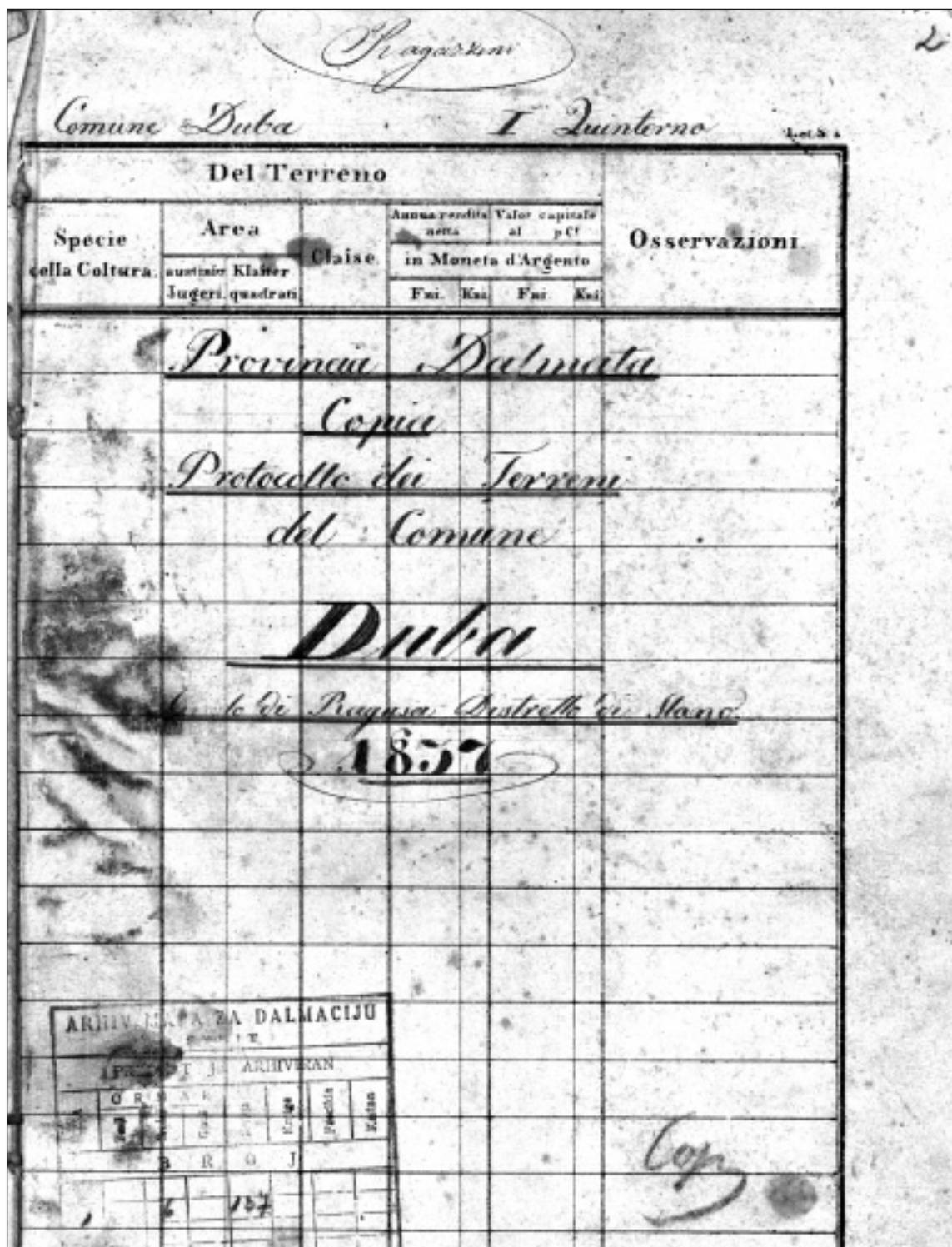
¹⁰³ Marija Petrova Radić, Ivo Matov Korać, Pavo Ivov Radelić, Pero Jozov Soko, Jozo Mihov Vulić, Pero Nikov Korać, Miho Petrov Vulić, Ivo Ivov Balović i Niko Nikolin Gate.

Slika 38. Granice k.o. Duba Stonska na novoj katastarskoj reprodukciji (1:2880)

Slika 39. Izdvojeni katastarski listovi (1 i 2) k.o. Duba Stonska s Velikim i Malim školjem na novoj katastarskoj reprodukciji

Slika 40. Naslovna stranica katastarske općine Duba Stonska u katastru iz 1837. godine (*Provincia Dalmatia. Copia. Protocollo dei Terreni del Comune Duba Circolo di Ragusa Distretto di Slano. 1837,*
Arhiv mapa za Dalmaciju, Državni arhiv Split)

Nº del Foglio	Denominazione della Contadina.	Nº delle Particelle	Qualità legale del bene	Del Proprietario			
				Dominio alle	Ruasico	Nº della Casa	Nome e Cognome.
					C		
VI		441	"	o	Raddi Giovanni	col agricoltor	abbi
				14	~~Proprietà di Giovanni Raddi~~		~~Proprietà Stagno~~
		442	"	o	Dotto Dottar	col	"
				14	Dotto Dottar	col	"
		443	"	o	Dotto Dottar	col	"
				14	Dotto Dottar	col	"
		444	"	o	Dotto Dottar	col	"
				14	Dotto Dottar	col	"
		445	"	o	Dotto Dottar	col	"
				14	Dotto Dottar	col	"
		446	"	o	Dotto Dottar	col	"
				14	Dotto Dottar	col	"
		447	"	o	Dotto Dottar	col	"
				14	Dotto Dottar	col	"
		448	"	o	Dotto Dottar	col	"
				14	Dotto Dottar	col	"
		449	"	o	Dotto Dottar	col	"
				14	Dotto Dottar	col	"
		450	"	o	Dotto Dottar	col	"
				14	Dotto Dottar	col	"
		451	"	o	Dotto Dottar	col	"
				14	Dotto Dottar	col	"
		452	"	o	Dotto Dottar	col	"
				14	Dotto Dottar	col	"
		453	"	o	~~Proprietà di Giovanni Raddi~~		~~Proprietà Stagno~~
VI	Dotto	454	"	14	Dotto Dottar	"	
VI	Dotto	455	"	o	Sloba Comune		abbi
I	Dotto	456	"	o	Dotto		
VII		457	"	14	nella proprietà ~~Proprietà di Giovanni Raddi~~ ~~Proprietà Stagno~~		

Slika 41. Stranica u katastru općine Duba Stonska iz 1837. godine na kojoj su, pod brojem 455 i 456, upisani Veliki školj (Zeleni školj) i Mali školj (školj Sika) (Provincia Dalmatia. Copia. Protocollo dei Terreni del Comune Duba Circolo di Ragusa Distretto di Slano. 1837. Arhiv mapa za Dalmaciju, Državni arhiv Split)

Provinzia | Dalmacia
 Pokrajina |
 Distretto politico di | Dubrovnik
 Politicki kotar |
 Distretto steurale di | Ston
 Porezni kotar |

Commissione provinciale per
 l'imposta fondiaria in
 Zemaljsko povjerenstvo za
 zemljariju (porez)
 Nadra
 Distretto d'estimo | Dubrovnik
 Kotar procjenitbe |

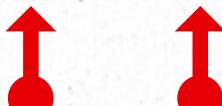
23

E l e n c o

di tutte le località, case isolate, contrade, fiumi, laghi, torrenti, monti, grandi boschi, come pure di tutte le altre denominazioni appartenenti al Comune censuario di Duba colla retta ortografia delle medesime.

U p i s n i k

svih mesta (sela) osamljenih kuća, predjela (poljana), rieka, jezeru, potoku, briegovu, velikih šuma i svih drugih nazivnjaka spadajućih k' poreznoj občini Duba sa točnim pravopisom istih.

Nº progressivo tekuci broj	Denominazioni Nazivanja	Annotazione Opazka
1	Nome del luogo Ime mjestâ	<u>Duba</u>
2	Località Mjesta (sela)	<u>Duba</u>
3	Coloniae Naselbine	
4	Arativi o prati ivi isolati Osamljene oranice ili livade	
5	Contrade Predjeli (polja)	<u>Dolina</u> , <u>Zjat</u> , <u>Gradina</u> , <u>Stubi</u> , <u>Nadastaje</u> , <u>Duba</u> , <u>Bielica</u> , <u>Dubrava</u> , <u>Peca</u> , <u>Zonta</u> , <u>Draška</u> <u>Veliki Skogl</u> , <u>Kali Skogl</u> , <u>Ložanj</u>
6	Fiumi e torrenti Rieke i potoci	<u>Veliki potok</u> , <u>potok Kapa</u>

Provincia: *Dalmacija*
 Distretto d'estimo: *Dubrovnik*
 Distretto d'imposta: *Ston*

Commissione provinciale
 dell' imposta fondiaria
 Comune: *Duba*

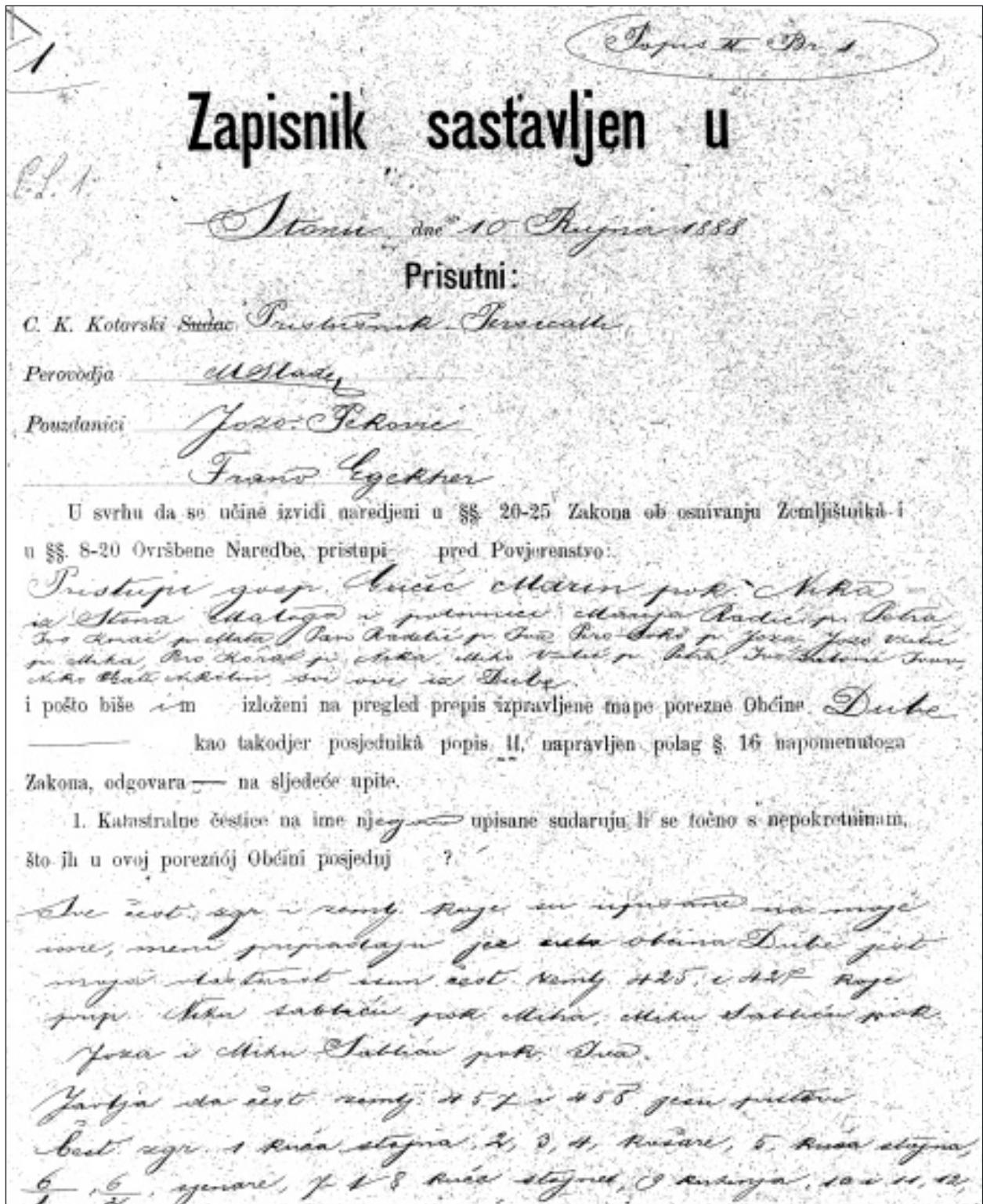
Dimostrazione del possesso fondiario

con 2 fogli di possesso

Nro. di posa del foglio di possesso fondiario	Nro. del foglio della mappa	Nro. di casa	Nome e domicilio del possidente Indicazione delle particelle a suo nome inscritto	S o m m a					Annotazione
				del foglio di possesso fondiario					
				Area		Rendita netta			
Jugosl.	R. ☐	Ett.	Arl.	Met.		£.	£.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5	5	5	Quicic Marino <i>Niglo</i> Duba						
5	5	5	<i>Medif.</i> 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.						
3	3	3	<i>Medif.</i> 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.						
3.5	3.5	3.5	<i>Medif.</i> 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.						
5	5	5	<i>Medif.</i> 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.						
4.5	4.5	4.5	<i>Medif.</i> 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.						
7	7	7	<i>Medif.</i> 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.						
10	10	10	<i>Medif.</i> 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.						
3.6	3.6	3.6	<i>Medif.</i> 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.						
2	2	2	<i>Medif.</i> 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.						
1	1	1	<i>Medif.</i> 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.						
6	6	6	<i>Medif.</i> 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.						

10	455. 456. 457. 458. 459.								
3.6	456.								
2	455.								
1	456.								
6	457. 458.								

Slika 42. Veliki školj (čestica br. 455) i Mali školj (čestica br. 456) prema katastarskom upisu 1878. godine (*Elenco di tutte le località, case isolate, contrade, fiumi, laghi, torrenti, monti, grandi boschi, come pure di tutte le altre denominazioni appartenenti al Comune censuario di Duba colla retta ortografia delle medesime / Upisnik sviju mjesta (sela) osamljenih kućâ, predjelâ (poljanâ), riekâ, potokâ, briegovâ, velikih šumâ i svijuh drugih nazivanâ spadajućih k poreznoj obćini Duba sa točnim pravopisom istih*
 detalji s četiri stranice, Arhiv mapa za Dalmaciju, Državni arhiv Split)

Slika 43. Zapisnik sastavljen 10. rujna 1888. godine o radu Povjerenstva koje je je utvrđivalo posjed zemljišnih čestica u katastarskoj općini Duba Stonska (Zapisnik sastavljen u Stonu dne 10 Rujna 1888, Općinski sud u Dubrovniku - Zemljišnoknjižni odjel)

N O T A - P O P I S

relativa al possesso catastale dei singoli possessori nel Comune catastale:
katastralnog posjeda pojedinih posjednika u katastralnoj Občini: *Duba*

N O M E ni altri contrasseggi serventi alla designazione del possessore	I N E i drugi obilježja koja služe za značku posjednika	Numeri imotnih Katastrski brojevi	Annotatione Opisak
			Annotatione Opisak
1. Šarić, Matija, pod Školu		Pop. 7.	Stari škola p. Škole
		8.	
		9.	
		10.	
		11.	
		12.	
		13.	
		14.	
		15.	
		16.	
		17.	
		18.	
		19.	
		20.	
		21.	
		22.	
		23.	
		24.	
		25.	
		26.	
		27.	
		28.	
		29.	
		30.	
		31.	
		32.	
		33.	
		34.	
		35.	
		36.	
		37.	
		38.	
		39.	
		40.	
		41.	
		42.	
		43.	
		44.	
		45.	
		46.	
		47.	
		48.	
		49.	
		50.	
		51.	
		52.	
		53.	
		54.	
		55.	
		56.	
		57.	
		58.	
		59.	
		60.	
		61.	
		62.	
		63.	
		64.	
		65.	
		66.	
		67.	
		68.	
		69.	
		70.	
		71.	
		72.	
		73.	
		74.	
		75.	
		76.	
		77.	
		78.	
		79.	
		80.	
		81.	
		82.	
		83.	
		84.	
		85.	
		86.	
		87.	
		88.	
		89.	
		90.	
		91.	
		92.	
		93.	
		94.	
		95.	
		96.	
		97.	
		98.	
		99.	
		100.	
		101.	
		102.	
		103.	
		104.	
		105.	
		106.	
		107.	
		108.	
		109.	
		110.	
		111.	
		112.	
		113.	
		114.	
		115.	
		116.	
		117.	
		118.	
		119.	
		120.	
		121.	
		122.	
		123.	
		124.	
		125.	
		126.	
		127.	
		128.	
		129.	
		130.	
		131.	
		132.	
		133.	
		134.	
		135.	
		136.	
		137.	
		138.	
		139.	
		140.	
		141.	
		142.	
		143.	
		144.	
		145.	
		146.	
		147.	
		148.	
		149.	
		150.	
		151.	
		152.	
		153.	
		154.	
		155.	
		156.	

Slika 44. Detalji iz popisa katastarskih čestica 1888. godine, gdje su upisani Veliki školj (čestica 455) i Mali školj (čestica 456) (*Nota relativa al possesso catastale dei singoli possessori nel Comune catastale / Popis katastralnog posjeda pojedinih posjednika u katastralnoj Občini: Duba, Općinski sud u Dubrovniku - Zemljишnoknjižni odjel*)

A. Popisni list — A. Пописни лист

Broj zemljišnoknjižnog uloška — Број земљишнокњижног улошака 55.

PRVI ODELJAK — ПРВИ ОДЕЉАК

obj Broj zemljišta (честице)	OZNAKA ZEMLJIŠTA — ОЗНАКА ЗЕМЉИШТА	Povezana granična katastrofa Повезана граница катаструфа	PRIMEDBE ПРИМЕДВЕ		
			km-km	m-m	metar
zem. 475	pašnjak, 0 000				
zem. 476	pašnjak, 0 000				
zem. 479	pašnjak, 0 000				
zem. 419/21	ut, 1 000 000				
zem. 454/25	gora, 0 000				
zem. 454/21	planina, 1 000 000				
zem. 454/22	gora, 0 000				
zem. 455	pašnjak, 0 000				4211
zem. 456	pašnjak, 0 000				867
zem. 457	ut,				
zem. 458	put,				
zem. 462	put,				
zem. 464	put,				
zem. 465	put,				
zem. 466	put,				
zem. 473	put,				
2. Zauj. skloj. bile					
zem. 48	pašnjak		2	91	
zem. 51/3	nepodno			61	
zem. 57	pašnjak			104	
zem. 59	pašnjak			1 34	
zem. 153	pašnjak			3 45	
zem. 154	nepodno			12 98	
zem. 176	pašnjak			1 34	
zem. 284	bela			43	
zem. 287/2	pašnjak			5 54	
zem. 454/23	gora		5	36	30

Slika 45. Detalji iz glavne zemljišne knjige katastarske općine Duba Stonska, gdje su upisani Veliki školj (čestica 455) i Mali školj (čestica 456) (*Glavna zemljišna knjiga, k.o. Duba Stonska, Općinski sud u Dubrovniku - Zemljišnoknjižni odjel*)

R E P U B L I K A H R V A T S K A
OPĆINSKI SUD U DUBROVNIKU
Zemljišnoknjižni odjel
Dana 13. rujna 1999.g.
Broj: 989/99

P O T V R D A

kojom se potvrđuje sa strane ovog suda da su čest. zem. 455 i 456
biće 18 z.ul. 18 k.o. Duba – Stonska uknjižene na dr. Vladislava Gučića p.
Marina za 2/24, Iva Gučića p. Mara za 1/24, Vita Gučića p. Mara za 1/24,
Gučić Ete p. Marina za 1/24 i Gučić Marice p. Marina za 1/24, te Vita Gučića
p. Marina za 8/24. i Gučić Ivana p. Marina za 7/24, Gučić Jelka za 2/24 i
Gučić Stanko za 1/24.

Pod posl.br. Z.127/48 provedena je odluka Kotarske komisije za
agrarnu reformu i kolonizaciju u Dubrovniku od 26. siječnja 1948. br. O.106/46
i Odluka oblasne komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju u Splitu od 7. 3.
1948. br. 1041, ŽGK i to 6/48 prava vlasnosti čest. zem. 455 i 456 prenijeto je
iz ul. 18 biće 18. u uložak 55 te uknjiženo na Zemljišno fond agrarne reforme
i kolonizacije Narodne Republike Hrvatske.

Pod posl.br. Z.28/49 na osnovi Odluke kotarske komisije za agrarnu
reformu i kolonizaciju u Dubrovniku br. 106/46 na nekretninama zemljišnog
fonda agrarne reforme i kolonizacije i to vrhu 6/48 upisan je kao organ
upravljanja Mjesni narodni odbor Ston.

U navedenom ulošku 55 k.o. Duba Ston od 1949.g. nije bilo nikakvih
promjena niti novih upisa.

Pregledom Odluke Kotarske komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju
pod br. Z.127/47 u čl. 1 Odluke navedeno je da su sve ostale čestice ovog
posjeda otuđene usred agrarne reforme po zakonu od 19. 10. 1930 u korist
težaka obrađivača a da to nije evidentirano u zemljišniku odnosno katastru pa
se stoga ne smatraju sastavnim dijelom ovog posjeda.

Voditeljica odjela:

NEVENKA ĐIRIĆ dipl. sec.

Slika 46. Potvrda Zemljišnoknjižnog odjela Općinskog suda u Dubrovniku o uknjiženju
Velikog i Malog školja na članove obitelji Gučić te o promjeni prava vlasnosti
prema odlukama Komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju iz 1948. godine.

REPUBLIKA HRVATSKA
DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA
URED ZA KATASTARSKO-GEODETSKE POSLOVE DUBROVNIK

Klase: 935-7/99-1/1
Ur. broj: 2117-062-99-1439
DUBROVNIK, 10.09.1999.

Popis katastarskih čestica sa posjednicima u KO DUBA STONSKA

Broj kat. čestice	Plan	ZK ul.	PL	Dio posjeda	JMBG	Ime (naziv) korisnika i adresa	Klase	Sločna imjere:	
				Naziv katastarske čestice		Katastarska kultura		h ar m2	Kat. prihod
455	2	39	1/1	VELIKI ŠKOLJ		OPĆINA STON, STON, TRG KRALJA TOMISLAVA I PAŠNIAK	4	72 11	5,90
456	1	39	1/1	MALI ŠKOLJ - STIJENE		OPĆINA STON, STON, TRG KRALJA TOMISLAVA I KAMENJAR	3	67	
Ukupna površina katastarske čestice:									
Ukupna površina katastarske čestice:									

Ovaj izvod izdaje se na zahtjev stranke u svrhu: SLUŽBENO
Kao predmet iz članka 6. točka 1. Zakona o upravnim pristojbama ("Narodne novine" br. 8/96, 95/97, 131/97) oslobođeno od
naplate upravnih pristojbi.

Slika 47. Veliki i Mali školj na popisu katastarskih čestica u k.o. Duba Stonska s Općinom Ston kao upisanim korisnikom 1999. godine (danas je kao korisnik upisana Republika Hrvatska, Ured za katastarsko-geodetske poslove Dubrovačko-neretvanske županije u Dubrovniku).

ZAKLJUČAK

Nakon višestoljetne pripadnosti cijelog poluotoka Kleka Dubrovačkoj Republici, granica na samom poluotoku formira se osmanskom usurpacijom dubrovačkog teritorija protivno odredabama Požarevačkog mira iz 1718. godine. Da bi zaustavila daljnju usurpaciju teritorija i širenje na morski pojas, Mletačka Republika usurpira vrh poluotoka Kleka koji je u tom času također dubrovački teritorij.

Ozakonjeni rezultati te usurpacije traju do danas:

1) Istočni, veći dio poluotoka Kleka, nasljeđuje austro-ugarska pokrajina Bosna i Hercegovina kao zakoniti sljednik Osmanskog Carstva, NR (SR) Bosna i Hercegovina kao zakoniti sljednik austro-ugarske pokrajine Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina kao zakoniti sljednik SR Bosne i Hercegovine.

2) Zapadni vrh, smanjen korekcijom granice 1857. godine, nasljeđuje austro-ugarska pokrajina Kraljevina Dalmacija kao zakoniti sljednik Mletačke Republike, NR (SR) Hrvatska kao zakoniti sljednik austro-ugarske pokrajine Kraljevine Dalmacije, Republika Hrvatska kao zakoniti sljednik SR Hrvatske.

Zbog strateške važnosti Ponte Kleka, svi zainteresirani subjekti, sve do danas, pomno su vodili brigu o toj granici. Osmansko Carstvo i njezini sljednici htjeli su tu granicu ukloniti, prisvojiti Pontu Kleka i tako otvoriti sebi izlaz na more. Mletačka Republika i njezini sljednici branili su tu granicu i tako zadržavali kontrolu nad cijelim obalnim pojasom. No, iako strateški važna, gospodarski inferiorna Punta Kleka nije izazvala takvu pomalu i pri katastarskom uređivanju. Kad su Austrijanci pravili katastar Kraljevine Dalmacije (od 1817. do 1839), Ponti Kleka nisu mogli pristupiti i provesti katastarsku izmjenu jer je bila pod osmanskom usurpacijom. Kad su je napokon mogli katastarski utvrditi, uključili su je u katastarsku općinu Gradac-Neum, a ne u katastarsku općinu Slivno jer je katastar Slivna bio već završen, a katastar Graca-Neuma se upravo izrađivao. Tim rješenjem, dajući prednost načelu ekonomičnosti, Austrijanci su stvorili katastarski nered koji traje do danas. **Ponta Kleka presedan je u svjetskim razmjerima. Njezina katastarska pripadnost u trostoljetnom vremenskom razdoblju nije ni u kakvoj korelaciji s političko-teritorijalnom pripadnošću** (tablica 1).

Tablica 1. Kronologija državne i katastarske pripadnosti Ponte Kleka

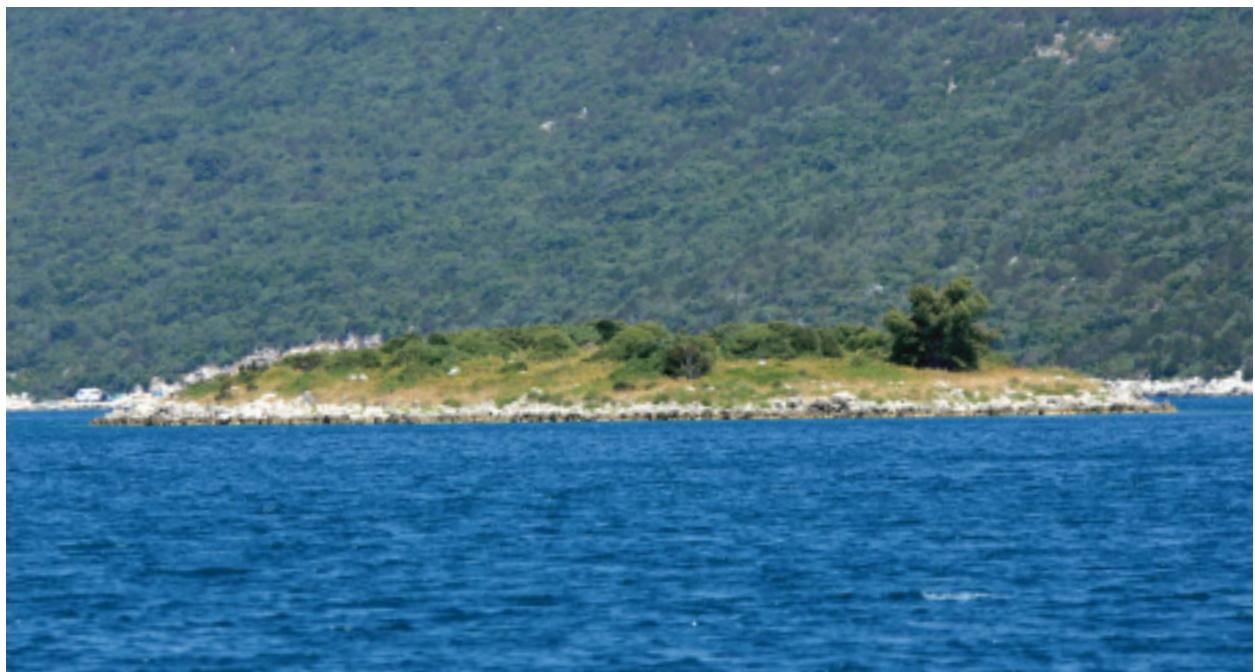
Razdoblje	Vrh poluotoka Kleka		
	Veličina vrha	Državna/pokrajinska pripadnost	Katastarska pripadnost
1399-1718	cijeli poluotok	Dubrovačka Republika	Imotica
1718-1797	3800 metara	Mletačka Republika (uzurpacija)	neraspoređen
1797-1805	3800 metara	Prva Austrijska uprava u Dalmaciji	neraspoređen
1805-1814	3800 metara	Francuska uprava u Dalmaciji	neraspoređen
1815-1857	cijeli poluotok	Osmansko Carstvo (uzurpacija)	neraspoređen
1857-1898	800 metara	Kraljevina Dalmacija (Habsburška Monarhija)	neraspoređen
1898-1918	800 metara	Kraljevina Dalmacija (Habsburška Monarhija)	Gradac-Neum
1918-1919	800 metara	Pokrajina Dalmacija (Kraljevstvo SHS)	Gradac-Neum
1919-1922	360 metara	Pokrajina Dalmacija (Kraljevstvo SHS)	neraspoređen
	440 metara		Gradac-Neum
1922-1945	360 metara	Kraljevina SHS - Kraljevina Jugoslavija	neraspoređen
	440 metara		Gradac-Neum
1946-1974	360 metara	NR (SR) Hrvatska (Jugoslavija)	neraspoređen
	440 metara		Gradac-Neum
1974-1991	360 metara	SR Hrvatska (Jugoslavija)	nezakonit upis: Neum
	440 metara		Neum
1991-2012	360 metara	Republika Hrvatska	nezakonit upis: Neum
	440 metara		Neum
2012-	800 metara	?	?

Slika 48. Punta Kleka

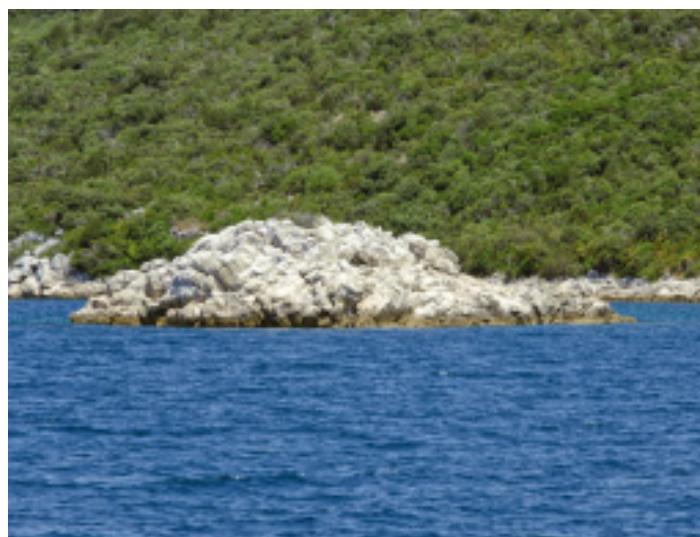
Tablica 2. Kronologija državne i katastarske pripadnosti Velikog i Malog školja

Razdoblje	Veliki i Mali Školj	
	Državna/pokrajinska pripadnost	Katastarska pripadnost
1333-1808	Dubrovačka Republika	Duba Stonska
1809-1815	Ilirske pokrajine (Pokrajina Dubrovnik i Kotor)	Duba Stonska
1815-1918	Kraljevina Dalmacija (Habsburška Monarhija)	Duba Stonska
1918-1945	Kraljevstvo SHS - Kraljevina SHS - Jugoslavija	Duba Stonska
1946-1974	NR (SR) Hrvatska (Jugoslavija)	Duba Stonska
1974-1991	SR Hrvatska (Jugoslavija)	Duba Stonska
		nezakonit upis: Neum
1991-2012	Republika Hrvatska	Duba Stonska
		nezakonit upis: Neum
2012-	?	?

Slika 49. Veliki Školj (foto: Zvonimir Pandža)

Dok je na Ponti Klek katastarski nered i nesklad katastra s političko-teritorijalnim statusom, na Velikom i Malom školju savršen je red: u 679 godina, od 1333. do danas oni slijede zakoniti političko-teritorijalni kontinuitet pripadajući Dubrovačkoj Republici i svim njezinim zakonitim sljednicima do Republike Hrvatske. U tom razdoblju od 679 godina katastarska pripadnost Dubi Stonskoj u potpunom je suglasju s njihovom političko-teritorijalnom pripadnošću (tablica 2).

Slika 50. Mali školj (foto: Zvonimir Pandža)

IDENTIFIKACIJA GRANICE IZMEĐU BOSNE I HERCEGOVINE I REPUBLIKE HRVATSKE 1999. GODINE GLEDE PONTE KLEKA TE VELIKOG I MALOG ŠKOLJA

Informacije o identifikaciji granice između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske glede Ponte Kleka te Velikog i Malog školja

Osim *Ugovora o državnoj granici između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine*, potписаног 30. srpnja 1999. godine u Sarajevu, koji nije ratificiran u Hrvatskom saboru, za identifikaciju granice na Ponti Kleka te Velikom i Malom školju stajale su nam na raspolaganju izjave hrvatskih dužnosnika koji su sudjelovali u pripremi tog *Ugovora*.

Iz njihovih izjava razvidno je da su i Ponta Kleka te Veliki i Mali školj po toj identifikaciji uvršteni u teritorij Bosne i Hercegovine!

Iz izjava hrvatskih dužnosnika slijedi, nadalje, da su dva ključna razloga za takvu identifikaciju granične crte:

1) Tzv. "Sporazum" o razgraničenju katastarske općine Neum iz 1974. godine prema kojem Ponta Kleka te Veliki i Mali školj pripadaju katastarskoj općini Neum.

2) Spoznaja da hrvatska strana ne raspolaže ni jednim dokazom koji bi potvrdio pripadnost Ponte Kleka SR Hrvatskoj prije 1974. godine.¹⁰⁴

Više elemenata upućuje da su hrvatski dužnosnici, kojima je bilo povjereno odlučivanje o identifikaciji granice Republike Hrvatske s Bosnom i Hercegovinom, propustili izvršiti određene radnje koje bi pomogle pri donošenju ispravne odluke. Za utvrđivanje granične crte vjerojatno nije korištena sva raspoloživa dokumentacija

---

¹⁰⁴ "...mi nemamo dokumenta koji pokazuje da je on (Ponta Kleka, op. a.) ikada bio u Hrvatskoj." (Željko Dobrnović, predsjednik Mješovitog diplomatskog povjerenstva za granice s BiH, *Slobodna Dalmacija*, 15. rujna 1999: 4).

Slika 51. Granica Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske
prema lažnom *Sporazumu* (tj. *Zapisniku*) iz 1974. godine
(prijedlog bosanske strane) i prema nacrtu Hidrografskog instituta iz Splita
(prijedlog hrvatske strane), koji je prihvaćen

dubrovačkog katastra.¹⁰⁵ Nije ispitano domicilno stanovništvo. Nisu poduzeti istraživački postupci za pronalaženje dokumenta koji bi potvrdio pripadnost Ponte Kleka SR Hrvatskoj prije 1974. godine. Bez prikupljenih dokaza nekritički su prihvaćeni dokazi koje je ponudila bolje pripremljena i potkovanija bosansko-hercegovačka strana. Tako nije pomno analiziran tzv. *Sporazum*, dokument iz 1974. koji je podastrla bosanska strana, pa je propušteno uočiti da nije riječ ni o kakvom *Sporazumu* i da

¹⁰⁵ „Točno je da se povjerenstvo za granice na čelu s brigadirom Željkom Dobranovićem iz Zagreba moralo služiti našim i metkovskim katastarskim podacima. Fizički, dubrovački katastar u ovakvom nastanku sporazuma nije sudjelovao“ (Pero Ljubić, pročelnik Ureda za katastar Dubrovačko-neretvanske županije, *Dubrovački list*, 23. srpnja 1999: 3). Odlučiocima čak nije bilo poznato da postoji k.o. Duba Stonska, dakle, katastarsko stanje područja čiju su graničnu ertu trebali identificirati: „...da je to stanje zastarjelo 1974. godine, kada je Duba Stonska faktički prestala postojati kao katastarska općina.“ (Željko Trkanjec, glasnogovornik Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske, *Slobodna Dalmacija*, 11. rujna 1999: 3).

Slika 52. Privremena granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske prema identifikaciji koju je sprovelo Međudržavno diplomatsko povjerenstvo i njezino odstupanje od stanja zatečenog u trenutku raspada Jugoslavije 1991. godine ako se uvaži drugi stavak članka 15 Konvencije (*mare clausum*)

dotični dokument nije potpisani od strane hrvatskih predstavnika.¹⁰⁶ Propušteno je uočiti da je dio tog dokumenta lažan, da je izmišljen zapisnik o razgraničenju s nepostojećom k.o. Pelješac. Propušteno je uočiti da su na temelju tog lažnog razgraničenja i lažnog zapisnika izvršeni upisi Velikog i Malog školja u katastarsku općinu Neum.¹⁰⁷ Vrhunac propusta je granična linija koju su ponudili širokogrudni hrvatski pregovarači (karta koju je izradio Hidrografski institut u Splitu navodno po nalogu Ureda

¹⁰⁶ “Takvo je razgraničenje rezultat zatečenog stanja na dan 25. lipnja 1991. godine, a do njega je došlo razgraničenjem susjednih katastarskih općina, obavljenim 1974. godine **po tada važećim zakonima.**” (Dr Mate Granić, ministar vanjskih poslova Republike Hrvatske, *Slobodna Dalmacija*, 11. rujna 1999: 2).

¹⁰⁷ “Dva mala otočića Veliki i Mali Školjić katastarski su u Hrvatskoj iako treba napomenuti da su ovim sporazumom iz 1974. godine trebali pripasti Neumu...” (Dr Mate Granić, ministar vanjskih poslova Republike Hrvatske, *Dubrovački vjesnik*, 18. rujna 1999: 3).

Slika 53. Privremena granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske prema identifikaciji koju je sprovelo Međudržavno diplomatsko povjerenstvo i njezino odstupanje od stanja zatečenog u trenutku raspada Jugoslavije 1991. godine ako se ne uvaži drugi stavak članka 15 *Konvencije (mare clausum)* nego se granična linija vuče po sredini mora

Predsjednika), a koja je za Hrvatsku bila nepovoljnija od one koja je proizlazila iz lažnog *Sporazuma* koji je ponudila bosanska strana (slika 51). Pri tolikim propustima ne treba čuditi da je pregovaračka pozicija bila izgubljena i da je identifikacija izvršena na štetu Republike Hrvatske.

Pogrešnom identifikacijom granične crte Mješovito diplomatsko povjerenstvo zapravo je odredilo novu graničnu crtu i time **prekoračilo** granice danog mu mandata za "identifikaciju označavanje i održavanje državne granice" (preamble *Ugovora o državnoj granici između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine*). Mješovito diplomatsko povjerenstvo **prekoračilo** je granice svog mandata i utvrđivanjem (a ne identifikacijom) granice na moru.

U odnosu na granicu između SR Hrvatske i SR Bosne i Hercegovine u trenutku raspada Jugoslavije 1991. nova, privremena granična crta za Republiku Hrvatsku znači, ovisno o tumačenju članka 15 *Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora*:

1) gubitak od oko 10 ha zemlje (Ponta Kleka, hrid Lopata, Veliki školj i Mali školj) i oko 10 km² mora (dio Malostonskog zaljeva i zaljeva kod Kleka), a dobitak 150m² u zaljevu Neum-Klek (gdje je granica povučena na štetu Bosne i Hercegovine) - ako se uvaži drugi stavak članka 15 *Konvencije (mare clausum)*, slika 52) ili

2) gubitak od oko 10 ha zemlje (Ponta Kleka, hrid Lopata, Veliki školj i Mali školj) i oko 2 km² mora (dio Malostonskog zaljeva oko Velikog i Malog školja i okolno more oko Ponte Kleka), a dobitak 150 m² u zaljevu Neum-Klek (gdje je granica povučena na štetu Bosne i Hercegovine) - ako se ne uvaži drugi stavak članka 15 *Konvencije (mare clausum)* nego se granična linija vuče po sredini mora (slika 53).

Kriteriji razgraničenja - Badinterova Mišljenja

Kriteriji za razgraničenje bivših republika SFR Jugoslavije određeni su *Mišljenjima Arbitražne komisije Konferencije o Jugoslaviji*, od 11. siječnja 1992. godine na čijem čelu se nalazio Robert Badinter. Prema tim *Mišljenjima*, budući da se "SFRJ nalazi u stanju raspadanja" (*Mišljenje br.1*),¹⁰⁸ ranije "demarkacijske linije" izmedju svih novonastalih država nasljednica SFRJ moguće je mijenjati "samo putem slobodnog i međusobnog dogovora", a "... ako se ne dogovori suprotno, prijašnje granice poprimaju karakter granica koje štiti međunarodno pravo. To je zaključak na koji navodi načelo poštovanja teritorijalnog »status quo«, a pogotovo načelo »uti possidetis juris qui...«" (*Mišljenje br. 3*).¹⁰⁹

Tumačenje Badinterovih Mišljenja

Prema Badinterovim *Mišljenjima* dva su temeljna principa za razgraničenje: 1) *Status quo* i 2) *Uti possidetis juris qui*.

Princip *status quo* (*status quo ante bellum*) primjenjuje se kad akteri žele održati "prethodno stanje stvari", odnosno kad ne žele mijenjati prava i status pravnih subjekata u odnosu na situaciju koja je postojala ranije (najčešće prije početka rata). Ovo načelo se u procesu raspada bivše Jugoslavije primijenilo u odnosu na ranije granice konstitutivnih republika SFRJ i, u pogledu razgraničenja bivše SFRJ, postalo je supstancialni sastojak rješenja kojim se ne dopušta nikakva izmjena ovih granica bez izričitog i slobodnog međusobnog sporazuma država nasljednica SFRJ.

¹⁰⁸ Conference on Yugoslavia. Arbitration Commission. Paris, 29.11.1991 (Opinion No. 1).

¹⁰⁹ Conference on Yugoslavia. Arbitration Commission. Paris, 11.1.1992 (Opinion No. 3).

Princip *Uti possidetis juris qui* (“kao što po pravu posjedujete”) jedno je od klasičnih načela građanskog prava koje se u međunarodnom javnom pravu primjenjuje prilikom sukcesije država i odnosi se na raspodjelu imovine i prava te na razgraničenje teritorija. Prihvatanje primjene ovog načela u situaciji nastaloj raspadom bivše Jugoslavije za rješavanje demarkacije granica novonastalih država nedvosmisleno ukazuje da je poštovanje dotadašnjih granica bivših konstitutivnih republika SFRJ temeljna i jedna od najvažnijih obveza svih država nasljednica SFRJ, kao i svih ostalih država, i da ono, kao takvo, uživa zaštitu međunarodnog prava i nadležnih međunarodnih organizacija. To načelo se odnosi na formalno utvrđena prava i statuse, a avnojske granice su formalne granice koje su sve države nasljednice SFRJ držale u dobroj vjeri. Tu se ne postavlja pitanje raznih povijesnih konsideracija i faktičkih stanja.¹¹⁰

Primjena Badinterovih načela na Pontu Kleka te Veliki i Mali školj

Granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, prema kriterijima iz Badinterovih *Mišljenja*, utvrđuje se s obzirom na političko-teritorijalno stanje na dan 25. lipnja 1991. godine. Granica između tih dviju država 25. lipnja 1991. identična je s tzv. Avnojskim granicama, prema kojima je izvršeno razgraničenje između Bosne i Hercegovine i Hrvatske, kao republika bivše Jugoslavije. Prema odlukama AVNOJ-a, granica između republika identična je s granicom koja je utvrđena prema povijesnom predjugoslavenskom stanju 1918. godine. Granica između Bosne i Hercegovine i Hrvatske, u trenutku austrougarskog sloma 1918. godine, identična je s granicom iz vremena Berlinskog kongresa 1878. godine.

Dosljedno tome, granica Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske na dan 25. lipnja 1991. godine identična je s granicom iz vremena Berlinskog kongresa 1878. godine.

U svim navedenim fazama, od Berlinskog kongresa 1878. godine nadalje, i Ponta Klek i Veliki i Mali školj u sastavu su onog državnopravnog subjekta čiji je zakoniti pravni sljednik Republika Hrvatska: od 1878. do 1918. godine nalaze se u okviru Kraljevine Dalmacije, kao pokrajina Austro-Ugarske Monarhije, a od 1945. do 1991. u okviru Narodne, odnosno kasnije Socijalističke Republike Hrvatske.¹¹¹

---

¹¹⁰ Vidi tumačenje načela *uti possidetis*, koje donosi J. Andrassy, *Međunarodno pravo*: 149 (“U Latinskoj Americi se kao pomoćno pravilo za utvrđivanje granica uzima načelo “uti possidetis”. To nije pronalaženje granice prema stvarnom posjedu u sadašnjosti, nego se kao granica država uzima u sumnji upravna granica bivših španjolskih i portugalskih upravnih jedinica u času kad je prestalo kolonijalno gospodstvo...”).

¹¹¹ U tzv. Prvoj Jugoslaviji granice između Bosne i Hercegovine i Hrvatske ne postoje i zbog toga se razgraničenje nakon II. svjetskog rata nije vršilo prema stanju na početku rata 1941. godine. Razdoblje tzv. Prve Jugoslavije je stoga za utvrđivanje granica pravno irelevantno.

Dokazi da je Ponta Klek dio hrvatskog državnog teritorija prema tzv. avnojskim granicama

Budući da je 1945. godine neumski jezičac obnovljen u granicama Bosne i Hercegovine, formirana je i stara hrvatska (dalmatinska) granica na Ponti Kleka. To je granica koja važi prema kriterijima Badinterovih *Mišljenja*. To je tzv. avnojska granica. Dokaze o kontinuitetu do 1945. godine iznijeli smo u prvom poglavlju i ti dokazi, neovisno o ovima koje ćemo sada navesti, već sami po sebi dovoljni su da se utvrdi činjenica kako je Ponta Klek dio hrvatskog državnog teritorija po tzv. avnojskim granicama.

Ako se na toj avnojskoj granici nešto promijenilo od 1945. godine nadalje, teret dokazivanja mora biti na bosansko-hercegovačkoj strani. Bosansko-hercegovačka strana treba dokazati da je Sabor NR Hrvatske ili SR Hrvatske donio odluku o promjeni te granice. U svim hrvatskim ustavima, ustavu NR Hrvatske iz 1947. (čl. 13), SR Hrvatske iz 1963. (čl. 5) i SR Hrvatske iz 1974. (čl. 4) utvrđeno je da se granice mogu mijenjati samo odlukom Sabora i u skladu s izraženom voljom stanovništva na koje se odnosi promjena. U slučaju Ponte Kleka nikada se nije proveo nikakav postupak o promjeni granice prema propisanoj proceduri niti je to itko ikada zatražio.

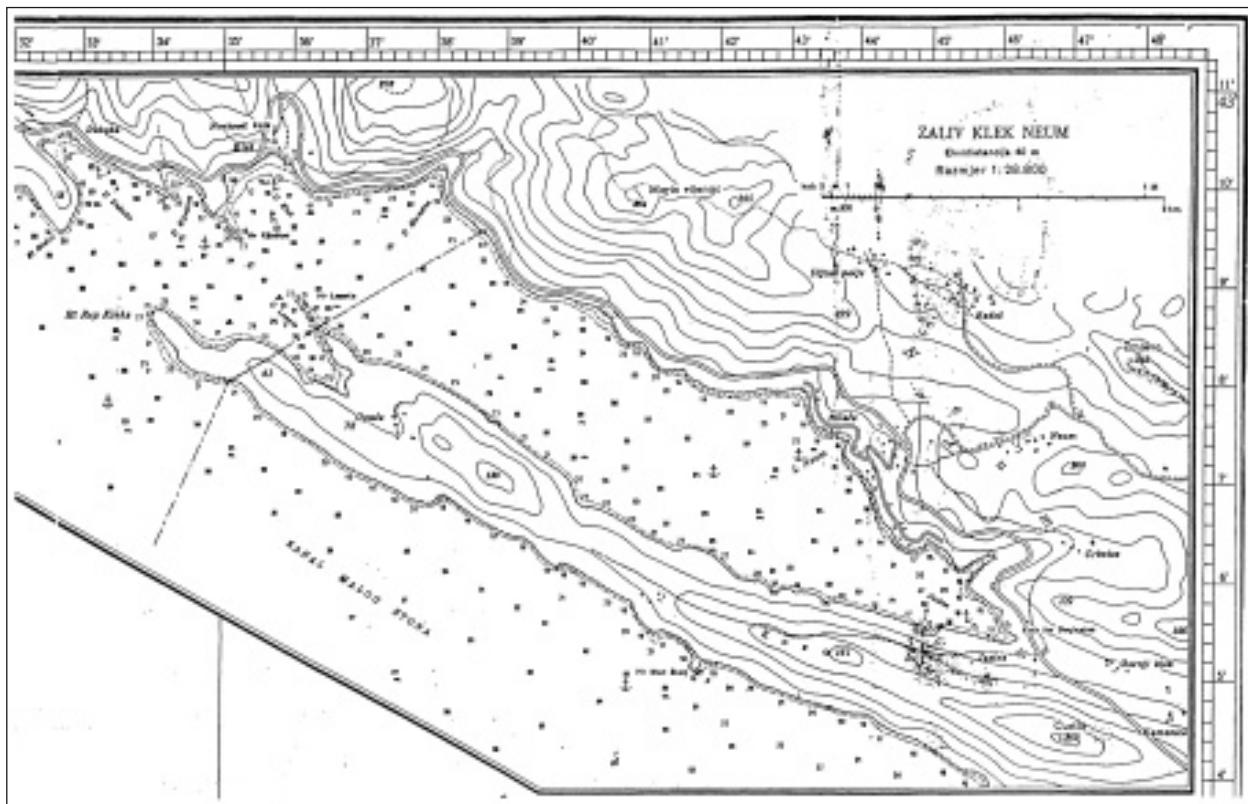
No, apstrahirajmo u ovom trenutku problem tereta dokazivanja, iako je taj problem vrlo značajan ne samo s pravne već i s tehničke strane. Naime, budući da je riječ o maloj, neobradivoj i nenaseljenoj površini, o Ponti Kleka nema opsežnije dokumentacije. Gospodarski nebitan, morem od kopna odvojen, taj je posjed često izmicao pažnji.¹¹² No, postoji niz dokaza, nastalih poslije 1945. godine iz kojih je razvidno da je Ponta Kleka dio hrvatskog državnog teritorija, da je po avnojskim granicama ona ostala dijelom Hrvatske. Dokazi koje iznosimo različite su pravne snage. No, njihova množina i različita provenijencija već sami po sebi dovoljno govore i daju težinu.

---

¹¹² Za postojanja SR Hrvatske Ponta Kleka u duljini od 800 m teritorijalno-politički je u sastavu Općine Metković. Budući da je riječ o maloj, neobradivoj i nenaseljenoj površini, njezina političko-teritorijalno pripadnost nije precizno navedena u Zakonu o područjima općina u SR Hrvatskoj (*Narodne novine*, 39/1962), kao ni u općinskim statutima Metkovića iz 1974. i 1990. Takve su nepreciznosti, međutim, bile pravilo u zakonskim odredbama o područjima općina u svim jugoslavenskim republikama. Naime, u svim zakonima jugoslavenskih republika, uključujući i zakone u Bosni i Hercegovini, koji su se odnosili na određivanje područja kotara i općina, nisu se navodile precizne granice već su se samo nabrajala naseljena mjesta unutar kotara i općina (*Službeni list Federalne Bosne i Hercegovine*, 13/1945, *Službeni list SR Bosne i Hercegovine* 16/1965). Nepreciznosti u zakonskim odredbama i općinskim statutima imale su zamršene posljedice u definiranju otočkih i priobalnih općina. Tako je otok Palagruža od 1955. bio u sastavu Općine Vis. Potom je izuzet a da pritom nije priključen ni Općini Lastovo niti nekoj drugoj općini. Stoga je više godina zapravo bio izvan teritorijalno-političkog ustroja. Vidi: L. Kos, »Ekonomski i pravni aspekti podjele našeg obalnog mora.«: 216 i bilj. 52, 53. O brojnim slučajevima nesklada granica katastarskih općina s političkim, vidi: M. Božićnik, »O granicama SR Hrvatske.«: 329-337.

Slika 54. Detalj karte Geografskog instituta Jugoslavenske armije (GIJA) iz 1949. godine (1:50000), sektor Mljet

Slika 55. Karta Hidrografskog instituta jugoslavenske ratne mornarice publicirana 1. lipnja 1951. s posljednjim dopunama 1. lipnja 1977. godine (sektor Zaliv Klek Neum, 1:28800).

Unatoč jugoslavenskom karakteru i stanovitom ignoriranju federalnog ustroja države, Jugoslavenska narodna armija je na specijalnim kartama redovito ucrtavala republičke granice. Geografski institut Jugoslavenske armije na svojim je specijalkama ucrtavao granicu na Ponti Kleka što je razvidno na priloženoj karti iz 1949. godine (slika 54). Granica na Ponti Kleka evidentna je i na svim kartama Hidrografskog instituta Jugoslavenske ratne mornarice, 1951, 1970, 1971. i 1977. godine (slika 55).

Granični kriterij na specijalnim karatama stručnjaci Jugoslavenske ratne mornarice poštovali su i pri izradi precizne izmjere duljine morske obale za svaku jugoslavensku republiku.¹¹³ Bosna i Hercegovina po toj izmjeri ima 21,2 km obalnog kopna iz čega se vidi da u njezin obalni teritorij nije uključena Punta Kleka jer bi u tom slučaju njezina obala bila dulja za približno 3 km (slika 56). Naravno, prema istoj izmjeri,

¹¹³ Podaci za sve priobalne republike objavljeni su u knjizi: *Razvedenost obale i otoka Jugoslavije*, Split: Hidrografski institut Jugoslavenske ratne mornarice, 1955.

NARODNA REPUBLIKA BOSNA i HERCEGOVINA

Šire područje	Uže područje	Manji predjeli	Geografski naziv mjerene dužine (predjela, otoka i otočića)	Razvedenost obale		
				Km		Nm
				Otočići ispod 1,0 km sprega	UKUPNO	
UKUPNI PREGLED						
			Obalno područje u zalivu KLEK-NEUM i u kanalu MALOG STONA:			
			a) Obala kopna		21,2	11,4
			b) Otoći i otočići		—	—
			RAZVEDENOST OBALE N.R. BOSNE i HERCEGOVINE .		21,2	11,4
N A R O D N A R E P U B L I K A B O S N A i H E R C E G O V I N A						
H e r c e g o v i n a						
Z a l i v K l e k – N e u m i k a n a l M a l o g S t o n a						

Slika 56. Obalno područje Narodne Republike Bosne i Hercegovine u knjizi: *Razvedenost obale i otoka Jugoslavije*, Split: Hidrografski institut Jugoslavenske ratne mornarice, 1955: 43.

Bosna i Hercegovina ne posjeduje niti jedan metar otočne obale, kako naseljene tako ni nenaseljene, tj. nema niti jednog otoka, otočića, hridi ni grebena. Dakle, nema ni hrvatske otoke Mali i Veliki školj (slika 57).¹¹⁴ Isto potvrđuje i tekst "Teritorijalna nadležnost republičkih organa uprave nadležnih za poslove bezbednosti plovidbe na moru", koji pokazuje republički organi uprave Bosne i Hercegovine nemaju nikakvih nadležnosti - štoviše, "Republički sekretarijat za saobraćaj i pomorstvo u poslovima iz oblasti pomorstva obuhvata područje obale, ostrva i obalnog mora SFRJ, koje se nalazi u granicama SR Hrvatske, i to od ušća reke Dragonje na severo-zapadnoj obali Istre do unutrašnje strane prevlake kod rta Oštro na ulazu u Boku Kotorsku, **uključiv i zaliv Neum - Klek (teritorija SR Bosne i Hercegovine)**" (slika 58). Zbog čega je spomenut samo "zaliv Neum - Klek, a ne i **Malostonski zaljev?** Odgovor je jednostavan: jer nije na teritoriju Bosne i Hercegovine.

Na području obalnog mora Jugoslavije, i to pretežno u njegovim unutrašnjim morskim vodama ima 1233 otoka, otočića, hridi i grebena, koji pripadaju:²⁴

	Socijalistička republika				Ukupno
	Slovenija	Hrvatska	Bosna i Hercegovina	Crna Gora	
Naseljeni otoci i otočići	—	66	—	—	66
Nenaseljeni otoci i otočići	—	652	—	7	659
Hridi (nad morem)	—	389	—	37	426
Grebeni (na razini mora)	—	78	—	4	82
Ukupno:	—	1.185	—	48	1.233

²⁴ Razvedenost obala i otoka ..., str. IX.

Slika 57. Raspored otoka, otočića, hridi i grebena u SFRJ
(L. Kos, »Ekonomski i pravni aspekti podjele našeg obalnog mora.«: 205).

¹¹⁴ Razvedenost obala i otoka Jugoslavije: IX, 43; L. Kos, »Ekonomski i pravni aspekti podjele našeg obalnog mora.«: 205.

TERITORIJALNA NADLEŽNOST REPUBLIČKIH ORGANA UPRAVE NADLEŽNIH ZA POSLOVE BEZBEDNOSTI PLOVIDBE NA MORU

Teritorijalna nadležnost lučkih kapetanija, kao teritorijalnih organa republičkih organa uprave nadležnih za poslove bezbednosti plovidbe na moru, obuhvata područje morske obale, ostrva i obalnog mora SFRJ, koje se prostire unutar granice koja, polazeći sa severa na jug, ide od državne granice SFRJ kod Lazareta u Jernejskom zalivu (severno od rta Grosa) granicom obalnog mora SFRJ, zahvatajući i ostrva Jabuka, Svetac i Palagruža, sve do ušća reke Bojane, a zatim državnom granicom uz reku Bojanu sve do državne granice na Skadarskom jezeru, uključujući reke i kanale plovne za morske brodove.

Područja pojedinih lučkih kapetanija, kao teritorijalnih organa republičkih organa uprave nadležnih za poslove bezbednosti plovidbe, data su po republikama, i to:

A. SR SLOVENIJA:

Nadležnost Republičkog sekretarijata za saobraćaj u poslovima iz oblasti pomorstva prostire se na područje obale, ostrva i cijelog delatnog dela obalnog mora SFRJ, koje se nalazi unutar granica SR Slovenije.

Republički sekretarijat za saobraćaj, za celo ovo područje ima kao svoj teritorijalni organ:

1. LUCKU KAPETANIJU — KOPER, čije se poslovanje prema napred izloženom prostire na područje od državne granice SFRJ kod Lazareta u Jernejskom zalivu do ušća reke Dragonje, uključujući i odgovarajući deo obalnog mora SFRJ sa ostrvima u njemu.

Uže područje ove kapetanije obuhvata deo njenog šireg područja koje se prostire od državne granice SFRJ kod Lazareta u Jernejskom zalivu do prirodnog jarka koji se kod naselja Polje, spušta prema putu Koper — Izola.

a) Lučka Ispostava — Izola, obuhvata deo šireg područja Lučke kapetanije, Koper, koje se prostire od prirodnog jarka koji se kod naselja Polje spušta prema putu Koper — Izola do rta Ronko (severno od Strunjana);

b) Lučka Ispostava — Piran, obuhvata ostatak šireg područja Lučke kapetanije, Koper, koje se prostire od rta Ronko (severno od Strunjana) do sredine ušća reke Dragonje.

B. SR HRVATSKA:

Republički sekretarijat za saobraćaj i pomorstvo u poslovima iz oblasti pomorstva obuhvata područje obale, ostrva i obalnog mora SFRJ, koje se nalazi u granicama SR Hrvatske, i to od ušća reke Dragonje na severo-zapadnoj obali Istre do unutrašnje strane prevlake kod rta Oštro na ulazu u Boku Kotorskiju, uključiv i zaliv Neum — Klek (teritorija SR Bosne i Hercegovine).

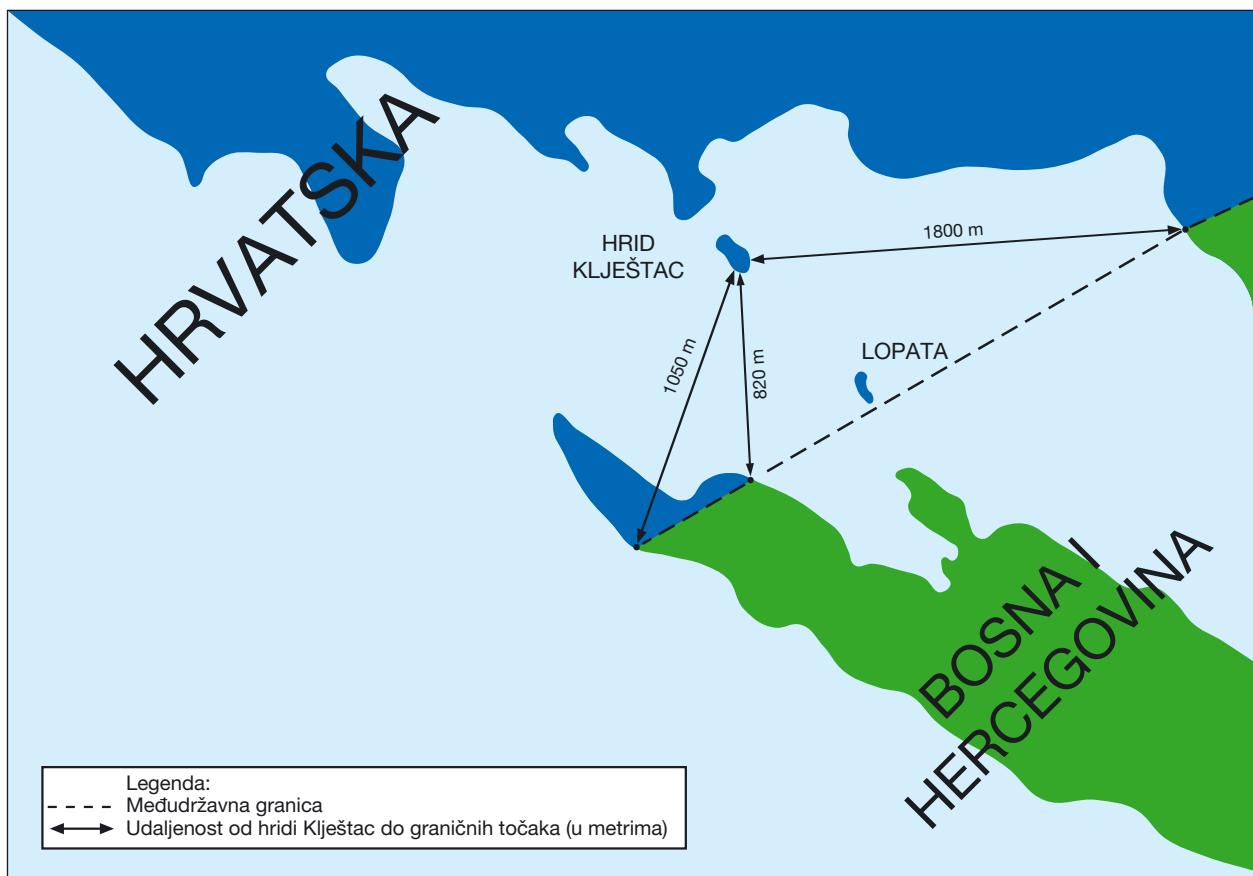
Slika 58. "Teritorijalna nadležnost republičkih organa uprave nadležnih za poslove bezbednosti plovidbe na moru" (*Godišnjak pomorstva 1962/3*: 35).

Dakako, Veliki i Mali školj, kao i hrid Lopata, upisani su u teritorij NR Hrvatske (slika 59).

Šire područje	Uže područje	Manji predjeli	Geografski naziv mjerene dužine (predjela, otoka i otočića)	Razvedenost obale		
				Km		Nm
				Otočići ispod 1,5 km opsega	UKUPNO	
OD UŠĆA NERETVE DO RTA PETKA (kod Dubrovnika)	Otočići i otočići uz obalu kopna	Južno od ušća Neretve	O. Osinj . . . . . O. Gubovac . . . . . Hrid Gubovac . . . . . O. Magarećak . . . . . Hrid Galić . . . . . O. Mali Školjić . . . . . Hrid Klještac } zaliv Klek-Neum . . . . . Hrid Lopata } zaliv Klek-Neum . . . . . Hrid Mali Školj . . . . . Hrid Veli Školj . . . . . Hrid Škrpun, jugoistočno od Malog Stona . . . . . O. Banja- . . . . . Hrid Otošac, istočno od O. Banja . . . . . O. Govanj . . . . . Hrid Školjić, jugoistočno od označke Vranjak . . . . . O. Crkvica . . . . . Hrid sjeverno od O. Crkvica . . . . . O. Veliki Školj . . . . . O. Bisaci . . . . . O. Pučenjak . . . . . Greben južno od O. Pučenjak . . . . . O. Tajan . . . . . O. Kokošar . . . . . O. Lovorikovac . . . . . O. Maslinovac . . . . . O. Gubavac . . . . . Hrid Geravac . . . . . O. Dubavac . . . . . O. Galićak . . . . . Hrid Prigrada . . . . . O. Goljak . . . . . O. Srednjak . . . . . O. Gospin	0,4	2,8 } 0,7	1,5 } 0,4
	Kanal Malog Stona	Kanal Malog Stona			2,4	1,3
	Sjeverna obala pol. Pelješac			0,7	0,7	0,4
				1,0	1,0	0,5
				0,8	0,8	0,4
				—	—	
				1,3	2,2	1,2
				0,9		
				—		
				0,7		
				0,4	2,0	1,1

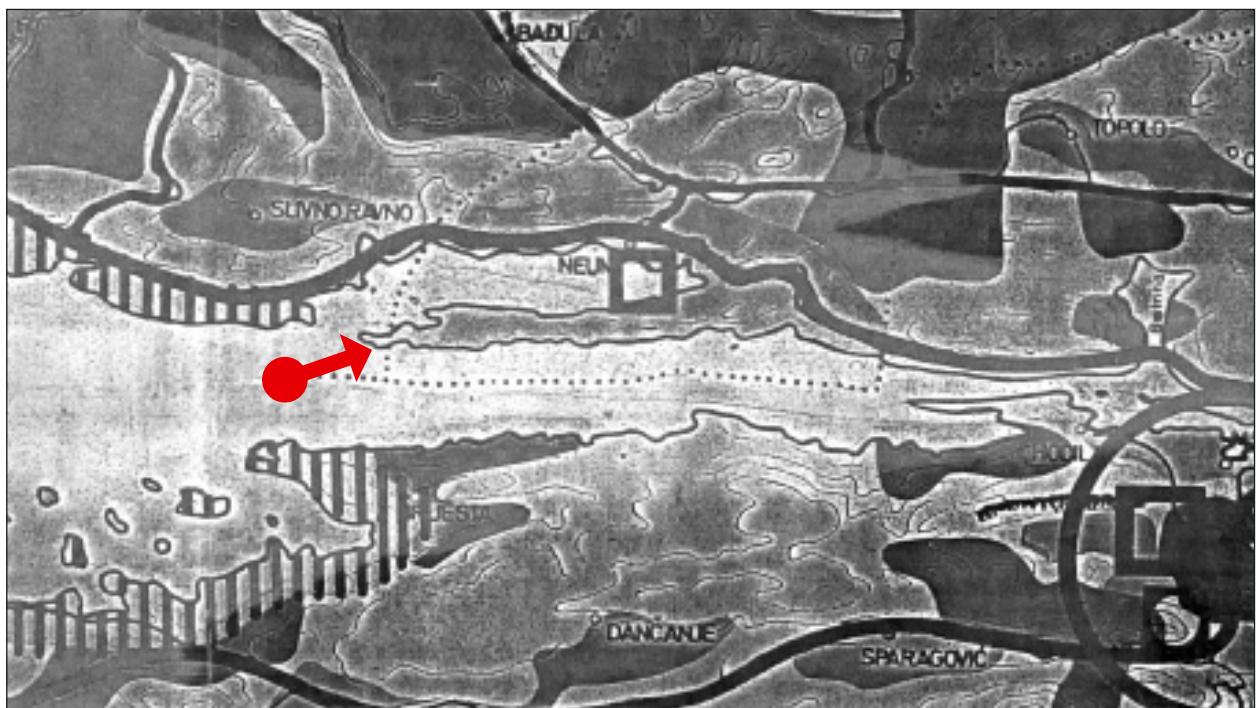
Slika 59. Obalno područje Narodne Republike Hrvatske u knjizi: *Razvedenost obale i otoka Jugoslavije*, Split: Hidrografski institut Jugoslavenske ratne mornarice, 1955: 32.

U Opisu općinskih granica na moru, koji su 1970. godine sastavili Lucijan Kos i Petar Mardešić, a koja se temelji na podacima Hidrografskog instituta Jugoslavenske ratne mornarice, autori su dali prijedlog međuopćinskog razgraničenja obalnih i otočnih općina na moru. Kako bi definirali prijedlog morske granice obalnih općina nužno su morali polaziti od tada poznatih i utvrđenih granica na kopnu, tj. na obalama otoka i poluotoka. Tako opis jugoistočne granice Općine Metković točno odgovara opisu granice na moru SR Bosne i Hercegovine u zaljevu Neum-Klek. Ta granica opisana je ovako: "sjeverno uz granicu općine Metković 1800 m istočno od hridi Klještac na kopnu, zatim 820 m jugoistočno od hridi Klještac na sjevernoj obali rta Rep Kleka, te 1050 m južno od hridi Klještac na južnoj strani rta Rep Kleka".¹¹⁵ Kada se pravci i točke ovoga opisa precizno ucrtaju na kartu dobiva se točna granica Općine Metković,

Slika 60. Kopnene točke granice SR Hrvatske (Općina Metković) i Bosne i Hercegovine (Općina Čapljina) na području zaljeva Neum-Klek, prilikom određivanja općinskih granica na moru 1970. godine (prema: *Godišnjak pomorstva 1964.-1967: 23-24; L. Kos, »Ekonomski i pravni aspekti podjele našeg obalnog mora.«: 197-261*)

¹¹⁵ *Godišnjak pomorstva 1964.-1967: 23-24; L. Kos, »Ekonomski i pravni aspekti podjele našeg obalnog mora.«: 204.*

Slika 61. Detalj karte Regionalnog prostornog plana Južnog Jadran iz 1968. godine (1:100000), izradili: Urbanistički institut SR Hrvatske, Zagreb i Urbanistički zavod SR Bosne i Hercegovine, Sarajevo

tj. SR Hrvatske i SR Bosne i Hercegovine na kopnu Ponte Kleka. To je stara i poznata granica udaljena 800 m od vrha Kleka kakva je prikazana na svim austrijskim kartama i specijalkama Jugoslavenske ratne mornarice (slika 60).

Godine 1964. Misija Ujedinjenih nacija, u sporazumu sa SFRJ, prihvatile je ideju i pokroviteljstvo za izradu projekta *Južni Jadran*. Uz projekt-menadžera UN, u organizaciji Projekta sudjelovale su sporazumno i zajednički SR Hrvatska, SR Bosna i Hercegovina i SR Crna Gora. Svrha Projekta bila je izrada i usklađivanje Regionalnog prostornog plana regije Južnog Jadran, generalnih i detaljnih urbanističkih planova, kako bi se uskladio urbanistički razvoj i svekolika zaštita obuhvaćenog prostora triju Republika. Izvršna vijeća triju Republika osnovala su Međurepubličku koordinacijsku komisiju i zajedno s Vladom SFRJ odredila izvršne institucije Projekta: Urbanistički institut Hrvatske, Republički zavod za urbanizam Crne Gore i Urbanistički zavod Bosne i Hercegovine. Te su institucije 1967. godine sklopile ugovor o izradi Plana s predstavnicima triju republika, a međusobno su osnovale Grupu za izradu Regionalnog prostornog plana, koja je u Dubrovniku, kao sjedištu Projekta, trebala izraditi Projekt. Nakon brojnih konzultacija i usklađivanja, Međurepublička je koordinacijska komisija uz suglasnost općina na području regije održila idejno rješenje pa je u rujnu 1968. Međurepublička koordinacija i UN, kao završni

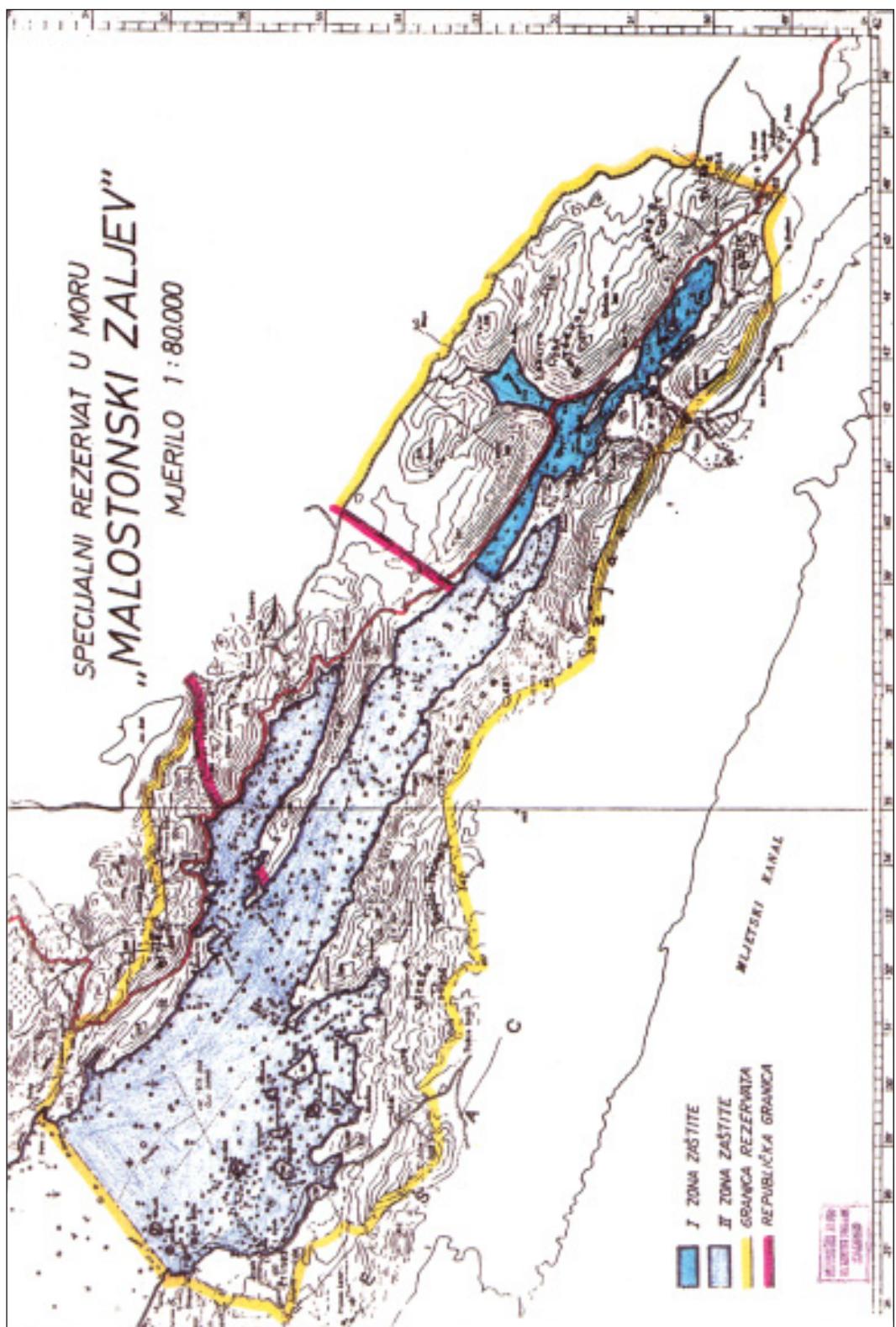
dokument, prihvatile Završni izvještaj s tekstualnim i grafičkim djelom. **Na sintetskim kartama grafičkog dijela Plana, kao i na osnovnim kartama koje obuhvaćaju područje Neum-Kleka, Ponta poluotoka Kleka ucrtana je kao hrvatski teritorij** (slika 61). Ozbiljnost i dugotrajan rad na Projektu, praćen usuglašavanjem stručnih i političkih predstavnika svih triju republika, savezne Vlade i UN-a, daju Projektu Južni Jadran prednost pred svim kasnijim jednostranim urbanističkim planovima neumskog područja u koje, kao ni u krivotvorene katastarske zapisnike, hrvatska strana nije imala uvida.

Sukladno svojim teritorijalno-političkim ovlastima i potrebama zaštite prirode u Malostonskom zaljevu, općine Dubrovnik i Metković donijele su 31. ožujka i 20. travnja 1983. zasebne odluke o proglašenju specijalnog rezervata u moru u Malostonskom zaljevu. Odluke su donesene na temelju Zakona o zaštiti prirode i Statuta Općine Dubrovnik, a na prijedlog Republičkog zavoda za zaštitu prirode Zagreb. Općina Neum u Bosni i Hercegovini nije prihvatile poziv za razgovore o rezervatu, pa njezino područje i nije bilo uključeno. Područje Specijalnog rezervata u moru Malostonskog zaljeva površine 4.821,4 hektara detaljno je opisano u Odluci o proglašenju i na karti, koja je sastavni dio Odluke (slike 62-64). Na karti je Ponta Kleka jasno odvojena republičkom granicom kao teritorij SR Hrvatske.¹¹⁶ Zaštitne mjere, koje su nadležne institucije propisale i provodile na kopnenom području Rezervata i u moru Malostonskog zaljeva, nedvojbeno svjedoče o obnašanju vlasti SR Hrvatske na tom području. Kontinuitet tih djelatnosti potvrđen je i u Republici Hrvatskoj (unatoč bosansko-hercegovačkom katastarskom prisvajanju "mora" i kopna iz 1974). Naime, Skupština Dubrovačko-neretvanske županije je 18. svibnja 1998., na temelju Zakona o zaštiti prirode i Statuta Dubrovačko-neretvanske županije, te uz prethodnu suglasnost Državne uprave za zaštitu prirode i okoliša, proglašila područje Malostonskog zaljeva i Malog mora strogim rezervatom. Strogi rezervat predstavlja suženo obalno područje specijalnog rezervata proglašenog 1983., koji ostaje u tim granicama (slika 65). Člankom 2. Odluke izrijekom je navedeno da strogi rezervat obuhvaća i rt Rep Kleka i presijeca Zaljev Klek-Neum državnom granicom do kopna (slika 66). Granice strogog rezervata ucrtane su u karti mjerila 1:50000, koja je također dio ove Odluke.

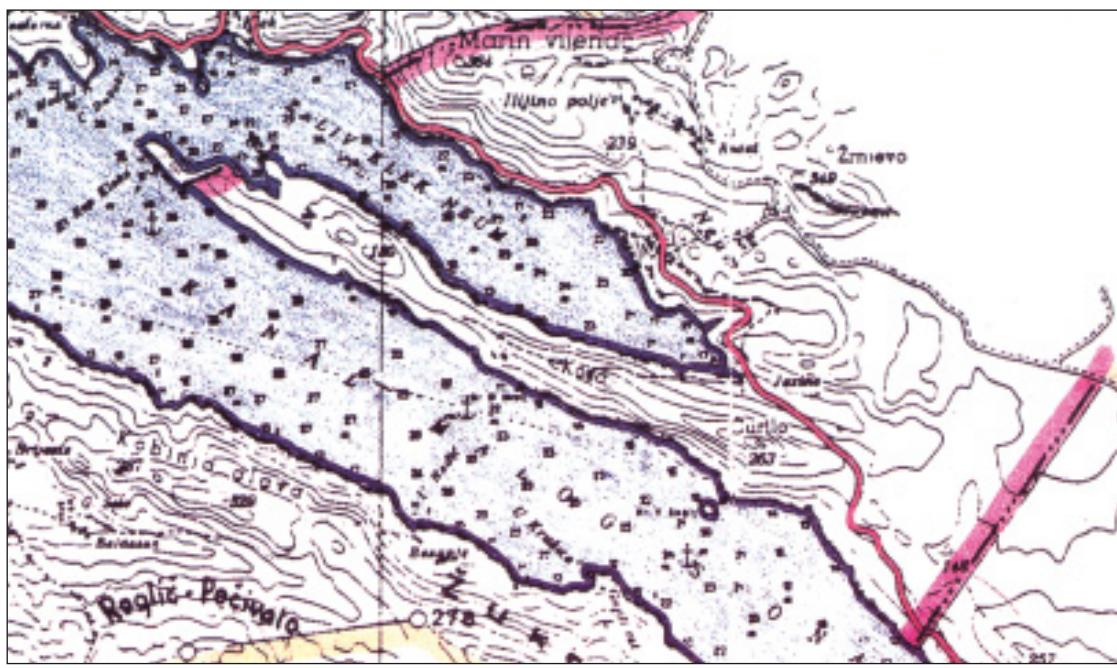
Ponta Kleka obuhvaćena je i osnovnom kartom za izradu Prostornog plana SR Hrvatske. Karta se temelji na kartama Vojno geografskog instituta u Beogradu, koje su bile jedina podloga za izradu prostornih planova u svim jugoslavenskim republikama. Zbog odgovarajućeg mjerila služile su i kao podloga za različite vrste izmjera. Tako su na tim predlošcima rađene sve faze izrade Prostornog plana SR Hrvatske u razdoblju od 1985. do 1988. godine koje su prihvateće nakon rasprava u Saboru i Zajednicama općina (slika 67).

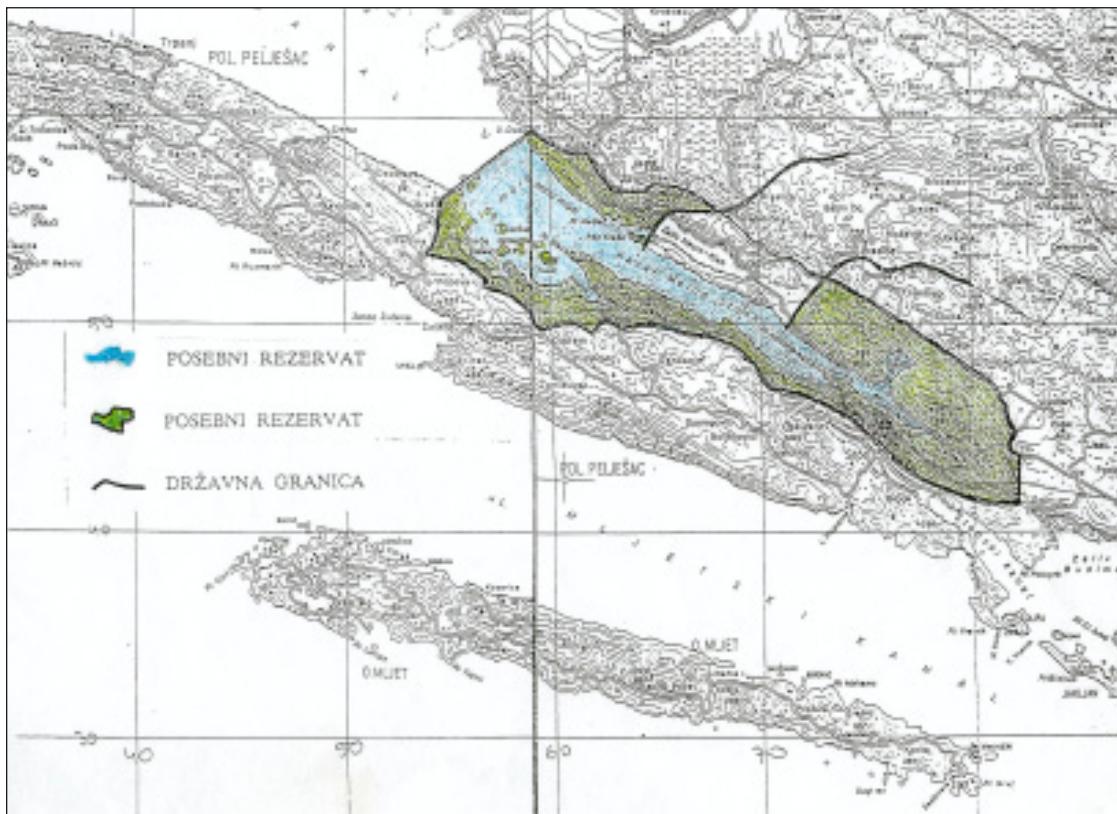
¹¹⁶ Međurepublička granica na moru nije ispravno nije ucrtana jer granice na moru između republika bivše Jugoslavije u tom trenutku nisu smatrane bitnima.

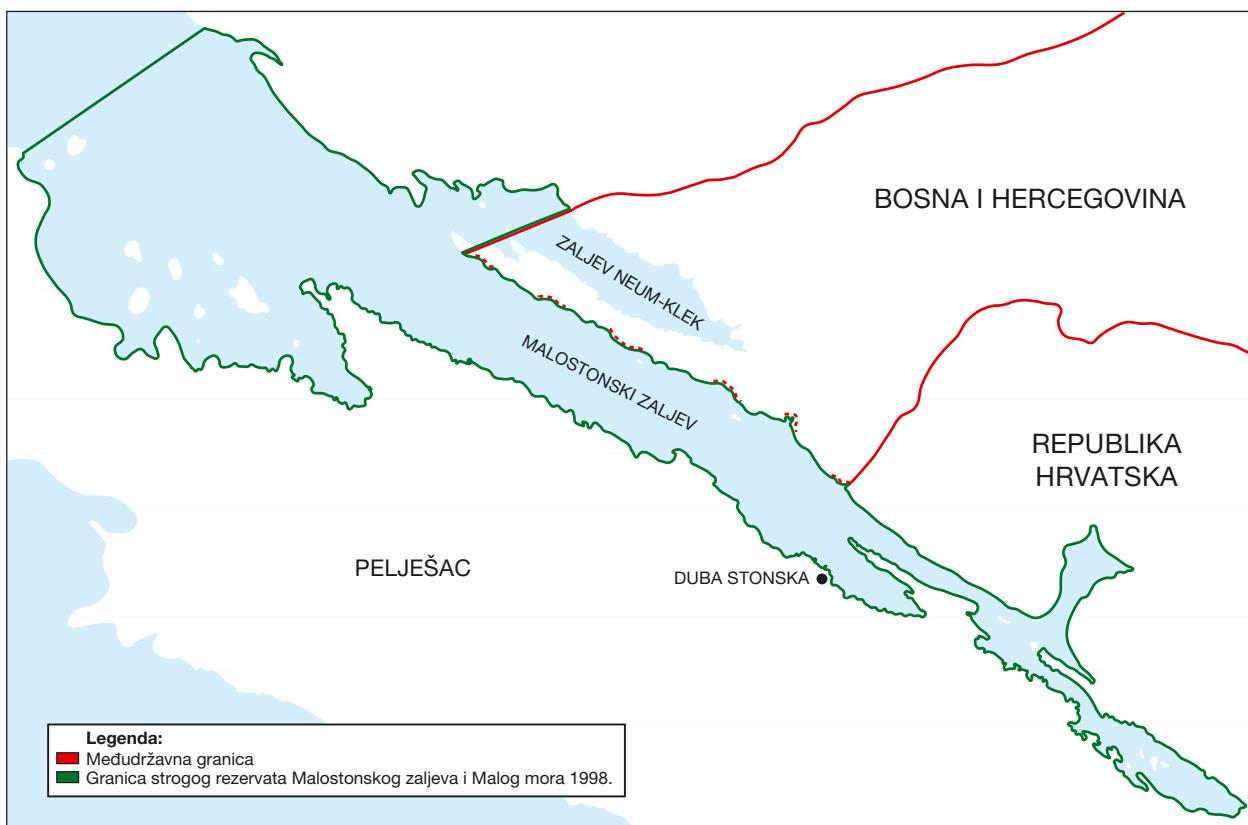
Slika 62. Karta Specijalnog rezervata u moru "Malostonski zaljev" koji je 1983. godine izradio Republički zavod za zaštitu prirode Zagreb (1:80000).

Slika 63. Detalj karte Specijalnog rezervata u moru "Malostonski zaljev" koji je 1983. godine izradio Republički zavod za zaštitu prirode Zagreb (1:80000).

Slika 64. Karta Specijalnog rezervata u moru "Malostonski zaljev" iz 1983. godine

Slika 65. Granica Strogog rezervata Malostonskog zaljeva i Malog mora (prihvaćeno 1998. godine)

Pontu Kleka u sastavu Hrvatske nalazimo i u prvom elaboratu Dubrovačko-neretvanske županije o zaštiti prostora ratom zahvaćenih općina 1993. godine (slika 68), Prostornom planu Dubrovačko-neretvanske županije iz ožujka 1999. (slika 69), a prikazana je i na karti teritorijalno-političkog ustroja Dubrovačko-neretvanske županije koja je izrađena po nalogu Državne geodetske uprave 1999. godine (slika 70). Također i na Prostornom planu uređenja Općine Slivno iz 1999/2001. godine (slika 71).

Geografska i pravna literatura također potvrđuju teritorijalnu pripadnost Ponte Kleka SR Hrvatskoj. Podatak o Ponti Kleka kao hrvatskom teritoriju izrijekom je uvršten i u enciklopedijske jedinice. U petom svesku *Enciklopedije Jugoslavije* sarajevski je geograf Milan Jokanović pod natuknicom Klek (4) doslovno napisao: “Poluotok i obalni sektor između Malostonskog i Neum-klečkog zaljeva u Neretvanskom kanalu. **Najveći dio poluotoka nalazi se na teritoriju NR BiH, a krajnji sjeverozapadni dio u NR Hrvatskoj**” (slika 72).¹¹⁷ Teritorijalno-republička, nacionalna i tradicijska pripadnost svakog pojma obrađenog u *Enciklopediji Jugoslavije* prolazila je, iz poznatih

¹¹⁷ M. Jokanović, »Klek.«: 254.

KLASA: 041-01/98-01/01
 URBROJ: 2117/1-04-98-3
 Dubrovnik, 18. svibnja 1998. godine

Potprijeđnik
 Županijske skupštine
 Igor Žuvela, v.r.

560

Na temelju članka 13. stavka 3. Zakona o zaštiti prirode ("Narodne novine", br. 30/94. i 72/94.) i članka 15. Statuta Dubrovačko-neretvanske županije ("Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije" br. 3/94., 3/95. i 3/97.) Skupština Dubrovačko-neretvanske županije, uz prethodno prijavljenu suglasnost Državne uprave za zaštitu prirode i okoliša, na 6. sjednici održanoj 11. i 18. svibnja 1998. donijela je

ODLUKU
 o proglašenju područja Malostonskog zaljeva i
 Malog mora strogim rezervatom

Članak 1.

Područje Malostonskog zaljeva i Malog mora, proglašeno specijalnim rezervatom mora Odlukom Skupštine Općine Dubrovnik, broj: 01-4408/102 od 31. ožujka 1983. godine ("Službeni glasnik Općine Dubrovnik", broj 4/83.) proglašuje se strogim rezervatom.

Članak 2.

Strogi rezervat Malostonskog zaljeva i Malog mora čini područje unutar granice koja prolazi od vrha rta Rat na sjevernoj strani poluotoka Pelješca, ide cijom morske obale do koje dopiru najveći valovi za vrijeme nevremena od uvala Kuta, skreće u pravcu sjeverozapada kanalom Malog Stona - Usko, obuhvaćajući vrh poluotoka Kleka - rt Rep Kleka, presijeca zaljev Klek - Neum državnom granicom do kopna, gdje skreće prema sjeverozapadu morskom obalom do uvale Duba odnosno vrha rta Rivina, a odatle preko Malog mora do polazne točke na poluotoku Pelješcu vrha rta Rat.

Članak 3.

Granice stroga rezervata na području Malostonskog zaljeva i Malog mora utvrđene su na topografskoj karti mjerila 1 : 50.000, koja se čuva u Skupštini Dubrovačko-neretvanske županije i sastavni je dio ove Odluke.

Članak 4.

Ova Odluka s pripadajućom topografskom kartom i zbirkom isprava dostavljaju se Državnoj

upravi za zaštitu prirode i okoliša radi upisa u Središnji upisnik zaštićenih dijelova prirode.

Članak 5.

Poglavarnstvo Dubrovačko-neretvanske županije propisati će, uz suglasnost Državne uprave za zaštitu prirode i okoliša, mјere zaštite za područje stroga rezervata iz članka 2. ove Odluke u roku 30 dana od dana stupanja na snagu ove Odluke.

Članak 6.

Preostalo kopreno područje proglašeno specijalnim rezervatom u moru odlukom iz članka 1. ove Odluke smatra se zaštićenim dijelom prirode - posebnim rezervatom.

Članak 7.

Ova Odluka stupa na snagu osmog dana od dana objave u "Službenom glasniku Dubrovačko-neretvanske županije".

KLASA: 612-07/98-01/02
 URBROJ: 2117/1-04-98-8
 Dubrovnik, 18. svibnja 1998. godine

Potprijeđnik
 Županijske skupštine
 Igor Žuvela, v.r.

561

Na temelju članka 11. stavak 2. Zakona o lokalnoj samoupravi i upravi ("Narodne novine", br. 90/92., 94/93. i 117/93.) i članka 15. Statuta Dubrovačko-neretvanske županije" br. 3/94., 3/95. i 3/97.), Županijska skupština na 6. sjednici održanoj 11. i 18. svibnja 1998. godine donijela je

ODLUKU
 o uspostavljanju suradnje s
 Krapinsko-zagorskom županijom

I.

Radi promicanja zajedničkih interesa u povezivanju i unapređenju gospodarskog, kulturnog i socijalnog razvijka te ostvarivanja drugih zajedničkih interesa Dubrovačko-neretvanska županija uspostavlja trajnu suradnju s Krapinsko-zagorskom županijom.

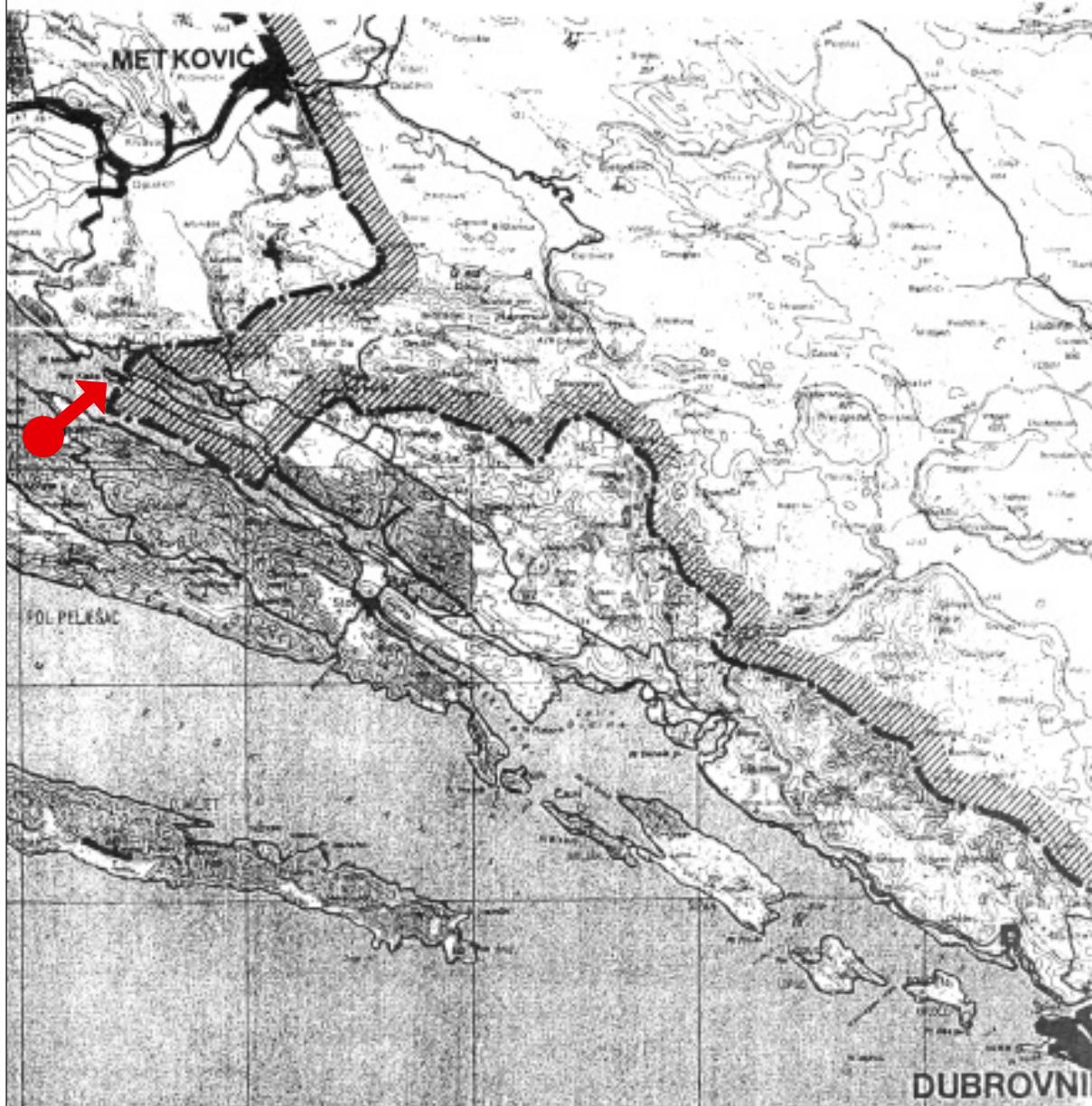
II.

Ciljevi, uvjeti i način suradnje te druga pitanja međusobnih odnosa urediti će se posebnim sporazumom (u prilogu).

Slika 66. Odluka o proglašenju područja Malostonskog zaljeva i Malog mora strogim rezervatom (*Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije*, br. 4, 3. lipnja 1998) iz koje se vidi teritorijalni obuhvat stroga rezervata

osnova karte je topografska karta
izdanje vojno geografskog instituta beograd
korigiranje i dopunjavanje za potrebe prostornog plana
sr hrvatske izvršio urbanistički institut sr hrvatske - zagreb
karta se može koristiti samo za
radne potrebe izrade prostornog plana sr hrvatske

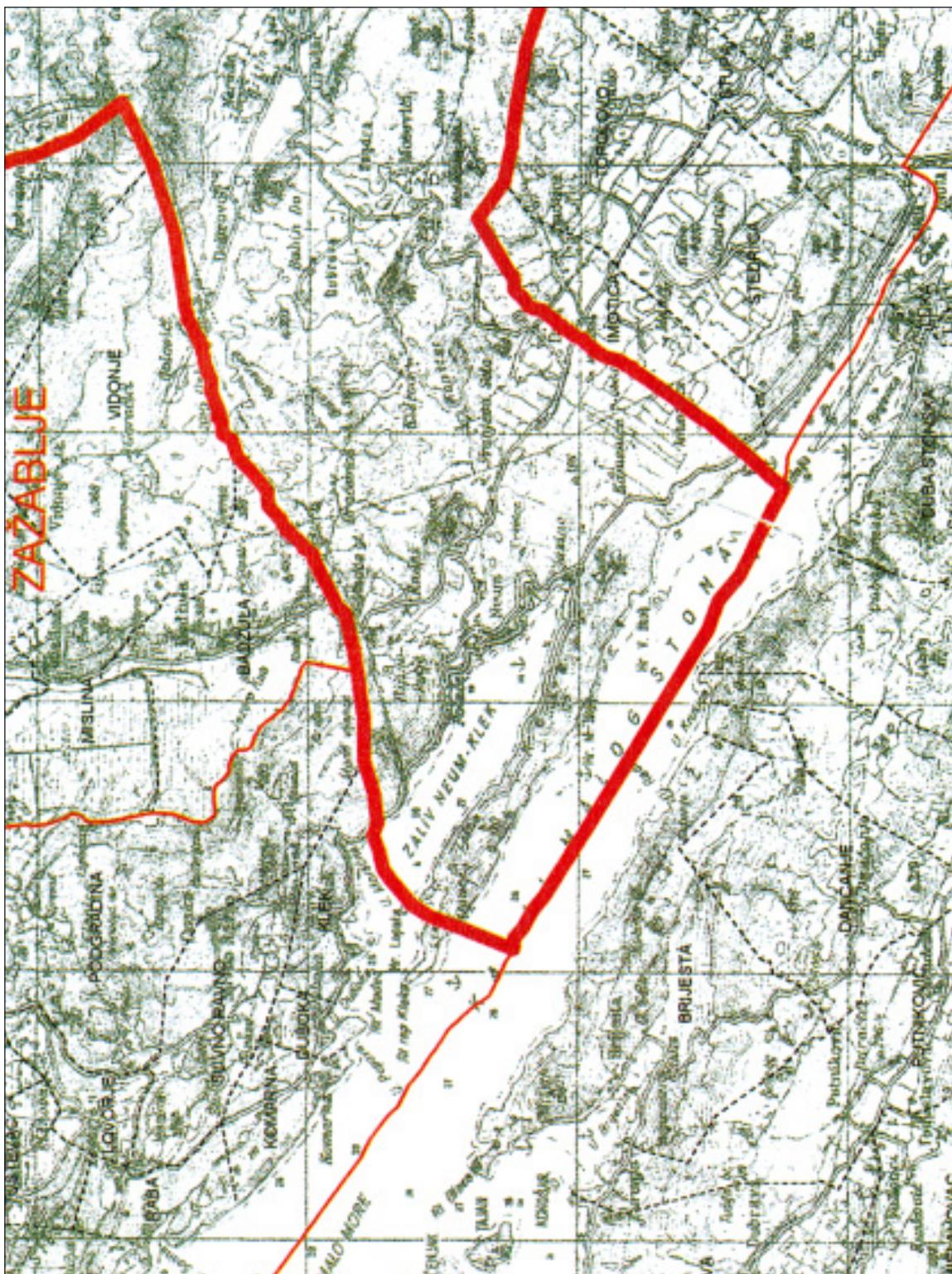
Slika 67. Detalj topografske karte, izdanje Vojno geografskog instituta Beograd, koja je služila kao osnova za izradu Prostornog plana SR Hrvatske. Na temelju ove karte rađene su sve faze izrade Prostornog plana SR Hrvatske u razdoblju od 1985. do 1988. godine koje su prihvocene nakon rasprava u Saboru i Zajednicama općina.

Slika 68. Detalj karte iz elaborata *Osnove korištenja i zaštite prostora ratom zahvaćene Općine Dubrovnik* (Ministarstvo graditeljstva i zaštite okoliša Republike Hrvatske, izradio: Zavod za prostorno planiranje i zaštitu čovjekove okoline, Dubrovnik, svibanj 1993).

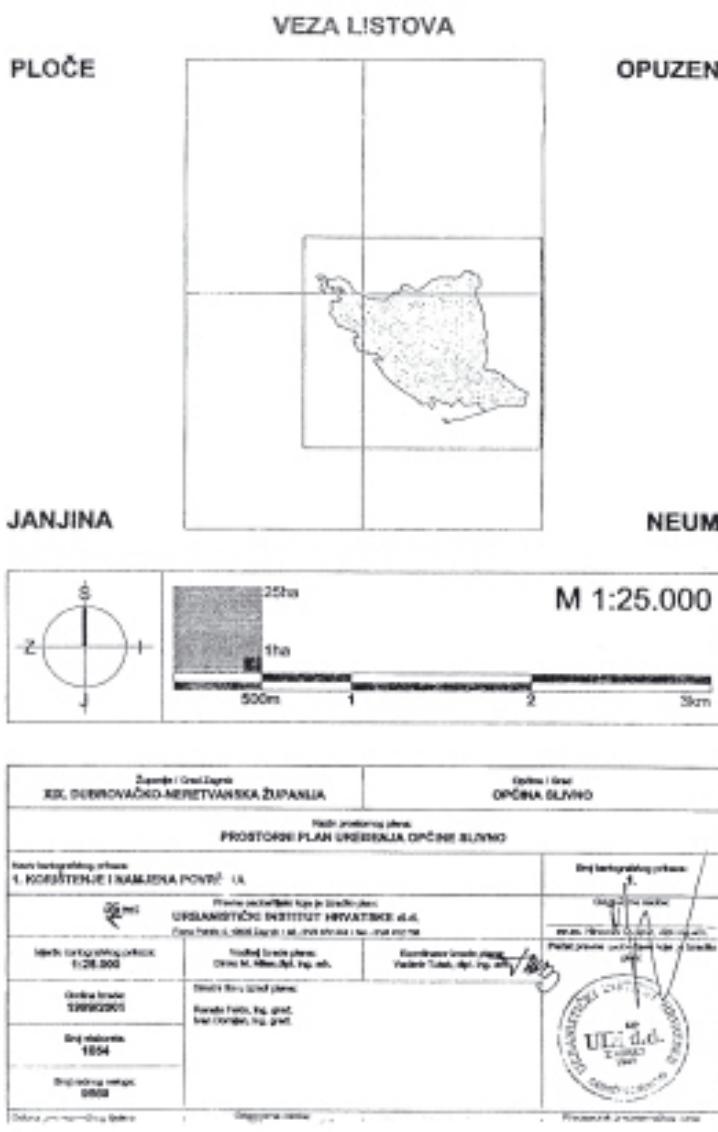
Slika 69. Detalj karte teritorijalno-političkog ustroja Dubrovačko-neretvanske županije izrađena u Zavodu za fotogrametriju u Zagrebu u veljači 1999. godine po nalogu Državne geodetske uprave a na temelju zahtjeva Županijskog zavoda za prostorno uređenje Dubrovnik (1:500000)

Slika 70. Detalj karte teritorijalno-političkog ustroja Dubrovačko-neretvanske županije izrađena u Zavodu za fotogrametriju u Zagrebu u veljači 1999. godine po nalogu Državne geodetske uprave a na temelju zahtjeva Županijskog zavoda za prostorno uređenje Dubrovnik

OPĆINA SLIVNO

PROSTORNI PLAN UREĐENJA

Slika 71. Karta Prostornog plana uređenja Općine Slivno izrađena u Urbanističkom institutu Hrvatske 1999/2001. godine na temelju zahtjeva Dubrovačko-neretvanske županije, odnosno općine Slivno

2. Julij, književni historičar (Višnja Gora, 9. V 1847 — Trst, 28. XII 1913). Po završenom studiju historije i slavistike u Beču i Grazu bio srednjoškolski profesor u Celovcu, Gorici i Kopru. Prvenstveno iz pedagoških motiva bavio se leksikografijom i književnom historijom. Nekritički je izdao drugo izdanje Janežičeva *Slovensko-njemačkog rječnika* (1874). Autor je djela *Zgodovina slovenskega slovstva* (1881). Ovaj pokušaj obrade slovenske književne prošlosti podvrgao je stvarnoj i vrlo poraznoj kritici F. Levstik.

A. Sl.

KLEK, 1. planina (1744 m) u jugoistočnoj Bosni, istočno od planine Javorine između Kameničkog potoka na zapadu i Stolačkog potoka na istoku. Geološki pripada permo-karbonskoj oblasti jugoistočne Bosne, a grade ga krečnjaci, krečnjački škriljci, pješčenjaci, škriljci i konglomerati. Planina je u donjim dijelovima obrasla mješovitom i bukovom, a u gornjim smrčevom šumom.

2. Planina jugoistočno od Zavidovičkog polja, između rijeke Bosne na sjeverozapadu, Krivaje na sjeveru, Gostovića na jugozapadu i Borovnice na jugoistoku. Pruža se od zapada prema istoku s najvišim vrhovima: Klansac (764 m) i Bun (694 m). Graden je od lapor, škriljaca, serpentina i tuftnih pješčenjaka. Sjeverozapadnim podnožjem Kleka prolazi kroz Zavidovičko polje automobilski put i željeznička pruga Šamac—Sarajevo, a sjevernim podnožjem pruga uskog kolosijeka Zavidovići—Han Pjesak—Kusače. Dolinom rijeke Gostovića, Borovnice i drugih potoka izgradene su šumske željezničke pruge sa ishodištem u Zavidovićima.

M. Joć.

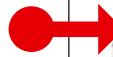
3. Sjeveristočni greben Velike Kapele, iznad Ogulinskog polja u Gorskom kotaru, s najvišim vrhom Velikim Klekom (1182 m). Graden je od jurskih i krednih vapnenaca, pa obiluje pojavama krša, osobito na vrtačastoj zaravni Ostrovici. Na pogorinskoj visoravni Musulinskog potoka i Bjelskoga nižu se zanimljivi stjenoviti oblici (visibabe). Područje Kleka bogato je alpinskom florom (*Pedicularis brachycantha Schlosseri*, *Astrantia croatica*, *Rhododendron* i dr.); njegove okomite stijene postale su škola za penjanje alpinista. Ispod vrha Velikoga Kleka podignut je 1958 planinarski dom.

V. Bl.

4. Poluotok i obalni sektor između Malostonskog i Neumklečkog zaljeva u Neretvanskom kanalu. Najveći dio poluotoka nalazi se na teritoriju NRBiH, a krajnji sjeverozapadni dio u NR Hrvatskoj.

5. Selo i pristanište u Neumklečkom zaljevu, u Hrvatskoj. M. Joć.

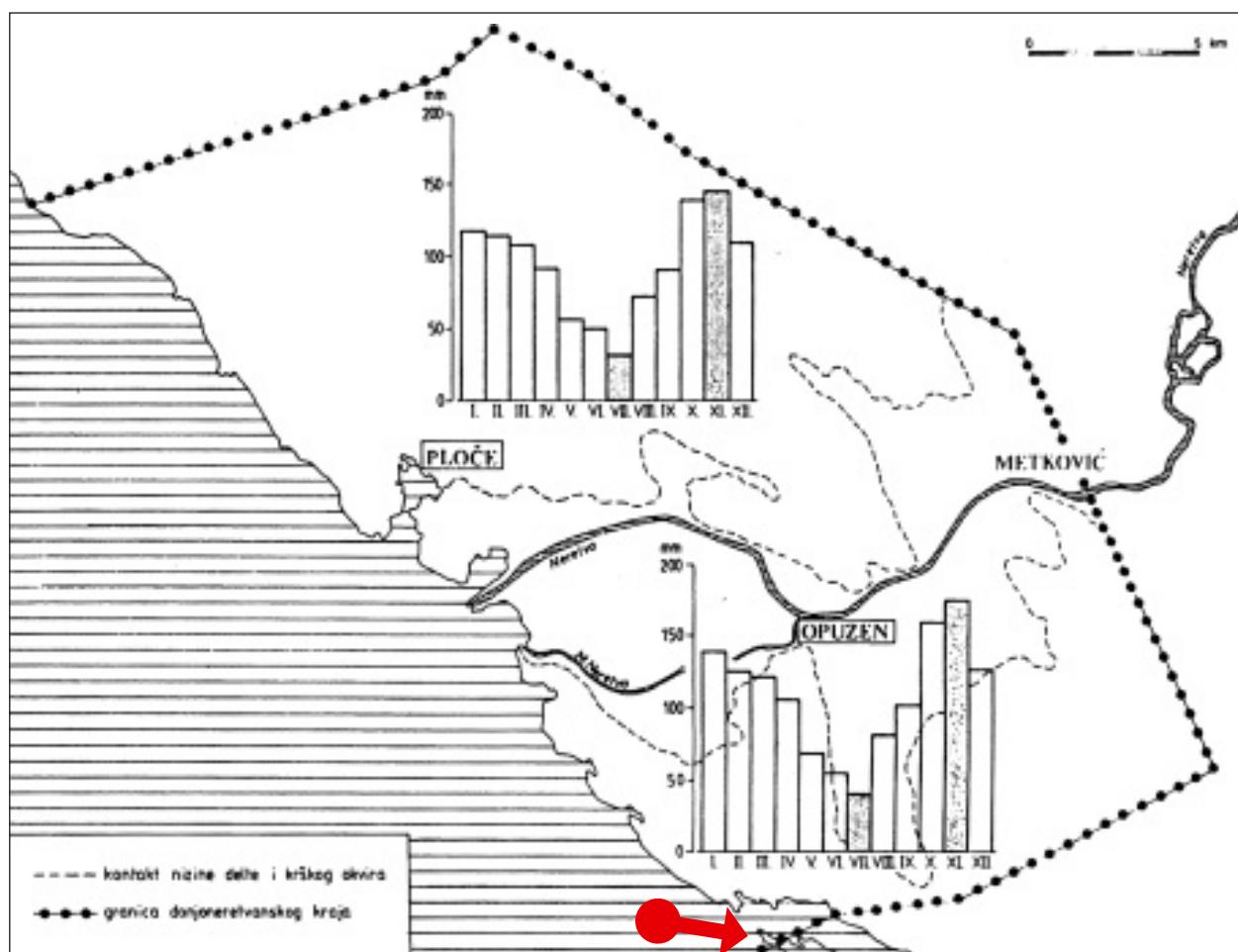
KLEKOVAČA, krševita visoravan u Bosanskoj krajini; na sjeveroistoku graniči sa Srneticom (1375 m), na jugoistoku s Velikom Uvalom (1271 m), a na jugozapadu s Lunjevačom (1705 m). Sjeverozapadni dio Klekovače čini planina Lom (1532 m), na koju se prema jugoistoku nastavlja ostar greben prave Klekovače sa vrhovima: Velika Klekovača (1961 m) i Mala Klekovača (1761 m).

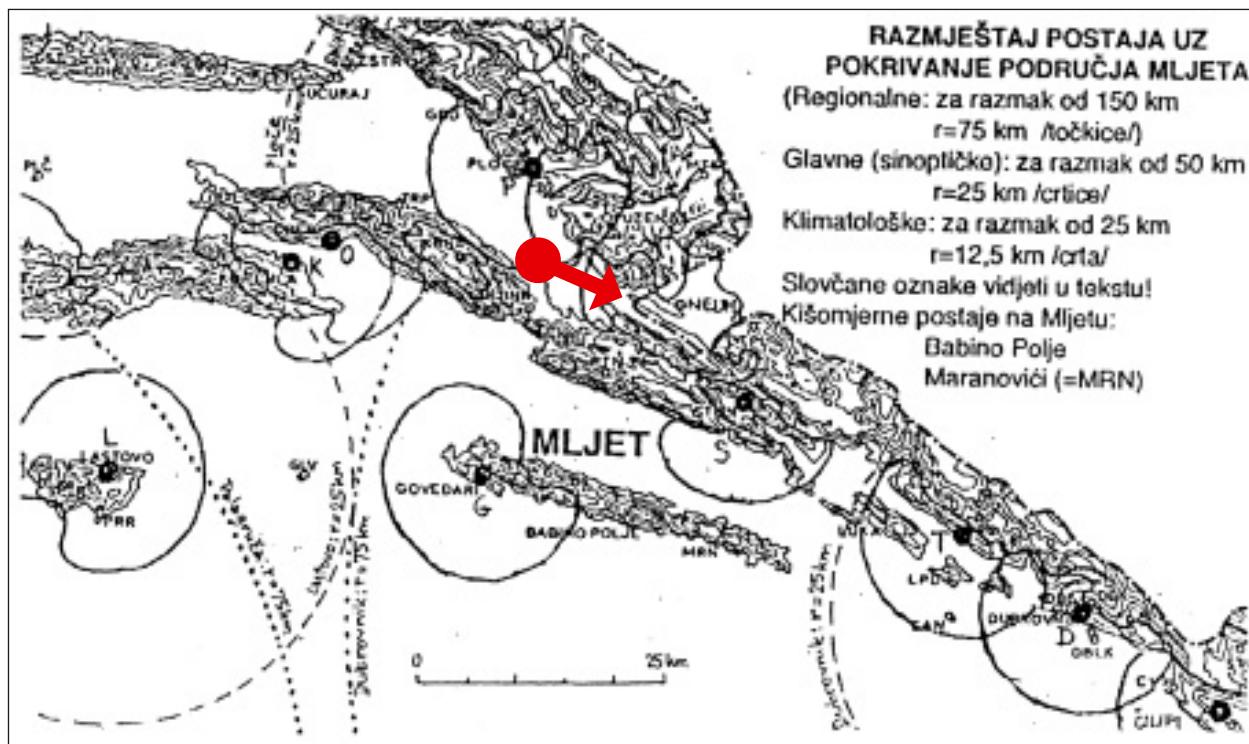
Slika 72. Tekst enciklopedijske jedinice »Klek« u *Enciklopediji Jugoslavije 5: 254* (autor teksta: Milan Jokanović iz Sarajeva).

razloga, višestruke provjere i usuglašavanja jugoslavenskog uredništva i nema sumnje da ovakvo teritorijalno-političko definiranje Kleka ne bi bilo objavljeno da je postojala i najmanja sumnja u pripadnost Ponte Kleka Hrvatskoj.

I znanstvena literatura prihvaja zemljovide s ucrtanom granicom na Ponti Kleka. Navodimo tek dva primjera: knjigu Zorana Curića *Donjoneretvanski kraj* koju je 1994. izdalo Hrvatsko geografsko društvo (slika 73), te rad autora iz Državnog hidrometeorološkog zavoda u Zagrebu Zvonimira Katušina i Andrije Bratanića »Meteoroška mjerena na Mljetu« u knjizi *Mljet, Prirodne značajke i društvena valorizacija otoka Mljeta* (1995), koju su uz suzdržavaštvo Ministarstva razvijanja i obnove Republike Hrvatske izdali Hrvatsko ekološko društvo, Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne zaštite i Nacionalni park Mljet (slika 74).

Slika 73. Jedna od više karata na istovjetnom predlošku iz knjige:
Zoran Curić, *Donjoneretvanski kraj*: 62.

Slika 74. Zemljovid razmještaja meteoroloških postaja uz pokrivanje područja Mljeta
 (Z. Katušin i A. Bratanić, »Meteorološka mjerena na Mljetu.«: 174)

Dokazi koje smo naveli tek su mali dio dokaza koji bi se mogli prikupiti. Pravno relevantni dokumenti mogli bi se očekivati i u arhivu Općine Metković, u splitskim institucijama koje su morale sudjelovati u kreiranju zemljovida u vrijeme SFRJ, u fondu zemljopisnih karata Nacionalne i sveučilišne biblioteke i u brojnim drugim ustanovama. Ivo Gučić, jedan od vlasnika Velikog i Malog školja, izjavio je: "Kad se pred petnaestak godina gradila cesta (na poluotoku Kleka - op. a.) trasa je išla samo do Vele Lopate i tu 'zastala'. Graditi se prestalo zato što to nije bio teritorij BiH."¹¹⁸ U dokumentima općina i poduzeća koji su radili na tom projektu također bi se mogli očekivati važni podaci.

No, iako su navedeni primjeri tek vrh ledenog brijege, možemo zaključiti: dokaze o pripadnosti Ponte Kleka Hrvatskoj nalazimo u službenim dokumentima bivše SR Hrvatske i sadašnje Republike Hrvatske, na zemljovidima Jugoslavenske narodne armije, na zemljovidima raznih prostornih planova i elaborata rađenim u državnom i međurepubličkim aranžmanima, nalazimo ih u znanstvenoj literaturi i u enciklopedijskim jedinicama a, kao što ćemo nešto kasnije vidjeti, i u izjavama domicilnog stanovništva.

¹¹⁸ *Slobodna Dalmacija*, 19. rujna 1999: 4.

Granica na moru

Dok za kopnene granice između republika bivše Jugoslavije vrijede tzv. avnojske granice, granice na moru između bivših federalnih jedinica nisu bila određene ni potvrđene, niti je o njima ikad bilo govora u svjetlu međunarodnopravnih normi.¹¹⁹ Na mnogim kartama ona se proizvoljno crtala, ali ti crteži nisu pravno relevantni. Prema članku 4. *Ugovora o državnoj granici između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine* predviđeno je da “Državna granica na moru proteže se središnjom crtom morskog prostora između kopna Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine u skladu s Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982.” Je li riječ o još jednoj zabludi hrvatskog pregovaračkog tima?

Kad bi granice zatečene prilikom raspada Jugoslavije 1991. godine (a to su u ovom dijelu tzv. avnojske granice) primijenili i za granicu na moru, onda bi trebalo uzeti posljednje utvrđeno stanje te granice 1918. godine (*mare clausum*),¹²⁰ a to znači da je granica Bosne i Hercegovine dosezala samo do južne obale poluotoka Kleka bez prava na more u Malostonskom zaljevu. Prema Vladimиру Ibleru, “Ukupni normativni sustav Prava mora, kodificiran u Konvenciji 82, niti je nastajao niti se razvijao da bi bio primjenjen u jednom vrlo specifičnom slučaju, koji se nepotrebno vuče iz vremena kad je on nastao na temelju motiva koji nemaju baš nikakvu vezu s Pravom mora. Jer mirovni ugovori koji se tiču... ‘koridora’, u prvom redu Mirovni ugovor sklopljen u Srijemskim Karlovcima 26. I. 1699. između Turske i Mletačke Republike, te Mirovni ugovor sklopljen u Požarevcu 21. VII. 1718. između Austrije i Turske i Mletačke Republike ne sadrži ni jednu jedinu odredbu koja bi se na bilo koji način mogla dovesti u vezu s materijom Prava mora kodificiranom u Konvenciji UN-a o pravu mora (1982) koja je stupila na snagu 1994... U slučaju nastanka toga koridora - a, usput budi rečeno, i u slučaju Sutorine u Boki kotorskoj - motivi su bili isključivo vezani uz pitanje državnih granica, i to na **kopnu**, među susjedima, tj. između Turske i Mletačke Republike.”¹²¹ “No svakako - nastavlja Ibler - sada valja poštivati

---

¹¹⁹ Općinske granice na moru, koje je predložio Lucijan Kos, nisu ozakonjene upravo zbog toga što je zakonsko razgraničenje općina na moru podrazumijevalo i republičko razgraničenje na moru. To bi u složenim međunarodnim i političkim okolnostima u SFRJ predstavljalo delikatan problem “dijeljenja”, koji je mogao imati brojne i neželjene konotacije pa ga se i nije željelo rješavati. Stanoviti praktični surrogat političko-teritorijalnog razgraničenja na moru predstavljale su ingerencije i područja djelovanja lučkih kapetanija.

¹²⁰ E. Lauterpacht sa Sveučilišta u Cambridgeu istakao je 1959. godine u Haškoj akademiji za međunarodno pravo “enklavu Klek” kao “školski primjer iznimke, gdje je jedna država bila u posjedu morske obale, a nije imala prava na more, ni pristupa s mora brodovima na svoje obale” (B. Sambrailo, »Izlaz Bosne na Jadran (Klek-Sutorina) (XVII i XVIII st).«: 405, bilješka 10).

¹²¹ V. Ibler, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*: 189.

stanje zatečeno raspadom bivše SFRJ i *Mišljenje br. 3* Badinterove komisije. Ono što, međutim, valja stalno imati na umu jest to da smisao postojanja koridora nije nikada bio 'da se Osmanlijama omogući izlaz na more' i da su stoga 'Osmanlige imali suverenitet samo do morske obale bez ikakvog prava na moru i u zaljevu'. Stoga je u skladu s međunarodnim pravom, a politički uputno i opravdano, da 'koridor' ostane postojati u onom istom prostornom opsegu i normativnom sadržaju koji su postojali u doba njegova nastanka, te se to stanje nipošto ne smije jednostrano mijenjati."¹²²

Iblerova interpretacija ima snažno uporište u *Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravu mora* od 10. prosinca 1982. godine, koja je stupila na snagu 1994, a Republika Hrvatske prihvatile 1995. godine. Članak 15 te *Konvencije*, koji govori o "Razgraničenju teritorijalnog mora između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče", kaže: "Kad obale dviju država leže sučelice ili međusobno graniče, nijedna od tih dviju država nije ovlaštena, ako među njima nema suprotnog sporazuma, proširiti svoje teritorijalno more preko crte sredine, kojoj je svaka točka jednakodaljena od najblžih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora svake od tih dviju država. **Ova se odredba, međutim, ne primjenjuje u slučaju gdje je zbog historijskog naslova ili drugih posebnih okolnosti potrebno razgraničiti teritorijalna mora dviju država na drugčiji način".¹²³**

Ne upuštajući se u razrješenje tog problema, samo ponavljamo: Mješovito diplomatsko povjerenstvo utvrđivalo je, a ne identificiralo granicu na moru. Prema *Ugovoru o državnoj granici između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine* za to nije imalo mandat.

Zapisnik o razgraničenju k.o. Neum - tzv. "Sporazum" iz 1974.

Odmah na početku treba naglasiti: izraz *Sporazum*, koji upotrebljavaju hrvatski dužnosnici za naznačeni dokument, ne odgovara činjenicama. To nije *Sporazum* već *Zapisnik o razgraničenju k.o. Neum*,¹²⁴ koji se sastoji od sljedećih dokumenata:

1) Rješenje o obrazovanju Komisije za razgraničenje katastarskih opština k.o. Neum i k.o. Gradac, komisija od strane k.o. Neum (rješenje je izdala Skupština općine Čapljina),

2) Rješenje o obrazovanju Komisije za razgraničenje katastarskih opština k.o. Neum i k.o. Imotica, komisija od strane k.o. Neum (rješenje je izdala Skupština općine Čapljina),

---

¹²² V. Ibler, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*: 190.

¹²³ »Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora.«: 286-287.

¹²⁴ Taj zapisnik nalazi se u katastru Općine Neum.

3) Rješenje o obrazovanju Komisije za razgraničenje katastarskih opština k.o. Neum i k.o. Gradac, komisija od strane k.o. Gradac (rješenje je izdala Skupština općine Čapljina),

4) Rješenje o imenovanju Komisije za omeđavanje katastarske općine k.o. Imotica (rješenje je izdao Zavod za katastar i geodetske poslove Općine Dubrovnik),

5) Rješenje o formiranju Komisije za utvrđivanje granice k.o. Slivno sa susjednom općinom Čapljina (rješenje je izdao Zavod za katastar i geodetske poslove Općine Metković) (slika 75),

<p>SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA HRVATSKA OPĆINA METKOVIĆ Zavod za katastar i geod. poslove Broj: 08-13/ 1974. Metković, dan 13.II 1974.</p> <p>Zavod za katastar i geodetske poslove općine Metković za osnovi člana 13. Zakona o premjera i katastru zemljišta, donio je</p> <p>R J E Š E N J E</p> <p>o formiranju Komisije za utvrđivanje granice K.O. <u>Slivno</u> sa susjednom općinom <u>Ljubuški</u> Čapljina.</p> <p>I.</p> <p>U Komisiju za utvrđivanje granice K.O. <u>SLIVNO</u> sa susjednom općinom <u>Ljubuški</u> određuju se:</p> <p>Članak 1. Za predsjednika Komisije: Gabrijel Hrvanje, geođ. - za zamjenika: Rebac Ante, ing., geođ. 2. Za člana Komisije: - za zamjenika: Jurečić Peter p. Marica - Duboka. 3. Za člana Komisije: - za zamjenika: Jurečić Jure Markov - Duboka Čović Boško p. Jure - Klek Juračić Andrija Markov - Duboka</p> <p>II.</p> <p>Članovima Komisije pripada odgovarajuće nekadašnje za svoj zad, a koju će nositi Zavod za katastar i geodetske poslove Općine Metković.</p> <p>O tome obavijesti:</p> <p>1. Imenovanim od 1 do 3, 2. Skupštine općine Čapljina, 3. Arhiva ovđe.</p> <p>DIREKTOR ZAVODA Gabrijel Hrvanje, geođ.</p>
--

Slika 75. Rješenje Zavoda za katastar i geodetske poslove Općine Metković od 13. veljače 1974. godine o formiranju Komisije za utvrđivanje granice k.o. Slivno sa susjednom općinom Čapljina.

6) Zapisnik o razgraničenju k.o. Neum (slika 76)

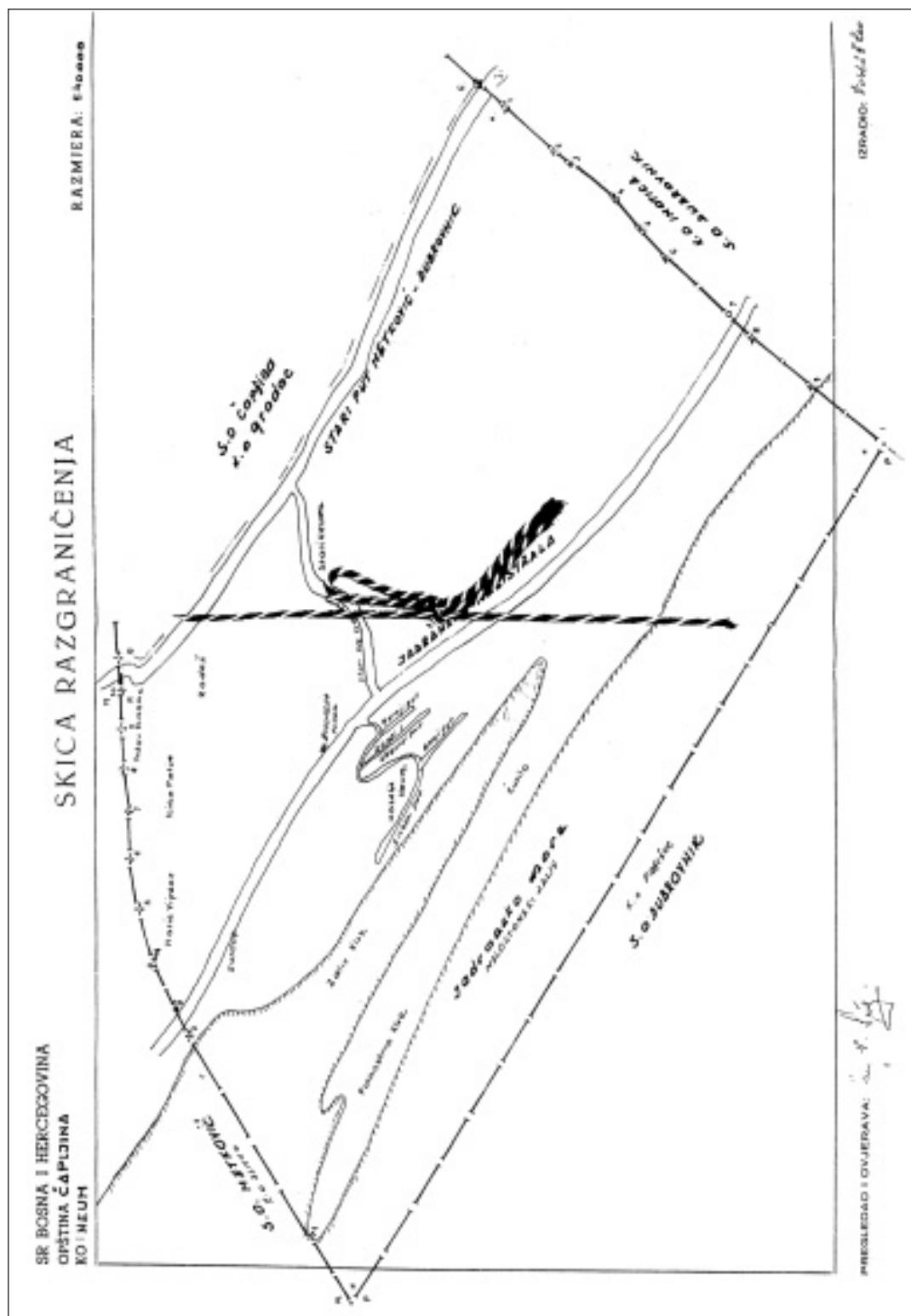
- a) Razgraničenje s k.o. Imotica,
- b) Razgraničenje s k.o. Pelješac,
- c) Razgraničenje s k.o. Slivno,
- d) Razgraničenje s k.o. Gradac,

Zapisnik o medavanja 4

GRANIČNE BELEGE		GRANICE			Rastojanje od belege do belege
Vreda i njen broj	Mesnog položaja	Ugao okretanja	Pravac	Je li prava ili krvudava	
	<p>Zapisnik o razgraničenju k.o. opštine Neum.</p> <p>Katastarske opština Neum ujedno je na obali Jadranskog mora (Malo more, Šibenik)</p> <p>K.o. Neum se sastoji iz sledećih opština:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) Horj Neum, 2) Radog, 3) mo Duga Mor, 4) novo izgrađeni Neum koji je danas poštove obalne morske 5% površine kat. opštine Neum pripada Šibenskom kanalima je kat. Kat. opštine Neum granica sličnoj opštini je granica k.o. Gradac s očiglino je granica k.o. Žrnovica s.o. Žrnovnik je granica k.o. Pelješac s.o. Petrovci je granica k.o. Slivno s.o. Metković 				

Slika 76. Faksimil prve stranice Zapisnika o razgraničenju k.o. Neum, koji je 1974. sastavio geodet Radovan Vuletić

7) Skica razgraničenja koju je izradio Radovan Vuletić (slika 77).

Slika 77. Skica razgraničenja k.o. Neum koju je izradio geodet Radovan Vuletić 1974. godine.

Gdje je tu “Sporazum”? Nema ga! Sporazum nedostaje jer nikad nije ni sklopljen! Formirane su komisije za razgraničenje, zapravo omeđavanje.¹²⁵ Komisije su obišle teren i napravile zapisnik. Radovan Vuletić iz Geodetskog zavoda u Sarajevu vodio je posao omeđavanja i izradio skicu. Tek na temelju toga mogao se sklopiti Sporazum, ali to se nikad nije dogodilo. To potvrđuje i izjava Hrvoja Gabrića, dugogodišnjeg direktora katastra u Metkoviću i predsjednika Komisije za razgraničenje k.o. Slivno sa susjednom općinom Čapljina 1974. godine, koji kaže da je na temelju zapisnika tek “trebalo donijeti odluku ali to konačno nikad nije provedeno u djelu. Na to se s vremenom zaboravilo.”¹²⁶

Pravi naziv dokumenta, dakle, glasi *Zapisnik o razgraničenju k.o. Neum* i mi ćemo u daljem tekstu rabiti izraz *Zapisnik*.

Analiziramo li pomno *Zapisnik* uočit ćemo više nedostataka:

1) Nedostaje rješenje o imenovanju komisije k.o. Pelješac. Bilo bi pogrešno pomisliti da se radi o izgubljenom dokumentu ili nekom administrativnom lapsusu. Tog rješenja nema jer ga nitko nije mogao ni donijeti. **K.o. Pelješac ne postoji!** Zašto je nepostojeća k.o. Pelješac “uvučena u igru”? Ubrzo ćemo vidjeti.

2) Zapisnik o razgraničenju k.o. Neum s nepostojećom k.o. Pelješac, dakako, nije potpisana od predstavnika hrvatske strane (k.o. Pelješac). Potpisana su samo dva predstavnika k.o. Neum i Radovan Vuletić. Nema pečata niti datuma (što na svim ostalim zapisnicima ima). Taj zapisnik je, dakle, **izmišljotina!** Izmišljeni zapisnik o razgraničenju k.o. Neum i nepostojeće k.o. Pelješac na kojem, dakako, nitko s hrvatske strane nije sudjelovao niti je mogao sudjelovati. To je izmišljeni zapisnik nastao u “laboratoriju” Radovana Vuletića u Sarajevu i **treba ga smatrati nepostojećim** (slika 78).

3) Zapisnik o razgraničenju k.o. Slivno sa susjednom općinom Čapljina (k.o. Neum) također nije potpisana od predstavnika hrvatske strane (k.o. Slivno). Na desnoj strani dokumenta dva su potpisa članova Komisije k.o. Neum, u sredini uz pečat je potpis Radovana Vuletića iz Sarajeva,¹²⁷ a na mjestu gdje su trebali stajati potpisi dva hrvatska člana Komisije **jednom rukom** su tiskanim slovima ispisana njihova imena, ali

---

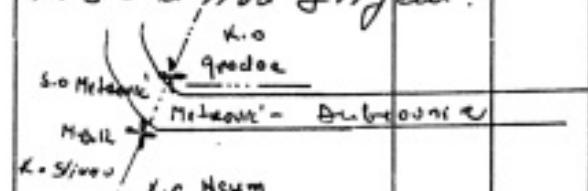
¹²⁵ Komisije za omeđavanje katastarskih općina nisu imale mandat za uspostavljanje novih već samo mandat za omeđavanje i obilježavanje već postojećih katastarskih granica. Jedino je Zavod za katastar i geodetske poslove Općine Dubrovnik ispravno svoju komisiju nazvao Komisija za omeđavanje katastarske općine k.o. Imotica, dok su ostali rabili naziv Komisija za razgraničenje, a i sam dokument je na kraju dobio ime *Zapisnik o razgraničenju k.o. Neum*.

¹²⁶ *Slobodna Dalmacija*, 19. rujna 1999: 4.

¹²⁷ Željko Dobranović, predsjednik Mješovitog diplomatskog povjerenstva za granice s BiH, u razgovoru danom *Slobodnoj Dalmaciji* kaže: “...zanimljivo je da se kaže da ga nije potpisao nitko iz Metkovića. Zaboravlja se da postoji potpis i pečat Općine Metković...” (*Slobodna Dalmacija*, 21. rujna 1999: 5). Gospodin Dobranović, međutim, nije uočio da se uz pečat Općine Metković ne nalazi potpis ovlaštene osobe Općine Metković već potpis Radovana Vuletića iz Geodetskog zavoda u Sarajevu.

GRANIČNE BELEGE		GRANICE			Rastojanje od belege do belege
Vrsta i njen broj	Mesnog položaja	Ugao skretanja	Pravac	Je li prava ili izvudava	Izmedu kojih se sopstvenika i kultura proteže
	<p>Od napred opisane traseote granice lijevo iduće</p> <p><u>Kat. opštine:</u> Pećinec — opština Dubrovnik</p> <p>severno Izvod isto pravo</p> <p>Malostonski zaliv u daljinu od 900m</p>				
	<p>do traseote kat. opštine opština isto s.o. Neum 50 m prema</p> <p>s.o. Dubrovnik i s.o. Neum</p> <p>Traseote se oduzimaju Malostonskom zalivu i neko obetovanu stranu. udaljena je od 67m. Gr. 1</p>				

Slika 78. Faksimil izmišljenog Zapisnika o razgraničenju k.o. Neum s nepostojećom k.o. Pelješac o granici na moru u Malostonskom zaljevu 1974. godine. Za ovjeru tog Zapisnika nije izdano nikakvo rješenje o imenovanju komisije s dubrovačke, odnosno pelješke strane, pa ga je potpisao samo krivotvoritelj dokumenta geodet Radovan Vuletić i neupućeni članovi neumske komisije.

GRANIČNE BELEGE		GRANICE			Rastojanje od belega do belega
Vrednost i njen broj	Mesnog položaja	Ugao skretanja	Pravac	Je li putava ili kritikovana	
DO 44 Br. 440 čestu izvaj stijeni	na kojima se učinio na uglavnom putu kroz Klenec " " se desni stran starog puta Metković - Dubrovnik s ne putu	18°	pravo " " levo " "	puta Metković - Dubrovnik u duljini od	16
	Do tramvaje kroz opštine Neum (s. o Čapljina) k. o gradac kroz s. o Čapljina političke opštine Metković. Kad nisu troljusima se učinio da lijeva stran starog puta Metković - Dubrovnik na uglosti s. v. putov Klenec u a obeljsena je da jočnu u ljevom ušćegom u ulazu kroz u Šiju Stijenu: <p>Mapa putovanja kroz Klenec:</p> <p>Metković - Dubrovnik Metković - Klenec - Dubrovnik Metković - Klenec - S. v. Klenec - Dubrovnik Metković - Klenec - S. v. Klenec - Dubrovnik</p>				
	Razgraničenje i obeljsivanje granice 1974. izvršili: Radovan Vuletić č. o političke opštine Metković 1) Grgočević HRVOJE 2) Ćović ĐOKO + JURE		č. o Radovan Vuletić č. o Metković	<i>Radovan Vuletić</i>	<i>č. o Radovan Vuletić</i>
				<i>Radovan Vuletić</i>	<i>č. o Radovan Vuletić</i>

nema potpisa

ISTOM RUKOM
UNESENA OBA IMENA

Slika 79. Faksimil posljednje stranice Zapisnika o razgraničenju k.o. Neum sa susjednom k.o. Slivno koji je 17. travnja 1974. sastavio geodet Radovan Vuletić.

potpisa nema.¹²⁸ Zašto su ispisana njihova imena tamo gdje su trebali biti njihovi potpisi? Zašto nije ostavljen prazan prostor? Zato jer se nije postupalo u dobroj vjeri. Potpisi se nisu mogli dobiti pa je načinjen falsifikat. Taj zapisnik je, dakle, ništav. To je bezvrijedni komad papira koji je mogao svatko napisati i unutra staviti sadržaj koji mu odgovara (slika 79).

Zapisnik o razgraničenju k.o. Neum ni po čemu nije relevantan pravni dokument i svako postupanje prema njemu jest nezakonit čin.

Postupanje po Zapisniku iz 1974. godine - Ponta Kleka

Unatoč bezvrijednom papiru u rukama, jednostrano potpisanim i krivotvorenom *Zapisniku*, SR Bosna i Hercegovina upisala je čestice Ponte Kleka u k.o. Neum. Dakle, bez znanja i pristanka SR Hrvatske upisala je dio njezina teritorija u svoju katastarsku općinu. Da pritom nije postupala *bona fide*, dokazuje izjava svjedoka omeđavanja Božidara Krmeka koji je kao jedan od vlasnika spomenutih čestica, kao vodič geometrima, bio nazočan 1974. godine omeđavanju na terenu. Božidar Krmek kaže: "Dugo su vijećali gdje bi i na kojem mjestu trebao stajati kamen koji bi razgraničio tadašnje Republike Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu." Na dogovorenom mjestu na Ponti Kleka Božidar Krmek je, zajedno s ocem, po njihovu nalogu, uklesao križ u kamen koji je Komisija odredila. Uklesali su i drugi križ na brdašcu iznad plaže Pličina. Nakon nekoliko mjeseci Radovan Vučetić iz Geodetskog zavoda u Sarajevu, koji je vodio geometarski tim na terenu, nazvao je Božidara Krmeka s molbom **da stuče uklesani križ na kamenu** jer je granica poništена (vidi sliku 88)!¹²⁹

Krmekovu priču potvrđuje *Zapisnik*. Vučetić, koji *Zapisnik* (slika 80) nije pisao na licu mjesta **već ga je kreirao nekoliko mjeseci kasnije u Sarajevu**, prvo je upisao ispravne "belege" na točkama:

"Belega" 1: "Zatesan krst u živu stijenu u pš. šume porodice Krmeka iz Kleka 10 m od obale mora". Crta se proteže "uz brdo šumom porodice Krmeka iz Kleka".

"Belega" 2: "Krst u živoj steni a koja se nalazi u šumi Krmeka iz Kleka na brdu". Crta se proteže "šumom porodice Krmeka iz Kleka".

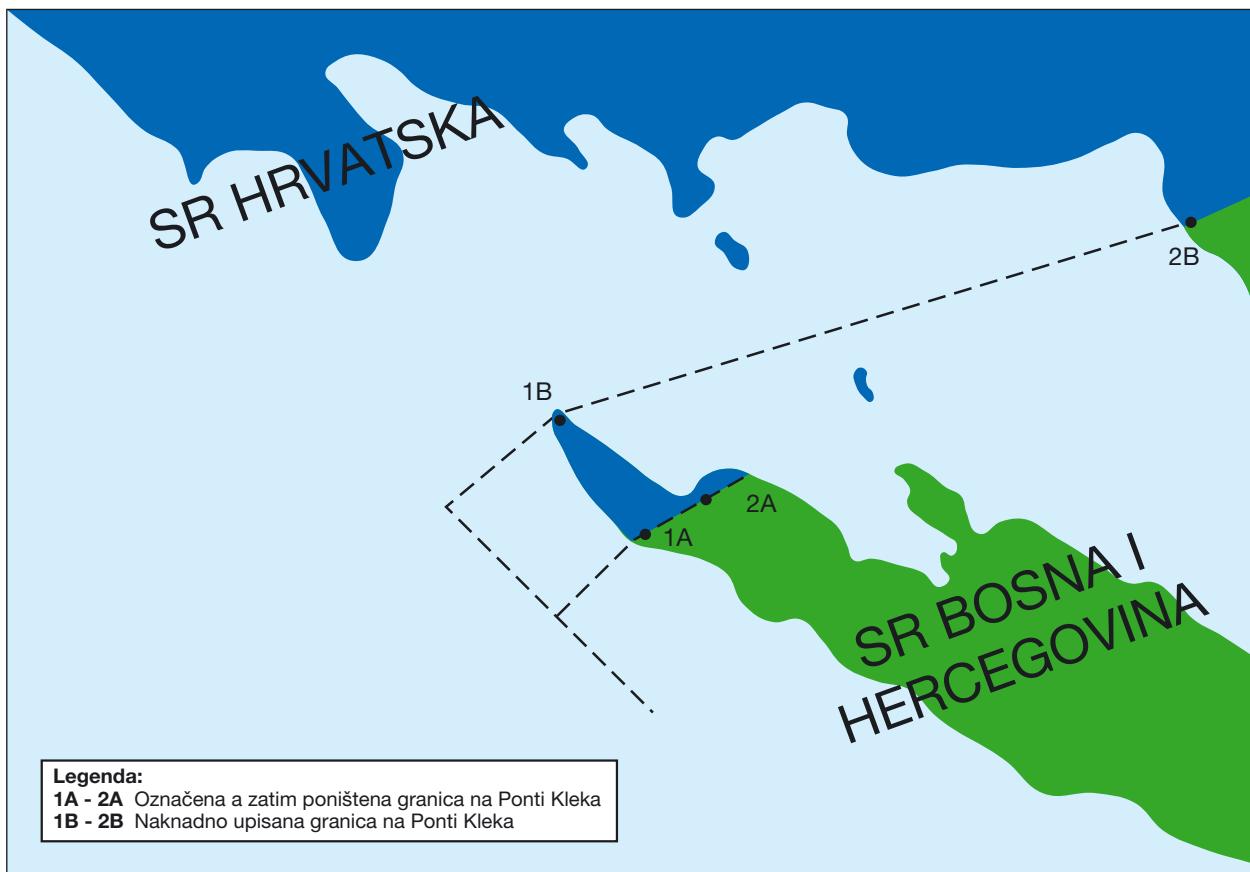
---

¹²⁸ Od tri zapisnika na kojima su se morali nalaziti potpisi službenih osoba hrvatskih katastarskih općina, samo na jednome te potpise možemo naći. Indikativno je da se potpisi nalaze na jednom nespornom zapisniku, zapisniku razgraničenja k.o. Neum i k.o. Imotica (potpisi Luja Matića i Iva Vodopića). Na izmišljenom zapisniku razgraničenja k.o. Neum i k.o. Pelješac nije ih moglo ni biti; na spornom zapisniku razgraničenja k.o. Neum i k.o. Slivno ih nema. Ipak, s obzirom na sve uočene nedostatke cijelog *Zapisnika*, naglašavamo da zapisnik razgraničenja k.o. Neum s k.o. Imotica nismo detaljno proučavali jer nije bio bitan ni za problem Ponte Kleka ni za problem Velikog i Malog školja.

¹²⁹ *Dubrovački list*, 24. rujna 1999: 3.

Vrednost i redni broj	GRANIČNE BELEGE	GRANICE				Rastojanje od belege do ograda
		O	P	I	S	
	Mjestog položaja	Ugao čekićanja	Povez	Je li prava ili karivudavac	Između kojih se ograničenika i kultura proteže	
	<i>Od preporučenog opisanog trenutka polje isto čapljine, geobrazini 'Molnarić' u kojoj je mjesto na Hrvatskoj strani 201400, granicu koju iako se razlikuju opština Molnarić k.o. Slivno</i>					
2014.0. 6.2. prvi čvor čvor	<i>dalješće iznad vrha čvora je na juž. strani paradice Kromnika Molnarić na jugozapadu</i>	180 čvor čvor čvor čvor	čvor čvor čvor čvor čvor	čvor čvor čvor čvor čvor	<i>Hrvatskoj strani 201400 u okviru istočne čvora paradice Kromnika k.o.</i>	100 čvor
2014.0. 6.2. drugi čvor čvor	<i>a mjesto je mjesto u čvoru Kleka na jugu na jugu</i>	180	čvor čvor čvor čvor	čvor čvor čvor čvor	<i>južno čvora paradice Kromnika k.o. u doleći do</i>	100 čvor
2014.0. 6.2. četvrti čvor čvor	<i>na obali mora u jugu na obali je čvor Kromnika k.o.</i>	180	čvor čvor čvor	čvor čvor čvor	<i>Zalivski k.o. u obližnjem</i>	1000 čvor
2014.0. 6.2. peti čvor čvor	<i>Koja je mjesto na obali mora - to jest čvor u na jugu po donjim brovima po dajućičkoj crtežu Paradice Bočić k.o. Neuma</i>	180	čvor čvor čvor	čvor čvor čvor	<i>u Bočiću uporu čvor u jugostoji Split - Dubrovnik u doljeći do</i>	1000 čvor
2014.0. 6.2. deseti čvor čvor	<i>a mjesto je na jugu čvor magistrale Split - Dubrovnik u na jugu po donjim brovima po parafice Bočić k.o. Neuma</i>	180	čvor čvor čvor	čvor čvor čvor	<i>u Bočiću uporu u čvor 29. "Gradac" u mjestu "Gradac" po crtežu na trajnjak po donjim brovima mjestu "Gradac" i još Bočić k.o. Neuma dugostorazu do</i>	100 čvor

Slika 80. Faksimil prve stranice Zapisnika o razgraničenju k.o. Neum i k.o. Slivno koji je 1974. sastavio geodet Radovan Vuletić. Zapisnik počinje dvjema graničnim "belegama" koje su postavljene na Ponte Kleka. Te su "belege" prekrizene a upisane nove, jedna na vrhu Ponte Kleka, a druga na kopnu

Slika 81. Vuletićeve “belege”

Potom se “domislio”! Prekrižio je spomenute “belege”(nazvao Božidara Krmeka da stuče granični znak) i upisao nove “belege”:

“Belega” 1: “Krst u živoj steni na obali mora 10 m od obale u šumi Krmeka iz Kleka”. Crta se proteže “zalivom Klek u dužini od 2600 m”.

“Belega” 2: “Krst u živoj steni koja se nalazi na obali mora 10 m od obale a na međi pš. društvene svojine pš. zajedničkog vlasništva porodice Bačića iz Neuma”. Crta “u velikom usponu sječe magistralu Split - Dubrovnik” (slika 81).

Ne samo što je ostavio pisani trag svog nedjela, prekriživši u *Zapisniku* ispravne oznake koje je utvrdila Komisija na terenu, Vuletić je i na terenu ostavio trag - “belegu” na vrhu poluotoka, tj. 10 m od obale, jer križ nije mogao “uvaliti u more”. Postoji li igrde na svijetu granična “belega” na vrhu poluotoka, ako je cijeli poluotok u jednoj državi? Ne postoji, ali precizni je geodet htio učvrstiti “kradu zemlje” pa je na vrh poluotoka stavio granični znak! Pritom se nije “domislio” ucrtati i granicu na moru od Ponte Kleka prema zapadu, koja bi odgovarala “novoj situaciji”, kao što ju je ucrtavao u svim ostalim zapisnicima o razgraničenju.

Dakle, Radovan Vuletić je samoinicijativno, ili po nečijem nalogu, htio promijeniti granicu na Ponti Kleka i tome je prilagođavao *Zapisnik unoseći lažne podatke*, podatke koje Komisije nisu na terenu utvrdile.

Tko je poništavao granicu na Ponti Kleka? Sabor Republike Hrvatske? Je li netko iz Bosne i Hercegovine poništio hrvatsku granicu? Ako jest, je li taj postupak bio *bona fide*?

Postupanje po Zapisniku iz 1974. godine - Veliki i Mali školj

Zapisnik iz 1974. ni jednom rječju ne spominje Veliki i Mali školj. Oni, dakle, uopće nisu bili predmetom omeđavanja. Njihova veza sa *Zapisnikom* jedino je posredna. U skici razgraničenja Vuletić je crtao nepostojeću granicu na moru, što niti je bio njegov posao niti je to stvar katastra. No, čak i pri tako nacrtanoj granici na moru “previdio” je Veliki i Mali školj. Njih na skici nema.

Je li Radovan Vuletić “previdio” pelješke školje? Pogledajmo što je zapravo učinio:

Na stranici *Zapisnika*, koja je trebala predstavljati Zapisnik o katastarskoj granici između k.o. Neum i nepostojeće k.o. Pelješac, Vuletić je odredio granicu na moru (!) i to Malostonskim zaljevom, 270 metara od kopna. Pritom “nije vodio računa” da su unutar te “katastarske granice na moru” ostali Veliki i Mali školj kao dvije katastarske čestice k.o. Duba Stonska u hrvatskoj Općini Dubrovnik. Te čestice Vuletić ni ne spominje, nego samozvani omeđivač morske granice vuče graničnu crtu k.o. Neum Malostonskim zaljevom prema sjeverozapadu u duljini od 9.130 metara. Na toj točki određuje drugu “tromeđu na moru” (!) koju označava kao: “tromeđu kat. i političkih opština i to k.o. Neum S.O. Čapljina, S.O. Dubrovnik i S.O. Metković”. Geodet Vuletić dalje zaključuje: “Tromeda se nalazi u Malostonskom zalivu i nije obeležena nikako. Udaljena je od biljege br. 1” (uvidjevši glupost koju je napisao, precrtao je riječi “nije obeležena nikako”).

Vuletić je, dakle, crtao granicu na moru, a granica na moru ne samo da nije bila utvrđena, nego se ona u katastrima nikad ne crta. **Katastar ne poznaje granicu na moru niti se time bavi.** Zašto ju je Radovan Vuletić nacrtao? Zašto je izmislio k.o. Pelješac? Zašto je izmislio Zapisnik o razgraničenju k.o. Neum i nepostojeće k.o. Pelješac? Iz istog razloga zbog kojeg je zatražio od Božidara Krmeka da stuče granični znak. Bio je to pokušaj *mala fide* da se zaobiđe zakonita procedura za izmjenu granice i “na mala vrata” pripoji teritorij druge federalne jedinice. A zakonita procedura predviđena je člankom 5, odjeljkom 3, Ustava SR Hrvatske iz 1963. godine koji glasi: “Granice Republike mogu se mijenjati **samo** na temelju odluke Sabora Socijalističke

Republike Hrvatske i u skladu s izraženom voljom stanovnika na koje se odnosi promjena”.¹³⁰

No, nije kraj priče! Na temelju lažnog, izmišljenog zapisnika razgraničenja s ne postojećom k.o. Pelješac, Veliki i Mali škoj upisani su u k.o. Neum na ime novih posjednika. Mate Ivo Putica iz Prapratnice upisan je kao posjednik čestice 426/03 (Veliki školj, 1/1, slika 82), a S.O. Neum kao korisnik čestice 129/11 (Mali školj, 1/1, slika 83). Da ne ide lako s novim pojmovima, potvrđuje i katastarski plan na kojem je ucertan “Veliki škulj” (slika 84)! U neumskim zemljišnim knjigama nema ni Velikog ni Malog školja, dakako, ni Putica: “...u zemljišno-knjižnom uredu Općinskog suda u Čapljini nisu upisane čestice starog premjera (prije 1974. - op. a.) kao ni vlasnici na istima koje bi trebale odgovarati navedenim posjedovnim česticama i to 1706 (Veliki školj) i 1796 (Mali školj) novog premjera (poslije 1974. - op. a.) za katastarsku općinu Neum, niti kod nas postoji evidentirani osnov za vlasništvo na navedenim posjedovnim česticama” (slika 85). Nema ih ni kao posjednika u katastru prije 1974. godine (slike 86 i 87). Uvođenje njihova posjeda bez ikakve pravne osnove u neumski katastar poslije 1974. godine evidentna je manipulacija.

Dakako, budući da u svemu tome nije ni sudjelovala, hrvatska strana o tome ništa nije ni znala. Veliki i Mali Školj upisani su u hrvatskom katastru u k.o. Duba Stonka, a Gučići, ni ne znajući za nove “posjednike”, traže povrat oduzete im imovine.

Broj posjedovnog lista:	<u>426/03</u>	Katast. općina:	<u>NEUM</u>
Skupština općine:	<u>NEUM</u>		
Spisak posjeda red. br.			
IZVOD – PREPIS POŠJEDOVNOG LISTA			
Prezime, otv. ime i prez. oznaka		Primjerka	Razd. teret
<u>PUTICA MATE IVO</u>		<u>/</u>	<u>/</u>
		<u>4/1</u>	<u>ZA PLJAVIĆ PRAPRATNICA</u>
Broj posjednika	Ime i prezime posjednika	Naziv posjednika	Vlasništvo
<u>1</u>	<u>PUTICA MATE IVO</u>	<u>PRAPRATNICA</u>	<u>100% / 100%</u>
Broj posjednika	Ime i prezime posjednika	Naziv posjednika	Vlasništvo
<u>1</u>	<u>S.O. NEUM</u>	<u>NEUM</u>	<u>100% / 100%</u>

Slika 82. Izvod - prijepis posjedovnog lista za Veliki školj, br. 426/03 (k.o. Neum)

¹³⁰ *Narodne novine*, br. 15, 10. travnja 1963: 118. Gotovo identičnu odredbu sadrži i Ustav iz 1974. godine (članak 4, odjeljak 3): “Granice Socijalističke Republike Hrvatske mogu se mijenjati samo na osnovi odluke Sabora Socijalističke Republike Hrvatske i u skladu s izraženom voljom stanovnika na koje se odnosi promjena.” (*Narodne novine*, br. 8, 22. veljače 1974: 117).

Broj posjedovnog lista:	129/11																																																						
Skupština opštine:	NEUM																																																						
Sписак načinade, red. br.:																																																							
Katastr. opština: NEUM																																																							
IZVOD – PREPIS																																																							
POSJEDOVNOG LISTA																																																							
Pravimo, očito imo i imo posjednika		Mjesto stanovanja																																																					
DR. SV. FORISNIK 5, O. NEUM		NEUM																																																					
Kuden broj		Oto posjeda																																																					
/		1/1																																																					
<table border="1"> <thead> <tr> <th rowspan="2">Broj parcele</th> <th rowspan="2">Broj posjedovnog lista</th> <th rowspan="2">Naziv parcele</th> <th rowspan="2">Kultura</th> <th rowspan="2">Klik</th> <th colspan="3">Površina</th> <th rowspan="2">Katastarski broj</th> <th rowspan="2">Prinjedba</th> </tr> <tr> <th>ha</th> <th>a</th> <th>m²</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td>6</td> <td>7</td> <td>8</td> <td></td> <td>9</td> </tr> <tr> <td>1296</td> <td>129/11</td> <td>MALI ŠKOLJ</td> <td>KULTURA</td> <td></td> <td>8.20</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> </tr> <tr> <td></td> </tr> </tbody> </table>			Broj parcele	Broj posjedovnog lista	Naziv parcele	Kultura	Klik	Površina			Katastarski broj	Prinjedba	ha	a	m ²	1	2	3	4	5	6	7	8		9	1296	129/11	MALI ŠKOLJ	KULTURA		8.20																								
Broj parcele	Broj posjedovnog lista	Naziv parcele						Kultura	Klik	Površina			Katastarski broj	Prinjedba																																									
			ha	a	m ²																																																		
1	2	3	4	5	6	7	8		9																																														
1296	129/11	MALI ŠKOLJ	KULTURA		8.20																																																		

Slika 83. Izvod - prijepis posjedovnog lista za Mali školj, br. 129/11 (k.o. Neum)

Slika 84. Izvod iz katastarskog plana k.o. Neum na kojoj je "Veliki škulj" (!)

OPĆINSKI SUD U ČAPLJINI
Zemljišno-knjižni ured
Broj: 053-0-RZ-12-000 479
Čapljina, 09.08.2012 godine.

Na zahtjev grupe autora knjige „HRVATSKA GRANICA NA KLEKU“ iz Dubrovnika, a na temelju Uvjerjenja Službe za imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina Općine Neum broj: 07-33-4-24/12 i 07-33-4-25/12 od 09.08.2012 godine, izdaje se slijedeće:

UVJERENJE

Da, u zemljišno-knjižnom uredu Općinskog suda u Čapljinu nisu upisane čestice starog premjera kao ni vlasnici na istima koje bi trebale odgovarati navedenim posjedovnim česticama i to 1706 (Veliki školj) i 1796 (Mali školj) novog premjera za katastarsku općinu Neum, niti kod nas postoji evidentirani osnov za vlasništvo na navedenim posjedovnim česticama.

Uvjerenje se izdaje u svrhu znanstvenih istraživanja, i u druge svrhe se ne može upotrijebiti.

Pristojba po tarifnom broju 15c (Službene novine Hercegovačko-Neretvanske županije bro 4/09) u iznosu od 4.50 KM naplaćena.

Slika 85. Uvjerenje Zemljišno-knjižnog ureda Općinskog suda u Čapljinu iz koje je razvidno da Veliki školj i Mali školj ni danas nisu evidentirani u zemljišnim knjigama Bosne i Hercegovine niti postoji "evidentirani osnov za vlasništvo na navedenim posjedovnim česticama"

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Hercegovačko-neretvanska županija
Općina Neum
Služba za imovinsko pravne poslove
i katastar nekretnina

Broj:07-33- 4-24/12
Neum, 9.8.2012.godine

Služba za imovinsko-pravne poslove i katastar nekretnina općine Neum, na temelju članka 169. Zakona o upravnom postupku («Sl.novine FBiH» br.2/98) i članka 10. Odluke o organizaciji i djelokrugu rada izvršne vlasti u Općini Neum («N.list – službeno glasilo općine Neum, br. 3/97), a na zahtjev grupe autora knjige «HRVATSKA GRANICA NA KLEKU» iz Dubrovnika, izdaje slijedeće

UVJERENJE

Kojim se potvrđuje da za posjedovnu česticu k.č.1706 , K.o. Neum, zvanu «Veliki školj», u naravi pašnjak 5.klase, površine 7624m², kod nas, u katastarskoj evidenciji općine Neum, ne postoji odgovarajuća čestica starog premjera do 1974. godine.

Uvjerenje se izdaje u svrhu znanstvenih istraživanja, i u druge svrhe se ne može koristiti.

Slika 86. Uvjerenje Službe za imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina Općine Neum iz koje je razvidno da do 1974. godine Veliki školj nije bio upisan u k.o. Neum

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Hercegovačko-neretvanska županija
Općina Neum
Služba za imovinsko pravne poslove
i katastar nekretnina

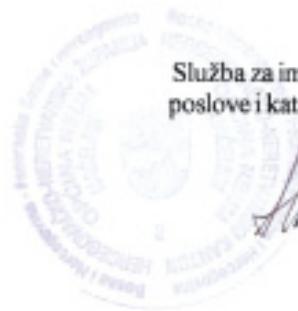
Broj:07-33- 4-25/12
Neum, 9.8.2012.godine

Služba za imovinsko-pravne poslove i katastar nekretnina općine Neum, na temelju članka 169. Zakona o upravnom postupku («Sl.novine FBiH» br.2/98) i članka 10. Odluke o organizaciji i djelokrugu rada izvršne vlasti u Općini Neum («N.list – službeno glasilo općine Neum, br. 3/97), a na zahtjev grupe autora knjige «HRVATSKA GRANICA NA KLEKU» iz Dubrovnika, izdaje slijedeće

UVJERENJE

Kojim se potvrđuje da za posjedovnu česticu k.č.1796 , K.o. Neum, zvanu «Mali školj», u naravi kamenjar, površine 820m², kod nas, u katastarskoj evidenciji općine Neum, ne postoji odgovarajuća čestica starog premjera do 1974. godine.

Uvjerenje se izdaje u svrhu znanstvenih istraživanja, i u druge svrhe se ne može koristiti.

Slika 87. Uvjerenje Službe za imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina Općine Neum iz koje je razvidno da do 1974. godine Mali školj nije bio upisan u k.o. Neum

Zapisnik iz 1974. kao dokaz je li ili nije promijenjena katastarska granica i je li ili nije promijenjena državna granica

Komisije za omeđavanje katastarskih općina nisu imale mandat za uspostavljanje novih katastarskih granica već samo mandat za omeđavanje i obilježavanje već postojećih katastarskih granica. Za promjenu katastarskih granica trebalo je postupiti prema čl. 14 *Zakona o premjeru i katastru zemljišta* iz 1968. godine koji glasi: “Sporove o granicama katastarskih općina, koje su ujedno i teritorijalne granice društveno-političkih zajednica, rješavaju organi koji su nadležni da rješavaju sporove o teritorijalnim granicama ovih zajednica”,¹³¹ dakle, trebalo je inicirati proceduru pred Saborom SR Hrvatske, odnosno Skupštinom Bosne i Hercegovine. Budući da s hrvatske strane nitko nije znao da je na temelju nepotpisanog i lažnog zapisnika izvršena katastarska promjena granice u drugoj federalnoj jedinici SFRJ, nitko nije na to reagirao.

Ne samo zbog ništavosti samog dokumenta iz razloga navedenih u prethodnom poglavlju, već i zbog prekoračenja manda, *Zapisnik* iz 1974. ne može služiti kao dokaz o katastarskoj promjeni. To je dokument neovlaštenih osoba.

Kad bismo apstrahirali nedostatke *Zapisnika* iz 1974, koji taj dokument čine pravno irelevantnim, kad bismo prepostavili da je uredno potpisani i bez lažnih dijelova, on bi u tom slučaju mogao poslužiti samo kao dokaz da je bosansko-hercegovačka strana kanila provesti **katastarsko** pripojenje Ponte Kleka te Velikog i Malog školja katastarskoj općini Neum. Taj *Zapisnik* niti se bavi, niti se mogao baviti političko-teritorijalnim granicama SR Hrvatske i SR Bosne i Hercegovine jer je za takvu izmjenu prema važećim propisima, bila predviđena jasno utvrđena procedura koja je zahtijevala odluke najviših predstavničkih tijela obiju Republike, Sabora SR Hrvatske i Skupštine SR Bosne i Hercegovine.

Kad su u pitanju čestice zemlje Ponte Kleka, sama činjenica da ih je SR Bosna i Hercegovina jednostrano upisala u svoju k.o. Neum, ne znači promjenu državne granice, ne samo zbog nezakonite pravne osnove za taj upis, ne samo zbog proceduralne nemogućnosti da se na taj način promijeni državna granica, već i zbog činjenice da državna i katastarska granica na Ponti Kleka nije sukladna nekoliko stoljeća. Ona, dakle, **ima snagu presedana** koji je nesumnjivo pravno relevantan (vidi tablicu 1).

---

¹³¹ *Narodne novine* 39/1968.

Izjave domicilnog stanovništva o Ponti Kleka

Izjave domicilnog stanovništva, bez obzira s koje strane granice stižu, sukladne su: Punta Kleka dio je hrvatskog državnog teritorija.

Vlasnici čestica na Ponti Kleka dvije su obitelji: Krmek i Vukasović. Obje žive u Bosni i Hercegovini. Božidar Krmek kaže: "Ja ovdje dugo živim i oduvijek smo znali da kraj Kleka pripada upravo Hrvatskoj to nikada nije bilo sporno."¹³² O granici između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine Božidar Krmek je 28. rujna 1999. dao i posebnu izjavu (slika 88).

Ivo Gučić iz Malog Stona, pripadnik roda koji su vlasnici Velikog i Malog školja, kaže: "Ako danas pitate čija je uvala Lopata do vrh Kleka, odgovor je da je to hrvatsko."¹³³

Ogorčeno stanovništvo Kleka i Duboke također je priopćenjem za javnost 13. rujna 1999. godine reagiralo na saznanje o provedenoj identifikaciji granične crte. I oni su jednoglasni: Punta Kleka dio je državnog teritorija Republike Hrvatske (slika 89). To tvrde i bivši lugari lugarije Slivno Ante Burđelez i Marko Babić, koji su na Ponti Kleka, kao području šumarije Metković, obavljali svoje lugarske poslove (slika 90).

Indikativna je i izjava načelnika općine Neum u vrijeme sklapanja *Ugovora o državnoj granici* 1999. godine Ivana Bendera: "Tijekom prvi razgovora sudjelovao sam u radu Komisije. No, nakon točno tri sastanka isključen sam iz Komisije. U finalizaciji sporazuma nisam sudjelovao ni ja niti naša stručnjakinja Smiljka Konjevod. Zašto smo isključeni, to zna netko drugi i njega ćete morati pitati za razloge. Uložili smo oštar prosvjed iz Neuma svim strukturama vlasti u Federaciji Bosne i Hercegovine da se ne slažemo s ovakvim razgraničenjem, kao i nesudjelovanju u radu Komisije."¹³⁴ Zašto neumski načelnik, kao i neumsko stanovništvo, govori da je Punta Klek hrvatski teritorij? Traži li se od neumskog stanovništva i njihova načelnika da lažu u ime viših interesa Bosne i Hercegovine? Zašto je neumski načelnik isključen iz bosanskohercegovačkog dijela Komisije? Dakako, smetao je. Bosanskohercegovački pregovarači nisu postupali u dobroj vjeri: htjeli su sakriti istinu.

---

¹³² *Dubrovački list*, 24. rujna 1999: 3.

¹³³ *Slobodna Dalmacija*, 16. rujna 1999: 2.

¹³⁴ *Dubrovački list*, 24. rujna 1999: 3.

BOŽIDAR KRMEK
DONJI KLEK, NEUM

Neum, 28. 09. 1999. godine

I Z J A V A

Ja, Božidar Krmek iz Donjeg Kleka u svezi granice između RH i BiH na poluotoku Kleku izjavljujem slijedeće:

"1974. godine stručna ekipa iz Geodetskog zavoda Sarajevo stigla je na poluotok Klek i osobno me pitali da li poznajem gdje je granica između tadašnje SR BiH i SR Hrvatske, te te da li bi im to mjesto pokazao i označio. U ekipi su bili izvjesni MIŠE ĐJOGO i RADOVAN VULETIĆ (čiji brat Milan Vuletić posjeduje vikend kuću u Neumu, Ul. Hrvatskih velikana 46).

Poznavajući osobno teren otišao sam sa spomenutom ekipom na rep poluotoka Klek i pokazao gdje se granična crta proteže. Tom prilikom sam na tom mjestu na jednoj kamenoj ploči isklesao križ, kao označku granice. Nakon završenog posla i isplaćene dnevnicne spomenuta ekipa Geodetskog zavoda je otišla.

Nakon nekoliko dana proveden je avio snimak, a poslije toga za nekoliko dana spomenuti Radovan Vuletić me telefonom nazvao i rekao mi da odem na granično mjesto i uklonim označku (križ) sa kamene ploče, a da će mi on za to ponovo isplatiti dnevnicu, što je i učinjeno.

Inače, što se tiče repa na poluotoku Kleku, vlasnici dijela zemljišta uzduž sa sjeverne strane su Krmeci (nije izvršena podojela), a vlasnik dijela zemljišta uzduž sa južne strane je pok. Perija Vukasović iz Graca".
Bošnja i Hercegovina

FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
HERCEGOVACKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA-KANTON
OPĆINSKO VJEĆE NEUM
UPRAVNI ODJEL ZA OPĆU UPRAWU

DAVATELJ IZJAVE:

Božidar Krmek

Božidar Krmek

Ov. broj 04-1015/1999 datum 28.09.1999.

Božidar Krmek, Klek - Neum
Vukovar

Vlastoručno je potpisano iz ove isprave - priznatih je
je za svoj potpis - rukopis na ovoj ispravi, koja je potpisana
uhrđen na dan: 28.09.1999.

Napomena: _____

Pristojba: h. w. k.

M.P. Božidar Krmek

Slika 88. Ovjerena izjava Božidara Krmeka iz Donjeg Kleka u svezi granice između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine od 28. rujna 1999. godine

MJESNI ODBOR KLEK

MJESNI ODBOR DUBOKA

Duboka, 13.09.99

PREDMET: Priopćenje za javnost

Na zajedničkoj izvanredno sazvanoj sjednici mjesnih odbora Klek i Duboka, održanoj 13.09.99 godine u Domu u Dubokoj a povodom članaka u dnevnom tisku u ustupanju dijela poluotoka Kleka susjednoj državi, odbori su donijeli zajednički zaključak:

1. Mjesni odbori kao i građani spomenutih mjesta ogorčeni su mogućim promjenama Avnojevskih granica na štetu Republike Hrvatske,
2. Želimo podsjetiti komisiju za utvrđivanje granica da su Avnojevske granice na koje se poziva i Radinteurova komisija utvrđene 1943 godine, a ne 1974 godine,
3. Na donjem dijelu poluotoka Kleka odvijek su nadležnost imale institucije Hrvatske države,
4. Tražimo od saborskih zastupnika sa područja Županije Dubrovačko-Neretvanske da se energično suprotstavate mogućoj promjeni granice kada se o tome bude raspravljati u Hrvatskom Državnom Saboru,
5. Podržavamo izva nredni sastiv Županijske skupštine Županije Dubrovačko-Neretvanske po ovom pitanju jer bi moguće promjene državne granice dovele u pitanje opstojnost Hrvatskog življa na ovim prostorima.

Dostaviti;

1. Ministarstvu vanjskih poslova RH
2. Sa borskim za stupnicima iz Županije Dub.-Neretvanske
3. Županijskoj skupštini Županije Dubrovačko-Neretvanske
4. Županijskom poglavarstvu Županije Dubrovačko-Neretvanske

Slika 89. Zajedničko priopćenje za javnost Mjesnog odbora Klek i Mjesnog odbora Duboka od 13. rujna 1999. godine

Ante Burđelez lugar od 01.12.1945. do 06.11.1976. godine
Marko Babić lugar od 01.04.1954. do 29.06.1985. godine

IZJAVA

Mi smo obojica bivši lugari na lugariji Slivno koja graniči s Republikom Bosnom i Hercegovinom na potezu od Vukova Klanca preko Marina vijenca do mora, pravac na poluotok Klek.

Na poniti poluotoka Kleka gospodarila je šumarija Metković. Taj dio poluotoka Kleka mi smo nadzirali, čuvali i prodavalii Šumu mještaniusa Kleka i Duboke (općina Slivno) uz odgovarajuću naknadu. Nikad nitko zbog toga nije prigovarao!

Ovu IZJAVU dajemo s nadom da ćemo pripomoci u rješavanju međunarodne granice između Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine.

Istinitost ove Izjave potvrđujemo svojim potpisima.

1. ANTE BURĐELEZ, JMBG 0203922382601

2. MARKO BABIĆ, JMBG 2506929382607

Ja, JAVNI BILJEŽNIK VLADO NIKOLIĆ, Metković
potvrđujem da Ante Burđelez - Opatov, Z. Traguljskih 16 u mojoj
ime, poslovne, planinske i adresa
najčestiji vlastoručno potpisao je pismeno - stavljao svoj rukoznak na njega - priznao je
potpis - rukuznak na pismenu kao svoj istovjetnost podnositelja isprave utvrdio sam: na
zemlju osobac iskaznice ili putovnice

1. ODRZNO POKVAT
- imi u vlasti i početku i početku je u toku
2. 9103444 - Recnik
- svjedočanstvo
- brojni vjekovi od 10 do 150

- osobna poznat.
Potpis - računatelj na planaru je istakao
Javobilježnička pristupa za crveni paž u toku od 1. 7. 97 u broju od 80.00 kn neplaćena i
potiskana na primjerku taj redak je u toku.
Odobreno od platnja pristupa u toku od 1. 7. 98
Javobilježnička neplaća u toku od 60.00 kn, u toku od 1. 7. 99
Rnč. CV 4429/99
U Zagrebu, 6. 10. 1999.

Slika 90. Ovjerenja izjava Ante Burđeleza i Marka Babića, bivših lugara lugarije Slivno

Iskorištavanje Velikog i Malog školja i okolnoga mora

Republika Hrvatska gospodarila je i šumama i šumskim zemljишima na Velikom i Malom školu. To potvrđuje *Program gospodarenja šumama i šumskim zemljишima dubrovačkog užeg područja krša za razdoblje 1981.-1990.*, koji je u ožujku 1980. izradio Institut za jadranske kulture i melioraciju krša Sveučilišta u Splitu (slika 91). U tom su *Programu* izričito spomenuti Veliki i Mali školj (slika 92). Ponta Kleka nije bila obuhvaćena tim *Programom* jer se *Program* odnosio na uže dubrovačko područje, a Ponta Kleka je pripadala Slivnu. No, *Programu* pripadajuća karta jasno crta i granicu na Ponti Kleka, ostavljajući Pontu Kleka na hrvatskoj strani (slika 93).

Stavovi domicilnog stanovništva suglasni su i glede Velikog i Malog školja. Božidar Krmeš (Bosna i Hercegovina, vlasnik na Ponti Kleka) kaže: "Oni otočići su uvijek bili hrvatski."¹³⁵ Republika Hrvatska je u zemljишnim knjigama, nakon što su otočići 1948. nacionalizirani, bila upisana i kao vlasnik tih otočića. Postupak nacionalizacije dokazuje da je nad njima vršila upravnu vlast nakon II. svjetskog rata, a potvrdu te vlasti iskazali su 1997. godine (prije sporazuma Tuđman-Izetbegović) i bivši vlasnici Gučići, koji su pred hrvatskim tijelima započeli postupak denacionalizacije.

Pelješki školjkari vlasnici su uzgajališta na pojedinim područjima Malostonskoga zaljeva. Malostonski školjkari do 1935. podižu i obnavljaju "parkove": "...u uvalama Sige i Mali Voz bili su uzgojni parkovi Maškarića Luke, Pavlovića Antuna u uvali Sige, braće Bandur u Bistrini, Glavinića i Krile ispod Hodilja, Ficovića i Dela u uvali Marija, Dražete i Ljubića Pod Humac kod Malog školja,"¹³⁶ Radetića Vlaha u Bjejevici i braće Gučić Pod Dubom u Bjejevici."¹³⁷

Pelješki su ribari iskorištavali more oko Velikog i Malog školja do 1999. godine, kad im je privremeni režim uspostavljen nakon sporazuma Tuđman-Izetbegović to onemogućio. U priopćenju Obrtničke komore Dubrovačko-neretvanske županije ističe se da Ceh za ribarstvo i marikulturu traži ukidanje odredaba iz *Ugovora o granici* iz 1999. godine kako bi se "ovdašnjim stanovnicima Republike vratilo njihovo povijesno stečeno pravo na ribolov i uzgoj u ovom 'spornom' dijelu akvatorija koji je od uvjek pripadao Republici Hrvatskoj" i gdje su primjenom privremenog režima ugrožena njihova "od pamтивјека" stečena prava na pozicijama koje "ovdašnji narod zove: Pječata, Izvruće, Veliki škoj, Mali škoj i Ponta Kleka".¹³⁸

¹³⁵ *Dubrovački list*, 24. rujna 1999: 3.

¹³⁶ O rodu Dražeta iz Hodilja, vidi: N. Vekarić, *Pelješki rodovi (A-K)*: 167. O rodu Ljubić iz Hodilja, vidi: N. Vekarić, *Pelješki rodovi (A-K)*: 197-198; N. Vekarić, *Pelješki rodovi (L-Ž)*: 326.

¹³⁷ J. Basioli, »Uzgoj školjaka na istočnoj obali Jadranskog mora s posebnim osvrtom na Malostonski zaljev.«: 274-275.

¹³⁸ *Dubrovački vjesnik*, elektronsko izdanje, tekst pod naslovom »Zakon protiv zakona - Malostonskom zaljevu poseban status.«, <http://dubrovacki.hr/clanak/41730/malostonskom-zaljevu-poseban-status> (postavljen 14.8.2012).

Sveučilište u Splitu
INSTITUT ZA JADRANSKE KULTURE I MELIORACIJU KRŠA
SPLIT

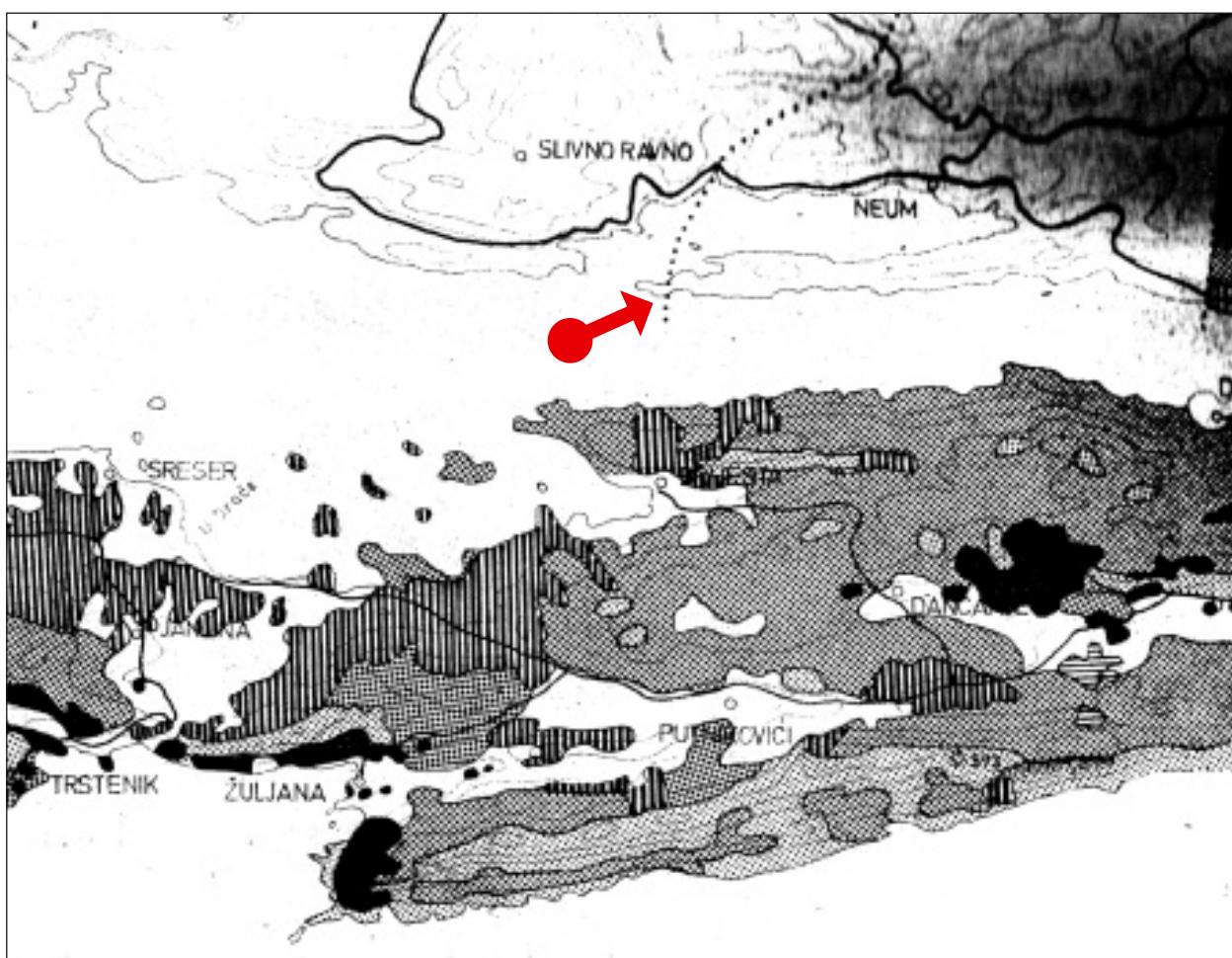
PROGRAM
GOSPODARENJA ŠUMAMA I ŠUMSKIM
ZEMLJIŠTIMA DUBROVAČKOG UŽEG PODRUČJA
KRŠA ZA RAZDOBLJE
1981.-1990.

Split, ožujak 1980.

Slika 91. Naslovna stranica *Programa gospodarenja šumama i šumskim zemljištima dubrovačkog užeg područja krša za razdoblje 1981.-1990.*, koji je u ožujku 1980. izradio Institut za jadranske kulture i melioraciju krša Sveučilišta u Splitu

Djelova	Kategorija zemlje	Broj aktivnosti četvrti	Napomena o aktivnosti	Broj na terenu	Broj na satima terenu	Broj aktivnosti	PRAVAC GOSPODARENJA													
							Okrstni			Mnogostrani			Mnogostrani			Srednji prostora				
							ha	a	m ²	ha	a	m ²	ha	a	m ²	ha	a	m ²		
DEBROVNIK	DIVNA (1:10 2:10 3:1)	450/35 454/10 454/21 454/32 455 456 457 458	*	Ponatu *	Nekoliko	OVA	3	52	13	—	6	08	65	—	—	3	52	13		
										—	—	—	—	—	—	6	05	65		
								2	37	33	—	—	—	—	—	2	37	33		
								3	04	00	—	—	—	—	—	3	04	00		
										72	33	—	—	—	—	72	33	—		
										—	—	—	—	—	—	3	67	3	67	
										2	T3	—	—	—	—	2	73	—	—	
										3	29	—	—	—	—	1	29	—	—	
										UZUSTUP:	186	30	27	154	95	61	13	71	20	357 00 00

Slika 92. Detalji iz *Programa gospodarenja šumama i šumskim zemljištima dubrovačkog užeg područja krša za razdoblje 1981.-1990.*, koji je u ožujku 1980. izradio Institut za jadranske kulture i melioraciju krša Sveučilišta u Splitu, a iz kojih se vidi da SR Hrvatska tada gospodari šumama i šumskim zemljištima na Velikom i Malom školju

Slika 93. Karta iz *Programa gospodarenja šumama i šumskim zemljištima dubrovačkog užeg područja krša za razdoblje 1981.-1990.*, koji je u ožujku 1980. izradio Institut za jadranske kulture i melioraciju krša Sveučilišta u Splitu

*Zaključak
o političko-teritorijalnom i katastarskom statusu Ponte Kleka*

Naš zaključak o političko-teritorijalnom i katastarskom statusu Ponte Kleka glasi:
Ponta Kleka dio je državnog teritorija Republike Hrvatske. Tu činjenicu treba poštovati Ugovor o državnoj granici između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Ponta Kleka nezakonito je upisana u k.o. Neum (Bosna i Hercegovina). Nadležna ustanova Republike Hrvatske treba upisati katastarske čestice Ponte Kleka u odgovarajuću k.o. u Republici Hrvatskoj. Neovisno o tome, treba istodobno zatražiti od Bosne i Hercegovine da izbriše katastarske čestice Ponte Kleka iz k.o. Neum.

Taj zaključak potkrepljujemo sljedećim argumentima:

1) Granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, prema Badinterovu izvještaju, utvrđuje se s obzirom na političko-teritorijalno stanje na dan 25. lipnja 1991. godine.

2) Granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske na dan 25. lipnja 1991. godine identična je s tzv. avnojskim granicama.

3) Granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, prema odlukama AVNOJ-a, identična je s granicom koja je utvrđena prema stanju u trenutku austro-ugarskog sloma 1918. godine.

4) Granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske u trenutku austro-ugarskog sloma 1918. godine identična je s granicom određenom na Berlinskom kongresu 1878. godine.

5) Dosljedno argumentima navedenim od 1 do 4 granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske na dan 25. lipnja 1991. godine identična je s granicom određenom na Berlinskom kongresu 1878. godine.

6) Pripadnost Ponte Kleka Republici Hrvatskoj na dan 25. lipnja 1991. godine, slijedi iz činjenice da je Republika Hrvatska pravni sljednik SR Hrvatske koja je pak pravni sljednik austrijske pokrajine Kraljevine Dalmacije.

7) Ne postoji ni jedan dokaz da je od 1878. do 1991. godine zatražen ili po važećim propisima proveden postupak za promjenu granice na Ponti Kleka.

8) Dokaz o pripadnosti Ponte Kleka Kraljevini Dalmaciji potvrđuju precizni i ažurni austrijski zemljovidi, a dokaze o pripadnosti Ponte Kleka SR Hrvatskoj razni jugoslavenski zemljovidi, od zemljovida Jugoslavenske narodne armije, prostornih planova i programa gospodarenja pa do enciklopedijskih natuknica, znanstvene literature i izjava domicilnog

stanovništva. Iako svi ti dokazi nisu prvoga reda, njihova množina nedvojbeno ukazuje da je Ponta Kleka na dan 25. lipnja 1991. godine dio državnog teritorija Republike Hrvatske.

9) Katastarska promjena, koja je 1974. godine izvršena na temelju nezakonitog, dijelom lažnog i s hrvatske strane nepotpisanog *Zapisnika o razgraničenju k.o. Neum*, nije dirala u granice između SR Hrvatske i SR Bosne i Hercegovine, a po tada važećem Ustavu i pripadajućim zakonima nije ni mogla izmijeniti granice.

Zaključak

o političko-teritorijalnom i katastarskom statusu Velikog i Malog školja

Naš zaključak o političko-teritorijalnom i katastarskom statusu Velikog i Malog školja glasi:

Veliki i Mali školj dio su državnog teritorija Republike Hrvatske. Tu činjenicu treba poštovati *Ugovor o državnoj granici između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine*. Katastarski pripadaju k.o. Duba Stonska.

Taj zaključak potkrepljujemo sljedećim argumentima:

1) Granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, prema Badinterovu izvještaju, utvrđuje se s obzirom na političko-teritorijalno stanje na dan 25. lipnja 1991. godine.

2) Granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske na dan 25. lipnja 1991. godine identična je s tzv. avnojskim granicama.

3) Granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, prema odlukama AVNOJ-a, identična je s granicom koja je utvrđena prema stanju u trenutku austro-ugarskog sloma 1918. godine.

4) Granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske u trenutku austrougarskog sloma 1918. identična je s granicom određenom na Berlinskom kongresu 1878. godine.

5) Dosljedno argumentima navedenim od 1 do 4 granica između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske na dan 25. lipnja 1991. godine identična je s granicom određenom na Berlinskom kongresu 1878. godine.

6) Da Veliki i Mali školj pripadaju Republici Hrvatskoj na dan 25. lipnja 1991. godine, slijedi iz činjenice da je Republika Hrvatska pravni sljednik SR Hrvatske koja je pak pravni sljednik austrijske pokrajine Kraljevine Dalmacije.

7) Ne postoji nijedan dokaz da je od 1878. do 1991. godine zatražen, ili prema vrijedećim propisima proveden postupak koji bi mijenjao teritorijalnu pripadnost Velikog i Malog školja.

8) Pripadnost Velikog i Malog školja Republici Hrvatskoj potvrđuje i 666 godina (od 1333. do danas) duga podudarnost njihova političko-teritorijalnog i katastarskog statusa.

9) Pripadnost Velikog i Malog školja Republici Hrvatskoj dokazuju i odluke Komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju iz 1948. godine.

10) Hrvatska je gospodarila šumama i šumskim zemljištima na Velikom i Malom školju, a pelješki ribari iskorištavali okolno more sve do 1999. godine, kad im je pri-vremenim režim uspostavljen nakon sporazuma Tuđman-Izetbegović to onemogućio. Republika Hrvatska je u zemljišnim knjigama, nakon što su otočići nacionalizirani, bila upisana i kao vlasnik tih otočića. Postupak nacionalizacije dokazuje da je nad njima vršila upravnu vlast nakon II. svjetskog rata, a potvrdu te vlasti iskazali su 1997. godine (prije sporazuma Tuđman-Izetbegović) i bivši vlasnici Gučići, koji su pred hrvatskim tijelima započeli postupak denacionalizacije.

11) Katastarski upis Velikog i Malog školja u k.o Neum, koji je 1974. godine izvršen na temelju lažnog *Zapisnika o razgraničenju k.o. Neum* s nepostojećom k.o Pelješac, a koji hrvatska strana nije ni potpisala niti je u njemu uopće sudjelovala, ne može biti dokaz o promjeni granice između SR Hrvatske i SR Bosne i Hercegovine i zbog nevaljanosti dokumenta i zbog činjenice da se po tada važećem Ustavu i pri-padajućim zakonima na taj način nije mogla izmijeniti granica.

12) Ne postoji ni jedan dokaz da su Veliki i Mali školj ikada pripadali Bosni i Hercegovini ni da je Bosna i Hercegovina ikad zatražila da postanu teritorijem te države.

Kako se dogodila pogreška?

Raznovrsna dokumentacija - povijesna koja objašnjava kad, što i zašto se nešto dogodilo, ona koju producira stvarni život (razna uvjerenja, katastarski upisi i sl.) i zemljopisne karte rađene za razne svrhe (vojne, pomorske i "projektne" karte) - daje jedinstveni odgovor: teritorij Ponte Kleka s hridi Lopata i Veliki i Mali školj su u trenutku raspada Jugoslavije 1991. godine dio teritorija Republike Hrvatske. Nema ni-jednog pravno relevantnog dokumenta koji bi tvrdio suprotno, nema nijedne naznake da se Bosna i Hercegovina ikada prije (do 1999. godine) očitovala prema Hrvatskoj da traži, a još manje da polaže pravo na taj teritorij.

Gdje se onda dogodila pogreška? Analizirajući svu dostupnu dokumentaciju i izjave raznih sudionika, razvidno je da su ključna dva trenutka: velika prijevara 1974. godine i velika zabluda (ili prijevara) 1999. godine.

Godine 1974. Radovan Vuletić, geodet iz Bosne i Hercegovine, iskoristio je trenutak kad se razgraničavala k.o. Neum sa susjednim katastarskim općinama. Djelujući unutar

institucija koje su bile izvan domašaja SR Hrvatske, mimo znanja SR Hrvatske, krenuo je "otimati" zemlju. Koji su mu bili motivi? Radovan Vučetić više nije živ, ne može odgovoriti na to pitanje i to će nam ostati tajna. Istinu možemo samo naslućivati. Nema naznaka da je Radovan Vučetić radio u okviru nekog šireg političkog projekta. Čini se da iza tog čina nije stajao ni neki opipljivi materijalni interes. Okolnosti slučaja ukazuju da je riječ o "domoljubnom" činu dobro upućena geodeta, koji je u trgovini državne administracije ugledao mogućnost da svojoj federalnoj jedinici neopazice "priskrbi" komadić zemlje. Vučetić je trag svoga čina ostavio u *Zapisniku o razgraničenju k.o. Neum* iz 1974. godine time što je prekrižio rezultat Povjerenstva koje je na terenu vršilo razgraničenje i dopisao novo fabricirano razgraničenje. Ostavio je trag i na terenu, stavljajući "belegu" na vrhu poluotoka Kleka - tamo gdje se granični znak nikad ne stavlja. Vučetić je kao geodet ugledao priliku da se, koristeći aljkavost i inertnost administracije, ti teritoriji, naizgled nikome bitni, bez ijednog stanovnika koji bi prosvjedovao, na mala vrata pripove neumskom katastru, a time i Bosni i Hercegovini. Ostavio je i trag loše namjere ili postupka *mala fide*. Naime, čitav je postupak razgraničenja započeo korektno. Trebala su biti osnovana mješovita bosansko-hrvatska povjerenstva za razgraničenje s tri od četiri katastarske općine (četvrta, katastarska općina Gradac je u Bosni i Hercegovini, pa to razgraničenje za Hrvatsku nije bitno). Jedno od njih, ono koje je razgraničavalo Neum s Imoticom, osnovano je i odradilo je svoj posao - bez spornih momenata. Vjerojatno "u hodu" Vučetiću je sinala ideja o "otimanju". I tada je počeo fabricirati lažne dokumente. Osnovana Komisija za razgraničenje s katastarskom općinom Slivno je odradila posao, povukla ispravne granice na Ponti Kleka, ali ih je Vučetić naknadno poništio, dao nalog da se na terenu stuče uklesani križ, a u *Zapisnik* dopisao nove oznake. Takav, falsificirani završni dokument hrvatska strana nije potpisala. Potom je pošao i korak dalje, izmislio je nepostojeću katastarsku općinu Pelješac i pomoću nje, bez ikakvog znanja hrvatske strane (jer Komisija u stvarnosti nije ni mogla biti osnovana niti je hrvatska strana o njoj išta mogla znati), inkorporirao Veliki i Mali školj u katastar Neuma. Temeljem tog 1974. falsificiranog *Zapisnika*, za koji hrvatska strana nije znala niti je bila dužna znati jer je fabriciran u drugoj federalnoj jedinici i izvan je domašaja hrvatskih institucija - Punta Kleka s hridi Lopata i Veliki i Mali škoj upisani su u katastarsku općinu Neum.

Drugi ključni trenutak dogodio se 1999. godine kada je taj falsificirani *Zapisnik* podaštr u lažnoj formi *Sporazuma* kao ključni dokaz pripadnosti spomenutih teritorija Bosni i Hercegovini, a hrvatska strana nije prepoznala da je riječ o falsifikatu. Kako se to dogodilo? Odgovor možda nude riječi Mirka Alilovića, stručnjaka Geodetske uprave u Zagrebu, koji je godinama bio član hrvatskog dijela međudržavne komisije eksperata Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine (sada u mirovini). Alilović

kaže da su i naši i bosanski geodeti jako dobro znali da je Ponta Kleka oduvijek bila u sastavu Hrvatske. Prepričavajući jedan od sastanaka kad su naši članovi komisije svojim bosanskim kolegama kazali "Pa dobro, kako sada tvrdite da je cijeli poluotok Klek u vašem posjedu, temeljem Zapisnika o omeđivanju iz 1974., a znate kako dobro da je riječ o dokumentu koji nikada nitko s hrvatske strane nije supotpisao, a da je geodet Vuletić samoinicijativno i tajno mijenjao graničnu crtu?" Na to su im bosanske kolege kroz smijeh odgovorile: "Znamo mi to, ali išli smo sistemom 'ako prođe, prođe', i evo prošlo je".¹³⁹

Je li hrvatska strana postupala u dobroj vjeri? Nema sumnje da je *Zapisnik* iz 1974. podastrašla bosanska strana. Je li hrvatska strana previdjela da je riječ o falsifikatu ili to nije bio previd? Nismo sudjelovali ni u jednom koraku niti je bilo tko iz hrvatske vlade ili Povjerenstava za granicu s nama o tom pitanju razgovarao. Ne znamo kako su radila ta povjerenstva, ni hrvatsko Povjerenstvo za granice ni mješovito bosansko-hrvatsko Povjerenstvo koje je pripremalo *Ugovor o granici*. Stoga je teško o tome suditi. No, evidentno je napravljena pogreška, bez obzira je li riječ o zabludi u dobroj vjeri, nesposobnosti onih koji su u Povjerenstvima djelovali ili je riječ o nekim tajnim dogovorima na najvišoj razini ili na razini pojedinih članova Povjerenstva. Ostaje zagonetno zašto se tadašnje Povjerenstvo za granice oglušilo na pravovremena upozorenja iz Dubrovnika, zašto je uoči potpisivanja *Ugovora o granici* bila napravljena medijska blokada, zašto su autori ove knjige dočekani "na nož" umjesto da budu saslušani njihovi argumenti? Koji je bio motiv za takvo postupanje? Ostaju zagonetne i kontradiktorne izjave koje se i danas provlače kroz tisak: akteri iz Povjerenstva za granice prebacuju lopticu na Hidrografski institut iz Splita koji je izradio karte, a iz Hidrografskog instituta stiže izjava da su oni odradili samo tehnički dio posla, a da je granica dirigirana iz Ureda Predsjednika.¹⁴⁰ Prema izjavi tadašnjeg ministra vanjskih poslova Mate Granića, "službenu komunikaciju s Institutom je imao samo stručni voditelj hrvatskog dijela mješovite Komisije za razgraničenje s BiH Željko Dobranović", tadašnji savjetnik u Uredu predsjednika Franje Tuđmana.¹⁴¹

I na kraju, ostaje zagonetna nepodnošljiva lakoća s kojom su sve dosadašnje vlade zanemarile ovaj problem, pouzdale se u neupućene "stručnjake" i bile spremne ratifikacijom se odreći više od 10 ha hrvatskoga kopna i 10 km² hrvatskoga mora. "Ozbiljna država tako ne radi", vjerojatno bi rekao današnji premijer Zoran Milanović.

---

¹³⁹ *Obzor*, 4. kolovoza 2012: 34 (tekst Davora Ivankovića).

¹⁴⁰ Ravnatelj Hidrografskog instituta u Splitu, doc. dr. Zvonko Gržetić, u priopćenju medijima, navodi da je bilo "definirano da HHI obavlja tehničke poslove ucrtavanja granica na moru na službene pomorske navigacijske karte Republike Hrvatske", pa su "sukladno tome, sve granice RH na moru, pa tako i granica s Bosnom i Hercegovinom, ucrtane temeljem ugovora, i njima danim koordinatama, koji su nastali temeljem odluka tadašnjih relevantnih političkih čimbenika. Morska granica RH s BiH iscrtana je po koordinatama sukladno direktnom zahtjevu Ureda predsjednika Franje Tuđmana i kao takva predana natrag Uredu predsjednika" (*Slobodna Dalmacija*, 10. kolovoza 2012).

¹⁴¹ *Slobodna Dalmacija*, 11. kolovoza 2012.

Izvori

Acta Consilii Rogatorum, ser. 3 (Državni arhiv Dubrovnik). Kratica: *Cons. Rog. Acta et diplomata*, ser. 76 (Državni arhiv Dubrovnik).

Comune Duba, Arhiv mapa za Dalmaciju (Državni arhiv Split).

Elenco di tutte le località, case isolate, contrade, fiumi, laghi, torrenti, monti, grandi boschi, come pure di tutte le altre denominazioni appartenenti al Comune censuario di Duba colla retta ortografia delle medesime / Upisnik sviju mesta (sela) osamljenih kućâ, predjelâ (poljanâ), riekâ, potokâ, briegovâ, velikih šumâ i svijuh drugih nazivanâ spadajućih k' poreznoj obćini Duba sa točnim pravopisom istih (Arhiv mapa za Dalmaciju, Državni arhiv Split).

Geografske i druge karte (Državni arhiv Zadar).

Glavna zemljiska knjiga, k.o. Duba Stonska (Općinski sud u Dubrovniku - Zemljisko-knjižni odjel).

Knjiga umrlih Ošlje (1682-1825) (Arhiv Župnog ureda Ošlje).

Libro rosso - nunc "Matica" sed non recte dictus (partem ultimam scripsit Nicolaus filius Antonii Cancellarii), ser. 12 (Cathastichum), sv. 4 (Državni arhiv Dubrovnik).

Littere et commissiones Levantis, ser. 27.1. (Državni arhiv Dubrovnik). Kratica: *Lit. Com. Lev.*

Littere et commissiones Ponentis, ser. 27.1. (Državni arhiv Dubrovnik). Kratica: *Lit. Com. Pon.*

Memorie scarse di Ragusa Cavate dell' Istoria celebre Di Don Mauro Orbini Raguseo Abbate Melitense in cui si vede la sua origine, la guerre che fece, ili progresso del suo dominio, i nomi degli antichi Re. Di Rascia, Bosna, Croazia, Servia, Zenta, Chelmo, ser. 21.2, Memoriae, br. 1 (Državni arhiv Dubrovnik).

Miscellanea (Državni arhiv Zadar).

Nota relativa al possesso catastale dei singoli possessori nel Comune catastale / Popis katastralnog posjeda pojedinih posjednika u katastralnoj Obćini: Duba (Općinski sud u Dubrovniku - Zemljiskonkižni odjel).

Osobni fond Franz Ottenfels, Memoari II, svežnjić 47 (Hrvatski državni arhiv u Zagrebu).

- Prezidijalni spisi Namjesništva* (Državni arhiv Zadar).
- Provincia Dalmatia. Copia. Protocollo dei Terreni del Comune Duba Circolo di Ragusa Distretto di Slano. 1837.* Arhiv mapa za Dalmaciju (Državni arhiv Split).
- Stanje duša župe Topolo, 2* (Arhiv Župnog ureda Topolo).
- Zapisnik sastavljen u Stonu dne 10 Rujna 1888* (Općinski sud u Dubrovniku - Zemljiskonknižni odjel).
- Zbirka zemljovida* (Državni arhiv Dubrovnik).

Literatura

Andrassy, Juraj. *Međunarodno pravo*. Zagreb: Školska knjiga, 1984.

Appendini, Francesco Maria. *Notizie istorico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei*, I. Ragusa: Antonio Martecchini, 1802.

Basioli, Josip. »Uzgoj školjaka na istočnoj obali Jadranskog mora s posebnim osvrtom na Malostonski zaljev.«, u: *Savjetovanje Malostonski zaljev prirodna podloga i društveno valoriziranje*, prir. Josip Roglić i Milan Meštrović. Dubrovnik: JAZU, 1981.

Bianchi, Vendramino. *Frumento dell' istorica relazione della Pace di Passsarovich*. Padova: ap. Gio. Manfié, 1719.

Boban, Ljubo. *Hrvatske granice 1918.-1993*. Zagreb: HAZU-Školska knjiga, 1993.

Bonnot, Gabriel abbé Mably, *Le droit public de l'Europe fondé sur les Traités*. Paris, 1746.

Božičnik, Marijan. »O granicama SR Hrvatske.« *Geodetski list* 10/12 (1987): 329-337.

Cattalinich, Giovanni. *Storia della Dalmazia III*. Zadar: Battara, 1835.

Conference on Yugoslavia. Arbitration Commission. Paris, 29.11.1991 (Opinion No. 1), 11.1.1992 (Opinion No. 3).

Curić, Zoran. *Donjoneretvanski kraj*. Zagreb: Hrvatsko geografsko društvo, posebna izdanja, svezak 10, 1994.

Ćorović, Vladimir. *Historija Bosne*. Beograd: SKA, Posebna izdanja, knj. 129, 1940.

Ćosić, Stjepan. »Topografske karte hrvatskih zemalja do početka 20. stoljeća.«, u: *Topografske karte na području Hrvatske*, ur. Stanislav Frangeš. Zagreb: Državna geodetska uprava, 2012: 19-55.

Ćosić, Stjepan, Niko Kapetanić, Pero Ljubić i Nenad Vekarić, *Hrvatska granica na Kleku*. Dubrovnik: Županija Dubrovačko-neretvanska, 1999.

Dinić, Mihailo. *Humsko-trebinjska vlastela*. Beograd: SANU, Posebna izdanja, knj. 397, 1967.

Dubrovački list, 23. srpnja, 24. rujna 1999.

Dubrovački vjesnik, 18. rujna 1999; elektronsko izdanje, 14.8.2012.

Foretić, Vinko. »Kada i kako je Stonski Rat došao pod vlast Dubrovnika?« *Pelješki zbornik* 1 (1976): 81-92.

-----, »Kroz prošlost poluotoka Pelješca.«, u: *Spomenica Gospe Andjela u Orebićima 1470-1970*. Omiš: Franjevački samostan Orebići, 1970: 251-326.

-----, *Povijest Dubrovnika do 1808*, I. Zagreb: NZMH, 1980.

Godišnjak pomorstva 1962/63. Beograd: Udruženje pomorskog brodarstva Jugoslavije Beograd, s.a. (1963).

Godišnjak pomorstva 1964.-1967. Beograd: Udruženje pomorskog brodarstva Jugoslavije Beograd, s.a. (1967).

Golušić, Antun. *Rodovi Slanskog primorja*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1991.

Hajdarhodžić, Hamdija. »Dubrovačke i mletačke pripreme pred razgraničenje 1699. godine.« *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke* 11-12 (1985): 312-321.

von Hammer, Joseph. *Historija Turskog (Osmanskog) Carstva*, sv. 3. Zagreb, 1979.

Hrabak, Bogumil. »Napadi senjskih uskoka na Zažablje, Popovo i Trebinje (1535.-1617).« *Tribunia* 7 (1983): 101-129.

Ibler, Vladimir. *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*. Zagreb: Barbat, 2001.

Janeković-Römer, Zdenka. *Okvir slobode. Dubrovačka vlastela između srednjovjekovlja i humanizma*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1999.

Jokanović, Milan. »Klek.« *Enciklopedija Jugoslavije* 5. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1962: 254.

Kapetanić, Niko. »Podjela zemlje u Vitaljini u 15. stoljeću.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 37 (1999): 9-31.

-----, *Poštanski žigovi dubrovačkog područja 1763.-1918*. Cavtat- Dubrovnik: Društvo prijatelja dubrovačke starine i Matica hrvatska Konavle, 2006.

Katušin, Zvonimir i Andrija Bratanić. »Meteoroška mjerenja na Mljetu.«, u: *Mljet, Prirodne značajke i društvena valorizacija otoka Mljeta*. Pomena, otok Mljet: Hrvatsko ekološko društvo, Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne zaštite i Nacionalni park Mljet, 1995: 171-180.

Kaznačić-Hrdalo, Ana. »Dioba i ubikacija dijelova Slanskog primorja u doba pripojenja Dubrovniku godine 1399.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku* 17 (1979): 17-47.

Kečkemet, Duško. *Vicko Andrić arhitekt i konzervator 1793-1866*. Split: Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture Split i Književni krug Split, 1993.

»Konvencija Ujedinjenih naroda o pravu mora.«, u: Vladimir Ibler, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*. Zagreb: Barbat, 2001: 280-501.

Kos, Lucijan. »Ekonomski i pravni aspekti podjele našeg obalnog mora.« *Pomorski zbornik* 8 (1970): 216 i bilj. 52, 53.

Kovačević, Ešref. *Granice Bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj Republici prema odredbama Karlovačkog mira*. Sarajevo, 1973.

Kretschmayr, Heinrich. *Geschichte von Venedig III*. Stuttgart, 1934.

Kruhek, Milan i Augustin Pavlović, »Granice Republike Hrvatske u svjetlu Karlovačkog (1699) i Požarevačkog (1718) mira.« *Croatica Christiana Periodica* 28 (1991): 105-137.

»Li Annali della nobilissima republica di Ragusa.«, u: *Annales Ragusini Anonymi item Nicolai de Ragnina*, prir. Speratus Nodilo. Zagabriae: JAZU, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 14, 1883: 1-163.

Luccari, Giacomo di Pietro. *Copioso Ristretto degli Annali di Rausa libri quattro di Giacomo di Pietro Luccari Gentilhuomo Rauseo etc. dal principio di essa sino al anno presente MDCCIII*. Venetia: ad instantia di Antonio Leonardi, 1605; ponovno: *Copioso Ristretto degli Annali di Ragusa. Libri quattro dedicati all'Ecceleso Senato di Ragusa*. Ragusa: Andrea Trevisan, 1790.

Lučić, Josip. »Najstarija zemljjišna knjiga u Hrvatskoj - Dubrovački zemljjišnik diobe zemlje u Stonu i Pelješcu iz 1336.« *Analji Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku* 18 (1980): 57-89.

-----, »Pelješac od dolaska Slavena do potpadanja pod vlast Dubrovačke Republike.« *Pelješki zbornik* 2 (1980): 5-72.

-----, »Prošlost Dubrovačkog primorja do dolaska pod Dubrovačku Republiku god. 1399.«, u: Josip Lučić. *Iz prošlosti dubrovačkog kraju doba Republike*. Dubrovnik: Časopis "Dubrovnik", 1990: 334-348.

-----, »Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399-1405.« *Arhivski vjesnik* 11-12 (1968-1969): 99-201.

Ljubić, Šime. »O odnošajih među republikom Mletačkom i Dubrovačkom.« *Rad JAZU* 54 (1880): 110-132.

-----, »O pravu turskom na Klek.« *Obzor* 192 (24. VIII. 1875): 1.

Marković, Mirko. *Descriptio Bosnae & Hercegovinae*. Zagreb: AGM, 1998.

-----, *Descriptio Croatiae*. Zagreb: Naprijed, 1993.

Martinović, Ivica, »Filozofski, prirodoznanstveni, književni i istraživački rad Ruđera Boškovića i prilog za njegovu biografiju.«, u: *Isusovačka baština u Hrvata*. Zagreb: MGC, 1992: 275-289.

- , »Ruđer Bošković - polihistor 18. stoljeća.«, u: *Znanost u Hrvata: Prirodoslovje i njegova primjena* 1. Zagreb: MGC, 1996: 439-481.
- Mihaljčić, Rade. »Isprava o primanju kralja Stefana Ostoje za dubrovačkog vlastelina.« *Građa o prošlosti Bosne* 2 (2009): 129-145.
- , »Povelja kralja Ostoje kojom potvrđuje ranije darovnice Dubrovniku.« *Stari srpski arhiv* 7 (2008): 163-173.
- , »Povelja Stefana Ostoje Dubrovčanima.« *Građa o prošlosti Bosne* 1 (2008): 123-135.
- Mijušković, Jovanka. »Dodeljivanje dubrovačkog građanstva u srednjem veku.« *Glas SANU* 246 (1961): 89-127.
- , »Humska vlasteoska porodica Sankovići.« *Istorijski časopis* 11 (1960): 17-54.
- Mišić, Siniša. »Povelja Beljaka i Radiča Sankovića Dubrovniku.« *Stari srpski arhiv* 7 (2008): 113-127.
- , »Povelja vojvode Radiča Sankovića Dubrovniku.« *Stari srpski arhiv* 6 (2007): 183-199.
- MS = Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae Bosnae Ragusii*, prir. Fr. Miklosich. Viennae: apud Gulielmum Braumüller, 1858.
- Mustać, Ivan. »Enklava Klek u svjetlu diplomatske aktivnosti Dubrovačke Republike.«, u: *Neum zavičaj i zemlja Hrvata*. Neum: Općinsko vijeće Neum, Humski zbornik 1, 1995: 151-175.
- Narodne novine* 39/1962; 15/1963; 39/1968; 8/1974.
- Novak, Grga. »Borba Dubrovnika za slobodu.« *Rad JAZU* 253 (1935): 1-164.
- , »Dubrovačka diplomacija na mirovnom kongresu u Požarevcu.«, u: Šišićev zbornik. Zagreb, 1929: 655-664.
- Obad, Stijepo, Serđo Dokoza i Suzana Martinović, *Južne granice Dalmacije*. Zadar: Državni arhiv u Zadru, 1999.
- Objavitelj Dalmatinski / Avvisatore Dalmato* 64 (2.8.1888).
- Obzor*, 4. kolovoza 2012: 33-35.
- Orbini, Mavro. *Kraljevstvo Slavena*, prir. Franjo Šanjek, prev. Snježana Husić. Zagreb: Golden marketing, 1999.
- Palavestra, Vlajko. »Etnološko-folkloristička istraživanja u Neumu i okolini, Prijeklo stanovništva.« *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, Etnologija, n.s., 14 (1959): 95-109.
- Piplović, Stanko. »Historijat prvog stabilnog katastra Dalmacije.«, u: *Blago Hrvatske iz Arhiva mapa za Istru i Dalmaciju*. Split: Historijski arhiv Split, 1992: 29-35.

Program gospodarenja šumama i šumskim zemljištima dubrovačkog užeg područja krša za razdoblje 1981.-1990. Split: Institut za jadranske kulture i melioraciju krša Sveučilišta u Splitu, 1980.

Puljić, Ivica. »Neum povijesna domovina Hrvata.«, u: *Neum zavičaj i zemlja Hrvata*. Neum: Općinsko vijeće Neum, Humski zbornik 1, 1995: 11-109.

Ragnina, Nicolò. »Annali di Ragusa.«, u: *Annales Ragusini Anonymi item Nicolai de Ragnina*, prir. Speratus Nodilo. Zagabriae: JAZU, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 14, 1883: 165-301.

Razvedenost obale i otoka Jugoslavije, Split: Hidrografski institut Jugoslavenske ratne mornarice, 1955.

Resti, Giugno. »Chroniche di Ragusa.«, u: *Chronica Ragusina Junii Restii* (ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451-1484), prir. Speratus Nodilo. Zagreb: Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 25, JAZU, 1893: 1-315.

Roller, Dragan. *Agrarno-proizvodni odnosi na području Dubrovačke Republike od XIII. do XV. stoljeća*. Zagreb: Građa za gospodarsku povijest Hrvatske, knj. 5, JAZU, 1955.

Sambrailo, Branko. »Izlaz Bosne na Jadran (Klek-Sutorina) (XVII i XVIII st.).« *Pomorski zbornik* 4 (1966): 403-418.

Sivrić, Marijan. »Srednjovjekovna humska župa Luka.« u: *Zbornik znanstvenog simpozija "Povijest hrvatskog Počitelja"*. Čapljina-Zagreb: Općinsko poglavarstvo Čapljina, MALA ma Zagreb, 1996: 168-224.

Slobodna Dalmacija, 11, 15, 16, 19, 21. rujna 1999; 10. kolovoza 2012; 11. kolovoza 2012.

Službeni glasnik Dubrovačko-neretvanske županije, br. 4, 3. lipnja 1998.

Službeni list Federalne Bosne i Hercegovine, 13/1945.

Službeni list SR Bosne i Hercegovine 16/1965.

SSPP = Stare srpske povelje i pisma (prir. Ljub. Stojanović), I/1. Beograd-Sr. Karlovci: SKA, 1929.

Stipčević-Despotović, Andelka. »Buratti, Ivan (Buratti Sokčić).« *Hrvatski biografski leksikon* 2 (1989): 515-516.

Škrivanić, Gavro. »Rat bosanskog kralja Ostoje sa Dubrovnikom.« *Vesnik Vojnog muzeja* 5 (1958): 35-60.

Šljivo, Galib. *Klek i Sutorina u međunarodnim odnosima 1815.-1878.* Beograd, Filozofski fakultet, 1977.

- Vekarić, Nenad. *Pelješka naselja u 14. stoljeću*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, 1989.
- , *Pelješki rodovi (A-K)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1995.
- , *Pelješki rodovi (L-Ž)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1996.
- , »Porijeklo dubrovačkog biskupa Mata Vodopića.«: u tisku.
- , *Vlastela grada Dubrovnika 1. Korjeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2011.
- , *Vlastela grada Dubrovnika 2. Vlasteoski rodovi (A - L)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2011.
- , *Vlastela grada Dubrovnika 3. Vlasteoski rodovi (M - Z)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2011.
- Vrandečić, Josip. *Dalmatinski autonomistički pokret u XIX. stoljeću*. Zagreb: Dom i svijet, 2002.
- Zečević, Miodrag i Bogdan Lekić. *Državne granice i unutrašnjateritorijalna podela Jugoslavije*. Beograd: Građevinska knjiga, 1991.

Bilješka o autorima

Stjepan Ćosić (*25.3.1964, Makarska), doktor povijesnih znanosti, znanstveni savjetnik, ravnatelj *Hrvatskog državnog arhiva* u Zagrebu. Autor je knjiga: *Dubrovnik nakon pada Republike (1808-1848)* (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 1999); *Hrvatska granica na Kleku* (Dubrovnik: Županija Dubrovačko-neretvanska, 1999, u koautorstvu s Nikom Kapetanićem, Perom Ljubićem i Nenadom Vekarićem); *Dubrovačka vlastela između roda i države: salamankezi i sorbonezi* (Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2005, u koautorstvu s Nenadom Vekarićem); *Topografske karte na području Hrvatske* (Zagreb: Državna geodetska uprava, 2012, u koautorstvu sa Stanislavom Frangešom); *Figure politike: Lujo Vojnović i R. W. Seton-Watson* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2012, u koautorstvu sa Zoranom Grijakom). Dobitnik je Nagrade grada Dubrovnika za 1999. godinu (za knjigu *Dubrovnik nakon pada Republike (1808-1848)*) i nagrade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 2005. godine (za knjigu *Dubrovačka vlastela između roda i države: salamankezi i sorbonezi*).

Niko Kapetanić (*3.10.1952, Lovorno), dipl. ing. biotehnologije, direktor trgovackog društva *Sanitat*, predsjednik *Matrice hrvatske Konavle*, tajnik uprave *Društva prijatelja dubrovačke starine*. Autor je knjiga: *Falsifikat o podrijetlu konavoskih rodova* (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997, u koautorstvu s Nenadom Vekarićem); *Stanovništvo Konavala I i II* (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1998, 1999, u koautorstvu s Nenadom Vekarićem); *Konavoski epigrafički spomenici* (Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2000); *Hrvatska granica na Kleku* (Dubrovnik: Županija Dubrovačko-neretvanska, 1999, u koautorstvu sa Stjepanom Ćosićem, Perom Ljubićem i Nenadom Vekarićem); *Konavoski rodovi 1, 2 i 3* (Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2001, 2002, 2003, u koautorstvu s Nenadom Vekarićem); *Poštanski žigovi Dubrovačkoga područja 1763. - 1918.* (Cavtat - Dubrovnik: Društvo prijatelja dubrovačke starine i Matica hrvatska Konavle, 2006); *Konavle na starim razglednicama 1898. - 1944.* (Cavtat: Općina Konavle, 2007); *Župa dubrovačka na starim razglednicama 1898. - 1944.* (Srebreno: Općina Župa dubrovačka, 2008); *Dubrovački tramvaj 1910.-1970.* (Dubrovnik: Društvo prijatelja dubrovačke starine, 2008, u koautorstvu s Božom Lasićem); *Konavle u 15. stoljeću* (Gruda: Matica hrvatska Konavle, 2011); *Mlinovi na rijeci Ljutoj u Konavlima* (Gruda: Matica hrvatska Konavle, 2012). Dobitnik je Nagrade Dubrovačko-neretvanske županije 2000. godine (za knjigu *Hrvatska granica na Kleku*), Nagrade Dubrovnika 2007. godine (za knjigu *Poštanski žigovi Dubrovačkoga područja 1763. - 1918.*) i Nagrade Općine Konavle za životno djelo 2007. godine za iznimian doprinos u očuvanju kulturne baštine Konavala.

Nenad Vekarić (*26.12.1955, Split), doktor povijesnih znanosti, znanstveni savjetnik, upravitelj Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, naslovni redoviti profesor na Sveučilištu u Dubrovniku i voditelj doktorskog studija "Povijest stanovništva" Sveučilišta u Zagrebu i Dubrovniku, akademik. Autor je knjiga: *Tri stoljeća pelješkog brodarstva* (Zagreb: Pelješki zbornik 4, Društvo Pelješčana u Zagrebu i Dubrovniku, 1987, u koautorstvu sa Stjepanom Vekarićem); *Pelješka naselja u 14. stoljeću* (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, 1989); *Stanovništvo poluotoka Pelješca, I i II* (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1992, 1993); *Pelješki rodovi, I i 2* (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1995, 1996); *Falsifikat o podrijetlu konavoskih rodova* (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997, u koautorstvu s Nikom Kapetanićem); *Stanovništvo Konavala I i II* (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1998, 1999, u koautorstvu s Nikom Kapetanićem); *Hrvatska granica na Kleku* (Dubrovnik: Županija Dubrovačko-neretvanska, 1999, u koautorstvu sa Stjepanom Čosićem, Nikom Kapetanićem i Perom Ljubićem); *Vrijeme ženidbe i ritam poroda. Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća* (Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2000, u koautorstvu s Irenom Benyovsky, Tatjanom Buklijaš, Mauriziom Levakom, Nikšom Lučićem, Marijom Mogorović i Jakšom Primorcem); *Konavoski rodovi 1, 2 i 3* (Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2001, 2002, 2003, u koautorstvu s Nikom Kapetanićem); *Povijesna demografija Hrvatske* (Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2004, u koautorstvu s Vladimirom Stipetićem); *Dubrovačka vlastela između roda i države: salamankezi i sorbonezi* (Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2005, u koautorstvu sa Stjepanom Čosićem); *Lastovski rodovi* (Dubrovnik-Zagreb: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2006, u koautorstvu s Antunom Juricom); *Nevidljive pukotine. Dubrovački vlasteoski klanovi* (Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2009); *Početak demografske tranzicije u Hrvatskoj* (ur. Nenad Vekarić i Božena Vranješ-Šoljan, Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku i Sveučilište u Dubrovniku, 2009); *Vlastela grada Dubrovnika, I, 2 i 3* (Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, 2011, 2012, 2012). Dobitnik je Nagrade grada Dubrovnika za 1989. godinu (za knjigu *Pelješka naselja u 14. stoljeću*), nagrade Županije Dubrovačko-neretvanske za 1997. godinu (za knjige *Pelješki rodovi* i *Falsifikat o podrijetlu konavoskih rodova*), nagrade Slobodne Dalmacije za znanost 2005. godine (za knjigu *Povijesna demografija u Hrvatskoj*), te nagrade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 2005. godine (za knjigu *Dubrovačka vlastela između roda i države: salamankezi i sorbonezi*).

KLEK

HRID
LOPATA

PONTA
KLEKA

NEUM

BOSNA I HERCEGOVINA

POLUOTOK KLEK

MALI
ŠKOLJ

VELIKI
ŠKOLJ

REPUBLIKA HRVATSKA

